Beregnet til
Liedutvalget

Dokument type
Rapport

Dato
September 2018

KARTLEGGING

VIDEREGÅENDE OPPLÆRING I UTVALGTE LAND

RAMBØLL

KARTLEGGING
VIDEREGÅENDE OPPLÆRING I UTVALGTE LAND

Oppdragsnavn	**Kartlegging av videregående opplæring i utvalgte land**
Mottaker	**Liedutvalget**
Dokument type	**Rapport**
Dato	**03.09.2018**

Rambøll
Hoffsveien 4
Postboks 427 Skøyen
0213 Oslo

T +47 2252 5903
www.ramboll.no

Rambøll Management
Consulting AS
NO 987 886 609 MVA

INNHOLDSFORTEGNELSE

1.	**Innledning**	**2**
1.1	Nærmere om gjennomføringen, samt oppsett av rapporten	2
2.	**Sammenligningskapittel**	**4**
2.1	Overordnet systembeskrivelse	4
2.2	Tilbudsstrukturen og innholdet i opplæringen	7
2.3	Aktører og roller	8
2.4	Overganger i systemene	9
3.	**Videregående opplæring i Sveits**	**11**
3.1	Overordnet beskrivelse av systemet for videregående opplæring	11
3.2	Svar på spørsmål fra utlysningen	16
4.	**Videregående opplæring i Skottland**	**32**
4.1	Overordnet beskrivelse av systemet for videregående opplæring	32
4.2	Svar på spørsmål fra utlysningen	40
5.	**Videregående opplæring i Sverige**	**54**
5.1	Overordnet beskrivelse av systemet for vidergående opplæring	54
5.2	Svar på spørsmål fra utlysningen	61
6.	**Videregående opplæring i Danmark**	**76**
6.1	Overordnet beskrivelse av systemet for videregående opplæring	76
6.2	Svar på spørsmål fra utlysningen	84
7.	**Videregående opplæring i Nederland**	**97**
7.1	Overordnet beskrivelse av systemet for videregående opplæring	97
7.2	Svar på spørsmål fra utlysningen	104
8.	**Videregående opplæring i Finland**	**126**
8.1	Overordnet beskrivelse av systemet for videregående opplæring	126
8.2	Studieforberedende og yrkesforberedende videregående opplæring	126
8.3	Svar på spørsmål fra utlysningen	131

1. INNLEDNING

Rambøll Management Consulting (heretter Rambøll) leverer med dette rapport på *Kartlegging av videregående opplæring i seks utvalgte land*, på oppdrag for Liedutvalget og Kunnskapsdepartementet.

Liedutvalget er nedsatt av Kunnskapsdepartementet for å vurder om innhold og organisering i dagens videregående opplæring i Norge er formålstjenelig. Utvalget skal blant annet vurdere om videregående opplæring har en struktur og et innhold som legger til rette for at flest mulig fullfører videregående opplæring og om dagens modell tilfredsstiller arbeidslivets og samfunnets behov for kompetanse, samt sikrer lærelyst og motivasjon. Videre skal utvalget vurdere om det er behov for endringer i ansvarsfordelingen mellom nasjonale myndigheter, skoleeier og arbeidsliv; om det er behov for å utvide ordninger for kompetanse på lavere nivå og hvordan man best mulig kan tilrettelegge for at voksne skal kunne oppnå studiekompetanse/fagbrev/yrkeskompetanse.

Liedutvalget skal levere to innstillinger til departementet, hvor den første skal beskrive styrker og svakheter ved dagens videregående opplæring. Som del av kunnskapsgrunnlaget til innstilling(ene) ønsker Liedutvalget en overordnet beskrivelse av dagens videregående opplæring i utvalgte land. Denne rapporten skal inngå som en del av dette kunnskapsgrunnlaget. Formålet med rapporten er derfor å gi Liedutvalget og Kunnskapsdepartementet en oversikt over systemene for videregående opplæring i de seks landene Sverige, Danmark, Finland, Sveits, Skotland og Nederland.

1.1 Nærmere om gjennomføringen, samt oppsett av rapporten

Det er Liedutvalget, som gjennom sin utlysning i juni 2018, ønsket at kartleggingen skulle omfatte disse seks landene. I tillegg hadde Liedutvalget en liste over flere kartleggingstemaer med tilhørende spørsmål de ønsket besvart for hvert av landene som inngår i kartleggingen.

For å svare ut problemstilingene innenfor hvert tema har vi gjennomført omfattende dokumentgjennomgang av tilgjengelige og relevante policydokumenter, rapporter, hjemmesider og statistikk for hvert land. For kartleggingen av systemet i Sverige og Danmark har vi fått bistand av våre konsulenter fra hhv. det svenske og danske Rambøllkontoret. I tillegg har vi vært i kontakt med det enkelte lands utdanningsmyndigheter for å få svar på spørsmål vi ikke har fått besvart gjennnom deskresearchen.

For hvert land har vi kartlagt systemet for videregående opplæring i de seks landene med utgangspunkt i Liedutvalgets kartleggingstemaer og tilhørende spørsmål. På bakgrunn av denne kartleggingen har vi videre utarbeidet en generell og overordnet systembeskrivelse for hvert enkelt land.

I den overordnete systembeskrivelsen for hvert land har vi forsøkt å beskrive systemet med utgangspunkt i særtrekkene for det enkelte land. Vi har forsøkt å fremstille beskrivelsen med utgangspunkt i en inndeling i hhv. studieforberedende og yrkesforberedende opplæring, men for noen av landene (bl.a. Sverige) gir ikke dette mening da systemet ikke skiller så konsekvent på dette som i Norge. I slike tilfeller har vi vært opptatt av å ikke «presse» systemet inn i noen ferdig oppsatt mal, men heller beskrive systemet ut i fra hv vi vurderer som landets viktigste karakteristikker.

I tillegg til de innledende, generelle systembeskrivelsene som fremkommer i begynnelsen av hvert landkapittel, omfatter del to av landkapitlene en beskrivelse av systemene for videregående opplæring med utgangspunkt i kartleggingstemaene og spørsmålene til Liedutvalget. Her har vi

svart ut hvert enkelt spørsmål direkte og med tanke om at man skal kunne forstå hvert enkelt svar uten å måtte lese svarene fra resten av spørsmålene og/eller den innledende systembeskrivelsen. Siden kartleggingstemaene og de tilhørende spørsmålene også omfatter mye av det samme som den generelle systembeskrivelsen, vil det være mye overlapp mellom disse delene. Tanken er at de overordnete systembeskrivelsene innledningsvis skal gi en umiddelbar forståelse av nettopp det overordnete systemet for videregående opplæring i det enkelte landet, mens del to av kapitlet kan fungere som oppslagsverk for å raskt finne svar på konkrete spørsmål.

Strukturen for del to av landkapitlene følger Liedutvalgets oppsett:

Tema	Problemstillinger
1. En overordnet systembeskrivelse	1. Hvilken aldersgruppe starter i videregående opplæring 2. Hva er opplæringens varighet? 3. Er det skoleplikt i videregående opplæring? 4. Hvor gamle er elevene når de tar «avgjørende» valg? 5. Foregår det noen form for tracking/streaming av elevene underveis i studieforløpet? 6. Hvor mange velger henholdsvis studieforberedende og yrkesforberedende løp? 7. Er det opptakskriterier eller andre ordninger som forbereder/kvalifiserer elevene til å starte i videregående opplæring?
2. Tilbudsstrukturen	1. Hvor mange innganger finnes til videregående opplæring på henholdsvis studieforberedende og yrkesforberedende utdanningsprogram? 2. Hvilket nivå i EFQ ligger opplæringen på? 3. Hvilke opplæringsmodeller finnes med tanke på samarbeid og veskling mellom skole og arbeidsliv? 4. Hva er alternative opplæringstilbud for elever som har utfordringer med å fullføre videregående opplæring? 5. Hva preger innhold og organiseringen av tilbudet om videregående opplæring til voksne (rettigheter, privat-offentlig, skreddersom eller samme som ungdom, arbeidsplassbasert osv)
3. Innholdet i opplæringen	1. Finnes det fag som er felles for både yrkesfaglige og studieforberedene løp? 2. Hvordan er fag- og timefordelingen regulert?
4. Aktører og roller	1. Hvilket forvaltningsnivå har ansvar for opplæringen? 2. Hvilken rolle og innflytelse har arbeidslivets parter? 3. Hvem definerer innholdet i opplæringen? 4. Hvem betaler for opplæringen, og hva må eleven eventuelt bekoste selv?
5. Overganger i systemene	1. Hvordan er overgangen mellom grunnskolen og videregående opplæring organisert og strukutrert? 2. Finnes det forberedende opplæring mellom skoleslagene? 3. Kan elevene hoppe mellom ulike tilbud innenfor videregående opplæring dersom de ombestemmer seg mtp. studievalg?
6. Gjennomføring og kompetanse-oppnåelse	1. Hvilke krav er det til å gjennomføre og bestå? (standpunktkarakter, eksamen, fagprøve og lignende)? 2. Hvor mange nivåer av kompetanseoppnåelse finne (jf. Grunnkompetanse i Norge)? 3. Hvordan defineres gjennomføring? 4. Hvor stor andel av elevene på ulike retninger fullfører opplæringen?

2. SAMMENLIGNINGSKAPITTEL

Dettte kapitlet gir en overordnet beskrivelse og sammenligning av systemene for videregående opplæring i de seks landene som inngår i kartleggingen: Sverige, Danmark, Finland, Nederland, Sveits og Skottland. Vi har lagt vekt på å trekke frem aspekter ved systemene i det enkelte land som vi opplever som spesielt relevant for Liedutvalgets arbeid.

2.1 Overordnet systembeskrivelse

I Sveits starter elevene i videregående opplæring (vgo) året de fyller 15, mens i Sverige og i Finland starter elevene i vgo det året de fyller 16 år. I Danmark starter elevene i vgo det året de fyller 17 år. For Skottland og Nederland er det vanskeligere å si når elevene starter i videregående opplæring, da det vi i Norge omtaler som ungdomsskole og videregående er slått sammen. Elever i Nederland starter derav på skolen som tilbyr videregående opplæring året de fyller 12. Det er imidlertid ikke før de kommer i det fjerde året av opplæringen at undervisningen er på nivå med norsk videregående. Elevene er da vanligvis 14 år. Tilsvarende starter elever i Skottland i *secondary school* når de er 12 år, men det er ikke før de er 15 år og begynner i S4 (omtalt som seniorfasen av secondary school) at opplæringen tilsvarer norsk videregående.

I alle landene, med unntak av Nederland og Skottland, er opplæring på videregående nivå frivillig for elevene. Både i Nederland og Skottland er det imidlertid bare ett år i videregående som er obligatorisk, og elevene har flere ulike valgmuligheter mtp. hvor mange år de ønsker å gå i videregående opplæring. Som vi kommer tilbake til, gjør disse forskjellene at det er vanskelig å sammenligne statistikk over andelen elever som har gjennomført videregående på tvers av landene.

2.1.1 LENGDEN PÅ OPPLÆRINGEN

Antall år i videregående opplæring varierer mellom landene, samt mellom ulike retninger for videregående opplæring i hvert land. Det vanligste er imidlertid at yrkesfaglig opplæring varer i tre år, og i Sverige varer alle studieprogrammene, både yrkesfaglige og studieforberedende, i hovedsak i 3 år. I Sveits varer studieforberedende vgo i 3-4 år, mens yrkesfaglig vgo varer i 2, 3 eller 4 år avhengig av hvilken kompetanseoppnåelse man ønsker.

Også i Danmark varierer det mellom de ulike typene opplæringsprogrammer hvor lenge videregående varer. For tre av de fire retningene på studieforberedende, varer opplæringen i tre år, mens den siste retningen (HF) varer i to år. Når det gjelder de yrkesfaglige opplæringsprogrammene varierer lengden på opplæringen fra 1,5 år til 5,5 år, avhengig av hvilken studieretning som velges.

I Finland varer i utgangspunktet både yrkesforberedende og studieforberedende vgo i 3 år, men i hht. den nye reformen for yrkesfaglig opplæring vil imidlertid opplæringen fremover være mer individuelt tilpasset etter den enkelte elevs behov, og opplæringen kan derfor vare både lenger og kortere enn de normerte tre årene.

Også i Nederland og Skottland varierer varigheten av videregående opplæring mellom de ulike typene programmer, men lengden på opplæringen må ses i sammenheng med at det vi i Norge omtaler som ungdomsskole er slått sammen med den videregåendeopplæringen. I Nederland er det universitetsforberedende opplæringsløpet (VWO) et seksårig opplæringsløp, mens det almennfaglige videregående opplæringsløpet (HAVO) varer i fem skoleår. Den første delen av yrkesfaglig opplæring (VMBO) går over fire skoleår, og lengden på den andre og siste delen av yrkesrettet videregående opplæring (MBO) avhenger av hvilken kvalifisering elevene velger.

Skotsk *secondary school* varer i seks år og tilsvarer norsk ungdomsskole (S1-S3) og videregående (S4-S6). De tre første årene, S1-S3, er del av grunnskolen, mens S4, S5 og S6 tilsvarer videregående opplæring. Den videregående opplæringen varer vanligvis i tre år, men med variasjoner ut fra utdanningsløp og elevenes individuelle progresjon.[1]

2.1.2 OPPTAKSKRITERIER

Det er stor variasjon mellom landene når det gjelder opptakskriterier til videregående opplæring. Siden det førtse året av videregående opplæring er obligatorisk i Nederland og Skottland, er det ingen opptakskriterier i overgangen fra grunnskolen til videregående. Elevene går videre til neste skoletrinn uavhengig av skoleprestasjoner, men skolene kan sette spesielle opptakskrav til visse kurs og kan regulere opptak ut i fra karaktergjennomsnitt og opptaksprøver. Også i Finland kvalifiserer alle elever som fullfører den niårige grunnskolen til opptak i videregående opplæring. Det er ingen felles, avsluttende, nasjonale eksamener ved utgangen av grunnskolen, og opptak til videregående er dermed basert på elevenes standpunktkarakterer i de teoretiske emnene fra grunnskolen.

De andre landene som inngår i kartleggingen har en eller annen form for opptakskriterier for vidergående opplæring. I enkelte land er det opptil den enkelte skole, og/eller evt. regionalt nivå å avgjøre opptakskrav. Dette gjelder bl.a. i Sveits der kravene for opptak til de ulike skolene og retningene innen videregående opplæring reguleres av kantonene.

Det varierer også om landene har ulike opptakskrav til ulike varianter av videregående. Dette gjelder bl.a. i Sverige hvor det er ulike opptakskrav for de ulike nasjonale programmene. Kravene inkluderer en kombinasjon av at visse fag må være bestått og at eleven må ha oppnådd visse karakterer i enkelte fag. I Sverige omtales dette som *behörighet*.

I Danmark er det krav om at eleven blir vurdert til å være *uddannelsesparat* for å kunne starte i videregående opplæring. Det er ungdomsskolen som i 8.klasse begynner på prosessen for å vurdere om eleven er uddannelsesparat. Vurderingen skal sikre at elevene som vurderes som ikke-uddannelsesparate i 8.klasse får tilstrekkelig støtte i 9. og evt. 10.klasse, slik at de har mulighet til å fullføre videregående opplæring. Skolen foretar vurderingen i 8.klasse i 9.klasse, samt eventuelt i 10.klasse, og registrerer resultatene fra vurderingen på optagelse.dk. Det er tre kriterier som inngår i vurderingen av om en elev vurderes som uddannelsesparat eller ikke. Skolen skal vurdere elevenes faglige, personlige og sosiale ferdigheter, og eleven må oppfylle alle kriteriene for å bli vurdert til å være uddannelsesparat.

Et fellestrekk ved landene som har opptakskriterer for videregående opplæring er at det også fins muligheter til å forbedre karakterer m.m. fra grunnskolen gjennom et ekstra skoleår i grunnskolen eller lignende.

2.1.3 ANDEL ELEVER I VGO

Siden strukturen for videregående opplæring og skolesystemet generelt varierer mellom landene, samt at tilgjengelig statistikk i de ulike landene varierer, er det ikke mulig å gjøre en direkte sammenligning av andel elever som går i videregående opplæring, og/eller som går i hhv. yrkesfaglig og studieforberedende videregående. Det er for eksempel ikke relevant å oppgi statistikk for andel elever i videregående opplæring i Nederland og Skottland, da første året av opplæringen i disse landene er obligatorisk. I det følgende presenterer vi derfor statistikk for de ulike landene separat:

1 http://www.gov.scot/Publications/2012/05/7940/4 og https://www.oecd.org/education/school/OECD-Scotland-Education-Policy-Review-Background-report.pdf

I Sverige er det kun 0,5 prosent av elevene som fullfører grunnskolen som *ikke* går videre til videregående opplæring (inkl. introduksjonsprogram m.m). I skoleåret 2017-2018 søkte 37,1 prosent av førsthåndssøkerne i Sverige på et av yrkesprogrammene, mens 62,9 prosent søkte på et studieforberedende program.

I Danmark var det 6,3 prosent av elevene som gikk ut av 9. eller 10.klasse i 2017 som *ikke* begynte i noen form for videregående opplæring eller særskilt tilrettelagt ungdomsopplæring. I skoleåret 2017/2018 valgte 73,1 prosent av elevene å starte i studieforberedende, mens 19,4 prosent av elevene startet i yrkesfaglig opplæring.

I Finland var det i 2016 2,5 prosent av ungdommene som *ikke* begynte rett i videregående opplæring etter fullført niårig grunnskole. Av elevene som fullførte videregående i 2016 valgte 52,7 prosent å gå i studiespesialiserende, mens 42,5 prosent begynte i yrkesfaglig opplæring.

I henhold til OECDs «Education at a Glance» var det omtrent ni prosent av sveitsiske unge voksne (25-34 år) som i 2016 kun hadde fullført grunnskolen, og som manglet videregående opplæring. Dette stemmer overens med Expaticas informasjon, som sier at i overkant av 90 prosent av avgangselever ved ungdomsskolen velger å fortsette skolegangen. I skoleåret 2016/2017 var litt i underkant av to tredjedeler (62 prosent) av alle videregåendeelever i et yrkesrettet utdanningsløp, mens 27 prosent var underveis i de to studieforberedende retningene.

2.1.4 KVALIFISERING TIL VIDERE STUDIER PÅ UNIVERSITET- OG HØYSKOLE

Det er relativt store forskjeller mellom landene når det gjelder i hvilken grad de ulike retningene i videregående opplæring kvalifiserer til opptak på universitet- og høyskole. På dette området er det Finland som skiller seg mest ut fra de øvrige, da utgangspunktet for finsk skole- og utdanningspolitikk har vært at all opplæring på videregående nivå skal kvalifisere til videre studier på høyskole og universitet. Både yrkesfaglig og studiespesialiserende videregående opplæring gir dermed mulighet til å studere videre, og myndighetene har rigget den videregående opplæringen slik at det ikke skal være noen blindveier (*dead-ends*) i utdanningsløpet.

I Sverige hadde de et lignende system som Finland frem til 2011, da det ikke var noe skille mellom yrkesforberedende og studieforberedende opplæringsprogram, og alle programmene kvalifiserte til opptak til videre studier på høyskole eller universitet. Gymnasiereformen fra 2011 endret dette, og de yrkesforberedende opplæringsprogrammene gir ikke lenger automatisk kvalifisering til videre studier.

Dette gjelder også i de øvrige landene, der de yrkesfaglige opplæringsprogrammene i hovedsak ikke kvalifiserer til opptak til universitet og høyskole.

For de andre landene varierer det også mellom ulike typer av videregående opplæring om de kvalifiserer til opptak til høyere utdanning. I Sveits gir den ene retningen av studiespesialiserende (akademisk baccaleureate) vitnemål som kvalifiserer til opptak ved alle UH, mens den andre retningen av studiespesialiserende (spesialiserte skoler) i utgangspunktet kun kvalifiserer til opptak ved universitetet for lærerutdanning. Etter gymnasiereformen i Sverige i 2011 varierer det også mellom de ulike studieforberedende opplæringsprogrammene hvilke muligheter elevene har til å studere videre på høyskole og universitet. Det samme gjelder i Nederland og Danmark. I Nederland kvalifiserer både HAVO og VWO-løpene til opptak ved høyere utdanning, men det er kun VWO-løpet som kvalifiserer til opptak ved forskningsuniversitet. I Danmark gir de tre studieforberedende retningene STX (allmenn), HHX (merkantil) og HTX (teknisk) samt EUX-løpet på yrkesforberedende generell studiekompetanse som kvalifiserer til opptak for høyere utdanning.

For enkelte studier er det imildertid særskilt krav om spesielle fagkombinasjoner for å kvalifisere til opptak (f.eks. medisinstudiet).

I Skottland avhenger opptak til videre studier av hvilke fagkombinasjoner elevene gjennomfører i senior fasen (*senior phase*). De fleste studieprogrammer ved høyere, akademisk utdanning krever at søkeren har minimum fire highers i relevante emner for å kunne vurderes til opptak, men her finnes det både variasjoner mellom studieprogrammene og universitetene.

2.2 Tilbudsstrukturen og innholdet i opplæringen

Alle landene som inngår i kartleggingen, med unntak av Skottland, skiller på overordnet nivå mellom yrkesforberedende og studieforberedende opplæring i videregående. Dette gjelder for eksempel i Sverige, der det er 12 ulike programmer for yrkesfaglig opplæring og 6 programmer for studieforberedende videregående. Skillet mellom yrkesopplæring og studiespesialiserende er imidlertid mindre tydelig enn i Norge, og det undervises for eksempel i studiespesieliasernede og yrkesfaglig opplæring på samme skoler.

Også det danske systemet skiller på studieforberedende og yrkesforberedende vgo. Det er fire varianter av studieforberedende opplæringsprogrammer (*almen studentereksamen* (STX), *merkantil studentereksamen* (HHX), *teknisk studentereksamen* (HTX), og *høyere forberedelseseksamen* (HF)) og 106 ulike programmer for yrkesfaglig opplæring. De to retningene er adskilt og det er i utgangspunktet ikke mulig å kombinere fag eller emner fra de to løpene. Unntaket er for et særskilt løp på yrkesforberedende der man kombinerer et yrkesfaglig opplæringsløp med fag fra studieforberedende, slik at eleven kvalifiserer til opptak for høyere utdanning (EUX-løp).

Både Sveits og Nederland har på overordnet nivå to ulike varianter av studieforberedende opplæring, og ett løp for yrkesforberedende opplæring. I Sveits er den studieforberedende retningen delt mellom akademisk baccalaureateskoler og spesialiserte skoler. Den akademiske baccalaureateretningen gir et vitnemål som kvalifiserer til opptak ved alle typer universiteter, mens de spesialiserte skolene i utgangspunktet kun kvalifiserer til opptak ved universitet for lærerutdanning. Innen den yrkesforberedende retningen kan elevene velge mellom en rekke ulike alternative løp med ulik varighet og som leder til ulike kompetansebevis.

I Nederland er den studieforberedende opplæringen delt mellom et allmennfaglig opplæringsløp (HAVO) og et univeristetsforberedende opplæringsløp (VWO) som gir ulik mulighet til opptak på videre utdanning. Videre er det yrkesforberedende opplæringsløpet i Nederland todelt, der elevene etter første del (VMBO) kan velge å gå over i andre del av det yrkesforberedende opplæringsløpet (MBO). Innenfor begge løpene kan elevene velge mellom ulike programmer med ulike varighet.

Også i Finland skilles det mellom studieforberedende videregående opplæring og yrkesforberedende videregående opplæringen. Begge opplæringsløpene varer vanligvis i tre år. I hht. den nye reformen for yrkesfaglig opplæring vil imidlertid opplæringen fremover være mer individuelt tilpasset etter den enkelte elevs behov, og opplæringen kan derfor vare både lenger og kortere enn de normerte tre årene. Tidligere har det finske systemet for yrkesfaglig opplæring bestått av 351 ulike kvalifikasjoner fordelt på de tre kvalifikasjonsnivåene. I den nye reformen av 2018 er dette redusert til 164 ulike kvalifikasjoner til sammen (43 kvalifikasjoner innen grunnleggende yrkeskompetanse, 65 kvalifikasjoner innen viderekommen yrkeskompetanse og 56 kvalifikasjoner innen spesialisert yrkeskompetanse). Det nye kvalifikasjonssystemet består dermed av bredere sammensatte kvalifikasjoner. På denne måten vil eleven velge mer individuelt

tilpassede opplæringsløp, og opplæringen anses dermed som mer fleksibel både for eleven selv men også med tanke på arbeidslivets skiftende behov, sammenlignet med den tidligere ordningen. Både studieforberedende og yrkefaglig opplæring kvalifiserer til opptak på høyere utdanning.

Videregående opplæringen i Skottland er på mange områder svært forskjellig fra den norske og de andre landene som inngår i kartleggingen, bl.a. fordi elevene ikke behøver å velge mellom et yrkesforberedende eller et studieforberedende løp, men står fritt til å kombinere emner etter eget ønske. Det er ikke uvanlig å kombinere det vi i Norge kaller studiespesialiserende fag og yrkesforberedende fag.

2.3 Aktører og roller

En vesentlig forskjell mellom landene som inngår i kartleggingen omhandler i hvilken grad ulike lokale/regionale forvaltningsnivåer har selvstendig ansvar for organisering, struktur og faginnhold i opplæringen. I Sveits, Skottland og Nederland ligger f.eks. mye av ansvaret for videregående opplæring på regionalt nivå, og det er dermed relativt store variasjoner mtp. hvordan videregående opplæring er strukturert innad i landet. Dette skiller disse landene fra de øvrige som inngår i kartleggingen. I alle landene er likevell statlige styringsmakter, gjennom departementet for utdanning eller lignende, samt underliggende etater, involvert når det gjelder å legge overordnete retningslinjer for utdanningspolitikken.

I Sverige er det utdanningsdepartementet, og underliggende etat Skolverket, som har det overordnete ansvaret for videregående opplæring. Videre er det kommunene som har ansvar for at elevene får et tilbud om videregående opplæring, og at denne er av god kvalitet. Dette oppdraget skal gjennomføres med utgangspunkt i de rammene statlige aktører (riksdagen, regjeringen, departementet og direktoratet) setter. Hver kommune skal ha en egenutviklet skoleplan, og hver skole må ha sin plan for virksomheten på skolen. Det er kommunens ansvar å sikre et helhetlig opplæringstilbud til elevene i kommunen, både når det gjelder antall skoler samt hvilke programmer som tilbys.

Også i Finland er ansvaret for tilbudet om videregående opplæring et kommunalt ansvar, og 87 prosent av skolene som tilbyr videregående opplæring er kommunale. Tilsvarende som i Norge er det imidlertid utdanningsdepartementet og underliggende etat – EDUFI – som som bestemmer de generelle nasjonale målene for utdanningen, og tidsfordelingen innenfor de ulike fagene. På bakgrunn av dette utvikler de ulike lærestedene egne læreplaner.

Som allerede nevnt er det regionalt nivå i Sveits som har ansvar for videregående opplæring. Det sveitsiske utdanningssystemet er derfor svært fragmentert, da de 26 kantonene gjennom hver sine administrative utdanningsavdelinger har ansvar for organisering og utvikling av egen utdanningsstruktur og pensum. Det overordnede ansvaret for utdanning ligger hos det statlige organet State Secretary for Education, Research and Innovation (SERI). Når det gjelder den studieforberedende utdanningen, samt den generelle delen av yrkesforberedende vgo, står Swiss Conference of Cantonal Ministers of Education (EDK) ansvarlig for å utforme det overordnete rammeverk for opplæringen som alle kantonene følger. Skolene har likevel relativt stor frihet til å ta avgjørelser knyttet til undervisning og pensum.

Dette tilsvarer i stor grad systemet i Nederland som generelt kombinerer et sentralisert rammeverk med høy grad av lokal autonomi. Dette gjelder også for videregående opplæring da det i stor grad er opp til de ulike kantonene å avgjøre organiseringen av videregående opplæring. Struktur og innhold i videregående opplæring kan dermed variere.

Også Skottland er videregående opplæring et regionalt ansvar, da det i hht. utdanningsloven fra 1980 er de 32 rådsområdenes lokale myndigheter som har ansvar for både opplæringsstilbudet og gjennomføringen av utdanningen i sitt område på vegne av staten. Dette inkluderer alle aspekter av utdanningen; fra skolebygg til læreplan, og de lokale myndighetene mottar både statlig finansiering og lokale skatteinntekter som er tiltenkt (men ikke øremerket) utdanning.

2.3.1 ARBEIDSLIVETS INNFLYTELSE

De fleste land har formaliserte og institusjonaliserte ordninger for arbeidslivets innflytelse, men da i hovedsak for de yrkesforberedende delene av videregående opplæring. I Sverige har f.eks. en rekke arbeidslivsorganisasjoner vært inkludert i Skolverkets arbeide med å videreutvikle de ulike fordypningspakkene som fins på yrkesprogrammene. I Danmark er arbeidslivets innflytelse institusjonalisert gjennom Rådet for de Grundlæggende Erhvervsrettede Uddannelser. Rådet består blant annet av ni medlemmer som er innstilt fra Dansk arbeidsgiverforening, ett medlem som er innstilt fra Finanssektorens arbeidsgiverforening og ett medlem som er innstilt fra Landbrug og Fødevarer (tilsvarer Norsk Bondelag). Rådet har som oppgave å rådgi undervisningsministeren og departementet på en rekke områder knyttet til de ulike opplæringsprogrammenes struktur, læringsmål og innholdet i undervisningen, opprettelse og nedleggelse av programmer m.m. I Finland er det nedsatt et eget forum (Skills Anticipation Forum) bestående av en styringsgruppe og ni bransjespesifikke grupper. Forumet og bransjegruppene er sammensatt av fagekspert og representanter fra arbeidsliv, utdanning, forskning m.m, og gir innspill til direktoratet (EDUFI) når det gjelder innhold og struktur for de yrkesfaglige opplæringsprogrammene.

I Nederland er det Samarbeidsorganisasjonen for yrkesutdanning og arbeidslivet på nasjonalt, regionalt og sektorielt nivå (SSB) som er koblingen mellom arbedslivet og yrkesfaglig videregående opplæring. SSB er en samarbeidsorganisasjon mellom høgskoler og arbeidsmarkedet og skal akkreditere, veilede og anbefale bedrifter for studentene, opprettholde og utvikle kvalifikasjonsstrukturen, og forske på og gi informasjon om arbeidsmarkedet, arbeidsplasser og effektiviteten i yrkesrettede utdanninger. SSB overvåker også kvaliteten på praksisplasser og gir råd til utdanningsdepartementet om koblingen mellom yrkesrettede utdanninger og arbeidslivet.

I Skottland har arbeidslivets parter stor innflytelse blant annet når det kommer til å utforme læreplanen og til å validere innholdet i kursene som blir tilbudt i seniorfasen. De ulike yrkesfaglige kvalifikasjonene (Scottish Vocational Qualifications - SVQ), blir utviklet av The Scottish Qualifications Authority (SQA) i samarbeid med organisasjoner i arbeidslivet for å sikre at de oppfyller nasjonale standarder (National Occupatonal Standards, NOS) og er relevante for nåværende og fremtidige behov på feltet.

Også i Nederland spiller arbeidslivet en sentral rolle i utvikling, organisering og gjennomføring av den yrkesforberedende videregående opplæringen. Opplæringen utvikles gjennom et samarbeid mellom staten, kantonene og arbeidslivets parter, hvor sistnevnte, gjennom organisasjoner som fagforeninger, bransjeorganisasjoner, sosiale partnere, og andre organisasjoner med ansvar for yrkesutøvere, er med på å definere innhold og mål for de yrkesforberedende programmene. Disse aktørene er dermed svært sentrale i utvikling og endring av yrkesopplæringen innenfor de ulike bransjene.

2.4 Overganger i systemene

Flere av landene som inngår i kartleggingen har lagt stor vekt på overganger i systemene, og et vanlig brukt tiltak er tilbud om et ekstra år i grunnskolen for elever som formelt ikke kvalifiserer til opptak i videregående og/eller som selv opplever at de har behov for mer

grunnskolekompetanse før de starter i videregående. Dette kan f.eks. omfatte sent ankomne minoritetsspråklige elever. Både Sveits, Nederland, Finland og Sverige har tilbud om ekstra grunnskoleopplæring til elever som har behov for det.

Sveits er opptatt av overganger i utdanningen, og av at alle elever skal ha mulighet til å fullføre videregående opplæring. På bakgrunn av dette legges det mye vekt på karriereveiledning, alternative løp og muligheter for faglig påfyll og/eller forbedre karakterer. I den offentlige ungdomsskolen er karriereveiledning en viktig og obligatorisk del av undervisningen, og mange mener at karriereveiledningen bidrar til at så mange elever går over til VGO etter endt ungdomsskole, og at ca. 90 prosent av dem som velger VGO fullfører og består dette skoleløpet innen fylte 25 år. Sveits har videre en rekke tilbud til elever som ikke er klare for overgangen mellom ungdomsskole og vgo. Dette inkluderer bl.a. «motivasjonssemester», ulike *bridge year courses* der elever eksempelvis forbedrer karakterer, og ulike kombinasjoner mellom praksis og utdanning som forbereder til yrkesforberedende utdanningsløp.

I Sverige får elever som ikke oppnår såkalt *behörighet* ved utgangen av grunnskolen, og dermed ikke kvalifiserer til opptak i et av de 18 nasjonale programmene i videregående, mulighet til å starte i introduksjonsprogrammet. Introduksjonsprogrammet tilbys i elevens hjemkommune, som er pliktig til å tilby plass i introduksjonsprogrammet til alle elever som ikke kvalifiserer til opptak i videregående. Det fins fem ulike introduksjonsprogram, og hvilket program eleven starter i, avgjøres med utgangspunkt i elevens tidligere skoleprestasjoner og hvilket nasjonalt program eleven ønsker å starte i. Opplæringen er individuelt tilpasset og opplæringen gis som fulltidsstudium. I skoleåret 2017-2018 var 60 000 elever i introduksjonsprogrammet, hvorav omtrent halvparten var tilknyttet *språkintroduksjon*.

Også i Danmark får elever som ikke blir vurdert til å være uddannelsesparat ved utgang av 9.klasse og/eller som ønsker et ekstra forberedelsesår før videre utdanning, mulighet til å forbedre karakterer ved å ta et ekstra år i grunnskolen, dvs. 10.klasse. Dette kan enten gjennomføres på egne tiendeklassesenter eller på en «efterskole». Det samme gjelder i Finland der elever kan velge å ta et ekstra år ved grunnskolen for å forberede seg til videregående utdanning (år 10). Videre er det også opprettet en egen forberedende opplæring for minoritetsspråklige som har behov for høyere kompetanse i finsk eller svensk for å gjennomføre videregående opplæring (*LUVA*). LUVA er et ettårig program, som krever bestått vitnemål fra grunnskolen. Det er frivillig for elevene å delta, og de må ha noe grunnleggende kjennskap til finsk og/eller svensk før de starter. Programmet inneholder intensiv språkopplæring, samt opplæring i studieteknikk. I tillegg kan programmet også bestå av opplæring i andre språk og fag som elevene vil møte i videregående opplæring. Det finnes også flere forberedende programmer for yrkesfaglig vgo.

3. VIDEREGÅENDE OPPLÆRING I SVEITS

3.1 Overordnet beskrivelse av systemet for videregående opplæring

Det sveitsiske utdanningssystemet er svært fragmentert, da de 26 kantonene gjennom hver sine administrative utdanningsavdelinger har ansvar for organisering og utvikling av egen utdanningsstruktur og pensum. Dette innebærer at det er visse forskjeller mellom både organisering, struktur og innhold i opplæringenen i de ulike kantonene.

Grunnskolen i Sveits består av barneskole og ungdomsskole og er obligatorisk for alle barn. Dette gjelder både i kantonene som har skrevet under på HarmoS reformen[2] og dermed har elleve obligatoriske år i grunnskole, og de som ikke har skrevet under, og som har niårig grunnskole.[3] I de fleste kantonene kan likevel elevene starte videregående skole det året de fyller/har fylt 15.[4]

Videregående opplæring er valgfritt[5], og er delt inn i de to hovedretningene yrkesforberedende videregående opplæring og studieforberedende videregående opplæring. De ulike programmene innen hver av de to hovedretningene har en rekke *generelle* fellesfag, i tillegg til fordypninger, valgfag og andre fag som er spesielle for den enkelte skole og/eller program.

3.1.1 STUDIEFORBEREDENDE VIDEREGÅENDE OPPLÆRING

Den studieforberedende retningen er delt mellom akademisk baccalaureateskoler og spesialiserte skoler. Den akademiske baccalaureateretningen gir et vitnemål som kvalifiserer til opptak ved alle typer universiteter, mens de spesialiserte skolene i utgangspunktet kun kvalifiserer til opptak ved universitet for lærerutdanning. Det er imidlertid mulig å komplettere et vitnemål fra en spesialisert skole med et s*pecialised baccalaureate programme,* og dermed kvalifisere til enkelte andre utdanningsinstitusjoner i tillegg.

Akademisk Baccalaureateskoler (3 eller 4 år)

Ved de akademiske baccalaureateskolene forberedes elevene til å studere videre, og denne retningen leder til et vitnemål som kvalifiserer til opptak ved de fleste universitetene.[6] Enkelte universiteter for anvendt vitenskap operer imildertid med noen tilleggskrav.

Ved de akademiske baccalaureateskolene velger elevene en *profil* bestående av ni fag, hvor syv av dem er obligatoriske, mens de to siste er valgfrie.[7] Disse profilene består av spesialisering innenfor ulike emner. Profilene elevene kan velge mellom avhenger av hvilke av følgende fag som tilbys ved den enkelte skole:[8]

- Klassisk språk (Latin og/eller gresk)
- Moderne språk (et tredje nasjonalt språk, engelsk, spansk eller russisk)
- Fysikk og anvendt matematikk
- Biologi og kjemi
- Økonomi og juss

2 The Intercantonal Agreement on Harmonisation of Compulsory Education (HarmoS) er en interkantonsk avtale som dreier seg om å harmonisere grunnskoleopplæringen i Sveits. Avtalen inneholder bestemmelser om varighet og mål for opplæringen. For eksempel sier den at opplæringen skal vare i 11 år, og beskriver målbare kompetansenivåer som fungerer som minimumskrav for gjennomførelse av grunnskolen. Se eksempelvis https://swisseducation.educa.ch/en/harmos

3 https://www.expatica.com/ch/education/Education-in-Switzerland_100021.html

4 https://www.expatica.com/ch/education/Education-in-Switzerland_100021.html

5 https://www.expatica.com/ch/education/Education-in-Switzerland_100021.html

6 https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/organisation-general-upper-secondary-education-85_en

7 http://skbf-csre.ch/fileadmin/files/pdf/bildungsmonitoring/Swiss_Education_Report_2014.pdf

8 http://skbf-csre.ch/fileadmin/files/pdf/bildungsmonitoring/Swiss_Education_Report_2014.pdf (side 145)

- Filosofi/utdanning/psykologi
- Kreativ kunst
- Musikk[9]

Spesialiserte skoler (3 år)
Forskjellen mellom de spesialiserte skolene og de akademiske baccalaureatskolene er at elevene ved spesialiserte skoler spesialiserer seg med utgangspunkt i ulike yrkesområder. Yrkesområdene de kan velge mellom er helsefag, sosialarbeid, informasjon og kommunikasjon, design og kunst, musikk og teater, anvendt psykologi eller utdanningsvitenskap. Med utgangspunkt i disse områdene tilbyr de ulike skolene forskjellige kurs.[10]

Gjennom et skoleløp på en spesialisert skole får eleven dermed en noe mer yrkesrettet utdanning, og kan søke opptak ved yrkesrettede *collages of higher education*. Et ordinært skoleløp på en spesialisert skole kvalifiserer imidlertid ikke til videre studier på universitet.

Det er imidlertid mulig å komplettere et skoleløp ved en spesialisert skole med et år med spesialisert baccalaureateprogram, for å kvalifisere til opptak ved flere institusjoner ved høyere utdanning. Dette muliggjør opptak både ved profesjonsrettet høyere utdanning ved universitet og universiteter for anvendt vitenskap. Det kan imidlertid være tilleggskrav for opptak ved øvrige universiteter.[11]

Variasjoner mellom kantonene
Ettersom det er variasjoner mellom kantonene, og ofte også mellom kommuner og skoler innad i hver enkelt kanton, finnes det flere skoler med andre organiseringer enn den som er presentert ovenfor. For eksempel er det mange skoler som tilbyr et forberedende program til de akademiske baccalaureateskolene som dekker det siste året av ungdomsskolen. Enkelte har også et slikt akademisk baccalaureateløp som går over alle de tre ungdomsskoleårene i tillegg til i videregående skole. Videre er det også noen skoler som tilbyr forberedelser til yrkesforberedende retning det siste året på ungdomsskolen. Dette betyr at elever ved noen av de sveitsiske ungdomsskolene tar valg om utdanningsretning allerede ved sitt første eller andre år på ungdomsskolen.[12]

3.1.2 YRKESFAGLIG VIDEREGÅENDE OPPLÆRING

Innen den yrkesforberedende retningen kan elevene velge mellom å gå et to-, tre- eller fireårig løp. De ulike løpene leder til ulike kompetansebevis som kvalifiserer til ulike deler av høyere utdanning. Den yrkesfaglige retningen består av yrkesfaglig teori og praksis (lærling i bedrift), samt av en *generell utdanning* som er lik på tvers av yrkesområdene. Elever som velger det tre- eller fireårige løpet kan velge å ta et påbyggingsår og oppnå *Vocational Baccalaureate* som kvalifiserer til opptak ved universitet.

Det finnes videregående yrkesfag for om lag 250 typer lærlingplasser, og løpet varer vanligvis mellom to og fire år.[13] Opplæringen gjennomføres primært ved skolene og lærlingplassene, men elever gjennomfører også kurs i bedrift (*inter-company courses)* der grunnleggende ferdigheter står i fokus.

9 http://skbf-csre.ch/fileadmin/files/pdf/bildungsmonitoring/Swiss_Education_Report_2014.pdf (side 145)
10 https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/teaching-and-learning-general-upper-secondary-education-85_en
11 https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/teaching-and-learning-general-upper-secondary-education-85_en
12 http://skbf-csre.ch/fileadmin/files/pdf/bildungsmonitoring/Swiss_Education_Report_2014.pdf og https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/organisation-general-lower-secondary-education-52_en
13 https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/organisation-vocational-upper-secondary-education-79_en#6.7_Institutions_e

Intensjonen med den yrkesfaglige retningen er å gjøre studentene mobile i det sveitsiske jobbmarkedet. Dette fører også til at opplæringen er mer standardisert enn hva som er tilfellet er i andre europeiske land. Elevene er selv ansvarlige for å oppsøke bedriften de ønsker å tilbringe lærlingtiden sin hos.[14]

Elevene kan velge mellom yrkesforberedende løp som går over to-, tre- eller fire år, avhengig av hvilke vitnemål eleven ønsker:

- Det toårige løpet gir et *Federal VET Certificate* som ikke kvalifiserer eleven til høyere utdanning, men som viser elevens kompetanse innenfor et yrke. Dersom eleven ønsker kan hun bygge videre på opplæring og oppnå vitnemål som kvalifiserer til høyere utdanning.
- Det tre-årige løpet gir et *Federal VET Diploma* som kvalifiserer eleven til *collages of higher education*, men ikke til universitetsutdannelser. Dersom eleven ønsker kan hun bygge videre på utdanningen og oppnå vitnemål som kvalifiserer til høyere utdanning ved flere institusjoner.
- Det fire-årige løpet gir et *Federal VET Diploma* og *kan* gi et *Federal Vocational Baccalaureate* dersom eleven inkluderer dette programmet i sin fireårige utdannelse. Dersom begge disse er oppnådd kvalifiseres eleven for opptak både ved universiteter og andre utdanningsinstitusjoner.

3.1.3 OVERGANGER I UTDANNINGSLØPET

Sveits er opptatt av overganger i utdanningen, og av at alle elever skal ha mulighet til å fullføre videregående opplæring. På bakgrunn av dette legges det mye vekt på karriereveiledning, alternative løp og muligheter for faglig påfyll og/eller forbedre karakterer. I den offentlige ungdomsskolen er karriereveiledning en viktig og obligatorisk del av undervisningen, og mange mener at karriereveiledningen bidrar til at så mange elever går over til VGO etter endt ungdomsskole, og at ca. 90 prosent av dem som velger VGO fullfører og består dette skoleløpet innen fylte 25 år.

Sveits har også en rekke tilbud til elever som ikke er klare for overgangen mellom ungdomsskole og vgo. Dette inkluderer bl.a. «motivasjonssemester», ulike *bridge year courses* der elever eksempelvis forbedrer karakterer, og ulike kombinasjoner mellom praksis og utdanning som forbereder til yrkesforberedende utdanningsløp.

Etter fullført videregående opplæring er det flere som velger å ta ett ekstra år med fag eller eksamener f.eks. for å oppnå kvalifikasjonene som kreves for opptak til andre utdanningsinstitusjoner enn det kompetansebeviset fra fullført løp gir tilgang til, eller for å forbedre karakterer.

3.1.4 AKTØRER

Det sveitsiske utdanningssystemet er svært fragmentert, da de 26 kantonene gjennom hver sine administrative utdanningsavdelinger har ansvar for organisering og utvikling av egen utdanningsstruktur og pensum. Det overordnede ansvaret for utdanning ligger hos det statlige organet State Secretary for Education, Research and Innovation (SERI). Når det gjelder den studieforberedende utdanningen, samt den generelle delen av yrkesforberedende VGO, står Swiss Conference of Cantonal Ministers of Education (EDK) ansvarlig for å utforme det overordnete rammeverk for opplæringen som alle kantonene følger. Skolene har likevel relativt stor frihet til å ta avgjørelser knyttet til undervisning og pensum.

14 https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/organisation-vocational-upper-secondary-education-79_en#6.7_Institutions_e

Når det kommer til den yrkesfaglige delen av yrkesforberedende retning har SERI det overordnede ansvaret for organisering, utvikling og regulering, men innholdet i opplæringen utformes og defineres i et trepartssamarbeid mellom staten (SERI), kantonene (EDK) og arbeidslivets parter.

Arbeidslivet spiller en stor rolle i Sveitsisk videregående opplæring, både fordi de gjennom sine organisasjoner bidrar til utforming av (og opplæring i) faglig innhold, men også fordi om lag en tredjedel av alle offentlige og private bedrifter i Sveits stiller med lærlingplasser på frivillig basis.

To tredjedeler av alle VGO-elever går et yrkesforberedende skoleløp, og den lave ungdomsledigheten sies å ha sammenheng med arbeidslivets involvering i utdanning og opplæring av elever, samt det sterke fokuset på karriereveiledning og rådgivning underveis i hele skoleløpet.

Figur 3-1 Illustrasjon av sveitsisk VGO og høyere utdanning, inkludert kompetansebevis[15]

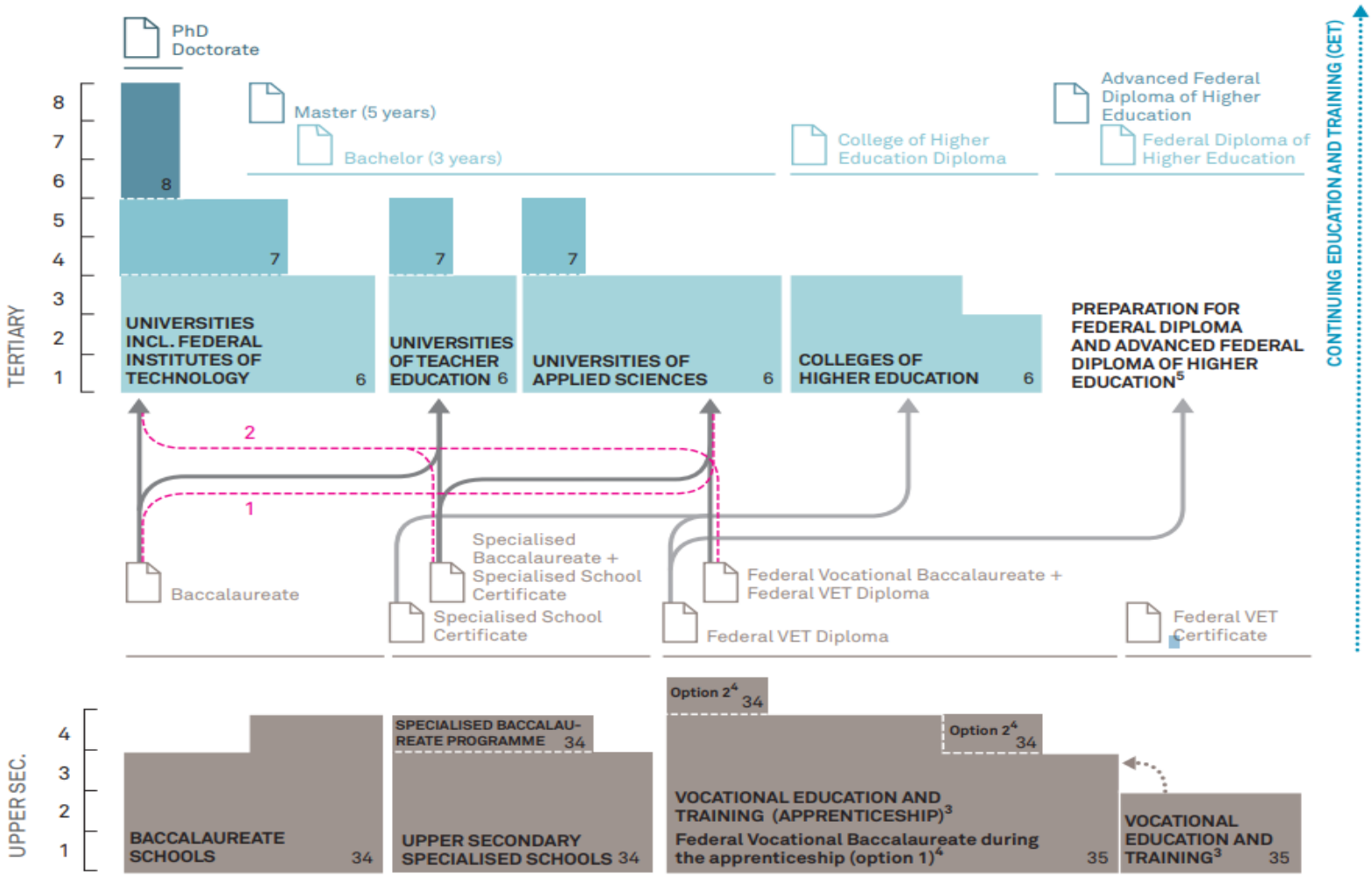

[15] https://edudoc.ch/static/web/bildungssystem/grafik_bildung_e.pdf

3.2 Svar på spørsmål fra utlysningen

I det følgende beskrives det sveitsiske systemet for videregående opplæring med utgangspunkt i konkrete spørsmål Liedutvalget ønsker svar på.

3.2.1 OVERORDNET SYSTEMBESKRIVELSE

3.2.1.1 Hvilken aldersgruppe starter i videregående opplæring?

Ettersom de 26 kantonene selv strukturerer og organiserer grunnskolen og grunnskolens innhold, finnes det enkelte forskjeller mellom kantonene blant annet når det kommer til antall år med obligatorisk barne- og ungdomsskole.[16] I de fleste kantonene kan likevel elevene starte videregående skole det året de fyller/har fylt 15,[17] med unntak av kantonen Ticino der elevene har fireårig obligatorisk ungdomsskole, og ikke kan begynne videregående opplæring før det året de fyller/har fylt 16.

De fleste sveitsiske ungdommer velger å gå videre til videregående rett etter ungdomsskolen, men for de som ikke ønsker å starte umiddelbart er det mulig å gå et *«bridge year course»* mellom ungdomsskolen og VGO.[18] Ungdom som velger dette alternativet starter i vgo ett år senere.

3.2.1.2 Hvor lenge varer opplæringen?

Videregående opplæring i Sveits varer vanligvis mellom 3 og 4 år, avhengig av både hvilket løp eleven velger òg av hvilke typer vitnemål[19] de ønsker å oppnå (se beskrivelse under). I tillegg avhenger skoleløpets varighet i flere tilfeller av tilbudet i de respektive kantonene elevene tilhører, og kantonenes strukturering av innholdet i dette.

1) *Akademiske baccalaureate skoler* gir tilgang til universiteter. Skoleløpets varighet er vanligvis på fire år, men kan også være treårig. Overgangen mellom ungdomsskole og videregående kan også være forskjellig mellom kantonene. I flere skoler/kantoner kan elevene begynne ett av de fire årene som sitt siste år på ungdomsskolen, og dermed gå tre år akademisk baccalaureate i videregående opplæring.[20] Det finnes også enkelte kantoner som har akademisk baccalaureateløp som går over seks år, med glidende overgang mellom ungdomsskole og videregående skole.[21]
2) *Spesialiserte skoler* gir tilgang til høyere utdanning på collage etter treårig skoleløp, og et fjerde år på et *spesialisert baccalaureate program* gir tilgang til blant annet universiteter for anvendt vitenskap og profesjonsrettede studier.[22]
3) *Yrkesfaglig utdanning og opplæring* har ikke en slik tydelig inndeling som de studieforberedende skolene, men elevene kan likevel velge mellom ulik lengde på løpene, med ulikt innhold. Her kan eleven enten gå et to-, tre- eller fireårig løp, avhengig av elevens ønske om adgang til de ulike delene av høyere utdanning.[23]

16 https://www.expatica.com/ch/education/Education-in-Switzerland_100021.html
17 https://www.expatica.com/ch/education/Education-in-Switzerland_100021.html
18 https://edudoc.ch/static/web/bildungssystem/grafik_bildung_e.pdf
19 Ulike typer vitnemål gir ulike muligheter for tilgang til høyere utdanning (https://www.ch.ch/en/higher-education-baccalaureate-qualifications/)
20 https://www.ch.ch/en/higher-education-baccalaureate-qualifications/
21 https://www.expatica.com/ch/education/Education-in-Switzerland_100021.html og https://www.ch.ch/en/higher-education-baccalaureate-qualifications/
22 https://www.expatica.com/ch/education/Education-in-Switzerland_100021.html og https://www.ch.ch/en/higher-education-baccalaureate-qualifications/
23 https://www.ch.ch/en/higher-education-baccalaureate-qualifications/

Figure 3-1 Illustrasjon av videregående opplæring i Sveits[24]

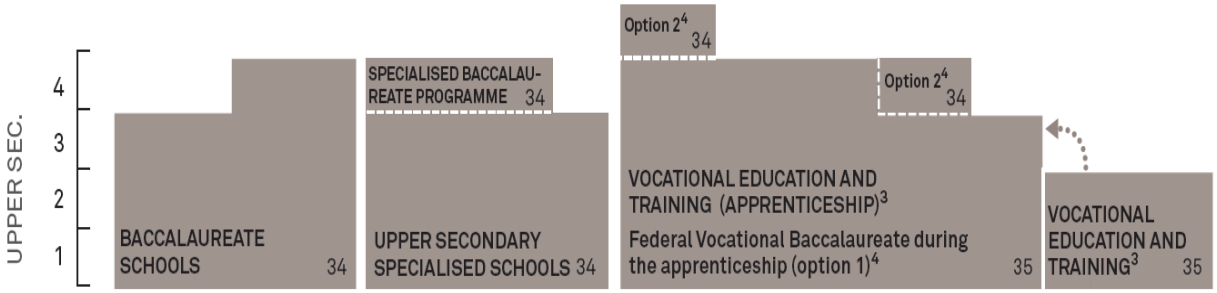

3.2.1.3 Er det skoleplikt i videregående opplæring?

Grunnskolen i Sveits er obligatorisk for alle barn. Dette gjelder både i kantonene som har skrevet under på HarmoS reformen[25] og dermed har elleve obligatoriske år i grunnskole, og de som ikke har skrevet under, og som har niårig grunnskole. Videregående opplæring er imidlertid valgfritt.[26]

3.2.1.4 Andel elever som ikke begynner i videregående opplæring etter endt grunnskole?

I henhold til OECDs «Education at a Glance» var det omtrent ni prosent av sveitsiske unge voksne (25-34 år) som i 2016 kun hadde fullført grunnskolen, og som manglet videregående opplæring.[27] Dette stemmer overens med Expaticas informasjon, som sier at i overkant av 90 prosent av avgangselever ved ungdomsskolen velger å fortsette skolegangen.[28]

3.2.1.5 Hvor gamle er elevene når de tar "avgjørende" valg, og foregår det noen form for tracking/streaming av elevene underveis i opplæringsløpet?

<u>Alder for avgjørende valg</u>

Det er noe variasjon mellom kantonene når det gjelder alder for «avgjørende» valg. Det mest altomspennende valget elevene tar er valg av utdanningsløp for videregående opplæring. Dette gjøres *vanligvis* mot slutten av ungdomsskolen, det året elevene (i de fleste kantonene) fyller 15. Elevene velger da mellom yrkesforberedende eller studieforberedene retning, og innen den studieforberedende retningen velger de mellom de to skoletypene *akademisk baccalaureate* og *spesialisert baccalaureate*.[29]

Ettersom det er variasjoner mellom kantonene, og ofte også mellom kommuner og skoler innad i hver enkelt kanton, finnes det flere skoler med andre organiseringer enn den som er presentert ovenfor. For eksempel er det mange skoler som tilbyr et forberedende program til de akademiske baccalaureateskolene som dekker det siste året av ungdomsskolen. Enkelte har også et slikt akademisk baccalaureateløp som går over alle de tre ungdomsskoleårene i tillegg til i videregående skole. Videre er det også noen skoler som tilbyr forberedelser til yrkesforberedende retning det siste året på ungdomsskolen. Dette betyr at elever ved noen av de sveitsiske

24 https://edudoc.ch/static/web/bildungssystem/grafik_bildung_e.pdf
25 The Intercantonal Agreement on Harmonisation of Compulsory Education (HarmoS) er en interkantonsk avtale som dreier seg om å harmonisere grunnskoleopplæringen i Sveits. Avtalen inneholder bestemmelser om varighet og mål for opplæringen. For eksempel sier den at opplæringen skal vare i 11 år, og beskriver målbare kompetansenivåer som fungerer som minimumskrav for gjennomførelse av grunnskolen. Se eksempelvis https://swisseducation.educa.ch/en/harmos
26 https://www.expatica.com/ch/education/Education-in-Switzerland_100021.html
27 https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/eag-2017-en.pdf?expires=1533199850&id=id&accname=guest&checksum=D9A14CE59575FFC0853D9D05FC93ACC3
28 https://www.expatica.com/ch/education/Education-in-Switzerland_100021.html
29 http://skbf-csre.ch/fileadmin/files/pdf/bildungsmonitoring/Swiss_Education_Report_2014.pdf og https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/organisation-general-lower-secondary-education-52_en

ungdomsskolene tar valg om utdanningsretning allerede ved sitt første eller andre år på ungdomsskolen.[30]

Noen elever, avhengig av ungdomsskolens system for opptak og opplæringsmodell, inkluderes i valg av undervisningsnivå i samråd med lærer og foreldre allerede i slutten av barneskolen.[31]

Begrepet «avgjørende valg» kan, i sveitsisk kontekst, imidlertid problematiseres, ettersom det sveitsiske skolesystemet er svært fleksibelt, og elevene stadig har mulighet til å bytte mellom undervisningsnivåer eller på tvers av retninger såfremt eleven oppfyller skolens krav for opptak. Iblant kan et slikt bytte innebære ferdighetstester, og/eller noe ekstra arbeid for å komme inn på ønsket løp, men elevene skal ikke måtte starte på nytt for å bytte løp.[32]

<u>Tracking og streaming av elever underveis i opplæringsløpet</u>
På barneskolen blir ikke elevene differensiert i henhold til ferdighetsnivå, men er utelukkende gruppert etter alder, slik som i Norge. Kantonene har imidlertid organisert ungdomsskolene etter ulike opplæringsmodeller, hvor elevene deles inn i grupper eller klasser på grunnlag av faglige ferdigheter.[33]

I det følgende presenteres de ulike opplæringsmodellene:

1) *Strømmet modell:* basert på evner blir elevene sluset inn i 2-4 skoletyper som kjører separate løp på ulike nivåer. De fleste kantoner med denne modellen underviser på tre nivåer; basic, intermediate og advanced.
2) *Samarbeidsmodell:* Elevene deles inn i to kjerneklasser med ulikt nivå. Innen enkelte fag strømmes elevene til fagklasser for annen nivådeling.
3) *Integrert modell:* Elevene går i hovedsak i ikke-differensierte klasser, men nivådeles i noen utvalgte fag som eksempelvis språk og matematikk.[34]

Hvilken modell som gjelder varierer fra kanton til kanton, og det kan også være variasjoner mellom kommunene og skolene i en og samme kanton. Den strømmede modellen er den vanligste, men flere kommuner tilbyr flere av modellene, og ikke alle skoler følger modellene like rigid.[35]

Ofte er det elevenes prestasjoner og læringsatferd mot slutten av barneskolen, læreres anbefalinger og/eller en form for prøve eller eksaminasjon som avgjør hvilket ferdighetsnivå/klasse eleven skal delta på i ungdomsskolen, men her finnes det variasjoner mellom de ulike skolene.[36] Elevene kan også bytte nivå underveis i ungdomsskoleløpet. Et nivåbytte kan imidlertid være noe mer krevende innen den strømmede modellen, men er like fullt mulig. Hvilken opplæringsmodell elevene følger har ikke formelt noe å si for valget av VGO-tilbud, men elever fra de lavere ferdighetsnivåene velger betydelig oftere et «bridge year».[37]

30 http://skbf-csre.ch/fileadmin/files/pdf/bildungsmonitoring/Swiss_Education_Report_2014.pdf og https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/organisation-general-lower-secondary-education-52_en
31 http://skbf-csre.ch/fileadmin/files/pdf/bildungsmonitoring/Swiss_Education_Report_2014.pdf og https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/organisation-general-lower-secondary-education-52_en
32 http://skbf-csre.ch/fileadmin/files/pdf/bildungsmonitoring/Swiss_Education_Report_2014.pdf og https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/organisation-general-lower-secondary-education-52_en
33 https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/primary-education-67_en
34 http://skbf-csre.ch/fileadmin/files/pdf/bildungsmonitoring/Swiss_Education_Report_2014.pdf
35 https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/organisation-general-lower-secondary-education-52_en
36 https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/organisation-general-lower-secondary-education-52_en
37 http://skbf-csre.ch/fileadmin/files/pdf/bildungsmonitoring/Swiss_Education_Report_2014.pdf (side 94)

3.2.1.6 Er det en rett til videregående utdanning og i tilfelle hvem omfatter den?

Videregående opplæring i Sveits er frivillig, og det stilles krav til opptak[38]. Det er ingen lovfestet, universell rett til videregående utdanning.[39]

3.2.1.7 Er retten til videregående opplæring tidsbegrenset og i tilfelle når opphører den?

Ettersom det ikke eksisterer noen lovfestet, universell rett til videregående utdanning i Sveits er det heller ingen øvre aldersgrense for å ta del i de studieforberedende eller yrkesforberedende opplæringene.[40] Det kan videre nevnes at det heller ikke er noen statlige bestemmelser vedrørende hvor lang tid elevene kan bruke på å gjennomføre vgo.[41]

3.2.1.8 Antallet som velger henholdsvis studieforberedende og yrkesforberedende løp

Det totale antallet elever ved videregående opplæring skoleåret 2016/17 i Sveits var 365 559. Dette inkluderer elever ved alle de ulike nivåene i videregående, samt elever i ulike forberedende overgangskurs mellom ungdomsskole og videregående skole og elever i andre vgo-tilknyttede kurs.[42]

Fordelingen mellom yrkesfaglige og studieforberedende skoleløp har vært relativt lik de siste årene, men med en liten økning av elever som velger studieforberedende retning.

Som tabellen nedenfor viser, var litt i underkant av to tredjedeler (62 prosent) av alle videregåendeelever i et yrkesrettet utdanningsløp skoleåret 2016/2017, mens 27 prosent var underveis i de to studieforberedende retningene. Øvrige elever i vgo-tilknyttet opplæring var det samme skoleåret fordelt på forberedende overgangskurs mellom ungdomsskole og videregående skole og elever som tar komplementerende kurs etter lærlingtiden.[43]

Figur 3-2 Fordeling mellom yrkesforberedende og studieforberedende løp

År (totalt ant. elever i VGO)	**Yrkesforberedende retning**	**Studieforberedende retning**	**Øvrige kurs og programmer**
2010-2011 (354 488)	67 %	25 %	8%
2015-2016 (365 111)	65 %	26 %	9%
2016-2017 (365 559)	62 %	27 %	11%

3.2.1.9 Har landet opptakskriterier eller andre ordninger som forbereder/kvalifiserer elevene til å starte i videregående opplæring og i tilfelle - hva slags?

Kravene for opptak til de ulike skolene og retningene innen videregående opplæring i Sveits reguleres av kantonene. Elevene står fritt til å velge skoler utenfor kantonen de bor i dersom det er nødvendig for å finne en skole med ønsket spesialisering.[44]

38 For mer informasjon om opptakskravene, se 1.1.9.
39 Informasjon fått gjennom korrespondanse over mail med representant fra EDK.
40 Informasjon fått gjennom korrespondanse over mail med representant fra EDK.
41 Informasjon fått gjennom korrespondanse over mail med representant fra EDK.
42 https://www.bfs.admin.ch/bfs/en/home/statistics/education-science/pupils-students/upper-secondary.html#_par_table_1988747409_5
43 https://www.bfs.admin.ch/bfs/en/home/statistics/education-science/pupils-students/upper-secondary.html#_par_table_1988747409_5
44 https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/organisation-general-upper-secondary-education-85_en

For opptak til baccalaureateskolene kan kantonene velge mellom to hovedmodeller; 1) avgangseksamen fra ungdomsskolen eller gjennomføring av en opptakseksamen, eller 2) basere opptak på karakterer fra ungdomsskolen, samt intervjuer og/eller anbefalinger.[45] Videre har baccalaureateskolene mulighet til å trekke tilbake opptaket ved skolen etter en prøveperiode.[46] Lengden på denne prøveperioden varierer. I kantonen Jura varer for eksempel prøveperioden i ett år. Elever som i utgangspunktet ikke kvalifiserer til opptak kan dermed likevel få tildelt studieplass, men første året av opplæringen fungerer da som en prøveperiode.

For yrkesfag er kriteriene for opptak at eleven må ha fullført ungdomsskolen og være fylt 15 år.[47] Samtidig velger lærlingsbedriften seleksjonsprosedyre, men det er vanlig med ulike søknadsdokumentasjoner og intervjuer. Noen bedrifter gjennomfører også evnetester.[48]

Elever kan, dersom de vurderer at de har behov for det - eller dersom de ikke møter kravene for opptak i vgo - gå et forberedende år mellom ungdomsskolen og videregående opplæring. Et slikt år kan innebære eksempelvis et motivasjonssemester eller arbeid med å forbedre ungdomsskolekarakterer, «bridge year courses» eller veiledning og støtte til valg av videregående opplæringsløp.

Eksempler på «Bridge year courses» kan være:

- *Skoleopplæring;* generell opplæring uten praktisk komponent
- *Integrerende «bridge year courses»*; undervisning for ungdom med fremmedspråklig bakgrunn, med særlig vekt på å lære et nasjonalt språk og å bli sosialt integrerte
- *Før-yrkesforberedende opplæring:* Praktisk opplæring i et selskap, kombinert med skoleopplæring
- *Forberedende opplæring* for bestemte utdanningsprogram

Hvilke alternativer som er tilgjengelige, varierer mellom kantonene og er avhengig av etterspørselen, men kantonene er pliktige til å tilby noen form for forberedelse til yrkesfaglige utdanning til elever som ikke har oppnådd det påkrevde nivået for skoleprestasjoner gjennom ungdomsskolen.

3.2.1.10 Finnes det offentlige tilbud til voksne utdanningssøkende på videregående nivå?

Sveits har flere alternativer for voksne som ønsker å gjennomføre utdanning på videregående nivå.[49] Dette gjelder både for akademiske baccalaureate, spesialiserte baccalaureate og yrkesforberedende opplæring. Innholdet i opplæringen for voksne kan avvike noe fra opplæringen som gis i ordinær videregående skole, avhengig av blant annet arbeidserfaring. Dette beskrives nærmere i avsnitt 2.2.2.6.

3.2.2 TILBUDSSTRUKTUREN

3.2.2.1 Hvor mange innganger finnes til videregående opplæring på henholdsvis yrkesforberedende og studieforberedende utdanningsprogram, og hvilket nivå i EQF ligger opplæringen på?

Det finnes tre hovedinnganger til videregående opplæring; to studieforberedende og en yrkesforberedende. Den studieforberedende består i akademisk baccalaureateskoler og spesialiserte skoler. Innen den yrkesforberedende retningen kan elevene gå 2-, 3- eller 4-årige

45 https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/organisation-general-upper-secondary-education-85_en og http://skbf-csre.ch/fileadmin/files/pdf/bildungsmonitoring/Swiss_Education_Report_2014.pdf
46 http://skbf-csre.ch/fileadmin/files/pdf/bildungsmonitoring/Swiss_Education_Report_2014.pdf
47 https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/organisation-vocational-upper-secondary-education-79_en#6.7_Institutions_e
48 https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/organisation-vocational-upper-secondary-education-79_en#6.7_Institutions_e
49 https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/post-secondary-non-tertiary-education-45_en

studieløp. De ulike retningene har ulike opptakskrav, som til dels bestemmes av den enkelte skole/kanton. (Se avsnitt 2.2.1.9 for mer informasjon om opptakskravene).

I Sveits er det et pågående arbeid med å etablere et standardisert klassifikasjonssystem for kvalitetsnivå (National Quality Framework) for sveitsisk skole og utdanning. Dette arbeidet er ikke ennå publisert på Internett, men de ulike kompetansebevisene fra yrkesforberedende opplæring og utdanning er underveis i arbeidet blitt sammenlignet med EQF, og viser omtrentlig hvilke EQF-nivå de ulike yrkesfaglige utdanningene tilsvarer, jf. figur nedenfor.

Figur 3-3 Indikasjon på klassifikasjoner innen sveitsisk NQF og EQF[50]

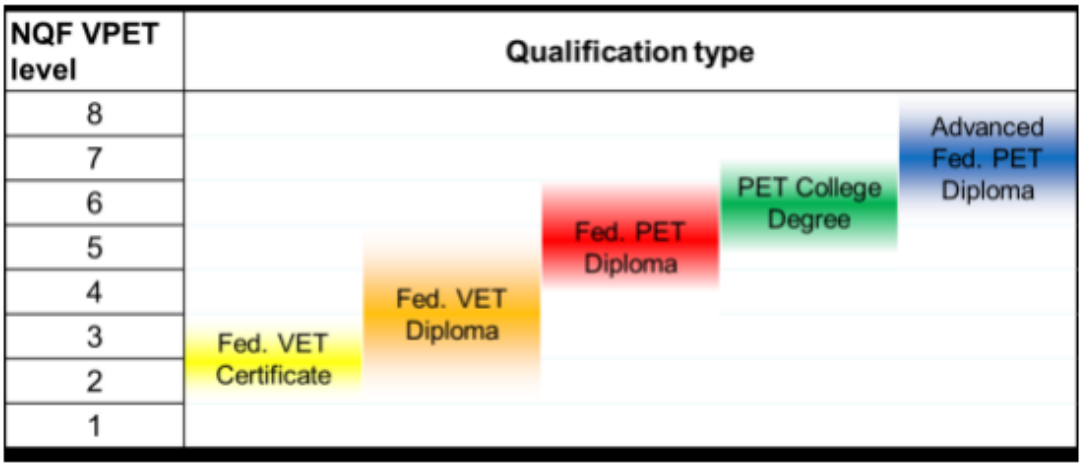

3.2.2.2 Hvilke opplæringsmodeller finnes (med tanke på vekslingen mellom skole og arbeidsliv)?

Den yrkesfaglige retningen i Sveits er basert på et dualsystem der elevene veksler mellom opplæring i skole og i bedrift, slik som i Norge.[51] I Sveits er imidlertid tilknytningen mellom utdanning og arbeidsmarked svært sterk, og så mange som en tredjedel av alle Sveits' bedrifter er frivillig involvert i fagopplæringen. Det yrkesfaglige løpet består i hovedsak av praktisk trening i bedrift tre-fire dager i uken, supplert med teoretisk undervisning på skolen en-to dager i uken.[52]

3.2.2.3 I hvilken grad er systemet bygd opp med moduler som den utdanningssøkende kan velge mellom?

De ulike retningene innenfor både studieforberedende og yrkesfaglig retning består av fagprofiler. Noen er obligatoriske, mens andre er valgfrie. Enkelte fag har ulike vanskelighetsgrader avhengig av hvilket løp elevene går. Likevel ligner systemet mer den norske modellen for fag i videregående opplæring, enn universitetsmodellen der studenter har større frihet til å sette sammen innholdet i sin læringshverdag. På bakgrunn av dette kan vi si at det sveitsiske skolesystemet i liten grad er modulbasert.53

50 http://www.cedefop.europa.eu/files/switzerland_-_european_inventory_on_nqf_2016_1.pdf og https://ec.europa.eu/ploteus/sites/eac-eqf/files/e_referencing_report_final_ch.pdf

51 https://www.udir.no/globalassets/upload/sry/12.06.2013/orienteringssak---faktaark-om-fag-og-yrkesopplaring-i-sveits.pdf

52 https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/organisation-vocational-upper-secondary-education-79_en

53 Informasjon fått gjennom korrespondanse over mail med representant fra EDK.

3.2.2.4 Er det mulig å velge moduler på tvers av en yrkesfaglig og studieforberedende utdanning?

Nei, for sveitsiske videregåendeelever er det ikke mulig å velge profiler eller fag på tvers av yrkesfaglig og studieforberedende utdanning.[54]

3.2.2.5 Finnes det alternative opplæringstilbud for elever som vil ha utfordringer med å fullføre videregående opplæring?

Sveits har alternative opplæringstilbud for videregående skole for minoritetselever, elever med funksjonshemming og for elever med lærevansker og eller særskilte behov i form av spesialundervisning og ekstra tilrettelegging av undervisningen.

I Sveits er det lovfestet at elever med funksjonshemming skal kunne dra nytte av egnede vedtak for læring og utdanning frem til fylte 20 år.[55] Retten tilfaller barn og unge som ikke kan oppfylle vanlige skolestandarder (utviklings- og læringsmål) uten spesiell støtte. Dette inkluderer elever med lære- og ytelsesvansker, samt elever med større sosiale utfordringer.[56]

Hva vedtaket om spesialundervisning til hver enkelt elev omfatter, avhenger av elevens behov og de enkelte kantonenes tilbud og organisering. Disse kan eksempelvis være *integrert skolegang*, der eleven mottar spesialundervisning og/eller individuell tilpasning integrert i en vanlig klasse på heltid eller deltid, *deltakelse i spesialklasse*, eller *skolegang på spesialskole*.[57]

Elever ved spesialklasser og spesialskoler blir sjelden karaktervurdert, mens elever med særskilte behov (eller med funksjonshemming) som går i ordinære klasser tar de samme testene som sine medelever, og blir vurdert etter der samme kriteriene. Disse elevene kan søke om kompensasjon for utfordringene sine, eksempelvis i form av utvidet tid til prøver, ekstra hjelpemidler, annen eksamensform, hyppigere/lengre individuelle pauser e.l.[58]

Utdanning til, og integrering i, arbeidsliv for mennesker med funksjonshemming eller andre særskilte behov er for tiden svært aktuelle tema i Sveits. For ungdom som av ulike årsaker ikke kan gå direkte fra ungdomsskole til videregående opplæring finnes det forskjellige tilbud slik som før-yrkesforberedende år, motivasjonssemester og «bridge year courses», støtte og veiledning. Hvilke alternativer som er tilgjengelig varierer mellom kantonene og er avhengig av etterspørselen. I tillegg tilbyr organisasjonen National Association of Institutions for People with Disabilities (INSOS) spesialtilpasset opplæring, tilleggsprogrammer og annen støtte både for ungdom med funksjonshemming og for ungdom med særskilte behov som ønsker å starte yrkesfaglig videregående utdanning. Gjennom organisasjonen kan ungdom få praktisk opplæring med fokus på ungdommenes individuelle ferdigheter og evner.[59]

Den toårige yrkesfaglige utdanningen i sveitsisk videregående skole er særlig rettet mot utsatt ungdom og ungdom med funksjonshemminger, lærevansker eller andre særskilte behov. Elevene i disse målgruppene kan gjennom skolegangen få ekstra støtte i form av veiledning, individuell oppfølging, støttende eller forebyggende kurs, og forlengelse av praksisperiodene eller

54 Informasjon fått gjennom korrespondanse over mail med representant fra EDK.
55 https://swisseducation.educa.ch/en/special-needs-education-0
56 https://swisseducation.educa.ch/en/special-needs-education-0 og https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/educational-support-and-guidance-93_en og https://swisseducation.educa.ch/en/organisation-education-objectives-and-curriculum
57 https://swisseducation.educa.ch/en/special-needs-education-0 og https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/educational-support-and-guidance-93_en
58 https://swisseducation.educa.ch/en/organisation-education-objectives-and-curriculum
59 https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/support-measures-learners-early-childhood-and-school-education-93_en

utdanningsløpet i sin helhet.[60] Gjennom den toårige yrkesfaglige utdanningen kan elevene oppnå Federal VET Certificate. For elever med utfordringer som er til hinder for et slikt utdanningsløp, kan INSOS praktiske opplæring være et godt alternativ, selv om myndighetene ikke anser dette som en godkjent utdannelse per se.[61]

I sveitsisk lov om yrkesfaglig opplæring og utdanning paragraf 12 *Vocational and Professional Education and Training Act (VPETA)* er det lovfestet at kantonene skal forberede unge mennesker, som ikke har oppnådd den påkrevde nivået for skoleprestasjoner etter grunnskolen, til yrkesfaglige utdanningsprogrammer. Dette gjøres gjennom alternative løsninger slik som «bridge year courses» eller ulike kombinasjoner mellom skole og arbeid. For nyankomne minoriteter har en del kantoner tilbud om integreringskurs i tillegg til morsmålsundervisning, tysk som andrespråk og spesifikke program for nyankomne minoriteter for å forberede til videregående opplæring.[62]

3.2.2.6 Hva preger innhold og organiseringen av tilbudet om videregående opplæring til voksne?

På samme måte som i videregående opplæring for ungdom, har voksne heller ingen lovfestet rett til videregående skole, men kan ta opplæringen dersom de oppfyller kravene ved den respektive skolen. Det finnes flere tilbud til voksne som ønsker å gjennomføre VGO. Disse tilbudene er i hovedsak rettet mot voksne alene, og skiller seg således fra skolene som underviser ungdom.

Det finnes både offentlige og private tilbydere av VGO for voksne, og opplæringen er oftest strukturert på en måte som lar seg kombinere med arbeid, eksempelvis ved deltidsstudier eller selvstudier.[63]

For å gjennomføre **studieforberedende, akademisk baccalaureate** på videregående nivå, og oppnå studiekompetanse har voksne følgende valgmuligheter:

- Delta ved en anerkjent akademisk baccalaureateskole for voksne og bestå tilhørende eksamen. Dette kan gjennomføres både privat og offentlig. Her er fagene de samme som i ordinær VGO, men den kan gjennomføres på enten fulltid eller deltid, og varer minst tre år. Ofte må studenten bestå en opptaksprøve for å ta del i dette opplegget.[64]
- Bestå de sveitsiske baccalaureateeksamenene organisert sentralt. Studentene kan velge mellom å ta del i undervisning, eller lese på egenhånd. Her testes 12 fag (10 grunnleggende, 1 spesialiseringsfag, 1 komplementerende fag).[65]

For å gjennomføre **studieforberedende, spesialisert baccalaureate** på videregående nivå, og oppnå studiekompetanse har voksne følgende valgmuligheter:

- Delta ved en anerkjent spesialisert baccalaureate skole/program for voksne, fulltid eller deltid.[66]

For å oppnå **yrkesforberedende kompetansebevis** har voksne følgende alternativer:

60 https://swisseducation.educa.ch/en/special-needs-education-0 og https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/educational-support-and-guidance-93_en og https://swisseducation.educa.ch/en/organisation-education-objectives-and-curriculum
61 https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/separate-special-education-needs-provision-early-childhood-and-school-education-93_en
62 https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/support-measures-learners-early-childhood-and-school-education-93_en
63 https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/post-secondary-non-tertiary-education-45_en
64 https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/post-secondary-non-tertiary-education-45_en
65 https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/post-secondary-non-tertiary-education-45_en
66 https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/post-secondary-non-tertiary-education-45_en

- Ta del i en forkortet yrkesopplæring, men dette betinger at personen har flere års yrkeserfaring, samt yrkesspesifikk kunnskap eller lignende.[67]
- Gjennomføre vanlig slutteksamen, men dette betinger minst fem års yrkeserfaring i aktuelt yrke.[68]
- Gjennomføre en form for validering (fagprøve), dersom personen har minst fem års yrkeserfaring uten å ha oppnådd noen formell yrkeskompetanse.[69]

3.2.3 INNHOLDET I OPPLÆRINGEN

3.2.3.1 Finnes det fag som er felles for både yrkesfaglige og studieforberedende løp?

Innen den yrkesforberedende retningen er den *generelle utdanningen* felles på tvers av yrkesfagene. Den generelle utdanningen består av læringsområdene språk og kommunikasjon samt samfunnsrelaterte fag som etikk, identitet og sosialisering, kultur, miljø, politikk, juss, teknologi og økonomi. [70] Disse fagene inngår også i studieforberedende løp, men læringsmåleme og nivået for undervisningen varierer mellom de to retningene.

Elever som velger å fullføre et *Federal Vocational Baccalaureate* (tilsvarende påbygg), får videre undervisning i fagene fremmedspråk1, nasjonalt språk nr. 2, tredjespråk, historie og statsvitenskap, økonomi/business/juss, og matematikk.[71] I tillegg til et spesialiserende fag og minst et komplementerende fag. Disse fagene undervises også for elever i studieforberedende løp.

3.2.3.2 Hvordan er fag- og timefordelingen regulert?

Det er Swiss Conference of Cantonal Ministers of Education (EDK) og det nasjonale organet State Secretary for Education, Research and Innovation (SERI) som har ansvaret for fag- og timefordelingen i henholdsvis studieforberedende og yrkesforberedende videregående opplæring. EDK er et koordinerende samarbeidsorgan bestående av utdanningsministre fra alle de 26 kantonene, mens (SERI) er statlig og har det overordnede ansvaret for utdanning i Sveits.

Ettersom kantonene og skolene har mye frihet til å planlegge undervisningen og pensum innenfor gitte rammer er fagfordelingen relativt romslig definert. Under presenteres den pålagte fagfordelingen for de akademiske baccalaureateskolene:

- ✓ Språkfag: 30% - 40%
- ✓ Matematikk og naturvitenskap: 25% - 35%
- ✓ Humaniora og samfunnsfag: 10% - 20%
- ✓ Kunstnerisk design og / eller musikk: 5% - 10%
- ✓ 15% - 25% tildeles ulike valgfrie fag (fordypningsfag, komplementære fag og baccalaureateoppgave)[72]

3.2.4 AKTØRER OG ROLLER

3.2.4.1 Hvilket forvaltningsnivå har ansvar for opplæringen?

Hver av de 26 sveitsiske kantonene har gjennom hver sin administrative utdanningsavdeling ansvar for organisering og utvikling av egen utdanningsstruktur, skolekalender og pensum. Utdanningsministrene fra kantonene samarbeider gjennom en politisk instans kalt Swiss

67 https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/post-secondary-non-tertiary-education-45_en
68 https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/post-secondary-non-tertiary-education-45_en
69 https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/post-secondary-non-tertiary-education-45_en
70 https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/teaching-and-learning-vocational-upper-secondary-education-79_en
71 https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/teaching-and-learning-vocational-upper-secondary-education-79_en
72 https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/teaching-and-learning-general-upper-secondary-education-85_en

Conference of Cantonal Ministers of Education (EDK).[73] Instansen fungerer som et koordinerende organ på tvers av kantonene som er pålagt å følge avgjørelser og retningslinjer som tas av EDK.

I den studieforberedende videregående opplæringen har EDK også ansvar for å utforme et overordnet rammeverket (læreplan) for opplæringen som skal følges av alle videregående skoler i Sveits.[74] Hver av kantonene spesifiserer innholdet i undervisningen med utgangspunkt i gjeldende læreplan. Hvilken detaljeringsgrad kantonene velger å angi for innholdet i videregående opplæring varierer; noen kantoner fastsetter et enkelt rammeverk med retningslinjer for skolene, mens andre kantoner utformer detaljerte planer for hvert fag. Ansvaret for å strukturere undervisningen og klassenes timeplaner i tråd med EDK og kantonenes bestemmelser, ligger hos skolene.[75]

Det er altså de videregående skolene som har ansvar for opplæringen, men kantonene står til ansvar for skolene[76]. Det nasjonale organet State Secretary for Education, Research and Innovation (SERI) har det overordnede ansvaret for utdanning i Sveits, inkludert videregående opplæring.

Organiseringen av den yrkesfaglige videregående opplæringen er noe annerledes organisert enn den studieforberedende. Staten er, gjennom SERI, ansvarlige for den overordnede organiseringen og utviklingen av opplæringen (Artikkel 63, paragraf 1 i grunnloven) og står for fag- og timereguleringen av de grunnleggende fagene. Ettersom den yrkesforberedende utdanningsretningen er tuftet på et nært samarbeid mellom staten, kantonene og arbeidslivet, er også arbeidslivet med på å definere innholdet i opplæring og undervisning gjennom egne fagorganisasjoner.[77]

3.2.4.2 Hvilken rolle og innflytelse har arbeidslivets parter?

Arbeidslivet spiller en sentral rolle i utvikling, organisering og gjennomføring av den yrkesforberedende videregående opplæringen. Opplæringen utvikles gjennom et samarbeid mellom staten, kantonene og arbeidslivets parter, hvor sistnevnte gjennom profesjonelle organisasjoner som fagforeninger, bransjeorganisasjoner, sosiale partnere, og andre organisasjoner med ansvar for yrkesutøvere, er med på å definere innhold og mål for de yrkesforberedende programmene.[78] Disse aktørene er svært sentrale i utvikling og endring av yrkesopplæringen innenfor de ulike bransjene. Videre bidrar partene med å definere nasjonale kvalifikasjonsprosedyrer og organiserer *inter-company* kurs, og arbeidslivets virksomheter (både privatpersoner og bedrifter) stiller med lærlingplasser på frivillig basis.

I forbindelse med karriereveiledningen elevene mottar som del av den obligatoriske undervisningen på ungdomsskolen, får alle lærere og veiledere opplæring om og oppdateringer fra arbeidsmarkedet, slik at elevene kan få informasjon og veiledning i henhold til arbeidslivets dagsaktuelle situasjon og således ta informerte valg.[79]

3.2.4.3 Hvem definerer innholdet?

Det overordnede ansvaret for organisering av videregående opplæring ligger på statlig nivå, hos State Secretary for Education, Research and Innovation (SERI). Kantonenes koordinerende

73 https://edudoc.ch/record/121270/files/port_edk_e.pdf
74 https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/teaching-and-learning-general-upper-secondary-education-85_en
75 https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/organisation-general-upper-secondary-education-85_en
76 https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/organisation-general-upper-secondary-education-85_en
77 https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/organisation-vocational-upper-secondary-education-79_en
78 https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/organisation-vocational-upper-secondary-education-79_et
79 https://www.udir.no/globalassets/upload/sry/orienteringssaker/notat-om-veiledningstjenesten-i-sveits.pdf

instans for utdanning; Swiss Conference of Cantonal Ministers of Education (EDK) legger videre noen rammer som kantonene må operere innenfor. Kantonene er videre forpliktet til å koordinere og harmonisere sine respektive utdanningssystemer i henhold til grunnloven, og i tråd med retningslinjer og føringer fra EDK og SERI.[80] Skolene har ut over dette stor frihet til å velge hvordan innholdet legges frem for elevene, også når det kommer til utforming av timeplan og bruk av ulike undervisningsformer. Dette gjelder for den studieforberedende opplæringen og den generelle utdanningen av yrkesopplæringen.

Når det kommer til den yrkesfaglige delen av den yrkesforberedende opplæring har også arbeidslivets profesjonelle organisasjoner, slik som fagforeninger, bransjeorganisasjoner og andre sosiale partnere, ansvaret for å definere innholdet og mål, i samråd med staten og kantonene.

3.2.4.4 Hvem betaler for opplæringen, hva må eleven bekoste selv?

I Sveits er både grunnskolen og videregående opplæring gratis for elevene.[81] Når det gjelder den studieforberedende videregående opplæringen mottar kantonene statlig støtte til opplæringen, og det er kantonene og deres kommuner som i hovedsak finansierer den studieforberedende opplæringen.[82]

Når det kommer til yrkesforberedende opplæring deles utgiftene mellom stat, kantoner og næringslivet.[83] Kantonene er ansvarlige for å gjennomføre opplæringen, og betaler 75 prosent av de offentlige kostnadene. De resterende kostnadene betales av staten. Denne summen betales hovedsakelig gjennom et engangsbeløp til kantonene for finansiering av yrkesforberedende opplæring. Det finnes ikke tall på næringslivets utgifter i forbindelse med videregående opplæring, men estimater fra 2013 anslår at bedriftene til sammen bruker omkring 2.7 milliarder sveitsiske franc årlig på lærlingene sine til blant annet utstyr, arbeidsklær og opplæring.[84]

I tillegg til gratis skolegang på videregående har Sveits stipendordninger som elever i videregående opplæring kan søke på. Det er kantonene som forvalter stipendordningen, og det er relativt store forskjeller mellom kantonene når det kommer til hvor mange innbyggere som får stipend, og hvor høyt tilskuddet er til hver enkelt mottaker i de forskjellige kantonene. Størrelsen på stipendet til elever i videregående avhenger av familiens inntekt.[85]

3.2.5 OVERGANGER I SYSTEMENE

3.2.5.1 Finnes det forberedende opplæring/overgangsordninger fra grunnskolen til videregående opplæring?

I Sveits er det stort fokus på overgangene i elevenes utdanningsløp, og karriereveiledning er en del av den obligatoriske undervisningen for alle elever ved ungdomstrinnet på offentlige skoler.[86] Det omfattende systemet for rådgivning og veiledning antas å bidra positivt til den høye gjennomføringsprosenten på videregående skole.

Veiledningen gjennomføres som oftest av lærere, som har fått opplæring og er godt informerte om aktuelle situasjoner i arbeidsmarkedetSveits har ut over dette egne sentere for

80 https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/switzerland_en
81 https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/funding-education-115_en
82 https://swisseducation.educa.ch/en/expenditure-education
83 https://swisseducation.educa.ch/en/expenditure-education
84 https://www.bfs.admin.ch/bfs/en/home/statistics/education-science/finances-educational-system/public-expenditure.html
85 https://www.bfs.admin.ch/bfs/en/home/statistics/education-science/finances-educational-system/study-grants-loans.html
86 https://www.udir.no/globalassets/upload/sry/orienteringssaker/notat-om-veiledningstjenesten-i-sveits.pdf

karriererådgivning og -veiledning, kalt Berufsinformationszentren (BIZ). Disse er frittstående og tilbyr rådgivning og oppdatert informasjon til alle nivåer i opplærings- og utdanningssystemet.[87]

Den sveitsiske ungdomsskolen skal forberede elevene til videregående opplæring. Ettersom elevene skal ta viktige beslutninger om egen fremtid i overgangen mellom ungdomsskolen og videregående, er det satt av tid til leksjoner som omfatter karriereveiledning og yrkesforberedelse tiltak. I tillegg til dette tilbyr de fleste kantonene individuell støtte til ferdigheter i ett fag, eller på tvers av emner, individuell karriereveiledning og ulike tiltak for å øke ungdommens motivasjon i undervisningen.[88] Gjennom ungdomsskoleløpet identifiseres ungdom som står i risiko for frafall. Disse får tilbud om ekstra veiledning og oppfølging.

Hvorvidt elever kan bevege seg mellom nivåene mellom klasser, grupper eller skoler (avhengig av kantonen/kommunens skolemodell) avgjøres gjennom lærerens vurdering og anbefaling og/eller etter gjennomføring av kunnskapstester. Ved flere av kantonene kan elevene som ønsker å ta VGO ved en akademisk baccalaureateskole begynne et forberedelsesår som det siste av ungdomsskoleårene, og dermed få en mer glidende overgang til den videregående skolen. Flere skoler tilbyr også elever å prøve ut yrkesfag gjennom et forberedelsesår til yrkesforberedende retning som deler av det siste av ungdomsskoleårene.[89]

Mange skoler gjennomfører kartlegginger for å adressere potensielle mangler hos elevene slik at de kan få tilpasset opplæring det siste året i ungdomsskolen, og dermed være bedre rustet i møtet med videregående opplæring. Elever som ikke har oppnådd tilstrekkelig læring gjennom ungdomsskolen kan gå et år om igjen, eller bytte til et lavere nivå på undervisningen.[90]

Det finnes flere muligheter for elever som har behov for ytterligere forberedelse i overgangen til videregående. De ulike kantonene har litt forskjellige tilbud, men blant de vanligste forberedelsesårene til VGO er følgende:

1) *Forberedelse til yrkesforberedende retning*
2) *Motivasjonssemester*
3) *«Bridge year courses»*

Slike forberedelsesår organiseres på ulike måter i de ulike kantonene, men hovedmålet er å øke elevens muligheter til å gjennomføre videregående opplæring. Fokus kan for eksempel være å forbedre resultater i ulike fag, øke språkkunnskaper eller få mer veiledning og hjelp til å ta beslutninger knyttet til utdanningsvalg.

En studie utført i kantonen Genève, fant at omtrent halvparten av de som har gjennomført et slikt år, hadde gått videre med utdanning eller opplæring ett år senere, mens den andre halvparten ikke hadde begynt VGO.[91]

87 https://www.udir.no/globalassets/upload/sry/orienteringssaker/notat-om-veiledningstjenesten-i-sveits.pdf
88 http://skbf-csre.ch/fileadmin/files/pdf/bildungsmonitoring/Swiss_Education_Report_2014.pdf og https://www.udir.no/globalassets/upload/sry/orienteringssaker/notat-om-veiledningstjenesten-i-sveits.pdf
89 https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/organisation-general-lower-secondary-education-52_en og http://skbf-csre.ch/fileadmin/files/pdf/bildungsmonitoring/Swiss_Education_Report_2014.pdf og https://swisseducation.educa.ch/en/lower-secondary-education
90 https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/assessment-general-lower-secondary-education-52_en
91 http://skbf-csre.ch/fileadmin/files/pdf/bildungsmonitoring/Swiss_Education_Report_2014.pdf

3.2.5.2 Må eller kan elevene starte på nytt i de ulike tilbudene innenfor videregående opplæring dersom de ombestemmer seg underveis i opplæringen?

Utdanningsløpet i Sveits er svært fleksibelt og det er forholdsvis uproblematisk å endre retning i utdanningsløpet.[92] Studentene kan for eksempel bytte fra yrkesforberedende retning til studieforberedende retning, så fremt de oppfyller kriteriene for opptak. Ettersom det er kantonene som bestemmer opptakskravene ved sine respektive videregående skoler kan kravene variere.

Det er høyere krav til karakterer, læreranbefalinger og/eller inngangseksamener ved studieforberedende retning, noe som kan bety at eleven må forbedre karakterene sine for å kvalifisere til opptak.

En yrkesfagelev som skifter retning kan gjøre dette på to mulige måter:

1) Et bytte innenfor de yrkesfagligprogrammene (bytte av yrkesretning). Dette er det mest sømløse og også det vanligste. Standardisert undervisning innen *generell utdanning* i yrkesfagene gjør det lettvint å endre retning innen yrkesutdanningen. Elevene kan, men må ikke, starte på nytt igjen.[93]
2) Et bytte fra yrkesforberedende til studieforberedende utdanningsprogram. Dette er mulig, men krever at eleven består en opptaksprøve og eventuelt tar igjen de fagene som mangler. Dette kan medføre at eleven bruker lengre tid i VGO enn de som ikke foretar et bytte.[94]

En elev fra studieforberedende retning kan også skifte retning på to mulige måter:

1) Eleven begynner som lærling innenfor ønsket fagfelt og bytter over til den generelle undervisningen sømløst.[95]
2) Eleven tar yrkesopplæring etter fullført studieforberedende retning. Ved dette alternativet behøver eleven kun å ta den yrkesfaglige opplæringen, og ikke den generelle undervisningen. Det vil likevel ta noe lengre tid enn ordinære løp, ettersom byttet foregår etter et fullført VGO-løp.[96]

3.2.5.3 Finnes det forberedende opplæring og/eller overgangsordninger fra videregående opplæring til universiteter og høyskoler?

Sentre for karriereveiledning, Berufsinformationszentren (BIZ), er etablert for rådgivning og veiledning knyttet til overgangen mellom ungdomsskolen og VGO, men også mellom VGO og høyere utdanning[97]. Ved slike sentre kan avgangselever fra VGO få informasjon om opptakskrav, samt rådgivning rundt egne karrieremuligheter.

Drøye 70 % av de som fullfører studieforberedende opplæring går videre til et universitet - 40 % går direkte fra VGO, og litt over 30 % bruker et mellomår før de fortsetter sin utdanning ved et universitet.[98] I løpet av dette mellomåret er det flere som tar opp fag fra VGO for å forbedre sine karakterer eller ta komplementerende fag.[99]

92 http://www.cemets.ethz.ch/cemets-news/2017/08/entry-10--building-permeability-modern-reforms-in-switzerland.html
93 Informasjon fått gjennom korrespondanse over mail med representant fra EDK.
94 Informasjon fått gjennom korrespondanse over mail med representant fra EDK.
95 Informasjon fått gjennom korrespondanse over mail med representant fra EDK.
96 Informasjon fått gjennom korrespondanse over mail med representant fra EDK.
97 https://www.udir.no/globalassets/upload/sry/orienteringssaker/notat-om-veiledningstjenesten-i-sveits.pdf
98 http://skbf-csre.ch/fileadmin/files/pdf/bildungsmonitoring/Swiss_Education_Report_2014.pdf
99 https://www.bfs.admin.ch/bfs/en/home/statistics/education-science/pupils-students/upper-secondary.html#_par_table_1988747409_5 og http://skbf-csre.ch/fileadmin/files/pdf/bildungsmonitoring/Swiss_Education_Report_2014.pdf og Informasjon fått gjennom korrespondanse over mail med representant fra EDK.

Høyere utdanning i Sveits deles inn i sektor A og sektor B.[100]
Innenfor sektor A finner vi tre typer UH-institusjoner:

1) Konvensjonelle universiteter, som kantonske universiteter, og det Statlige Instituttet for Teknologi (EHT)
2) Universitetene for anvendt vitenskap
3) Universitetene for lærerutdanning

Innenfor sektor B finner vi skoler som tilbyr mer avansert yrkesrettet/profesjonell utdanning og opplæring, som omfatter både formell opplæring ved «PET colleges» og en mer praktisk, yrkesrettet opplæring.[101]

3.2.6 GJENNOMFØRING OG KOMPETANSEOPPNÅELSE

3.2.6.1 Hvilke krav er det til å gjennomføre og bestå (standpunktkarakter, eksamen, fagprøve og lignende)?

De ulike retningene innen VGO i Sveits har ulike krav for gjennomføring og uteksaminering. I det følgende presenteres derfor de ulike skoletypene med de respektive kravene som stilles for å bestå skoleløpet og oppnå kompetansebevis.

<u>Studieforberedende retninger</u>
Baccalaureate skoler:

- Etter endt baccalaureateprogram må studentene skrive og få godkjent avsluttende semesteroppgaver i minst fem baccalaureate-fag. Disse fagene er morsmål, andre nasjonalspråk, matematikk, studentens spesialiseringsfag, og et tilleggsfag. I noen tilfeller kan oppgavene suppleres med en muntlig eksamen.[102]
- Karaktersystemet går fra en til seks, og gis i halve karakterer. Alt under 4 er *ikke bestått*. Studentene får standpunktkarakter (helårsvurdering) samt karakterer fra semesteroppgaven på vitnemålet/kompetansebeviset.

Spesialiserte skoler:

- Programmet ender med en endelig eksamen, hvor minst seks fag testes, og hvor 1-2 fag er relatert til et bestemt fagfelt.[103] Eksamen kan være muntlig eller skriftlig, avhengig av hvilket fag det gjelder.
- Eksamensresultater og helårsvurderinger utgjør grunnlag for den endelige karakteren i faget.

Specialised baccalaureate:

- Avhengig av fagfelt, er spesifikke tilleggskrav nødvendig.[104] Her består studenten gjennom å oppnå «godkjent» på et *baccalaureate essay* og de tilleggskrav som oppgis som nødvendige.

Mot slutten av hvert semester eller skoleår mottar hver elev en rapport som sier om studenten kan fortsette til neste nivå, eller om eleven må ta noen fag om igjen.[105]

<u>Yrkesforberedende retninger:</u>

100 http://skbf-csre.ch/fileadmin/files/pdf/bildungsmonitoring/Swiss_Education_Report_2014.pdf
101 http://skbf-csre.ch/fileadmin/files/pdf/bildungsmonitoring/Swiss_Education_Report_2014.pdf
102 https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/assessment-general-upper-secondary-education-85_en
103 https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/assessment-general-upper-secondary-education-85_en
104 https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/assessment-general-upper-secondary-education-85_en
105 https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/assessment-general-upper-secondary-education-85_en

Toårig:

- Etter toårig yrkesopplæring må eleven bestå en endelig eksaminasjon, hvor særlig ferdigheter tilegnet gjennom praktisk erfaring veier tungt.[106] Elever som ikke består denne eksamen, kan prøve igjen ved en senere anledning.

Tre- eller fireårig:

- Eleven må bestå en endelig eksaminasjon hvor profesjonelle ferdigheter tilegnet gjennom arbeidserfaring, karrierestudier og generell utdanning testes. En praktisk fagprøve kan være en del av denne eksaminasjonen.

Etter de yrkesforberedende løpene får eleven et nasjonalt anerkjent kompetansebevis etter gjennomført kvalifikasjonsrutine.[107] Hvilken form kvalifikasjonsrutinen har, avhenger av hvilken yrkesretning/fagområde eleven har valgt.

3.2.6.2 Hvor mange nivåer av kompetanseoppnåelse finnes (jf. grunnkompetanse i Norge)?

Innen studieforberedende opplæring i Sveits kan man velge mellom de to retningene akademisk baccalaureate og spesialiserte skoler. Etter et utdanningsløp ved en spesialisert skole, kan elevene ta et spesialisert baccalaureateprogram. Disse ulike retningene og kombinasjonene gir ulike kompetanseoppnåelser som igjen gir ulike tilganger til høyere utdanning, som vist i figuren nedenfor.

De ulike kompetansebevisene innen studieforberedende retninger er følgende:

1) *Baccalaureate*
2) *Specialised baccalaureate*
3) *Specialised school certificate*

De ulike kompetansebevisene innen yrkesfaglig retning er følgende:

4) *Federal Vocational Baccalaureate*
5) *Federal VET diploma*
6) *Federal VET Certificate*

106 https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/assessment-vocational-upper-secondary-education-79_en
107 https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/assessment-vocational-upper-secondary-education-79_en

Figur 3-4 Illustrasjon av sveitsisk VGO og høyere utdanning, inkludert kompetansebevis[108]

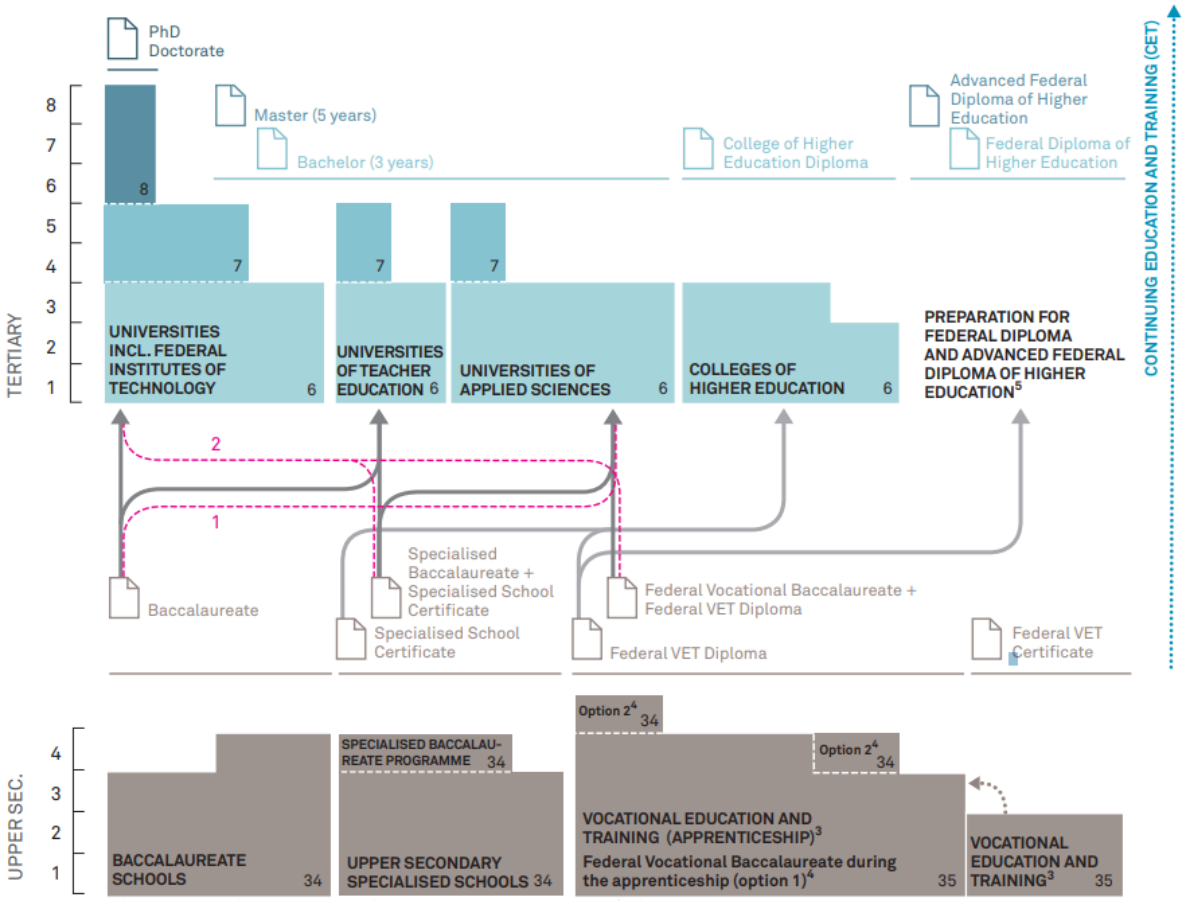

3.2.6.3 Hvordan er gjennomføringen (andel), og hvordan defineres gjennomføring?

Mer enn 90 prosent av elevene i videregående opplæring fullfører skoleløpet.[109] Gjennomføringen fører til direkte inngang til jobbmarkedet eller muliggjør opptak ved høyere utdanningsenheter. 90 prosent gjennomføring er den gjennomsnittlige raten for både 2014, 2015 og 2016, for personer under 25 år. Gjennomføringen defineres av om studenten har gjennomført uteksaminasjon.[110]

108 https://edudoc.ch/static/web/bildungssystem/grafik_bildung_e.pdf
109 http://www.edk.ch/dyn/16342.php
110 Informasjon fått gjennom korrespondanse over mail med representant fra EDK.

4. VIDEREGÅENDE OPPLÆRING I SKOTTLAND

4.1 Overordnet beskrivelse av systemet for videregående opplæring

Det skotske utdanningssystemet består av syv år i barneskolen (Primary Education, P1-P7) og inntil seks år i *Secondary School (S1-S6),* et løp som inkluderer både ungdomsskole og videregående skole.

Årene P1-P7 òg S1-S3 utgjør *Broad General Education (BGE)* og tilsvarer norsk grunnskole. Elever i S4-S6 er mellom 15 og 18 og er i seniorfasen (*Senior Phase*). Hele grunnskolen, samt det første året av seniorfasen - S4, er obligatorisk for alle skotske elever såfremt de er under 16 år.[111]

Figur 4-1 Overordnet oversikt over skotsk grunnskole og seniorfase

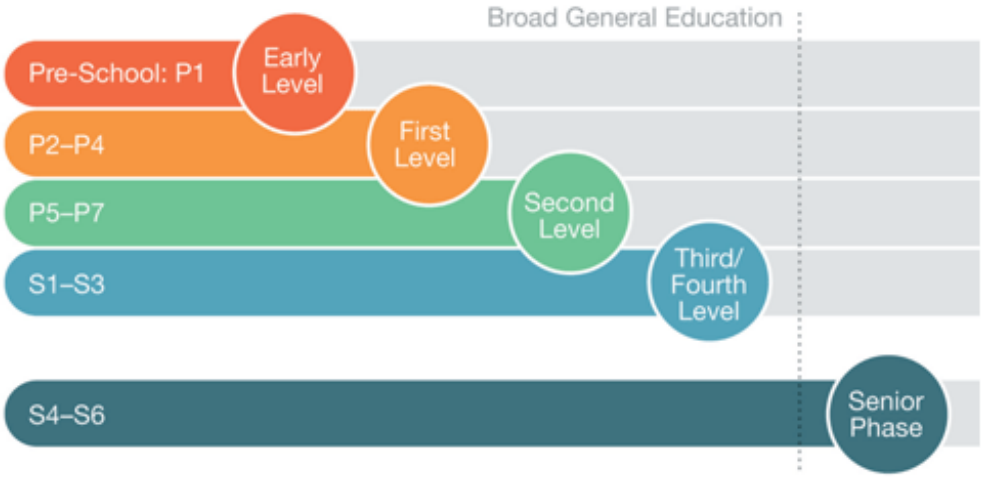

Den videregående opplæringen i Skottland er på mange områder svært forskjellig fra den norske, og elevene behøver ikke å velge mellom et yrkesforberedende eller et studieforberedende løp, men står fritt til å kombinere emner etter eget ønske. Det er ikke uvanlig å kombinere det vi i Norge kaller studiespesialiserende fag og yrkesforberedende fag.

Under seniorfasen (S4-S6) skal elevene bygge videre på kunnskap og erfaringer fra grunnskolen (BGE) og sette sammen en såkalt *kvalifikasjonsportfølje* med utgangspunkt i elevenes evner og interesser.[112][113] En kvalifikasjon er et kompetansebevis en elev får etter å ha gjennomført og bestått et fag/emne med (eventuell) tilhørende eksamen. En kvalifikasjon i et fag angir ikke bare vanskelighetsgraden i faget, men teller også kredittpoeng som viser estimert antall timers læringsarbeid som kreves for å oppnå kvalifikasjonen. Hvert kredittpoeng representerer et gjennomsnitt på 10 timers læringsarbeid.[114]

Eleven velger selv hvilke emner hun gjennomfører og inkluderer i sin kvalifikasjonsportfølje. Det er individuelle forskjeller mellom skolene både når det kommer til hvilke emner som er

111 Etter fylte 16 kan elever velge å avslutte skoleutdanningen. En årgang elever består i personer født fra og med mars til og med februar det påfølgende året, elevene er derfor 14-15 år når de starter S4 i august, og 15-16 ved skoleslutt i juni. Elever som av en eller annen grunn ikke har fulgt ordinært løp, kan likevel avslutte sin skolegang når de har fylt 16 år, uavhengig av om de har fullført S4 eller ikke.

112 https://education.gov.scot/parentzone/learning-in-scotland/Curriculum%20levels

113 https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/organisation-general-and-vocational-upper-secondary-education_en

114 https://www.oecd.org/education/school/OECD-Scotland-Education-Policy-Review-Background-report.pdf

tilgjengelige og hvor mange emner elevene kan ta.[115] Det vanligste er å ta mellom seks og syv emner i S4.[116] [117]

I tillegg til å sette sammen en kvalifikasjonsportfølje av, kan elever oppnå «*awards*» som gir uttelling for erfaringer elever har gjort seg i tillegg til skolepresetasjoner, slik som arbeid, frivillig arbeid, mentorarbeid eller annen relevant erfaring.[118]

4.1.1 VALG AV FAG/EMNER PÅ ULIKE NIVÅ

Undervisningen i det skotske utdanningssystemet baserer seg på emner som er rangert etter ulike nivåer; *Nationals 1-5 (N1-N5)*, *Highers (H)* og *Advanced Highers (AH).* De to sistnevnte nivåene, H og AH, kvalifiserer til opptak ved høyere utdanning og gjennomføres normalt sett ikke før i S5 og S6.

Mot slutten av ungdomsskolens siste år (S3) velger elevene fag for sitt første år i seniorfasen, S4. De skal både velge hvilke emner de skal ta, og hvilket nivå hvert av fagene skal ha. Flertallet av elevene gjennomfører fag på nivå 3-5 under S4. Elever som av ulike årsaker ikke mestrer nivå 3-5 kan gjennomføre emner på nivå 1-3 – dette gjelder eksempelvis elever med særskilte behov. Samtidig kan sterke elever forsere i ett eller flere emner, og derfor bruke S4 til å studere til nivåene over nivå 5 (*H og AH*) som elever flest ikke tar før S5 eller S6.[119] Før S5 og S6 velger elevene fag på nytt, innen det nivået de ønsker å gjennomføre. På S5 er det vanligst å ta highers, mens det på S6 er vanligst å ta highers og advanced highers. Det er imidlertid noen elever som velger å ta enkelte emner på N5-nivå både på S5 og S6.[120]

Emner på nivå N1-N4 vurderes ikke etter karakter, kun godkjent/ikke godkjent, og gjennomgår heller ikke en eksaminasjon. Elever som tar emner på nivå N5, H og AH vurderes etter karakterene A-D eller «no award» og må bestå en test/eksamen i slutten av kurset.[121]

Emnene elevene kan velge i er mange, og kan for presentasjonens skyld sorteres under kategorier som språk (engelsk, italiensk, moderne språk etc.), naturvitenskaplige emner (biologi, fysikk, helse- og matteknologi etc.), matematiske emner, humaniora- og samfunnsvitenskapelige emner (historie, psykologi, moderne studier, filosofi etc.), Kreative emner (musikk, drama, kunst og design, grafisk kommunikasjon etc.) IKT (programmering, databehandling etc.), arbeid og forretning (business management, Business og ikt etc.) og yrkesfaglige emner (trearbeid, metallarbeid, frisør etc.).[122] Elevene kan også velge emner utover det skolen tilbyr ved å ta enkeltemner ved et collage eller andre opplæringsinstitusjoner i tillegg.[123]

115 https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/assessment-general-and-vocational-upper-secondary-education_en og https://www.bbc.co.uk/news/uk-scotland-27032316

116 https://www.bbc.com/news/uk-scotland-44657540?intlink_from_url=https://www.bbc.com/news/topics/cdl8n2edgggt/scotland-education&link_location=live-reporting-story

117 Noen skoler har en maksimumsgrense på 5, andre har en maksimumsgrense på 8, de fleste er imidlertid en maksimumsgrense på 6 eller 7 emner i S4 (Kilde: https://www.bbc.com/news/uk-scotland-44657540?intlink_from_url=https://www.bbc.com/news/topics/cdl8n2edgggt/scotland-education&link_location=live-reporting-story)

118 https://www.sqa.org.uk/sqa/files_ccc/BD7046_CfE_Learners_guide.pdf

119 https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/assessment-general-and-vocational-upper-secondary-education_en og https://www.bbc.co.uk/news/uk-scotland-27032316

120 https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/assessment-general-and-vocational-upper-secondary-education_en og https://www.bbc.co.uk/news/uk-scotland-27032316

121 https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/assessment-general-and-vocational-upper-secondary-education_en og https://blogs.glowscotland.org.uk/sb/phscoursechoice/files/2018/02/S4-5-Course-Choice-Sheet-Feb-18.pdf

122 https://blogs.glowscotland.org.uk/sb/phscoursechoice/files/2018/02/S4-5-Course-Choice-Sheet-Feb-18.pdf

123 https://www.bbc.co.uk/news/uk-scotland-27032316 og

4.1.2 KVALIFISERING TIL HØYERE UTDANNING

Hvis en elev ønsker å søke seg til høyere utdanning vil utdanningsinstitusjonen vurdere søkerens kvalifikasjonsportefølje, samt gjennomføre et opptaksintervju. For høyere utdanning er antallet kvalifikasjoner på N5-nivå (oftest) irrelevant, ettersom det i hovedsak er elevens karakterer på highers-, advanced highers-nivå som avgjør om eleven får tilbud om studieplass eller ikke.[124] Det er dog enkelte universiteter som stiller krav om N5 i enkelte fag dersom søkeren ikke har higher-kvalifikasjon i faget. En del studier innen høyere utdanning stiller også krav til at eleven skal ha gjennomført spesifikke emner i tillegg til nivå og karakter.

Samtidig kan det nevnes at elever som oppnår mange highers allerede etter endt S5 kan søke seg direkte over til høyere utdanning. På samme måte kan elever med mange advanced highers fra seniorfasen hoppe over det første året på høyere utdanning og starte rett på den andre året.

Avhengig av elevenes valgte fagkombinasjoner er det mulighet for elever på S5 og S6 å oppnå Scottish Baccalaureate på nivå 7 innenfor de fire grenene kunst, språk, realfag og samfunnsfag.[125]

Selv om de aller fleste som skal videre til høyere utdanning går skolegangen sin ved en *secondary school* er det også mulig å ta studieforberedende fag ved andre utdanningsinstitusjoner, slik som collage.

4.1.3 YRKESFAG

Den skotske *secondary school* tilbyr ikke en egen yrkesforberedende retning, men skolene tilbyr ofte flere emner (både teoretiske og praktiske) som kan knyttes til yrkesfaglige profesjoner. I tillegg kan elevene som nevnt velge emner ved andre utdanningsinstitusjoner, slik som collage, som oftest har et langt større tilbud innenfor yrkesfaglige emner (*vocational qualifications*).

Dersom en elev ønsker seg praktisk erfaring fra yrkeslivet kan eleven søke et *foundation apprenticeship*, som gir praksiserfaring og som teller som et vanlig fag på highers nivå.[126]

Elever kan også ta *Skills for Work* ved et collage eller annen tilbyder i regi av skolen. Skills for Work ligner programfags- og YFF-delen av norsk yrkesforberedende utdanningsprogrammer, ved at elevene har mange ulike yrkesretninger å velge i, og at de mottar teoretisk og praktisk opplæring innenfor disse. Noen velger også lærlingtid, andre ikke. Skills for Work og Modern Apprenticeship kan også tas løsrevet fra *secondary school,* for eksempel i regi av et collage.[127]

Det finnes imidlertid også helt andre måter å få yrkesfaglig opplæring og kompetanse på i Skottland. Disse vil beskrives nærmere i det neste avsnittet.

4.1.4 ELEVERS MULIGE VALG I SENIORFASEN

Læreplanen for seniorfasen har som overordnet målsetting at unge mennesker skal oppnå bredere og dypere læring, og fortsette å utvikle ferdigheter de trenger for utdanning, for arbeid og for livet generelt. Læreplanen knytter seg derfor ikke utelukkende til opplæringen i

124 https://www.ed.ac.uk/studying/undergraduate/entry-requirements/scottish-qualifications/highers og https://www.bbc.co.uk/news/uk-scotland-27032316 og https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/assessment-general-and-vocational-upper-secondary-education_en

125 https://www.sqa.org.uk/sqa/34638.1567.html

126 https://www.apprenticeships.scot/become-an-apprentice/foundation-apprenticeships/

127 https://www.sqa.org.uk/sqa/5951.html

videregående, men har som overordnet mål å «støtte unge mennesker i å gå videre til neste stadium etter grunnskolen - enten det er college, universitet, opplæring eller arbeid.[128]

På bakgrunn av dette har skotske myndigheter samlet det de omtaler som *positive destinasjoner* elever kan velge mellom etter at de har fullført oppligatorisk utdanning (som varer tom. S4) i et eget program kalt *16+ Learning Choices*. 16+ Learning Choices er et tilbud fra lokale myndigheter og deres partnere til alle i seniorfasen og som særlig forsøker å fange opp dem som har hatt utfordringer med skole og læring.[129]

Tilbudet i 16 + Learning Choices involverer både videregående skole (S4-S6), og andre typer utdanning, opplæring og arbeid som gir unge mennesker i seniorfasen muligheten for læring og utvikling. Flere av disse kan også gi ulike kvalifikasjoner, slik som i videregående opplæring. Dette gir personer i seniorfasen mulighet til å få anerkjent sin kompetanse på en måte som enten kvalifiserer til opptak i utdanningsprogrammer, eller som øker muligheten for å få ansettelse.[130]

Positive destination i *16+ Learning Choices* omfatter:

- S4-S6 i secondary school eller annen opplæringsinstitusjon (se beskrivelse i avsnittene over).

- Videre utdanning (*Further Education* - FE)
  FE tilbys i all hovedsak på collage. Elevene trenger ikke å ha fullført VGO for å ta fag eller studieprogrammer under nivå 7 (nivå 7 undervises ved høyere utdanning). Elevene ved collage kan eksempelvis ta teoretiske fag (*National Qualifications*) på nationals-, highers og advanced highers-nivå i de samme fagene som ved *secondary school*. De kan også ta yrkesfag (*Vocational Qualifications*) på de samme nivåene. Elever tar oftest videre utdanning (FE) for å ta yrkesfag, eller forberede kvalifikasjonsportfolioen sin før søknad til høyere utdanning.[131]

- Nasjonale opplæringsprogrammer (*National Training Programmes* - NTP)
  Nasjonale opplæringsprogrammer (NTP) er en samlebetegnelse for programmer tuftet på en avtale mellom *Skills Development Scottland* og en arbeidsgiver eller opplæringssted. Opplæring i NTP innebærer lærlingtid hvor personen mottar lærlinglønn eller annen godtgjørelse for arbeidet, eller får en lønnet ansettelse. Det vanligste opplæringsprogrammet innenfor NTP er Modern Apprenticeship.[132]
  - Modern Apprenticeship – personen er ansatt i et traineeprogram, og tar Scottish Vocational Qualifications (SVQ) på nivå 5-7 innen et spesifikt område mens personen er i arbeid.[133]

- Personlig utvikling/ferdighetsutvikling (*Personal/Skill Development)*
  Denne kategorien består av programmer tiltenkt ungdom som av ulike årsaker ikke er klar for deltakelse i noen av de andre alternativene innunder *16 + Learning Choices*, eksempelvis mennesker med nedsatt funksjonsevne eller særskilte behov. Tanken er at et skreddersydd utviklingsprogram kan fungere som et springbrett til en positiv destinasjon. Slike utviklingsprogram organiseres oftest, men ikke utelukkende, av aktører på *Community Learning and Development*-feltet (CLD), og består vanligvis i skreddersydde

128 https://education.gov.scot/parentzone/learning-in-scotland/senior-phase/What%20is%20the%20senior%20phase
129 https://www.oecd.org/education/school/OECD-Scotland-Education-Policy-Review-Background-report.pdf
130 https://www.gov.scot/Publications/2010/03/30180354/6
131 https://www.gov.scot/Publications/2010/03/30180354/6
132 https://www.gov.scot/Publications/2010/03/30180354/6
133 https://www.apprenticeships.scot/become-an-apprentice/modern-apprenticeships/

og små læreplaner eller målsettinger akkompagnert med personlig veiledning og støtte. Herunder opplæringsprogrammer, programmer for personlig utvikling eller ferdighetsutvikling, under 16 timers arbeidsuke inkludert jobbrelatert opplæring eller en aktivitetsavtale.[134]

- Høyere utdanning
  Ved universitet (nivå 9) eller på collage (nivå 7-8 - *Higher National Certificate* og *Higher National Diploma*).[135]

- Vanlig arbeid inkludert freelance-oppdrag og eget foretak

- Frivillig arbeid[136]

Selv om en del elever velger å avslutte videregående opplæring etter S4 for å begynne et annet lærings- eller utviklingsløp innenfor rammene til 16 + Learning Choices, velger de fleste skotske ungdommer å fortsette utdanningen ved å gjennomføre S5 og S6 ved *secondary school* eller gjennom en samarbeidsordning mellom skolen, collage og arbeidsgiver, som eksempelvis *Skills for Work*.

4.1.5 FRAFALLSMÅLINGER IKKE DET SAMME SOM I NORGE

Grunnet de mange mulighetene for en såkalt *positiv destinasjon* etter det obligatoriske året S4, regnes ikke frafall på samme måte i Skottland som i Norge. I tillegg er det mulig å ta videregående fag ved andre institusjoner enn ved videregående skoler, noe som gjør det desto vanskeligere å måle fra fall. I stedet fører Skottland statistikk over *leavers* fra S4, S5 og S6, og er mer opptatt av hvorvidt elevene ender i en *positiv destinasjon*, enn om de har droppet ut fra videregående opplæring i skolen.

Figur 4-2 Elever som avsluttet sin videregående opplæring i Skottland skoleåret 2016/17

Stage of leaving	S6	S5	S4	S3	Other
Number	32,059	13,224	5,975	<50	<20
Percentage	62.5	25.8	11.6	<0.1	<0.1

Som det fremkommer av figuren over sluttet 11 prosent av elevene etter S4, 25,8 prosent sluttet etter S5 og 62,5 prosent sluttet etter S6. Som figuren nedenfor viser, gikk ca. 40 prosent av de som sluttet etter S4 til videre utdanning (FE) – og for flertallet utgjorde dette en form for yrkesfaglig opplæring. Elevene som sluttet etter S5 gikk enten til arbeid, videre utdanning eller høyere utdanning.[137]

134 https://www.gov.scot/Publications/2010/03/30180354/6
135 https://www.gov.scot/Publications/2010/03/30180354/6
136 https://www.gov.scot/Publications/2010/03/30180354/6
137 https://www.gov.scot/Resource/0053/00536953.pdf

Figur 4-3 Elevenes destinasjon 6 måneder etter avsluttet VGO skoleåret 2016/17

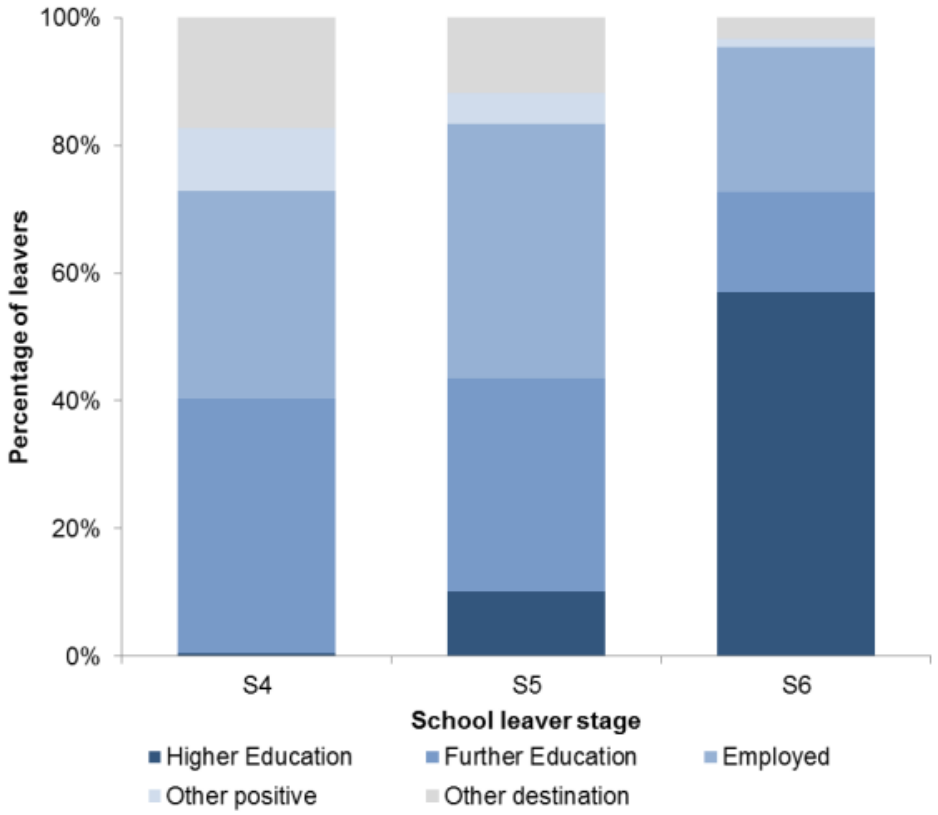

Figur 4-4 Oversikt over det skotske utdanningssystemet[138]

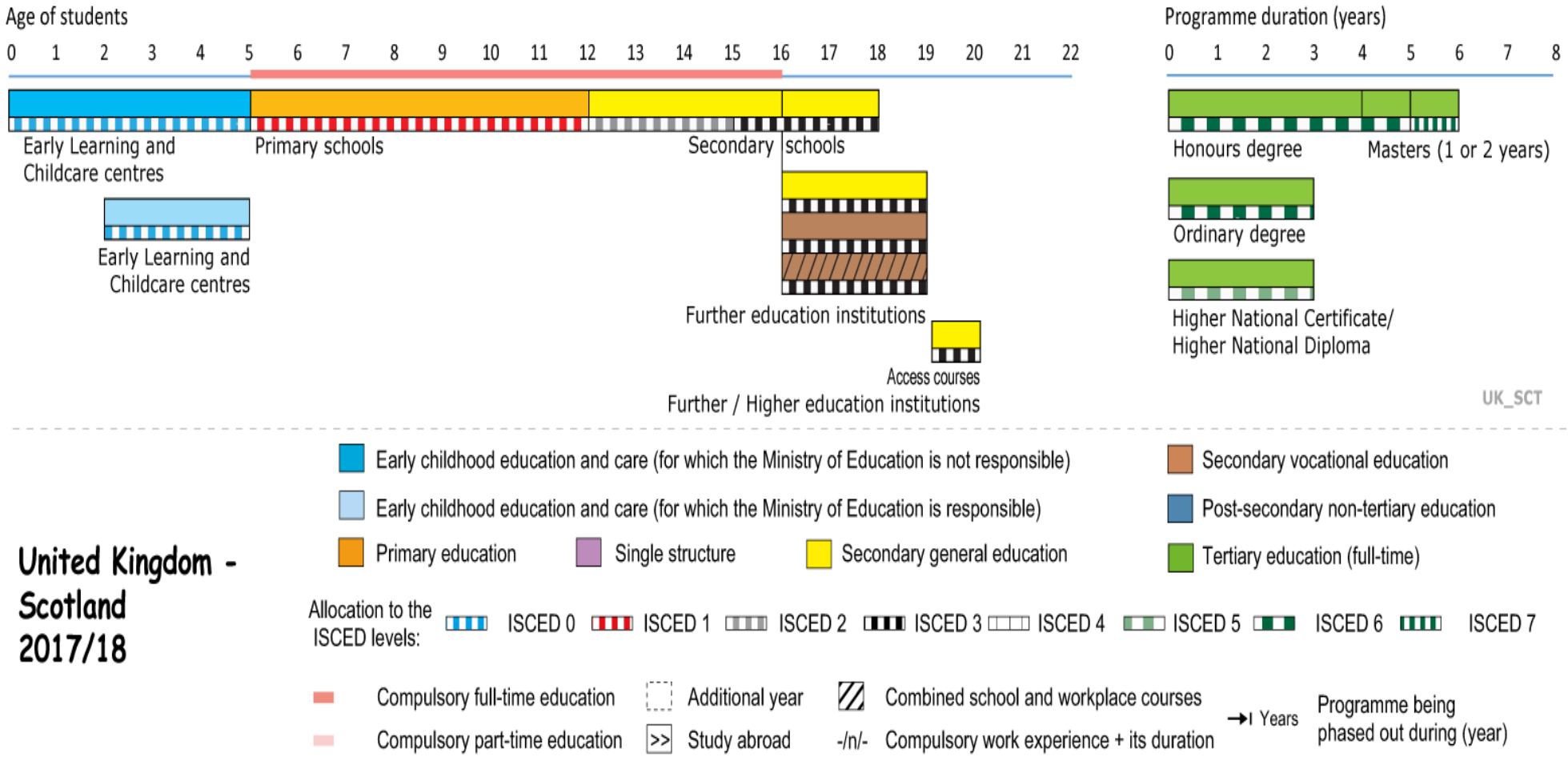

[138] https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/sites/eurydice/files/uk_sct_2017_18.png

Figur 4-5 Oversikt over videregående opplæring og høyere utdanning i Skotland

SCOTTISH CREDIT AND QUALIFICATIONS FRAMEWORK (SCQF)											
SCQF LEVEL 1	SCQF LEVEL 2	SCQF LEVEL 3	SCQF LEVEL 4	SCQF LEVEL 5	SCQF LEVEL 6	SCQF LEVEL 7	SCQF LEVEL 8	SCQF LEVEL 9	SCQF LEVEL 10	SCQF LEVEL 11	SCQF LEVEL 12
NATIONAL 1	NATIONAL 2	NATIONAL 3	NATIONAL 4	NATIONAL 5	HIGHER	ADVANCED HIGHER		BACHELORS/ ORDINARY DEGREE	HONOURS DEGREE	MASTERS DEGREE	DOCTORAL DEGREE
AWARDS	AWARDS	AWARDS	AWARDS	AWARDS	AWARDS	AWARDS	AWARDS			POST GRADUATE CERTIFICATE	
		SKILLS FOR WORK	SKILLS FOR WORK	SKILLS FOR WORK	SKILLS FOR WORK	SCOTTISH BACCALAUREATE					
	NATIONAL PROGRESSION AWARDS	NATIONAL PROGRESSION AWARDS	NATIONAL PROGRESSION AWARDS	NATIONAL PROGRESSION AWARDS	NATIONAL PROGRESSION AWARDS						
	NATIONAL CERTIFICATES	NATIONAL CERTIFICATES	NATIONAL CERTIFICATES	NATIONAL CERTIFICATES	NATIONAL CERTIFICATES	HIGHER NATIONAL CERTIFICATES	HIGHER NATIONAL DIPLOMA				
					SCOTTISH VOCATIONAL QUALIFICATIONS 3	SCOTTISH VOCATIONAL QUALIFICATIONS 3	SCOTTISH VOCATIONAL QUALIFICATIONS 4				
			MODERN APPRENTICESHIPS SVQ 1	MODERN APPRENTICESHIPS SVQ 2	MODERN APPRENTICESHIPS SVQ 3	MODERN APPRENTICESHIPS SVQ 3	TECHNICAL APPRENTICESHIPS SVQ 4	TECHNICAL APPRENTICESHIPS SVQ 4	PROFESSIONAL APPRENTICESHIPS	PROFESSIONAL APPRENTICESHIPS SVQ 5	PROFESSIONAL APPRENTICESHIPS
					PROFESSIONAL DEVELOPMENT AWARDS	PROFESSIONAL DEVELOPMENT AWARDS	PROFESSIONAL DEVELOPMENT AWARDS	PROFESSIONAL DEVELOPMENT AWARDS	PROFESSIONAL DEVELOPMENT AWARDS	PROFESSIONAL DEVELOPMENT AWARDS	PROFESSIONAL DEVELOPMENT AWARDS

4.2 Svar på spørsmål fra utlysningen

I det følgende beskrives det skotske systemet for videregående opplæring med utgangspunkt i konkrete spørsmål Liedutvalget ønsker svar på.

Siden det skotske utdanningssystemet generelt og systemet for videregående opplæring spesielt er så ulikt systemet i Norge, er det flere av spørsmålene som ikke gir umiddelbar mening i en skotsk kontekst.

4.2.1 OVERORDNET SYSTEMBESKRIVELSE

4.2.1.1 Hvilken aldersgruppe starter i videregående opplæring?

Elevene i Skottland starter i videregående opplæring (S4) etter fullført grunnskole (BGE). Grunnskolen i Skottland består av syv år i barneskolen - *primary education* (P1-P7) og tre år i såkalt *secondary education* (S1-S3).

En årgang elever består av personer født fra og med mars til og med februar det påfølgende året, elevene er derfor 14-15 år når de starter S4 i august, og 15-16 ved skoleslutt i juni.[139]

Skoleåret begynner like fullt i august og slutter i juni, slik som i Norge.[140]

4.2.1.2 Hvor lenge varer opplæringen?

Skotsk *secondary school* varer i seks år og tilsvarer norsk ungdomsskole (S1-S3) og videregående (S4-S6). De tre første årene, S1-S3, er del av grunnskolen, mens S4, S5 og S6 tilsvarer videregående opplæring. I motsetning til i Norge er det obligatorisk opplæring for alle barn tom. første året av vidergeående – S4. Den videregående opplæringen varer vanligvis i tre år, men med variasjoner ut fra utdanningsløp og elevenes individuelle progresjon.[141]

4.2.1.3 Er det skoleplikt i videregående opplæring?

Det er obligatorisk skolegang for alle barn og ungdom i Skottland inntil fylte seksten år. Elever som er født mellom mars og september kan slutte ved skoleslutt det samme året, mens de som er født mellom oktober og februar kan slutte ved starten av vinterferien.[142] Dette betyr i praksis at det er obligatorisk å gjennomføre grunnskolen, samt det første året (S4), men ikke de to etterfølgende årene av den videregående opplæringen (S5 og S6).[143]

4.2.1.4 Andel elever som ikke begynner i videregående opplæring etter endt grunnskole?

I Skotland opererer man ikke med begrepet frafall på samme måte som i Norge. Det er flere grunner til det.

Ettersom det første året av videregående skole er obligatorisk (S4), kan ingen elever avslutte skolegangen sin før dette året er gjennomført. Skotsk utdanningssystem er videre svært fleksibelt, og det finnes en rekke mulige veier gjennom skolegang og utdanning.

139 http://www.gov.scot/Publications/2012/05/7940/4 og https://www.oecd.org/education/school/OECD-Scotland-Education-Policy-Review-Background-report.pdf

140 http://www.gov.scot/Publications/2012/05/7940/4 og https://www.oecd.org/education/school/OECD-Scotland-Education-Policy-Review-Background-report.pdf

141 http://www.gov.scot/Publications/2012/05/7940/4 og https://www.oecd.org/education/school/OECD-Scotland-Education-Policy-Review-Background-report.pdf

142 https://education.gov.scot/parentzone/my-school/general-school-information/Attending%20school

143 https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/secondary-and-post-secondary-non-tertiary-education-50_en

I stedet for å snakke om frafall fra videregående opplæring fører Skottland statistikk over *leavers* fra S4, S5 og S6. Men siden elevene har ulike muligheter til å starte i jobb og fortsette videre opplæring etter å ha sluttet i S4, S5 og S6, er ikke statistikken sammenlignbar med norsk frafallsstatistikk.

I Skottland heter det seg at unge mennesker fra 15-18 er i *seniorfasen*. Den delen av rammeplanen/læreplanen som omhandler seniorfasen spenner bredere enn VGO, og inkluderer en rekke andre opplærings-, utdannings- og utviklingsmuligheter slik som videre utdanning, arbeidsliv og ulike typer kurs.

Elevene som har fullført S4 (eller fylt seksten år) kan selv velge om de vil fortsette videregående opplæring (S5 og S6) eller velge en annen retning, for eksempel innenfor rammeverket *16 + Learning Choices.* Om lag 88 prosent av elevene velger å fortsette med S5 i videregående opplæring.

Blant dem som velger å avslutte videregående opplæring etter S4 er det 40 prosent som velger å fortsette med videre utdanning (*further education*), ofte referert til som FE. En stor andel går også til arbeidslivet.[144]

FE ligger på samme nivå som *upper secondary*, og inkluderer kurs på skoler og FE-collage. Disse kan være akademiske kurs, arbeidsrelaterte kurs (eksempelvis Scottish Vocational Qualifications), eller andre typer kurs – eksempelvis innen grunnkompetanser som lesing, skriving og regning, eller kurs i selvstendig livsførsel.

Figur 4-6 Oversikt over hva elevene gjør etter å ha avsluttet etter S4, S5 eller S6[145]

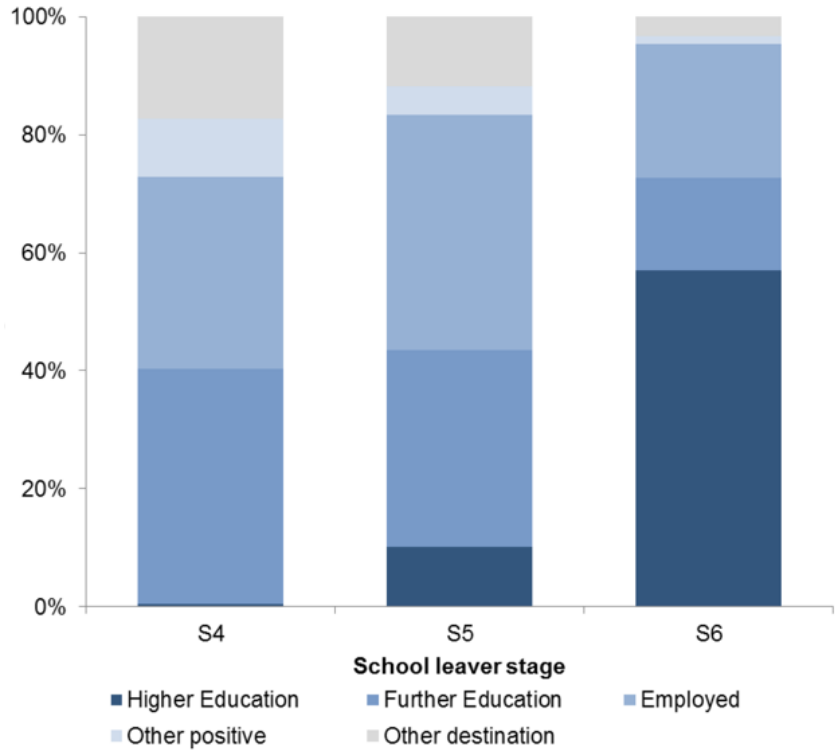

144 https://www.gov.scot/Publications/2018/06/6856/3
145 https://www.gov.scot/Publications/2018/06/6856/3

Som det fremkommer av figuren ovenfor, er det også en del skotske elever som slutter etter S5 (25,8 prosent). Noen av disse hadde i løpet av de to første årene i videregående (S4 og S5) oppnådd tilstrekkelig kompetanse til å fortsette i høyere utdanning. Mange fortsatte imidlertid med videre utdanning (FE), og en relativt høy andel fikk ansettelse.[146]

Figure 4-1: Elever som avsluttet sin videregående opplæring i Skottland skoleåret 2016/17

Stage of leaving	S6	S5	S4	S3	Other
Number	32,059	13,224	5,975	<50	<20
Percentage	62.5	25.8	11.6	<0.1	<0.1

Som det fremkommer av figuren over sluttet 11 prosent av elevene etter S4, 25,8 prosent sluttet etter S5 og 62,5 prosent sluttet etter S6. Som figuren nedenfor viser, gikk ca. 40 prosent av de som sluttet etter S4 til videre utdanning (FE) – og for flertallet utgjorde dette en form for yrkesfaglig opplæring. Elevene som sluttet etter S5 gikk enten til arbeid, videre utdanning eller høyere utdanning.[147]

4.2.1.5 Hvor gamle er elevene når de tar "avgjørende" valg? Foregår det noen form for tracking/streaming av elevene underveis i opplæringsløpet?

Mot slutten av ungdomsskolens siste år (S3) velger elevene fag for sitt første år i seniorfasen, S4. På dette tidspunktet er elevene 14-15 år. De skal både velge hvilke emner de skal ta, og hvilket nivå hvert av fagene skal ha.

Det er individuelle forskjeller mellom skolene både når det kommer til hvilke emner som er tilgjengelige og hvor mange emner elevene kan ta.[148] Det vanligste er å ta mellom seks og syv emner i S4.

Emnene er rangert etter følgende nivåer; *Nationals 1-5 (N1-N5)*, *Highers (H)* og *Advanced Highers (AH).* De to sistnevnte nivåene, H og AH, kvalifiserer til opptak ved høyere utdanning og gjennomføres normalt sett ikke før i S5 og S6. Flertallet av elevene gjennomfører fag på nivå 3-5 under S4.

Elevene få invidiuelle anbefalinger om nivå i fagene av læreren sin ved S3. I tillegg kan elever få veiledning og råd om valg av fag og ferdighetsnivå ved et veilednings- og karrieresenter.[149]

Ved vårsemesteret i det obligatoriske S4-året skal elevene velge hvordan de ønsker å bruke sitt neste skoleår. På dette tidspunktet er valgmulighetene flere, og elevene kan velge å fortsette på S*econdary school* i S5 for å ta fag på skolen, eventuelt kombinert med yrkesfaglige kurs gjennom en samarbeidsavtale mellom skolen, collage og en arbeidsgiver/annen tilbyder.[150]

Det foregår ingen tracking/streaming av elever i seniorfasen. Elevene deles inn i undervisningsgrupper eller klasser etter hvilket nivå de har valgt for de bestemte fagene, men flere skotske skoler har sett seg nødt til å kombinere ulike nivåer i samme klasse grunnet klassestørrelser og faglærernes undervisningstid.[151]

[146] https://www.gov.scot/Publications/2018/06/6856/3
147 https://www.gov.scot/Resource/0053/00536953.pdf
[148] https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/assessment-general-and-vocational-upper-secondary-education_en og https://www.bbc.co.uk/news/uk-scotland-27032316
[149] https://www.skillsdevelopmentscotland.co.uk/images/interactivetable/SDSSchoolService%20GraphicV10.pdf
[150] https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/organisation-general-and-vocational-upper-secondary-education_en
[151] Mail fra ansatt i Education Scotland

Ut over dette kan det nevnes at skolene benytter seg av det digitale verktøyet for benchmarking, «Insight», for å avdekke skolens suksessfaktorer og forbedringspotensial.[152]

4.2.1.6 Er det en rett til videregående utdanning og i tilfelle hvem omfatter den?

Alle barn og ungdom under seksten har rett og plikt til skolegang. Dette omfatter alle elever i barne- og ungdomsskolen, samt det første året ved Senior Phase (S4). Selv om skotske elever ikke har lovfestet rett til utdanning etter fylte 16, har de rett til å fortsette sin påbegynte utdanning S4-S6.[153]

Lovverket virker noe uklart når det gjelder rett til videregående opplæring, men alle elever mellom 16 og 18 har, i kraft av - reform og læreplan ved samme navn - *Curriculum for Excellence,* rett til utdanning, opplæring eller utvikling, så lenge de oppfyller opptakskriteriene ved lærestedet. Curriculum of Excellence sier videre at alle har rett til en seniorfase hvor man kan oppnå kvalifikasjoner.[154]

4.2.1.7 Er retten til videregående opplæring tidsbegrenset og i tilfelle når opphører den?

Det er ingen begrensninger på hvor lenge elever kan bli værende på skolen etter fylte 16 år ved de videregående skolene.[155] Det er dog uvanlig å være ved videregående skole i lengre tid enn det ordinære løpet der man slutter som 18-åring, men i noen tilfeller (som ved sykdom) bruker elever et ekstra år på å fullføre videregående skole.[156]

4.2.1.8 Antallet som velger henholdsvis studieforberedende og yrkesforberedende løp

Ettersom elever i Skottland i hovedsak fritt velger hvilke fag de ønsker i sin kvalifikasjonsportefølje i seniorfasen, og i så måte kan kombinere både yrkesfaglige og teoretiske fag etter eget ønske, gir det ikke mening å snakke om valg av *retning* på samme måte som i Norge. På bakgrunn av dette har det ikke lyktes Rambøll å finne statistikk over elever som velger henholdsvis teoretiske eller yrkesforberedende fag.

Det finnes imidlertid flere måter å ta yrkesfag på i Skottland:

- Eleven kan velge Skills for Work-kurs; disse ligner programfags- og YFF-delen av norsk yrkesforberedende utdanningsprogrammer ved at elevene velger en yrkesretning, og videre mottar teoretisk og praktisk opplæring innenfor denne. Noen velger også lærlingtid, andre ikke. Skills for Work-kurs tilbys ofte i et samarbeid mellom skoler, collage (eller andre opplæringsinstitusjoner) og arbeidsgivere (eller andre aktører). Disse kursene lar seg kombinere med andre skolefag ved videregående opplæring.
- Eleven kan søke et *foundation apprenticeship*, som gir praksiserfaring og som teller som et vanlig fag på highers nivå.[157]
- Elevene kan også slutte videregående opplæring og gå yrkesfaglige fag og kurs ved et collage under rammeverket 16 + learning choices.
    - Den unge personen kan søke om et *Modern Apperenticeship*, der hun er ansatt i et traineeprogram og tar Scottish Vocational Qualifications (SVQ) på nivå 5-7 innen et spesifikt område mens hun er i arbeid.[158]

[152] Mail med ansatt i Education Scotland og https://beta.gov.scot/policies/schools/national-improvement-framework/
[153] http://enquire.org.uk/20100622/wp-content/uploads/2010/07/leaving_school_16plus.pdf og https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/teaching-and-learning-general-and-vocational-upper-secondary-education_en
[154] https://education.gov.scot/parentzone/my-child/what-is-my-child-entitled-to/Curriculum%20for%20Excellence%20-%20learner%20entitlements
[155] https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/organisation-general-and-vocational-upper-secondary-education_en
[156] Samtale med ansatt ved Education Scotland
[157] https://www.apprenticeships.scot/become-an-apprentice/foundation-apprenticeships/
[158] https://www.apprenticeships.scot/become-an-apprentice/modern-apprenticeships/

I skoleåret 2016/2017 valgte 11,6 prosentene av elevene å avslutte videregående opplæring etter S4. Av disse gikk 40 prosent til videre utdanning (FE). De fleste av disse valgte yrkesfaglig opplæring eller utdanning. Videre gikk over 30 prosent gikk ut i arbeid.[159]

4.2.1.9 Har landet opptakskriterier eller andre ordninger som forbereder/kvalifiserer elevene til å starte i videregående opplæring og i tilfelle – hva slags?

Ettersom det første året (S4) i VGO er obligatorisk, er det ingen opptakskriterier i overgangen fra grunnskolen siste år S3 til S4. Elevene går videre til neste skoletrinn uavhengig av skoleprestasjoner,[160] men skolene kan sette krav ved visse kurs. I tillegg kan skolene gi råd til elevene om hvilket nivå innen de ulike fagområdene som er best egnet for dem.[161]

Elever som velger å avslutte den generelle videregående utdanningen etter S4, og som velger videre utdanning (FE) på andre skoler, collage eller gjennom lærlingtid, må oppfylle kravene ved det respektive lærestedet for opptak.

4.2.1.10 Finnes det offentlige tilbud til voksne utdanningssøkende på videregående nivå?

Det finnes flere tilbud om videregående opplæring til voksne, både gjennom collage for videre utdanning (FE) og gjennom et program kalt *Scottish Wider Access Programme* (SWAP).

Collagene for videre utdanning tilbyr blant annet National Qualifications på nivåer som kvalifiserer til høyere utdanning, men de fleste collagene vektlegger hovedsakelig yrkesfaglige emner. Fagene ved collage tilbys oftest som deltidsstudie, men kan også tilbys gjennom leverandører av såkalt *Community Learning and Development* (CLD).

CLD-tilbudet beskriver et bredt spekter av formell og ikke-formell opplæring levert av en rekke ulike aktører. Tilbudene inkluderer en form for voksenopplæring, eksempelvis voksenopplæring for voksne med andre språk som morsmål (inkl. litteratur og engelsk) (ESOL), eller ungdomsarbeid eller intervensjonsarbeid med barn, unge og familier for å nevne noe.[162] [163]

Det finnes også et ettårig heltidsprogram for voksne som ønsker å kvalifisere seg for høyere utdanning, kalt Scottish Wider Access Programme (SWAP). SWAP omfatter undervisning i akademiske fag på Highers-nivå, i tillegg til å tilby veiledning for å forberede studentene på høyere utdanning. SWAP er resultat av et pågående samarbeid mellom universiteter og colleger i Skottland. Hvert år deltar rundt 1500 voksne på et SWAP-program. 70 prosent fullfører, og av disse går rundt 60 prosent videre til universitetsutdanning, og 10 prosent videre til College.[164]

4.2.2 TILBUDSSTRUKTUREN

4.2.2.1 Hvor mange innganger finnes til videregående opplæring på henholdsvis studieforberedende og yrkesforberedende utdanningsprogram, og hvilket nivå i EQF ligger opplæringen på?

Inngangen til videregående opplæring går gjennom 10 år med grunnskoleutdanning, kalt Broad General Education (BGE). Ettersom det første året i videregående opplæring, S4, er obligatorisk, finnes det kun én vei inn i den videregående opplæringen.

[159] https://www.gov.scot/Publications/2018/06/6856/3
[160] https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/assessment-general-lower-secondary-education-40_en
[161] https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/organisation-general-and-vocational-upper-secondary-education_en
[162] https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/main-types-provision-86_en
[163] http://cldstandardscouncil.org.uk/about-cld/what-is-community-learning-and-development-cld/
[164] https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/main-types-provision-86_en

Det høyeste kvalifikasjonsnivået en elev ved skotsk videregående skole kan oppnå er *Advanced Higher*, noe som tilsvarer nivå 5 ved det europeiske kvalifikasjonsrammeverket (EQF). Nivået under, *Higher,* tilsvarer nivå 4 ved EQF, og kvalifiserer eleven for høyere utdanning ved universiteter.[165]

Det høyeste yrkesfaglige kvalifikasjonsnivået en elev ved skotsk videregående skole kan oppnå er *SVQ 3* på EQF nivå 4. Gjennom yrkesfaglig opplæring i videre utdanning (eksempelvis collage), eller gjennom trainee programmer (Modern Apprenticeship) kan ungdom i seniorfasen oppnå kvalifikasjoner som tilsvarer nivå 5 ved EQF.[166]

Figur 4-7 Oversikt over kvalifikasjonsnivåer i Skottland

SCQF-nivå	National Qalifications	Scottish Vocational Qualifications	EQF-nivå
3	National 3		1
4	National 4	SVQ 1	2
5	National 5	SVQ 2 / Modern Apprenticeship	3
6	Higher	SVQ 3 / Modern Apprenticeship	4
7	Advanced Higher	SVQ 3 / Modern Apprenticeship	5
8		SVQ 4 / Modern Apprenticeship	5

4.2.2.2 Hvilke opplæringsmodeller finnes (vekslingen mellom skole og arbeidsliv)?

For elever som ønsker en yrkesfaglig karrierevei i Skottland finnes det flere muligheter:

1. Eleven kan ta yrkesrelaterte fag i videregående skole, eventuelt også søke et *foundation apprenticeship* samtidig som skolegang (og deretter søke jobb)
2. Eleven kan ta *Skills for Work*-kurs enten i regi av skolen eller gjennom videre utdanning (og deretter søke jobb)
3. Eleven kan ta andre yrkefag eller yrkesfaglige kurs gjennom videre utdanning (og deretter søke jobb)
4. Eleven kan søke et *modern apprenticeship* og ta yrkesfaglige kvalifikasjoner mens h*n jobber (og deretter søke jobb)
5. Eleven kan, etter å ha opparbeidet seg kvalifikasjoner (enten akademiske eller yrkesfaglige), søke seg til høyere utdanning og gå ett år Higher National Certificate, eller to år Higher National Diploma. Disse tilsvarer nivå syv og åtte i det skotske rammeverket for kvalifikasjonsnivåer, men regnes som høyere utdanning innen yrkesfag. (og deretter søke jobb, eller studere videre).[167]

4.2.2.3 I hvilken grad er systemet bygd opp med moduler som den utdanningssøkende kan velge mellom?

Den videregående opplæringen i Skottland er i stor grad bygget opp rundt valgfrie fag/emner Under seniorfasen (S4-S6) skal elevene bygge videre på kunnskap og erfaringer fra grunnskolen (BGE) og sette sammen en såkalt *kvalifikasjonsportfølje* med utgangspunkt i elevenes evner og interesser.[168][169]

165 https://www.sqa.org.uk/sqa/64561.4196.html
166 https://www.sqa.org.uk/sqa/64561.4196.html og https://blogs.glowscotland.org.uk/nl/CAcad/files/2014/11/nutshells_pathway_P1.pdf
167 https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/glossary-76_en
168 https://education.gov.scot/parentzone/learning-in-scotland/Curriculum%20levels
169 https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/organisation-general-and-vocational-upper-secondary-education_en

Emnene elevene kan velge mellom er rangert etter ulike nivåer; *Nationals 1-5 (N1-N5)*, *Highers (H)* og *Advanced Highers (AH).* Nivåene N1-N4 gir ingen karakter (kun bestått/ikke bestått), og er videre irrelevante for høyere utdanning. Nivåene N5, Higher og Advances higher karaktersettes, og ved opptak til høyere utdanning er det i hovedsak de to sistnevnte som vurderes ved mulig inntak.

I det skotske systemet er antallet emner en elev tar hvert år mindre viktig, mens nivå og antall highers/advanced highers er viktigere. Samtidig kan fag og fagkombinasjonen være avgjørende, både for opptak ved høyere utdanning, og for en eventuell arbeidsgiver.

Nivåene for de ulike emnene innebærer til en viss grad at emnene bygger på hverandre, og filosofi N4, filosofi N5, filosofi Higher og filosofi Advanced higher kan dermed sies å være moduler innenfor samme fag. Samtidig er det ingen regel at eleven må ha fullført de lavere nivåene for å begynne på de høyere nivåene. Det kan imidlertid være ulike krav for ulike fag, og mellom skoler. Like fullt anses det som en fordel å enten ha N4 eller N5 før man starter på Highers i et fag.

Når det kommer til Advanced Higher tilsvarer dette første året ved høyere utdanning, og elever må derfor ha highers i det samme faget for å kunne ta advanced highers ved videregående opplæring.

Videre er Scottish Baccalaureate et program elever kan velge å gå på S5 og S6 ved videregående skole. Innen dette programmet er fagene prebestemte, og bygger på hverandre. Programmene er tilgjengelige innen fire ulike fagområder; kunst, språk, realfag og samfunnsfag, og består i rammeverk av relevante kurs på Highers- og Advanced Highers-nivå, samt en tverrfaglig prosjektoppgave.[170]

4.2.2.4 Er det mulig å velge moduler på tvers av en yrkesfaglig og studieforberedende utdanning?

Ettersom skotsk utdanningssystem er svært fleksibelt, gir ikke spørsmål om valg av fag på tvers av yrkesfaglig og studieforberedende utdanning mening i en skotsk kontekst. Før det første eksisterer det ikke pre-bestemte separate løp mellom yrkesforberedende og studieforberedende retninger, og for det andre kan elevene selv velge hvilke fag og fagkombinasjoner de ønsker å ha i sin portefølje.

Elevene står med andre ord fritt til å kombinere fag og kurs på tvers av yrkesfag og akademiske fag i seniorfasen - både gjennom de ulike tilbudene ved de videregående skolene, og også som elev ved et college.[171] [172]

4.2.2.5 Alternative opplæringstilbud for elever som vil ha utfordringer med å fullføre videregående opplæring

For å tilrettelegge for at alle barn skal kunne gjennomføre ordinær skolegang har skotske myndigheter blant annet iverksatt en fleksibel tilnærming til læreplanen kalt *Getting it right for every child* (GIRFEC) i tillegg til loven om ekstra støtte til læring (*The Additional Support of Learning Act*) som forplikter lokale myndigheter til å gi elever den støtten de trenger, i tillegg til å gi foreldre rett til medvirkning.[173]

[170] https://www.sqa.org.uk/sqa/34638.1567.html
[171] https://drummondhigh.files.wordpress.com/2015/11/cfe-the-senior-phase.pdf
[172] https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/teaching-and-learning-general-and-vocational-upper-secondary-education_en
[173] https://education.gov.scot/parentzone/additional-support/The%20Additional%20Support%20for%20Learning%20Act

Det finnes også et fulltids yrkesfaglig alternativ i S4 for elever med særskilte behov, eller som av en eller annen grunn ikke kan gå et normalt løp ved S4. Dette yrkesfaglige alternativet kalt *Enhanced Vocational Inclusion Programme* (EVIP) gir eleven mulighet til å studere et yrkesfaglig emne ved College på fulltids-basis fem dager i uken. Undervisningen har fokus på praktisk læring og gruppearbeid. Innholdet i opplæringen består av kvalifikasjoner på National nivå 3 og 4 i engelsk, praktisk matematikk, arbeidsevne (employability) og velvære (wellbeing).[174]

For barn med spesielle behov som ikke kan bli møtt av ordinære skoler, finnes løsninger som egne spesialskoler og spesialenheter innen ordinære skoler.[175]

Det finnes videre en rekke muligheter for elever med funksjonsnedsettelser eller andre særskilte behov innenfor andre institusjoner for videre opplæring enn videregående skole. Eksempler på dette er ulike opplæringsprogrammer ved collage og ulike utviklings- og opplæringsprogrammer innenfor *Community Learning and Development*-feltet (her kalt CLD eller fellesskapsopplæring og -utvikling».[176] [177]

Begrepet «fellesskapsopplæring og -utvikling» beskriver et bredt spekter av formell og ikke-formell læring, og det er en rekke aktører som leverer tilbud innen CLD-feltet. Tilbudene inkluderer både opplæring til unge mennesker med særskilte behov, samt voksenopplæring.[178] Herunder følger tre eksempler på noen av utviklings- og opplæringsmuligheter innen CLD relevant for unge i seniorfasen som vil ha utfordring med å gjennomføre ordinær videregående skole:[179]

- Voksenopplæring, inkludert litteratur og engelsk for voksne (16+) med andre språk som morsmål (ESOL)
- Opplæring for sårbare og ugunstige grupper i samfunnet, for eksempel personer med nedsatt funksjonsevne, ungdom med utfordringer eller kriminelle
- Veiledning og støtte til opplæring og utdanning[180]

Education Scotland støtter og kontrollerer kvaliteten i CLD-sektoren. Lokale myndigheter er bundet av til å samarbeide med lokale aktører, inkludert frivillig sektor, i utvikling av og tilbud innen CLD.[181]

4.2.2.6 Hva preger innhold og organiseringen av tilbudet om videregående opplæring til voksne (rettigheter, privat-offentlig, skreddersøm eller samme som ungdom, arbeidsplassbasert osv)?

Den skotske regjeringens ambisjoner for voksenopplæring og opplæring er skissert i *Adult Learning in Scotland, a Statement of Ambition* (Education Scotland, 2014). Det skisserer at:[182]

- Voksenopplæring er viktig for å aktivere og oppmuntre voksne i Skottland til å skaffe seg kunnskap, ferdigheter og tillit som er nødvendige for å spille en aktiv og produktiv rolle, både personlig og samfunnsmessig.

[174] https://www.glasgow.gov.uk/index.aspx?articleid=19151
[175] https://education.gov.scot/parentzone/my-school/choosing-a-school/Special%20schools%20and%20units
[176] https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/adult-education-and-training-93_en
[177] http://cldstandardscouncil.org.uk/about-cld/what-is-community-learning-and-development-cld/
[178] https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/adult-education-and-training-93_en
[179] http://cldstandardscouncil.org.uk/about-cld/what-is-community-learning-and-development-cld/
[180] http://cldstandardscouncil.org.uk/about-cld/what-is-community-learning-and-development-cld/
[181] https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/adult-education-and-training-93_en
[182] https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/adult-education-and-training-93_en

- Voksenopplæringsmuligheter kan være formelle eller uformelle og foregå på en rekke ulike måter. Det må være opplæringsmuligheter tilgjengelig for voksne i henhold til individuelle eller gruppens behov og ønsker.
- Voksenopplæring kan blant annet foregå på utdanningsinstitusjoner, arbeidsplassen eller som nettbasert læring hjemme, for å nevne noe

Voksenopplæringsmulighetene faller inn under myndighetenes politikk for livslang læring, og det tilbys i hovedsak tre typer tilbud for voksne 1. opplæring, 2. *videre utdanning* og 3. *Community Learning and Development* (CLD).[183]

Voksne som ønsker å ta kvalifikasjoner på seniorfase-nivå, kan ikke gjøre dette i en vanlig ungdoms- og videregående skole, men må ta fagene de ønsker som del av *videre utdanning.* I voksenopplæring (og i 16 + for øvrig) er collage hovedtilbyderen av både yrkesfag og akademiske fag i Skottland. Ved college kan de ta enkeltemner på National, Higher og Advanced Higher-nivå for å kvalifisere til opptak ved høyere utdanning.[184] Enkeltemnene ved College er avhengig av at det er nok søkere for at de skal bli gjennomført. Derfor kan det være emner og kvalifikasjoner som kan være vanskelig å tilegne seg etter ungdoms- og videregåendeskole.[185]

Mange voksne som ønsker å ta videregående opplæring, eller bygge portefølje av seniorfase-kvalifikasjoner velger offentlige finansierte nasjonale opplæringsprogrammer. Disse styres og leveres av Skills Development Scotland. Det største og vanligste opplæringstilbudet gjelder Scottish Vocational Qualifications (SVQs), som tilbys hos collages, arbeidsgivere eller andre opplæringsaktører. Denne typen opplæring er vanligst for unge voksne. For eksempel kan enkeltpersoner søke om modern apprenticeship, en lønnet traineestilling kombinert med mulighet for opplæring på håndverks-, tekniker- og ledelsesnivå. Selv om dette i utgangspunktet er for personer i alle aldre, er opplæringen i hovedsak rettet mot unge i alderen 16-24 år.[186]

Blant de som velger å ta videre utdaninning (further education) ved et collage eller andre opplæringsinstitusjoner kan enten ta enkeltfag, eller de kan gjennomføre et ettårig heltidsprogram for voksne som ønsker å kvalifisere seg for høyere utdanning, kalt Scottish Wider Access Programme (SWAP). SWAP omfatter undervisning i akademiske fag på Highers-nivå, i tillegg til å tilby veiledning for å forberede studentene på høyere utdanning. SWAP er resultat av et pågående samarbeid mellom universiteter og colleger i Skottland. Hvert år deltar rundt 1500 voksne på et SWAP-program. 70 prosent fullfører, og av disse går rundt 60 prosent videre til universitetsutdanning, og 10 prosent videre til college.[187]

4.2.3 INNHOLDET I OPPLÆRINGEN

4.2.3.1 Finnes det fag som er felles for både yrkesfaglige og studieforberedende løp?

Ettersom skotske elever fritt kan velge fag til sin videregående opplæring gir ikke spørsmålet om hvorvidt det finnes fag som er felles for både yrkesfaglige og studieforberedende løp mening i skotsk kontekst.

Det er videre ingen fag som er obligatoriske etter S4 (her er matematikk og engelsk obligatorisk).[188]

[183] https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/adult-education-and-training-93_en
[184] https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/main-types-provision-86_en
[185] Samtale med ansatt ved Education Scotland
[186] https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/adult-education-and-training-93_en
[187] https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/main-types-provision-86_en
[188] Samtale med ansatt ved Education Scotland

4.2.3.2 Hvordan er fag- og timefordelingen regulert?

Elevene velger hvilke fag de ønsker å fordype seg i – yrkesfaglige eller akademiske, eller en kombinasjon. Fagene tas på ulike nivåer. Det er individuelle forskjeller mellom skolene både når det kommer til hvilke emner som er tilgjengelige og hvor mange emner elevene kan ta.[189] Det vanligste er å ta mellom seks og syv emner i S4.[190] [191]

Det er ingen fastsatte daglige- og ukentlige timeplaner som er felles for alle skoler. Loven definerer heller ikke lengden på individuelle skoledager eller -uker, ettersom dette er opp til de lokale myndighetene i Skottlands 32 rådsområder (councils).

De lokale myndighetene opererer imidlertid svært nært en standard norm for antall ukentlige undervisningstimer: 25 timer for barneskolen og 27,5 timer for ungdoms- og videregående skoler. Det kan også variere innenfor et rådsområde hvor enkeltskoler kan sette egen timefordeling, men alle må overholde lovverkets krav om 190 undervisningsdager i året.[192] [193]

The Scottish Credit and Qualifications Framework Partnership har ansvar for kvalifikasjonsrammeverket *the Scottish Credit and Qualifications Framework (SCQF)* som angir og rangerer kvalifikasjonsnivåer og typene kvalifikasjoner som er tilgjengelige for skotske elever og studenter ved ulike opplærings- og utdanningsinstitusjoner.

En kvalifikasjon i et fag angir ikke bare vanskelighetsgraden i faget, men teller også kredittpoeng som viser estimert antall timers læringsarbeid som kreves for å oppnå kvalifikasjonen. Hvert kredittpoeng representerer et gjennomsnitt på 10 timers læringsarbeid. Tildelende organer, som SQA, bruker denne informasjonen til å utvikle og definere fag- og kursinnhold samt vurderingskriterier, i nært samarbeid med SCQF.[194]

4.2.4 AKTØRER OG ROLLER

4.2.4.1 Hvilket forvaltningsnivå har ansvar for opplæringen?

Det er den skotske regjeringen som utvikler den nasjonale politikken og som setter den overordnede retningen for utdanningspolitikken. Dette gjøres gjennom regjeringens Cabinet Secretary for Education and skills, og de fire direktoratene Directorate for Learning; Directorate for Children and Families; Directorate for Advanced Learning and Science; og Directorate for Fair Work, Employability and Skills.[195] [196]

Direktoratene får råd og veiledning til politiske bestemmelser gjennom de nasjonale offentlige organene som arbeider med kvalitet og forbedring i skotsk utdanning (Education Scotland) og offentlige kvalifikasjoner og eksaminering (Scottish Qualifications Authority).[197] [198]

[189] https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/assessment-general-and-vocational-upper-secondary-education_en og https://www.bbc.co.uk/news/uk-scotland-27032316

[190] https://www.bbc.com/news/uk-scotland-44657540?intlink_from_url=https://www.bbc.com/news/topics/cdl8n2edgggt/scotland-education&link_location=live-reporting-story

[191] Noen skoler har en maksimumsgrense på 5, andre har en maksimumsgrense på 8, de fleste er imidlertid en maksimumsgrense på 6 eller 7 emner i S4 (Kilde: https://www.bbc.com/news/uk-scotland-44657540?intlink_from_url=https://www.bbc.com/news/topics/cdl8n2edgggt/scotland-education&link_location=live-reporting-story)

[192] https://www.oecd.org/education/school/OECD-Scotland-Education-Policy-Review-Background-report.pdf

[193] https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/organisation-general-and-vocational-upper-secondary-education_en

[194] https://www.oecd.org/education/school/OECD-Scotland-Education-Policy-Review-Background-report.pdf

[195] https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/organisation-and-governance-95_en

[196] https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/administration-and-governance-central-andor-regional-level-95_en

[197] https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/organisation-and-governance-95_en

[198] https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/administration-and-governance-central-andor-regional-level-95_en

I samsvar med utdanningsloven fra 1980 har de 32 rådsområdenes lokale myndigheter ansvar for både opplæringsstilbudet og gjennomføringen av utdanningen i sitt område på vegne av staten. Dette inkluderer alle aspekter av opplæringen; fra skolebygg til læreplan, og de lokale myndighetene mottar både statlig finansiering og lokale skatteinntekter som er tiltenkt (men ikke øremerket) opplæring.[199] De er videre også ansvarlige for å kontinuerlig forbedre skolene i sitt område i tråd med utviklingen.[200]

Education Skottland er et organ som ble dannet ved fusjonen av Her Majesty's Inspectorate of Education (HMIE) og Learning and Teaching Scotland (LTS) i 2011. Organet kombinerer rollene som nasjonalt inspektorat og læreplanutvikler. Arbeidet deres går primært ut på å forbedre utdanningenes kvalitet, for eksempel ved å inspisere skoler, og jobber med alle nasjonale og lokale partnere ved å veilede utviklingen av læreplanen på lokalt nivå. Education Skottland arbeider også for å bygge lærernes kompetanse gjennom et bredt spekter av kurs-, opplærings- og videreutdanningsmuligheter og ved å dele effektiv praksis. [201]

The Scottish Qualifications Authority er et departementsuavhengig organ under staten som skal a) utarbeide kvalifikasjoner; (b) bestemme individers rett til SQA-kvalifikasjoner, og avgjøre hvorvidt en kvalifikasjon er oppnådd; (c) gjennomgå og utvikle SQA kvalifikasjoner; d) godkjenne utdanningsinstitusjoner som egnet for å tilby opplæring som kan resultere i SQA-kvalifikasjoner og e) ordne, bistå eller utføre vurdering av personer som utfører opplæring og utdanning. [202]

The Scottish Credit and Qualifications Framework Partnership er et offentlig samarbeid som har ansvar for kvalifikasjonsrammeverket *the Scottish Credit and Qualifications Framework* (SCQF). Rammeverket angir nivået og typen kvalifikasjoner som er tilgjengelige, og integrerer kvalifikasjoner fra en rekke kilder til et enkelt rammeverk. SCQF rangerer kvalifikasjoner etter nivåer og antall kredittpoeng. Tildelende organer, som SQA, bruker informasjonen fra SCQF til å utvikle fag- og kursinnhold og vurderingskriterier i et nært samarbeid med SCQF. [203]

The General Teaching Council for Scotland, er den uavhengige faglige organisasjonen som fastsetter lærerens faglige standarder. De fører også tilsyn med Teacher Induction Scheme, Professional Update, utviklingen av MyProfessionalLearning og Student Placement Scheme. [204]

The Scottish College for Education Leadership (SCEL) ble opprettet i 2014 med ansvar for å utvikle skoleledelse og programmer for det skotske utdanningssystemet.[205]

Skills Development Scotland, er det nasjonale organet som er ansvarlig for ferdighetsutvikling for enkeltpersoner og næringsliv. De samarbeider med skolene for å gi passende støtte til enkeltelever.[206]

4.2.4.2 Hvilken rolle og innflytelse har arbeidslivets parter?

Arbeidslivets parter har stor innflytelse blant annet når det kommer til å utforme læreplanen og til å validere innholdet i kursene som blir tilbudt i seniorfasen.[207]

[199] https://www.oecd.org/education/school/OECD-Scotland-Education-Policy-Review-Background-report.pdf
[200] https://www.oecd.org/education/school/OECD-Scotland-Education-Policy-Review-Background-report.pdf
[201] https://www.oecd.org/education/school/OECD-Scotland-Education-Policy-Review-Background-report.pdf
[202] https://www.oecd.org/education/school/OECD-Scotland-Education-Policy-Review-Background-report.pdf
[203] https://www.oecd.org/education/school/OECD-Scotland-Education-Policy-Review-Background-report.pdf
[204] https://www.oecd.org/education/school/OECD-Scotland-Education-Policy-Review-Background-report.pdf
[205] https://www.oecd.org/education/school/OECD-Scotland-Education-Policy-Review-Background-report.pdf
[206] https://www.oecd.org/education/school/OECD-Scotland-Education-Policy-Review-Background-report.pdf
[207] Samtale med ansatt i Education Scotland

De ulike yrkesfaglige kvalifikasjonene (Scottish Vocational Qualifications - SVQ), blir utviklet av SQA i samarbeid med organisasjoner i arbeidslivet for å sikre at de oppfyller nasjonale standarder (National Occupatonal Standards, NOS) og er relevante for nåværende og fremtidige behov på feltet. For eksempel er SVQ for «Domestic Plumbing and Heating» designet i samarbeid med SummitSkills.[208]

Videre finnes en rekke samarbeidsavtaler mellom skoler, collages og arbeidsgivere som sikrer at elevene ved eksempelvis Skills for Work-kurs kan få trening i praksis. Dessuten er arbeidsgivere også viktige leverandører at både modern apprenticeships og foundation apperenticeships.

4.2.4.3 Hvem definerer innholdet?

Scottish Qualifications Authority (SQA), som har ansvar for, definerer og administrerer kursene i videregående skoler og videre utdanning (collage). SQA konsulterer videre med institusjonene for høyere utdanning og arbeidsgivere etc. når de gjør endringer i kurs- og fagenes innhold.[209]

SQA har også ansvar for å lage og administrere eksamensoppgaver, og ansetter derfor praktiserende lærere på deltid som eksperter som kan velge emne og skrive oppgaveteksten sammen med SQA sine egne ansatte. De ansetter også lærere på deltid hver sommer for bistand til sensur på elevenes avgangseksamensbesvarelser.[210]

4.2.4.4 Hvem betaler for opplæringen, hva må eleven bekoste selv?

Videregående opplæring i Skottland er offentlig finansiert. Lokale myndigheter sørger for finansieringen av tilnærmet alle (97 prosent) utdanningskostnadene ved *secondary schools*. I tillegg dekkes en liten andel av utgiftene av staten, ved at statsbudsjettet årlig vedtar støtte til nasjonale utfordringer og forbedringer i skoleutdanning.[211]

For skoleåret 2015-16 lå utdanningsutgiftene i Skottland på rett over £4.7 mrd.[212]

Staten og direktorat for læring (The Learning Directorate) budsjetterer for finansieringen av the Scottish Qualification Authority (SQA) og Education Scotland. Brorparten av den statlige finansieringen går til forbedringer av (skolebygg og -eiendom).[213]

4.2.5 OVERGANGER I SYSTEMENE

4.2.5.1 Overgangen mellom grunnskolen og videregående opplæring – finnes det forberedende opplæring mellom skoleslagene?

Overgangen mellom grunnskole og videregående opplæring skjer mellom det tredje og fjerde året på *secondary school* (S3 og S4). Det første året (S4) ved videregående opplæring (seniorfasen) er obligatorisk. I overgangen mellom grunnskole og videregående opplæring velger elevene, med anbefaling fra lærer, hvilket nivå de ønsker for emnene de skal ta ved S4. Det finnes ingen alternative forberedelseskurs eller forberedende år mellom ungdomstrinnet og det første året i VGO.

[208] https://www.sqa.org.uk/sqa/26208.html
[209] Mail fra ansatt ved Education Scotland
[210] Mail fra ansatt ved Education Scotland
[211] https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/funding-education-95_en
[212] https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/funding-education-95_en
[213] https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/funding-education-95_en

4.2.5.2 Mellom de ulike tilbudene innenfor videregående opplæring, må eller kan elevene starte på nytt hvis de ombestemmer seg?

Grunnet stor fleksibilitet i utdanningssystemet står elevene fritt til å velge nye fag hvert år. Dersom de ønsker å ta advanced highers må de imidlertid ha gjennomført highers i de aktuelle emnene i S4 eller S5. Enkelte emner kan også stille krav til tidligere kvalifikasjoner, men dette kan også variere mellom skolene. Ut over dette kan elevene velge på nytt årlig uten å måtte starte noen av årene på nytt.[214]

4.2.5.3 Fra videregående opplæring til universiteter og høyskoler

De fleste studieprogrammer ved høyere, akademisk utdanning krever at søkeren har minimum fire highers i relevante emner for å kunne vurderes til opptak, men her finnes det både variasjoner mellom studieprogrammene og universitetene. I tillegg vurderes karakterene søkeren har oppnådd i de aktuelle highers-kvalifikasjonene.[215]

Elever som ønsker å forbedre karakterene sine etter S6 kan ta enkeltfag ved videre utdanning, enten ved et collage eller ved en annen utdanningsinstitusjon som tilbyr dette.

4.2.6 GJENNOMFØRING OG KOMPETANSEOPPNÅELSE

4.2.6.1 Hvilke krav er det til å gjennomføre og bestå (standpunktkarakter, eksamen, fagprøve og lignende)

Gjennom seniorfasen skal elevene bygge en portefølje av kvalifikasjoner fra fag og kurs de selv velger. Fag innen National Qualificationssystemet N1-N4 karaktervurderes ikke, men eleven får bestått eller ikke bestått etter oppmøte og deltakelse. Fag på N5, highers eller advances highers karaktervurderes etter skalaen A – «no award», hvor A – D gir ståkarakter. Fag på N5, highers og advanced highers nivå har også en eksamen eller sluttprøve som elevene må bestå for å oppnå kvalifikasjonen.

Det er ulike vurderingskriterier innen yrkesfag, men ofte er de basert på deltakelse, og en eller flere praktiske prøver.

Det er ikke noe satt kriterium for hva som skal til for å fullføre videregående opplæring, og elevene kan også få kvalifikasjoner gjennom annen opplæring eller arbeid i seniorfasen ut over videregående skole. Det er derfor et stort spenn i graden kvalifikasjonsoppnåelse mellom unge mennesker i seniorfasen, både når det kommer til antallet kvalifikasjoner de har oppnådd og type kvalifikasjoner, i tillegg til karaktervariasjoner.[216]

4.2.6.2 Hvor mange nivåer av kompetanseoppnåelse finnes (jf. grunnkompetanse i Norge)

Scottish Credit and Qualifiaction Framework (SCQF) er det overordnede systemet for alle kvalifikasjoner innen skotsk skole og utdanning. SCQF inneholder både nivåoversikt for akademiske fag (NQ) og yrkesfag (SVQ). De yrkesfaglige kvalifikasjonene kan enten oppnås gjennom skolegang, eller gjennom arbeidserfaring/lærlingtid.

I Skottland finnes det fire ulike nivåer av kompetanseoppnåelse innenfor seniorfasen, som vist i figuren nedenfor. Det er kun SCQF-nivå 6 og 7 som kvalifiserer til høyere utdanning.

[214] http://www.gov.scot/Publications/2018/06/6856/3
[215] https://www.thecompleteuniversityguide.co.uk/a-levels-and-highers/choosing-scottish-highers/
[216] Mail fra ansatt ved Education Scotland

Figur 4-8 Nivåer av kompetanseoppnåelse i seniorfasen

SCQF-nivå	National Qalifications	Scottish Vocational Qualifications	EQF-nivå
3	National 3		1
4	National 4	SVQ 1	2
5	National 5	SVQ 2 / Modern Apprenticeship	3
6	Higher	SVQ 3 / Modern Apprenticeship	4
7	Advanced Higher	SVQ 3 / Modern Apprenticeship	5

SCQF bidrar til å gi en ryddig oversikt over hvor mye utdanning, og på hvilket nivå, en person har gjennomført. I tillegg til å inneholde akademiske fag, måler den også yrkesfaglig kompetanse, enten oppnådd gjennom skolegang eller arbeidserfaring.

4.2.6.3 Hvordan er gjennomføringen i landene? Og hvordan defineres gjennomføring?

Ettersom det er mulig å gjennomføre hele seniorfasen uten å oppnå kvalifikasjoner eller få karakterer, det vanskelig å måle gjennomføringen i Skottland opp mot f.eks. det norske systemet.

Statistikken sier likevel noe om kvalifikasjonsoppnåelsen ved videregående skole:
For skoleåret 2016/17 gikk 36,8 prosent av de som avsluttet seniorfasen ut med en eller flere fullførte fag på SCQF nivå 3 til 5 som deres høyeste kvalifikasjon. En liten andel (2 prosent) oppnådde ingen fullførte fag på SCQF nivå 3 eller høyere, mens 61,2 % forlot seniorfasen med en eller flere fullførte fag på SCQF nivå 6 (Higher) eller 7 (Advanced Higher).[217]

Videre viser statistikken for 2016/17 at 11,6 prosent sluttet sin videregående opplæring etter S4 (mange av disse gikk til videre utdanning eller arbeid). 25,8 prosent sluttet etter S5, de fleste gikk til arbeid eller videre utdanning, men omkring ti prosent gikk til høyere utdanning. 62,5 prosent sluttet etter S6, og om lag 58 prosent av disse gikk direkte til høyere utdanning, mens majoriteten av de resterende enten gikk til videre utdanning eller arbeid.[218] [219]

[217] http://www.gov.scot/Resource/0053/00536953.pdf
[218] https://www.gov.scot/Resource/0053/00536953.pdf
[219] http://www.gov.scot/Publications/2018/06/6856/3

5. VIDEREGÅENDE OPPLÆRING I SVERIGE

5.1 Overordnet beskrivelse av systemet for videregående opplæring

Sverige har obligatorisk grunnskole fra man er 7 til 16 år. Etter fullført grunnskole kan elevene velge om de ønsker å starte i videregående opplæring. Svenske elever begynner i hovedsak i videregående opplæring når de er 16 år.

De aller fleste elever i Sverige velger å starte i videregående opplæring. I henhold til tall fra det svenske statistikkbyrået er det omtrent 0,5 prosent av ungdom som slutter i grunnskolen som *ikke* går videre til videregående opplæring (gymnasiet).[220]

Gjennomført videregående opplæring (*gymnasieexamen)* tilsvarer nivå 4 i EQF (European Qualifications Framework).[221]

5.1.1 18 NASJONALE STUDIEPROGRAM

I videregående kan elevene velge mellom 18 ulike nasjonale studieprogram. Av disse er det 12 yrkesprogram og 6 studieforberedende programmer, jf. tabell under.

Figur 5-1 18 nasjonale studieprogram

Studieforberedende program	Yrkesprogram
• Det estetiske programmet	• Barn- og fritidsprogrammet
• Det økonomiske programmet	• Bygg- og anleggsprogrammet
• Det humanistiske programmet	• El- og energiprogrammet
• Det naturvitenskaplige programmet	• Transportprogrammet
• Det samvtienskaplige programmet	• Handel- og administrasjonsprogrammet
• Det tekniske programmet	• Håndverksprogrammet
	• Hotell- og turismeprogrammet
	• Det industritekniske programmet
	• Naturbruksprogrammet
	• Restaurant- og matprogrammet
	• VVS- og eiendomprogrammet
	• Omsorgsprogrammet

Alle programmene, med unntak av *omsorgsprogrammet,* er inndelt i 2-5 spesialiseringer. Blant de studieforberedende programmene fins det til sammen 18 spesialiseringer fordelt på de seks programmene, og blant yrkesprogrammene fins det 42 spesialiseringer. Til sammen fins det dermed 60 ulike nasjonale spesialiseringer.[222]

Fra skoleåret 2007-2008 har det vært en nedgang i andelen elever som velger et yrkesprogram, og nedgangen ble spesielt tydelig etter gymnasiereformen av 2011.[223] For skoleåret 2017-2018 var det imidlertid en liten økning i andelen elever som valgte å søke på et yrkesprogram, og en tilsvarende liten nedgang i andelen som valgte å søke på et studieforberedende opplæringsprogram. I skoleåret 2017-2018 søkte 37,1 prosent av førsthåndssøkerne på et av yrkesprogrammene, mens 62,9 prosent søkte på et studieforberedende program.

220 https://www.scb.se/hitta-statistik/artiklar/2017/Hur-forsorjer-sig-unga-utan-gymnasieutbildning/
221 https://www.seqf.se/
222 SOU 2016:77 s.391
223 SOU 2016:77 s.419

I utgangspunktet har alle elever i Sverige rett på videregående opplæring.

For å begynne i et av de nasjonale programmene i videregående opplæring er det imidlertid krav om at elevene har «*gymnasiebehörighet*». I utgangspunktet innebærer det at eleven har fullført den niårige grunnskolen, at eleven ikke tidligere har gjennomført videregående opplæring og at eleven starter i opplæringen senest det kalenderåret hun fyller 20 år.

Videre er det noe ulike krav til *behörighet* for opptak til hhv. studieforberedende og yrkesforberedende opplæringsprogram. Disse kravene ble skjerpet fom. gymnasiereformen i 2011. [224]

For opptak til et av de 6 studieforberedende programmene må eleven har bestått (godkjent karakter) i svensk eller svensk som andrespråk, engelsk, matematikk og minst ni andre fag fra grunnskolen. De ulike programmene stiller ulike krav til hvilke fag som må omfattes av de ni fagene. For opptak til et av de 12 yrkesprogrammene må eleven ha bestått (godkjent karakter) i svensk eller svensk som andrespråk, engelsk og matematikk samt minst fem andre fag fra grunnskolen.[225]

Elever som ikke oppnår såkalt *behörighet* ved utgangen av grunnskolen, og dermed ikke kvalifiserer til opptak i et av de 18 nasjonale programmene i videregående, har mulighet til å starte i introduksjonsprogrammet. Introduksjonsprogrammet tilbys i elevens hjemkommune, som er pliktig til å tilby plass i introduksjonsprogrammet til alle elever som ikke kvalifiserer til opptak i videregående.[226] Det fins fem ulike introduksjonsprogram, og hvilket program eleven starter i avgjøres med utgangspunkt i elevens tidligere skoleprestasjoner. Opplæringen er individuelt tilpasset og opplæringen gis som fulltidsstudium. I skoleåret 2017-2018 var 60 000 elever i introduksjonsprogrammet, hvorav omtrent halvparten var tilknyttet *språkintroduksjon*. [227]

5.1.2 NÆRMERE OM FAG OG TIMEFORDELING I OPPLÆRINGEN

Det faglige innholdet i videregående opplæring defineres av riksdagen, regjeringen (Utbildningsdepartementet) og Skolverket gjennom utvikling av sentrale læreplaner og kursplaner for hvert opplæringsprogram. Læreplanen er felles for all videregående opplæring og angir overordnete mål for opplæringen. Kursplanene er mer konkrete og angir fag- og kurssammensetning, samt kunnskapsmål og vurderingskriterier for hvert av de nasjonale programmene. Videre er det kommunen og den enkelte rektor og lærere på skolene som har ansvar for at undervisningen følger de nasjonale retningslinjene.

Generelt omfatter består de nasjonale opplæringsprogrammene av fellesfag, programspesifikke fag og fordypningsfag.

De åtte fellesfag (*gymnasiegemensamma ämnen*) omfatter svensk (eller svensk som andrespråk), engelsk, matematikk, idrett og helse, historie, samfunnskunnskap, religion og naturvitenskap. Disse fungerer mao. som fellesfag for alle elever i vidergående opplæring. Omfanget av opplæringen i de ulike fagene varierer imidlertid mellom de ulike programmene, jf. tabell under.[228]

224 SOU 2016:77 s.144
225 https://www.gymnasium.se/om-gymnasiet/gymnasiebehorighet-4264
226 https://www.skolverket.se/undervisning/gymnasieskolan/laroplan-program-och-amnen-i-gymnasieskolan/gymnasieprogrammen/introduktionsprogram#h-Detfinnsfemintroduktionsprogram
227 Skolverket (2018) Uppföljning av gymnasieskolan 2018. s.50
228 http://www.sou.gov.se/wp-content/uploads/2016/10/SOU-2016_77_volym-1_webb_total.pdf

Tabell 5-1 Poengplan (Kilde: SOU 2017:93)

Studieforberedende program		Yrkesprogram	
Emne	Poeng	Emne	Poeng
Svensk eller svensk som andrespråk	300	Svensk eller svensk som andrespråk	100
Engelsk	200	Engelsk	100
Matematik	100/200/300	Matematik	100
Idrett og helse	100	Idrett og helse	100
Estetisk emne	*100*	*Estetisk emne*	*100*
Historie	50/100/200	Historie	50
Samfunnskunnskap	100/200	Samfunnskunnskap	50
Religionskunnskap	50	Religionskunnskap	50
Naturkunnskap	100	Naturkunnskap	50

I tillegg til de åtte fellesfagene omfatter de nasjonale opplæringsprogrammene programspesifikke fag og fordypningsfag.

Det konkrete innholdet i undervisningen i hvert fag og kurs avgjøres lokalt på hver enkelt skole med utgangspunkt i overordnete retningslinjer for hvert opplæringsprogram fra Skolverket. [229] De programspesifikke fagene korresponderer med hvilket studieprogram man har valgt. De programspesifikke fagene i det naturvitenskaplige programmet omfatter for eksempel fagene biologi, kjemi, fysikk og moderne språk.[230]

De programspesifikke fagene og valgfagene undervises i hovedsak i andre og tredje året.

I tillegg til de åtte fellesfagene, programspesifikke fag og fordypningsfag omfatter alle de 18 nasjonale opplæringsprogrammene et selvstendig *gymnasiearbete* på 100 poeng. Dette gjennomføres tredje året i opplæringen, og elevene står relativt fritt til å velge fokusområde og fremgangsmåte. Arbeidet gjennomføres som et prosjekt der eleven velger om hun vil arbeide individuelt eller i gruppe med andre elever. I et studieforberedende opplæringsprogram tar arbeidet ofte form av en særoppgave, der eleven skriver en rapport eller lignende med utgangspunkt i en hypotese. I en av de seks yrkesprogrammene vil gymnasiearbeidet ofte innebære en form for praktisk arbeid. For en elev som går på servitørlinjen på resturant- og matprogrammet kan gymnasiearbeidet for eksempel bestå av å planlegge en kveld med en treretters middag for et selskap på 10 personer.[231]

Til sammen omfatter hvert av de nasjonale programmene 2500 poeng. Av disse utgjør de åtte fellesfagene omtrent 1000 poeng på de studieforberedende programmene og 700 på yrkesprogrammene. De valgfrie fagene omfatter 200 poeng. De programspesifikke fagene på studieforberedende opplæringsprogram omfatter 950/1050/1100 poeng (avhengig av innretning), mens de programspesifikke fagene på yrkesprogrammene omfatter 1600 poeng.

[229] SOU 2016:77 s.526
[230] Hele avsnittet er hentet fra NOKUT (2018)
[231] https://www.gymnasium.se/om-gymnasiet/gymnasiearbete-yrkesforberedande-program-9294

Hvert av fagene (emnene) består igjen av en rekke kurs. Hvert kurs omfatter enten 100 eller 50 poeng. Kursene har ulike nivåer hvor nivå 1 er det mest avanserte. Faget (emnet) *svensk* består for eksempel av kursene svensk 1, svensk 2 osv. Hvilket nivå det undervises i i de ulike fagene varierer mellom de ulike studieprogrammene.

Hvilke fag og tilhørende kurs som inngår i fellesfagene, de programspesifikke fagene og valgfagene for hvert av de nasjonale programmene, fremkommer i kursplanen som Skolverket utvikler for hvert program. Under fremkommer et eksempel på sammensetningen av de åtte obligatoriske fellesfagene for det studieforberedende teknikkprogrammet (til venstre) og yrkesprogrammet resturant- og matprogrammet (til høyre).

Tabell 5-2 Fellesfag og tilhørende kurs for teknikkprogrammet (tilvenstre) og resturant- og matprogrammet (til høyre)[232]

Gymnasiegemensamma ämnen	1100 p
Engelska	
Engelska 5	100
Engelska 6	100
Historia	
Historia 1a1	50
Idrott och hälsa	
Idrott och hälsa 1	100
Matematik	
Matematik 1c	100
Matematik 2c	100
Matematik 3c	100
Religionskunskap	
Religionskunskap 1	50
Samhällskunskap	
Samhällskunskap 1b	100
Svenska	
Svenska 1	100
Svenska 2	100
Svenska 3	100
eller	
Svenska som andraspråk	
Svenska som andraspråk 1	100
Svenska som andraspråk 2	100
Svenska som andraspråk 3	100

Gymnasiegemensamma ämnen	600 p
Engelska	
Engelska 5	100
Historia	
Historia 1a1	50
Idrott och hälsa	
Idrott och hälsa 1	100
Matematik	
Matematik 1a	100
Naturkunskap	
Naturkunskap 1a1	50
Religionskunskap	
Religionskunskap 1	50
Samhällskunskap	
Samhällskunskap 1a1	50
Svenska	
Svenska 1	100
eller	
Svenska som andraspråk	
Svenska som andraspråk 1	100

Som tabellen illustrerer omfatter fellesfagene for teknikprogrammet til sammen 1100 poeng. Av dette utgjør eksempelvis faget svensk 300 poeng, og innebærer kurs i svenska 1, 2 og 3.

Fellesfagene for resturant- og matprogrammet omfatter til sammen 600 poeng. Av dette utgjør faget svensk 100 poeng, og innebærer kurs i svenska 1.

Elevene får karakter i hvert kurs (A-F), og ved bestått karakter regnes kurset som fullført. Læreren setter karakter med utgangspunkt i nasjonale læringsmålene for det aktuelle kurset. For noen fag, bl.a. svensk, gjennomføres det felles, nasjonale prøver (lignende norsk tentamen). Resultatene fra prøven blir ikke gjeldende i seg selv, men brukes av læreren for å vurdere elevens faglige nivå og sette karakter.

[232] https://www.skolverket.se/undervisning/gymnasieskolan/laroplan-program-och-amnen-i-gymnasieskolan/gymnasieprogrammen

Bestått karakter er minimum E-A, mens F er ikke bestått.

I yrkesprogrammende fins det videre to ulike opplæringsmodeller: skolebasert-eller arbeidsplassbasert (lærling) opplæring. Den skolebaserte opplæringen innebærer minst 15 uker opplæring/praksis på arbeidsplass/bedrift. Ved arbeidsplassbasert opplæring er 50 prosent av opplæringen praksis på arbeidsplass/bedrift. I begge modellene kan den praktiske opplæringen skje på en eller flere arbeidsplasser. Det er imidlertid rektor på skolen som er ansvarlig for opplæringen. [233]

5.1.3 AKTØRER

Det er mange aktører som på ulik måte er involvert og har ansvar for videregående opplæring i Sverige.

Utdanningsdepartementet (*Utbildningsdpeartementet)* har det overordnet ansvaret for hele opplæringsløpet, inkludert videregående opplæring. Departementet, med henvisning fra regjeringen, fastsetter den overordnede policyen for utdanningen, og legger overordnete føringer for struktur og innhold i opplæringen gjennom utvikling av den generelle læreplanen for videregående opplæring.[234]

Det praktiske ansvaret for gjennomføring og kontroll av videregående opplæring ligger hos direktoratet for utdanning (*Skolverket*). Skolverket utvikler bl.a. kursplanene som angir fag-og kurssammensetning, samt kunnskapsmål og vurderingskriterier for hvert av de nasjonale programmene.

Videre er det kommunene som har ansvar for at elevene får et tilbud om videregående opplæring, og at denne er av god kvalitet.[235] Dette oppdraget skal gjennomføres med utgangspunkt i de rammene statlige aktører (riksdagen, regjeringen, departementet og direktoratet) setter. Hver kommune skal ha en egenutviklet skoleplan, og hver skole må ha sin plan for virksomheten på skolen. Det er kommunens ansvar å sikre et helhetlig opplæringstilbud til elevene i kommunen, både når det gjelder antall skoler samt hvilke programmer som tilbys. Tilbudet skal tilpasses studentens etterspørsel, men i enkelte mindre kommuner er tilbudet likevell begrenset mtp. program og fagkombinasjoner som tilbys. En rekke kommuner samarbeider om videregående opplæring, men gymnasieutredningen understreker at det i praksis er vanskelig for mange kommuner å samarbeide om dette. [236]

I tillegg til kommunale videregående skoler, fins det en rekke private tilbydere av videregående opplæring i Sverige. Uavhengig av om skolen er privat eller kommunal, har rektor på skolen har ansvar for at undervisningen som gis er i tråd med overordete retningslinjer for faglig innhold og minimum timeantall. For begge typer skoler har imidlertid også kommunen et eget ansvar for å føre kontroll med virksomhetene.

Gjennom det såkalte *kommunale aktivitetsansvaret* har kommunene videre ansvar for å hjelpe ungdom i alderen 16-20 år med å finne et egnet studie- eller jobbtilbud.[237]

[233] http://www.utbildningsinfo.se/gymnasieskola/gymnasieskolans-program

234 https://www.skolverket.se/undervisning/gymnasieskolan/laroplan-program-och-amnen-i-gymnasieskolan/laroplan-gy11-for-gymnasieskolan

[235] SOU 2016:77 s.530

[236] SOU 2016:77 s.410 + 530-533

[237] https://www.trollhattan.se/startsida/utbildning-och-barnomsorg/gymnasium/kommunens-aktivitetsansvar/

Partene i arbeidslivet er også inkludert i utformingen av innhold og organisering av videregående opplæring, men da først og fremst fpr de 12 nasjonale yrkesprogrammene. Det eksisterer bl.a. nasjonale og lokale programråd for yrkesprogrammene, der representanter fra ulike deler av arbeidslivet og bransjer er representert. Oppfølgingen av gymnasieutredningen viser at arbeidslivet generelt opplever at de har påvirkning på innhold og utforming av yrkesprogrammene.[238]

5.1.4 GJENNOMFØRING

For de studieforberedende opplæringsprogrammene er kravet for gjennomføring - *gymnasieexamen* – at eleven har fått bestått karakter (minimum karakter F) i kurs som omfatter minst 2250/2500 poeng. I tillegg må eleven ha bestått karakter i kursene svensk, 1, 2 og 3, engelsk 5 og 6 og matematikk 1. For yrkesprogrammene må eleven ha bestått kursene svensk 1, engelsk 5 og matematikk 1, i tillegg til å ha bestått kurs i de programspesifikke emnene tilsvarende minst 400 poeng.[239]

Bestått gymnasieexamen gir såkalt *grunnleggende behörighet*. Grunnleggende behörighet fungerer som minstekrav for opptak til alle høyere utdanninger. For et stort antall studier på universitet og høyskole kreves det imidlertid *särskild behörighet*. De ulike studiestedene kan til en viss grad bestemme kravene til slik *särskild behörighet*, men kravene skal være koblet til det faglige innholdet i studieretningen. For ingeniørstudier kreves det f.eks. god kompetanse i naturvitenskaplige emner, osv.[240]

Elevene som ikke kvalifiserer til en gymnasieexamen får utdelt et studiebevis hvor elevens karakterer i de ulike fagene fremkommer. Studiebevis gir imidlertid ikke *grunnleggende behörighet*, og gir dermed ikke mulighet i seg selv for å studere videre. I slike tilfeller kan eleven forbedre karakterer ved voksenopplæringen.

I henhold til gymnasieutredningen har ikke gjennomføringen i videregående opplæring endret seg særlig mye de siste ti årene, men det varierer mellom ulike opplæringsprogram.[241] Gjenonmføringen har tvert i mot vært relativt konstant, og har ligget på rundt 65-66 prosent, jf. tabellen under. Gjennomføringen er høyere på de studieforberedende programmene enn på yrkesprogrammene.

Av de som ikke oppfyller kravene til gymnasieexamen, oppfyller 64 prosent ikke poengkriteriet mens 36 prosent ikke har bestått karakterkravet i de obligatoriske kravene. [242]

[238] SOU 2016:77 s.411-413

239 http://www.sou.gov.se/wp-content/uploads/2016/10/SOU-2016_77_volym-1_webb_total.pdf

240 https://www.antagning.se/sv/Det-har-galler-for-dig-som-gatt/Gymnasieskolan/Gymnasieexamen-2014/Sarskild-behorighet/

[241] SOU 2016:77 s.407

[242] Skolverket (2018) *Uppföljning av gymnasieskolan 2018.* s.23

Tabell 5-3 Andel elever med bestått eksamen

Startår	Andel elever med bestått eksamen tre år etter oppstart i videregående
2012 (eksamen 2015)	65,2 % (73,7 %)
2013 (eksamen 2016)	65,2 % (74,2 %)
2014 (eksamen 2017)	66,0 % (75,2 %)

Tall i parantes inkluderar även elever som börjar på introduktionsprogram[243]

[243] Skolverket (2018) *Uppföljning av gymnasieskolan 2018.* s.18-19

5.2 Svar på spørsmål fra utlysningen

I det følgende beskrives det svenske systemet for videregående opplæring med utgangspunkt i konkrete spørsmål Liedutvalget ønsker svar på.

5.2.1 OVERORDNET SYSTEMBESKRIVELSE

5.2.1.1 Hvilken aldersgruppe starter i videregående opplæring?

Svenske elever begynner i hovedsak i videregående opplæring når de er 16 år.

5.2.1.2 Hvor lenge varer opplæringen?

Videregående opplæring i Sverige varer vanligvis i 3 år, men opplæringen kan strekke seg over lenger tid. Introduksjonsprogrammene, som er et tilbud til elever som ikke kvalifiserer til opptak i ordinær videregående, har imidlertid ingen definert lengde. For elevene som starter i et introduksjonsprogram er det ofte ikke mulig å fullføre videregående på tre år.

En elev som har påbegynt et nasjonalt videregående opplæringsprogram eller et introduksjonsprogram har rett til å fullføre opplæringen, selv etter fylte 20 år. For de som har studert det tekniske programmet (eller tilsvarende), er det også mulig å ta et fjerde år og da gjennomføre «gymnasieingenjörekxamen».

5.2.1.3 Er det skoleplikt i videregående opplæring?

Det er ikke skoleplikt for videregående opplæring i Sverige, men det har vært diskutert om skoleplikten bør forlenges til 18 år og dermed inkludere videregående opplæring. Dette spørsmålet var et av hovedtemaene i «*gymnasieutredningen*», men denne konkluderte at man foretrakk andre alternativer for å øke gjenomføringen i videregående. [244]

5.2.1.4 Andel elever som ikke begynner i videregående opplæring etter endt grunnskole?

I henhold til tall fra det svenske statistikkbyrået er det omtrent 0,5 prosent av ungdom som slutter i grunnskolen som ikke går videre til videregående opplæring (gymnasiet).[245]

5.2.1.5 Hvor gamle er elevene når de tar "avgjørende" valg og foregår det noen form for tracking/streaming av elevene underveis i opplæringsløpet?

Frem til videregående ser opplæringen for svenske elever stort sett lik ut. I videregående kan imidlertid elevene velge mellom 18 ulike nasjonale studieprogram. 12 av disse er yrkesprogrammer mens 6 studieprogram er studieforberedende, jf. tabell under.

Tabell 5-4 18 nasjonale studieprogram

Studieforberedende program	Yrkesprogram
• Det estetisk programmet	• Barn- og fritidsprogrammet
• Det økonomiske programmet	• Bygg- og anleggsprogrammet
• Det humanistiske programmet	• El- og energiprogrammet
• Det naturvitenskaplige programmet	• Transportprogrammet
• Det samvtienskaplige programmet	• Handel- og administrasjonsprogrammet

[244] SOU 2016:77 s.306-307

[245] https://www.scb.se/hitta-statistik/artiklar/2017/Hur-forsorjer-sig-unga-utan-gymnasieutbildning/

• Det tekniske programmet	• Håndverksprogrammet
	• Hotell- og turismeprogrammet
	• Det industritekniske programmet
	• Naturbruksprogrammet
	• Restaurant- og matprogrammet
	• VVS- og eiendomprogrammet
	• Omsorgsprogrammet

Alle programmene, med unntak av *omsorgsprogrammet* er inndelt i 2-5 spesialiseringer. Blant de studieforberedende programmene fins det til sammen 18 spesialiseringer fordelt på de seks programmene, og blant de yrkesforberedende prorgammene fins det 42 spesialiseringer. Til sammen fins det dermed 60 ulike nasjonale spesialiseringer.[246]

Hvilket studieprogram og spesialisering eleven velger påvirker mulighetene for å studere videre på høyskole og universitet. Frem til 2011 var det ikke noe skille mellom yrkesforberedende og studieforberedende opplæringsprogram, og alle programmene kvalifiserte til opptak til videre studier på høyskole eller universitet. Gymnasiereformen fra 2011 endret dette, og de yrkesforberedende opplæringsprogrammene gir ikke lenger automatisk kvalifisering til videre studier. Elevene har imidlertid mulighet (og rett) til å komplementere et yrkesfaglig opplæringsprogram med kurs som gir studiekompetanse (*grundläggande högskolebehörighet*), enten underveis i opplæringsløpet (parallelt med den yrkesfaglige opplæringen), eller på en folkehøyskole eller voksenopplæåring (komvux) etter å ha ferdigstilt det yrkesforberedende opplæringsprogrammet. [247]

Gymnasieutredningen fra 2017 påpeker imidlertid at det i praksis er utfordrende for elevene som går et yrkesforberedende opplæringsprogram å oppnå studiekompetanse.[248] Selv om det i teorien også er mulig for elever på et studieforberedende opplæringsprogram å fullføre et yrkesforberedende opplæringsprogram på et voksenopplæringssenter (*komxux*) eller på en yrkeshøyskole etter å ha ferdigstilt sitt studieforberedende opplæringsprogram, understrekes det i Gymansieutredningen at dette også er praktisk vanskelig å gjennomføre. [249]

Bl.a. med dette som utgangspunkt la regjeringen i 2018 frem en proposisjon (prop. 2017/18:184) som foreslo at alle opplæringsprogrammene, både yrkesfaglige og studieforberedende, skal kvalifisere til opptak på universitet og høyskole (og dermed gi generell studiekompetanse), men forslaget ble avvist i riksdagen. [250]

Selv om det rent teoretisk er mulig å kompletere et ferdig opplæringsprogram med et annet program, kan man i praksis likevel si at elevene tar et avgjørende valg når de velger om de vil starte i et studieforberedende eller yrkesforberedende opplærnigsløp.

246 SOU 2016:77 s.391
247 http://www.utbildningsinfo.se/gymnasieskola/gymnasieskolans-program; SOU 2016:77 s.144+386
248 SOU 2016:77 s.435
249 SOU 2016:77 s.417+422-423
250 https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/proposition/okade-mojligheter-till-grundlaggande-behorighet_H503184

5.2.1.6 Er det en rett til videregående utdanning og i tilfelle hvem omfatter den?

Alle ungdommer i Sverige som har avsluttet grunnskolen har rett til tre år vidergeående opplæring.

For å begynne i et av de nasjonale programmene i videregående opplæring er det imidlertid krav om at elevene har «*gymnasiebehörighet*». I utgangspunktet innebærer det at eleven har fullført den niårige grunnskolen, at eleven ikke tidligere har gjennomført videregående opplæring og at eleven starter i opplæringen senest det kalenderåret hun fyller 20 år.

Videre er det noe ulike krav til *behörighet* for opptak til hhv. studieforberedende og yrkesforberedende opplæringsprogram. Disse kravene ble skjerpet fom. gymnasiereformen i 2011. [251]

Elever som ikke oppnår såkalt *behörighet* ved utgangen av grunnskolen, og dermed ikke kvalifiserer til opptak i et av de 18 nasjonale programmene i videregående, har mulighet til å starte i introduksjonsprogrammet.

Retten til videregående opplæring gjelder så fremt eleven begynner i opplæring senest vårterminen det året eleven fyller 20 år. [252] For asylsøkere er retten til videregående opplæring begrenset til å gjelde frem til eleven er 18 år.[253]

5.2.1.7 Er retten til videregående opplæring tidsbegrenset og i tilfelle når opphører den?

Retten til videregående opplæring gjelder så fremt eleven begynner i opplæring senest vårterminen det året eleven fyller 20 år. [254] For asylsøkere er retten til videregående opplæring begrenset til å gjelde frem til eleven er 18 år.[255]

5.2.1.8 Antallet som velger henholdsvis studieforberedende opplæring og yrkesopplæring

Fra skoleåret 2007-2008 har det vært en nedgang i andelen elever som velger et yrkesprogram, og nedgangen ble spesielt tydelig etter gymnasiereformen av 2011. [256] For skoleåret 2017-2018 var det imidlertid en liten økning i andelen elever som valgte å søke på et yrkesprogram, og en tilsvarende liten nedgang i andelen som valgte å søke på et studieforberedende opplæringsprogram.

Som det fremkommer av tabellen nedenfor søkte 62,9 prosent av førstehåndssøkerne på et av de seks studieforberedende programmene, mens 37,1 prosent av førstehåndssøkerne søkte på et av de tolv yrkesprogrammene. [257]

251 SOU 2016:77 s.144
252 https://www.skolverket.se/regler-och-ansvar/ansvar-i-skolfragor/antagning-till-gymnasieskolan ; SOU 2016:77 s.282
253 https://www.skolverket.se/regler-och-ansvar/ansvar-i-skolfragor/nyanlandas-ratt-till-utbildning
254 https://www.skolverket.se/regler-och-ansvar/ansvar-i-skolfragor/antagning-till-gymnasieskolan ; SOU 2016:77 s.282
255 https://www.skolverket.se/regler-och-ansvar/ansvar-i-skolfragor/nyanlandas-ratt-till-utbildning
256 SOU 2016:77 s.419
257 Skolverket (2018) Uppföljning av gymnasieskolan 2018. s.7

Tabell 5-5 Andel førstehånddsøkere som søkte på hhv. yrkesprogram og studieforberedende opplæringsprogrammer, 2015-2018 (Kilde: SOU 2016:77 s.144)

Skoleår	Andelen førstehåndssøkere til yrkesprogram	Andelen førstehåndssøkere til studieforberedende program
2015-2016	36,7 %	63,3 %
2016-2017	36,3 %	63,7 %
2017-2018	37,1 %	62,9 %

5.2.1.9 Har landet opptakskriterier eller andre ordninger som forbereder/kvalifiserer elevene til å starte i videregående opplæring og i tilfelle - hva slags?

For å kunne begynne på et av de nasjonale programmene i videregående opplæring må alle elever (også dem som har gått et introduksjonsprogram) oppfylle kravet om *behörighet* for opptak. I utgangspunktet innebærer det at eleven har fullført den niårige grunnskolen, at eleven ikke tidligere har gjennomført videregående opplæring og at eleven starter i opplæringen senest det kalenderåret hun fyller 20 år.

Videre er det noe ulike krav til *behörighet* for opptak til hhv. studieforberedende og yrkesforberedende opplæringsprogram. Disse kravene ble skjerpet fom. gymnasiereformen i 2011. [258]

For opptak til et av de 6 studieforberedende programmene må eleven har bestått (minst karakter E) i svensk eller svensk som andrespråk, engelsk, matematikk og minst ni andre fag fra grunnskolen. De ulike programmene stiller ulike krav til hvilke fag som må omfattes av de ni fagene:

- For økonomiprogrammet, det humanistiske programmet og det samfunnsvitenskapelige programmet skal fire av de ni fagene være geografi, historie, samfunnskunnskap og religion.
- For naturfagsprogrammet og teknikprogrammet skal tre av de ni fagene være biologi, fysikk og kjemi
- For det estetiske programmet er alle de ni fagene valgfrie. Opptak til dette programmet innebærer imidlertid ofte også en opptaksprøve.[259]

For opptak til et av de 12 yrkesprogrammene må eleven ha bestått (godkjent karakter) i svensk eller svensk som andrespråk, engelsk og matematikk samt minst fem andre fag fra grunnskolen.[260]

Om antallet skoleplasser er færre enn antallet søkere ved en skole, skal det foretas en utvalgsprosess. Dette gjør at elevene potensielt må konkurrere om plassene. I slike tilfeller konkurrerer elever fra introduksjonsprogram (se under) på lik linje med øvrige søkere, basert på karakterer.

258 SOU 2016:77 s.144
259 https://www.gymnasium.se/om-gymnasiet/gymnasiebehorighet-4264
260 https://www.gymnasium.se/om-gymnasiet/gymnasiebehorighet-4264

Enkelte grupper kan imidlertid stå i særstilling og på bakgrunn av dette få mulighet til å søke seg inn på videregående opplæring gjennom en frikvote, noe som innebærer at de er fritatt opptakskravet ved den videregående skolen. Et eksempel på en slik gruppe kan være innvandrere som har gått på skole i hjemlandet, men har en skolebakgrunn som ikke lar seg oversette direkte til det svenske systemet.

I den *formelle gymnasieförordningen* heter det i kapittel 7 §3 at frikvoten skal gjelde dem som:

1. på grund av särskilda omständigheter bör ges företräde framför de övriga sökande, eller
2. kommer från skolenheter vilkas betyg eller omdömen inte utan vidare kan jämföras med betygen från grundskolan

Videre er det også opp til hver enkelt skole å fastsette hvilket antall plasser skolen skal tilby innen denne frikvoten.[261]

Elever som ikke oppnår behörighet ved utgangen av grunnskolen, og dermed ikke kvalifiserer til opptak i et av de 18 nasjonale programmene, har mulighet til å starte i introduksjonsprogrammet. Introduksjonsprogrammet tilbys i elevens hjemkommune, som er pliktig til å tilby plass i introduksjonsprogrammet til alle elever som ikke kvalifiserer til opptak i videregående.[262] På nåværende tidspunkt fins det fem ulike introduksjonsprogram: *språkintroduktion, reparandutbildning, individuellt alternativ, yrkesintroduktion och programinriktat individuellt val*.[263] Fom. juli 2019 vil *preparandutbildning* og *programinriktat individuellt val* erstattes av *programinriktat val*.

Hvilket program eleven starter i avgjøres med utgangspunkt elevens tidligere skoleprestasjoner og hvilket nasjonalt program eleven ønsker å starte i. Opplæringen er individuelt tilpasset og opplæringen gis som fulltidsstudium. I de fleste tilfeller vil eleven kunne kombinere opplæring i grunnskolefag som kreves for å kvalifisere til opptak på et nasjonalt program, med opplæring i enkeltemner fra det aktuelle programmet eleven ønsker å starte på. Det er også mulig å gjennomføre hele videregående opplæring i introduksjonsprogrammet.[264]

Det er mulig å stryke på introduksjonsprogrammet, men det svenske systemet er bygget slik at det skal finnes en vei til vgo; dette kan være å gå videre i introduksjonsprogram for å bestå fag, eller eleven kan (dersom hun oppfyller kravene) komme inn gjennom frikvoten. Ettersom introduksjonsprogrammene som regel tilbys ved gymnasieskolene er det ofte en mulighet for elevene å gå det gymnasieprogrammet de har søkt seg til, samtidig som de tar opp fag fra ungdomstrinnet.[265]

I skoleåret 2017-2018 var 60 000 elever i introduksjonsprogrammet, hvorav omtrent halvparten var tilknyttet *språkintroduksjon*. [266]

[261] Telefonsamtale med Skolverkets upplysningstjänst; Formelle gymnasieförordningen kapittel 7, §2, §3 og §4 (https://lagen.nu/2010:2039#K7) https://www.gymnasium.se/om-gymnasiet/f-i-betyg-5051

262 https://www.skolverket.se/undervisning/gymnasieskolan/laroplan-program-och-amnen-i-gymnasieskolan/gymnasieprogrammen/introduktionsprogram#h-Detfinnsfemintroduktionsprogram

263 https://www.skolverket.se/undervisning/gymnasieskolan/laroplan-program-och-amnen-i-gymnasieskolan/gymnasieprogrammen/introduktionsprogram#h-Detfinnsfemintroduktionsprogram https://www.skolverket.se/regler-och-ansvar/ansvar-i-skolfragor/antagning-till-gymnasieskolan

264 https://www.skolverket.se/undervisning/gymnasieskolan/laroplan-program-och-amnen-i-gymnasieskolan/gymnasieprogrammen/introduktionsprogram#h-Detfinnsfemintroduktionsprogram

265 Telefonsamtale med Skolverkets upplysningstjänst

266 Skolverket (2018) Uppföljning av gymnasieskolan 2018. s.50

De siste årene har Sverige tatt i mot mange enslige flyktninger som har behov for opplæring. Både for asylsøkere som ikke har utdanning/skolegang fra hjemlandet og for de med medbragt skolegang, er validering av tidligere kunnskap, kompetanser og erfaring viktig for å plassere eleven på riktig opplæringsnivå. Fra og med juli 2018 skal alle nyankomne elever som starter i introduksjonsprogrammet (i *språkintroduktion)* få sine medbragte kunnskaper vurdert.[267] Fra og med 1.august 2018 settes det også i gang flere satsinger rettet mot nyankomne elever i grunnskolen, med formål om å øke denne gruppens opptak i videregående opplæring. Satsingen innebærer bl.a. at hver elev skal få en individuell tilpasset studieplan og undervisning, med økt timetall i enkelte fag ved behov. [268]

5.2.1.10 Finnes det offentlige tilbud til voksne utdanningssøkende på videregående nivå?

Alle voksne som er bosatt i Sverige og som ønsker å gjennomføre eller komplettere videregåande opplæring har fom. 1.juli året de fyller 20 år rett til å delta i den kommunale voksenopplæringen (*komvux)*. Voksenopplæring på videregående nivå tilbys også på såkalte folkehøyskoler, som både omfatter offentlige subsidierte skoler og skoler som drives av ulike former for organisasjoner, stifelser og foreninger. Voksenopplæring på slike skoler kvalifiserer til opptak på universitet og høyskole.[269]

5.2.2 TILBUDSSTRUKTUREN

5.2.2.1 Hvor mange innganger finnes til videregående opplæring på henholdsvis studieforberedende og yrkesforberedende utdanningsprogram, og hvilket nivå i EQF ligger opplæringen på?

Gjennomført videregående opplæring (*gymnasieexamen)* tilsvarer nivå 4 i EQF (European Qualifications Framework).[270]

I Sverige kvalifiserer alle elever som har fullført grunnskolen (eller tilsvarende) til opptak i videregående opplæring, og det er på denne måten bare én inngang til videregående opplæring.

Videregående opplæring er videre delt inn i 18 nasjonale opplæringsprogrammer. Av disse er seks opplæringsprogrammer studieforberedende og 12 er yrkesforberedende. Det er likevell ikke et like tydelig skille mellom yrkesfag og studieforberedende opplæring i Sverige som i Norge.

For elever som ikke kvalifiserer til opptak til videregående (som ikke er behörige), har kommunene plikt til å tilby et såkalt introduksjonsprogram. Formålet med introduksjonsprogrammet er at eleven skal komplettere sin grunnskoleopplæring med fag hun mangler behörighet i, og dermed kvalifisere til opptak til et av de nasjonale programmene i videregående.

Videre har også voksne flere muligheter til å gjennomføre hele eller deler av en videregående opplæring.

5.2.2.2 Hvilke opplæringsmodeller finnes (med tanke på vekslingen mellom skole og arbeidsliv)

Det fins to ulike opplæringsmodeller i de yrkesforberedende programmene: skolebasert-eller arbeidsplassbasert (lærling) opplæring. Den skolebaserte opplæringen innebærer minst 15 uker

267 https://www.skolverket.se/regler-och-ansvar/skollagen-och-forordningar/forandringar-i-skollagen-och-pa-program-for-gymnasieskolan-och-gymnasiesarskolan-2018-2019

268 https://www.regeringskansliet.se/49f49f/contentassets/e457e8d3538644aeaf06a71631c71bff/viktigare-lagar-och-forordningar-infor-halvarsskiftet-2018.pdf

269 https://www.folkhogskola.nu/om-folkhogskola/

270 https://www.seqf.se/

opplæring/praksis på arbeidsplass/bedrift. Ved arbeidsplassbasert opplæring er 50 prosent av opplæringen praksis på arbeidsplass/bedrift. I begge modellene kan den praktiske opplæringen skje på en eller flere arbeidsplasser. Det er imidlertid rektor på skolen som er ansvarlig for opplæringen. [271]

5.2.2.3 I hvilken grad er systemet bygd opp med moduler som den utdanningssøkende kan velge mellom?

Både de studieforberedende programmene og yrkesprogrammene består av både obligatoriske og valgfrie fag. Enkelte fag har ulike vanskelighetsgrader avhengig av hvilket løp elevene går. Likevel ligner systemet mer den norske modellen for fag i videregående opplæring, enn universitetsmodellen der studenter har større frihet til å sette sammen innholdet i sin læringshverdag. På bakgrunn av dette kan vi si at det danske skolesystemet i liten grad er modulbasert.272

5.2.2.4 Er det mulig å velge moduler på tvers av en yrkesfaglig og studieforberedende utdanning?

Elevene har mulighet (og rett) til å komplementere et yrkesfaglig opplæringsprogram med kurs som gir studiekompetanse (*grundläggande högskolebehörighet*), enten underveis i opplæringsløpet (parallelt med den yrkesfaglige opplæringen), eller på en folkehøyskole eller voksenopplæåring (komvux) etter å ha ferdigstilt det yrkesforberedende opplæringsprogrammet. [273]

Gymnasieutredningen fra 2017 påpeker imidlertid at det i praksis er utfordrende for elevene som går et yrkesprogram å oppnå studiekompetanse.[274] Selv om det i teorien også er mulig for elever på et studieforberedende opplæringsprogram å fullføre et yrkesprogram på et voksenopplæringssenter (komxux) eller på en yrkeshøyskole etter å ha ferdigstilt sitt studieforberedende opplæringsprogram, understrekes det i Gymansieutredningen at dette også er praktisk vanskelig å gjennomføre. [275]

5.2.2.5 Finnes det alternative opplæringstilbud for elever som vil ha utfordringer med å fullføre videregående opplæring?

Elever som ikke kvalifiserer til opptak til videregående, og/eller som vurderes til å ha vanskelig med å fullføre ordinær videregående opplæring, kan begynne i introduksjonsprogrammet og gjennomføre videregående opplæring med et individuelt tilpasset løp.

Det er også mulig å få utvidet tid til gjennomføring av videregående opplæring. Dette søkes om individuelt til den aktuelle skolen, og avgjøres av rektor.

I tillegg fins det mulighet for å gjennomføre et såkalt redusert program, der noen av fagene fra det nasjonale opplæringsprogrammet utgår. Dette fører imidlertid til at eleven ikke mottar studiekompetanse (gymnasieexamen), og dermed ikke kan søke til høyere utdanning på universitet eller høyskole. [276]

Elever som faller utenfor målgruppen for ordinær videregående opplæring, har videre rett til opplæring på videregående nivå gjennom den kommunale voksenopplæringen (komvux).

271 http://www.utbildningsinfo.se/gymnasieskola/gymnasieskolans-program
272 Informasjon fått gjennom korrespondanse over mail med representant fra EDK.
273 http://www.utbildningsinfo.se/gymnasieskola/gymnasieskolans-program; SOU 2016:77 s.144+386
274 SOU 2016:77 s.435
275 SOU 2016:77 s.417+422-423
276 Gymnasieförordning (2010:2039)

Det fins i tillegg muligheter for å komplettere deler av videregående opplæring på en rekke folkehøyskoler.

5.2.2.6 Hva preger innhold og organiseringen av tilbudet om videregående opplæring til voksne?

I den kommunale voksenopplæringen (komvux) tilbys det videregående opplæring tilpasset voksne. Elevene får en individuelt studieplan, og denne tilpasses elevens livssituasjon, samt forutsetninger og behov for opplæring. Komvux tilbyr et bred spekter av kurs og fagkombinasjoner, og det er også mulig å gjennomføre yrkesforberedende opplæring som lærling.

Den kommunale voksenopplæringen preges av at retten til opplæring som gjelder alle som er bosatt i Sverige, som er over 20 år og har man har til hensikt å «tilgodegjøre» seg av opplæringen. Alle har rett til å gjennomføre opplæring i de kurs- og fagkombinasjonene de har behov for for å oppnå studiekompetanse og kvalifisere til opptak på høyere utdanning. [277] [278]

5.2.3 INNHOLDET I OPPLÆRINGEN

5.2.3.1 Finnes det fag som er felles for både yrkesfaglige og studieforberedende løp, og i tilfelle – hvilke?

Alle de 18 nasjonale opplæringsprogrammene inkluderer opplæring i åtte fellesfag (*gymnasiegemensamma ämnen*): svensk (eller svensk som andrespråk), engelsk, matematikk, idrett og helse, historie, samfunnskunnskap, religion og naturvitenskap. Disse fungerer med andre ord som fellesfag for alle elever i vidergående opplæring. Antall timer i de ulike fagene varierer imidlertid mellom de ulike programmene. [279]

5.2.3.2 Hvordan er fag- og timefordelingen regulert?

Skoleloven angir et minimumskrav for antall undervisninsgtimer. Elever på et av de 12 yrkesprogrammene har rett til minst 2 430 undervisningstimer à 60 minutter og elever på de studieforberedende programmene har rett til minst 2 180 undervisningstimer à 60 minutter.[280]

Generelt omfatter består de nasjonale opplæringsprogrammene av fellesfag, programspesifikke fag og fordypningsfag.

De åtte fellesfag (*gymnasiegemensamma ämnen*) omfatter svensk (eller svensk som andrespråk), engelsk, matematikk, idrett og helse, historie, samfunnskunnskap, religion og naturvitenskap. Disse fungerer med andre ord som fellesfag for alle elever i vidergående opplæring. Omfanget av opplæringen i de ulike fagene varierer imidlertid mellom de ulike programmene, jf. tabell under.[281]

Tabell 5-6 Poengplan (Kilde: SOU 2017:93)[282]

Studieforberedende program		Yrkesprogram	
Emne	Poeng	Emne	Poeng
Svensk eller svensk som andrespråk	300	Svensk eller svensk som andrespråk	100

277 https://www.skolverket.se/regler-och-ansvar/ansvar-i-skolfragor/ratt-till-komvux-pa-gymnasial-niva#h-Vemharrattattdeltaikomvuxpagymnasialniva
278 https://www.skolinspektionen.se/sv/Tillstandsprovning/Betygsratt-for-vuxenutbildning/olika-satt-att-bedriva-utbildning-for-vuxna/
279 Skolverket (2011) Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola 2011.
280 http://www.sou.gov.se/wp-content/uploads/2016/10/SOU-2016_77_volym-1_webb_total.pdf
281 http://www.sou.gov.se/wp-content/uploads/2016/10/SOU-2016_77_volym-1_webb_total.pdf
282 http://www.sou.gov.se/wp-content/uploads/2016/10/SOU-2016_77_volym-1_webb_total.pdf

Engelsk	200	Engelsk	100
Matematik	100/200/300	Matematik	100
Idrett og helse	100	Idrett og helse	100
Estetisk emne	*100*	*Estetisk emne*	*100*
Historie	50/100/200	Historie	50
Samfunnskunnskap	100/200	Samfunnskunnskap	50
Religionskunnskap	50	Religionskunnskap	50
Naturkunnskap	100	Naturkunnskap	50

I tillegg til de åtte fellesfagene omfatter de nasjonale opplæringsprogrammene programspesifikke fag og fordypningsfag.

Det konkrete innholdet i undervisningen i hvert fag og kurs avgjøres lokalt på hver enkelt skole med utgangspunkt i overordnete retningslinjer for hvert opplæringsprogram fra Skolverket. [283] De programspesifikke fagene korresponderer med hvilket studieprogram man har valgt. De programspesifikke fagene i det naturvitenskaplige programmet omfatter for eksempel fagene biologi, kjemi, fysikk og moderne språk.[284]

De programspesifikke fagene og valgfagene undervises i hovedsak i andre og tredje året.
I tillegg til de åtte fellesfagene, programspesifikke fag og fordypningsfag omfatter alle de 18 nasjonale opplæringsprogrammene et selvstendig *gymnasiearbete* på 100 poeng. Dette gjennomføres tredje året i opplæringen, og elevene står relativt fritt til å velge fokusområde og fremgangsmåte. Arbeidet gjennomføres som et prosjekt der eleven velger om hun vil arbeide individuelt eller i gruppe med andre elever. I et studieforberedende opplæringsprogram tar arbeidet ofte form av en særoppgave, der eleven skriver en rapport eller lignende med utgangspunkt i en hypotese. I en av de seks yrkesprogrammene vil gymnasiearbeidet ofte inkludere en form for praktisk arbeid. For en elev som går på servitørlinjen på resturant- og matprogrammet kan gymnasiearbeidet for eksempel bestå av å planlegge en kveld med en treretters middag for et selskap på 10 personer.[285]

Til sammen omfatter hvert av de nasjonale programmene 2500 poeng. Av disse utgjør de åtte fellesfagene omtrent 1000 poeng på de studieforberedende programmene og 700 på yrkesprogrammene. De valgfrie fagene omfatter 200 poeng. De programspesifikke fagene på studieforberedende opplæringsprogram omfatter 950/1050/1100 poeng (avhengig av innretning), mens de programspesifikke fagene på yrkesprogrammene omfatter 1600 poeng.

Hvert av fagene (emnene) består igjen av en rekke kurs. Hvert kurs omfatter enten 100 eller 50 poeng. Kursene har ulike nivåer hvor nivå 1 er det mest avanserte. Faget (emnet) *svensk* består for eksempel av kursene svensk 1, svensk 2 osv. Hvilket nivå det undervises i i de ulike fagene varierer mellom de ulike studieprogrammene.

283 SOU 2016:77 s.526
284 Hele avsnittet er hentet fra NOKUT (2018)
285 https://www.gymnasium.se/om-gymnasiet/gymnasiearbete-yrkesforberedande-program-9294

Hvilke fag og tilhørende kurs som inngår i fellesfagene, de programspesifikke fagene og valgfagene for hvert av de nasjonale programmene, fremkommer i kursplanen som Skolverket utvikler for hvert program. Under fremkommer et eksempel på sammensetningen av de åtte obligatoriske fellesfagene for det studieforberedende teknikkprogrammet (til venstre) og yrkesprogrammet resturant- og matprogrammet (til høyre).

Tabell 5-7 Fellesfag og tilhørende kurs for teknikkprogrammet (tilvenstre) og resturant- og matprogrammet (til høyre)[286]

Gymnasiegemensamma ämnen	1100 p
Engelska	
Engelska 5	100
Engelska 6	100
Historia	
Historia 1a1	50
Idrott och hälsa	
Idrott och hälsa 1	100
Matematik	
Matematik 1c	100
Matematik 2c	100
Matematik 3c	100
Religionskunskap	
Religionskunskap 1	50
Samhällskunskap	
Samhällskunskap 1b	100
Svenska	
Svenska 1	100
Svenska 2	100
Svenska 3	100
eller	
Svenska som andraspråk	
Svenska som andraspråk 1	100
Svenska som andraspråk 2	100
Svenska som andraspråk 3	100

Gymnasiegemensamma ämnen	600 p
Engelska	
Engelska 5	100
Historia	
Historia 1a1	50
Idrott och hälsa	
Idrott och hälsa 1	100
Matematik	
Matematik 1a	100
Naturkunskap	
Naturkunskap 1a1	50
Religionskunskap	
Religionskunskap 1	50
Samhällskunskap	
Samhällskunskap 1a1	50
Svenska	
Svenska 1	100
eller	
Svenska som andraspråk	
Svenska som andraspråk 1	100

Som tabellen illustrerer omfatter fellesfagene for teknikprogrammet til sammen 1100 poeng. Av dette utgjør eksempelvis faget svensk 300 poeng, og innebærer kurs i svenska 1, 2 og 3.

Fellesfagene for resturant- og matprogrammet omfatter til sammen 600 poeng. Av dette utgjør faget svensk 100 poeng, og innebærer kurs i svenska 1.

Elevene får karakter i hvert kurs (A-F), og ved bestått karakter regnes kurset som fullført. Læreren setter karakter med utgangspunkt i nasjonale læringsmålene for det aktuelle kurset. For noen fag, bl.a. svensk, gjennomføres det felles, nasjonale prøver (lignende norsk tentamen). Resultatene fra prøven blir ikke gjeldende i seg selv, men brukes av læreren for å vurdere elevens faglige nivå og sette karakter.

Bestått karakter er minimum E-A, mens F er ikke bestått.

286 https://www.skolverket.se/undervisning/gymnasieskolan/laroplan-program-och-amnen-i-gymnasieskolan/gymnasieprogrammen

5.2.4 AKTØRER OG ROLLER

5.2.4.1 Hvilket forvaltningsnivå har ansvar for opplæringen?

Det er mange aktører som på ulik måte er involvert og har ansvar for videregående opplæring i Sverige.

Utdanningsdepartementet (*Utbildningsdpeartementet)* har det overordnet ansvaret for hele opplæringsløpet, inkludert videregående opplæring. Departementet, med henvisning fra regjeringen, fastsetter den overordnede policyen for utdanningen, og legger overordnete føringer for struktur og innhold i opplæringen gjennom utvikling av den generelle læreplanen for videregående opplæring.[287]

Det praktiske ansvaret for gjennomføring og kontrol av videregående opplæring ligger hos direktoratet for utdanning (*Skolverket*). Skolverket utvikler bl.a. kursplanene som angir fag-og kurssammensetning, samt kunnskapsmål og vurderingskriterier for hvert av de nasjonale programmene.

Videre er det kommunene som har ansvar for at elevene får et tilbud om videregående opplæring, og at denne er av god kvalitet.[288] Dette oppdraget skal gjennomføres med utgangspunkt i de rammene statlige aktører (riksdagen, regjeringen, departementet og direktoratet) setter. Hver kommune skal ha en egenutviklet skoleplan, og hver skole må ha sin plan for virksomheten på skolen. Det er kommunens ansvar å sikre et helhetlig opplæringstilbud til elevene i kommunen, både når det gjelder antall skoler samt hvilke programmer som tilbys. Tilbudet skal tilpasses studentens etterspørsel, men i enkelte mindre kommuner er tilbudet likevell begrenset mtp. program og fagkombinasjoner som tilbys. En rekke kommuner samarbeider om videregående opplæring, men gymnasieutredningen understreker at det i praksis er vanskelig for mange kommuner å samarbeide om dette. [289]

I tillegg til kommunale videregående skoler, fins det en rekke private tilbydere av videregående opplæring i Sverige. Uavhengig av om skolen er privat eller kommunal, har rektor på skolen har ansvar for at undervisningen som gis er i tråd med overordete retningslinjer for faglig innhold og minimum timeantall. For begge typer skoler har imidlertid også kommunen et eget ansvar for å føre kontroll med virksomhetene.

Gjennom det såkalte *kommunale aktivitetsansvaret* har kommunene videre ansvar for å hjelpe ungdom i alderen 16-20 år med å finne et egnet studie- eller jobbtilbud.[290]

Det kan være verdt å nevne at det i Sverige er en pågående debatt om ansvarsfordelingen i den svenske skolen, og det er nylig nedsatt en offentlig utredning som skal se nærmere på styring og ansvar for videregående opplæring. Utredningen skal bl.a. se nærmere på hvordan planlegging og dimensjonering av skoler og skoleplasser kan forbedres, for å lettere møte regionale og nasjonale kompetansebehov.[291]

5.2.4.2 Hvilken rolle og innflytelse har arbeidslivets parter?

Partene i arbeidslivet har først og fremst innflytelse på de 12 nasjonale yrkesprogrammene.

287 https://www.skolverket.se/undervisning/gymnasieskolan/laroplan-program-och-amnen-i-gymnasieskolan/laroplan-gy11-for-gymnasieskolan
288 SOU 2016:77 s.530
289 SOU 2016:77 s.410 + 530-533
290 https://www.trollhattan.se/startsida/utbildning-och-barnomsorg/gymnasium/kommunens-aktivitetsansvar/
291 Dir. 2018:17

Innføringen av lærlingeplasser har for det første bidratt til at opplæringen i yrkesprogrammene er tett koblet til arbeidslivets behov. Dette var også en av de viktigste formålene med gymnasiereformen fra 2011. I sammenheng med reformen ble samarbeidet med arbeidslivets parter institusjonalisert, og det er i dag nedsatt såkalte nasjonale og lokale programråd for yrkesprogrammene, der representanter fra ulike deler av arbeidslivet og bransjer er representert.

Oppfølgingen av gymnasieutredningen viser at arbeidslivet generelt opplever at de har påvirkning på innhold og utforming av yrkesprogrammene.[292]

Videre har en rekke arbeidslivsorganisasjoner vært inkludert i Skolverkets arbeide med å videreutvikle de ulike fordypningspakkene som fins på yrkesprogrammene. Kurspakken er utviklet med fokus på å fremme sysselsettingen gjennom at skolelederne (sammen med representanter fra lokalt arbeidsliv) skal tilpasse fordypningspakkene til lokale behov og forhold.[293]

5.2.4.3 Hvem definerer innholdet?

Det faglige innholdet i videregående opplæring defineres av riksdagen, regjeringen (Utbildningsdepartementet) og skolverket gjennom utvikling av sentrale læreplaner for hvert opplæringsprogram. På nåværende tidspunkt er det læreplanene fra 1994/1995 (Lpf94) som gjelder. Læreplanene regulerer kunnskapsmål for opplæringen og setter på denne måten rammer for det faglige innholdet. Videre er det kommunen og den enkelte rektor og lærere på skolene som har ansvar for at undervisningen følge de nasjonale retningslinjene.

5.2.4.4 Hvem betaler for opplæringen, hva må eleven bekoste selv?

Svensk skole, også på videregående nivå, skal i henhold til svensk lov være gratis. I motsetning til i grunnskolen, kan imidlertid kommunen velge å *ikke* inkludere gratisk skolemat til elevene i videregående opplæring. I tillegg kan skolen selv (ved rektor) avgjøre om elevene skal betale for hjelpemidler som benyttes i undervisningssammenheng. [294]

Videregående skole finansieres i hovedsak av kommunens skatteinntekter, samt gjennom generelle og øremerkede statlige overføringsmidler. Foruten de øremerkede midlene, har kommunen har selv stor frihet til å disponere midlene som de selv ønsker. Gymnasieutredningen peker imidlertid på at det er behov for at staten bør ta økt ansvar for finansieringen av videregående opplæring. [295]

5.2.5 OVERGANGER I SYSTEMENE

5.2.5.1 Overgangen mellom grunnskolen og videregående opplæring – finnes det forberedende opplæring mellom skoleslagene?

Den svenske grunnskolen skal i utgangspunktet i seg selv forberede elevene for videre opplæring i videregående. Elever som ikke fullfører grunnskolen, og/eller har behov for mer tilpasset opplæring før overgangen til videregående, kan imidlertid begynne i introduksjonsprogrammet.

Opplæringen i introduksjonsprogrammet er individuelt tilpasset og opplæringen gis som fulltidsstudium. I de fleste tilfeller vil eleven kunne kombinere opplæring i grunnskolefag som kreves for å kvalifisere til opptak på et nasjonalt program, med opplæring i enkeltemner fra det aktuelle programmet eleven ønsker å starte på. Det er også mulig å gjennomføre hele

292 SOU 2016:77 s.411-413
293 SOU 2016:77 s.393
294 https://www.skolverket.se/regler-och-ansvar/ansvar-i-skolfragor/avgifter#h-Vilkaavgifterfarfinnasigymnasieskolanochgymnasiesarskolan
295 SOU 2016:77; SOU 2017:35

videregående opplæring i introduksjonsprogrammet.[296] I skoleåret 2017-2018 var 60 000 elever i introduksjonsprogrammet, hvorav omtrent halvparten var tilknyttet *språkintroduksjon*. [297]

Videre slår gymnasieutredningen fast at et effektivt og godt samarbeid mellom grunnskolen og de videregående skolene er avgjørende for at overgangen for elevene skal fungere. Utredningen påpeker imidlertid at mange skoler ikke samarbeider *godt nok*. Blant annet med dette som utgangspunkt ble det 1.juli 2018 innført en ny lov som angir at ved overgang fra grunnskole til videregående opplæring, er det mottakerskolen i videregående som har ansvar for å gjennomføre nødvendige tiltak for å sikre at overgangen fungerer godt for eleven. [298]

5.2.5.2 Mellom de ulike tilbudene innenfor videregående opplæring, må eller kan elevene starte på nytt hvis de ombestemmer seg?

En elev som ønsker å bytte fra ett opplæringsprogram til et annet har i utgangspunkt mulighet til det, så fremt eleven oppfyller kravene til behörighet.[299] I mange tilfeller vil bytte av studieprogram føre til at eleven må ta (deler) av opplæringen på nytt. De programmspesifikke fagene (fordypningsfagene), samt fordypnings og valgfag undervises i de fleste tilfeller fom. andre året, noe som gjør at elevene i mange tilfeller vil kunne få godkjent første året av opplæringen selv ved bytte av opplæringsprogram.

5.2.5.3 Finnes det forberedende opplæring og/eller overgangsordninger fra videregående opplæring til universiteter og høyskole

Det fins i utgangspunktet ikke generelle overgangsordninger fra videregående opplæring til høyere utdanning på universiteter og høyskoler. Ved flere høyskoler og univeristeter er det imidlertid et omfattende system for å komplettere en utdanning, gjennom et såkalt baseår (*basår*). Baseår retter seg mot elever som ikke har oppnådd nødvendig kompetanse for opptak til høyere utdanning. Opplæringen gir ikke studiepoeng men gjennomføring gir innpass på det ønskete studieprogrammet. Et av hovedformålene med baseåret er at elevene skal forbedre studieteknikk, noe som er ment til å lette overgangen mellom vidergeående opplæring og høyere utdanning.[300]

Fra 1. januar 2019 vil endringer i regelverket tilknyttet baseåret innebære at universiteter og høyskoler får større fleksibilitet til å tilby kvalifiserende kurs for studenter som ikke har oppnådd kvalifikasjoner for opptak til formelle studieprogram (se prop. 2017/18:204).

5.2.6 GJENNOMFØRING OG KOMPETANSEOPPNÅELSE

5.2.6.1 Hvilke krav er det til å gjennomføre og bestå (standpunktkarakter, eksamen, fagprøve og lignende)

For de studieforberedende opplæringsprogrammene er kravet for gjennomføring - *gymnasieexamen* – at eleven har fått bestått karakter (minimum karakter F) i kurs som omfatter minst 2250/2500 poeng. I tillegg må eleven ha bestått karakter i kursene svensk, 1, 2 og 3, engelsk 5 og 6 og matematikk 1. For yrkesprogrammene må eleven ha bestått kursene svensk 1,

296 https://www.skolverket.se/undervisning/gymnasieskolan/laroplan-program-och-amnen-i-gymnasieskolan/gymnasieprogrammen/introduktionsprogram#h-Detfinnsfemintroduktionsprogram
297 Skolverket (2018) Uppföljning av gymnasieskolan 2018. s.50
298 https://www.skolverket.se/regler-och-ansvar/skollagen-och-forordningar/forandringar-i-skollagen-och-pa-program-for-gymnasieskolan-och-gymnasiesarskolan-2018-2019
299 https://www.skolverket.se/regler-och-ansvar/ansvar-i-skolfragor/antagning-till-gymnasieskolan
300 NOKUT (2018).

engelsk 5 og matematikk 1, i tillegg til å ha bestått kurs i de programspesifikke emnene tilsvarende minst 400 poeng.[301]

Bestått gymnasieexamen gir såkalt *grunnleggende behörighet*. Grunnleggende behörighet fungerer som minstekrav for opptak til alle høyere utdanninger. For et stort antall studier på universitet og høyskole kreves det imidlertid *särskild behörighet*. De ulike studiestedene kan til en viss grad bestemme kravene til slik *särskild behörighet*, men kravene skal være koblet til det faglige innholdet i studieretningen. For ingeniørstudier kreves det f.eks. god kompetanse i naturvitenskaplige emner, osv.[302]

Den *särskild behörighet* er delt opp i 20 ulike *områdesbehörigheter* og ulike linjer på gymnasiet gir ulike former for *särskild behörighet.* I mars 2016 ble det nedsatt et utvalg som skulle utrede opptakssystemet for høyere utdanning,[303] og i SOU 2017 presenterte utvalget flere forslag som fikk gjenonmslag i riksdagen (Prop. 2017/18:204). Dette innebærer at fom. 1.januar 2022 skal det åpnes opp for at flere studieprogrammer og linjer gir innpass til høyere utdanning, samt at det skal innføres en prøveordning med nasjonale behörighetsprøver for elever som ikke oppfyller behörighetskravene.[304]

Elevene som ikke kvalifiserer til en gymnasieexamen får utdelt et studiebevis hvor elevens karakterer i de ulike fagene fremkommer. Studiebevis gir imidlertid ikke *grunnleggende behörighet*, og gir dermed ikke mulighet i seg selv for å studere videre. I slike tilfeller kan eleven forbedre karakterer ved voksenopplæringen.

5.2.6.2 Hvor mange nivåer av kompetanseoppnåelse finnes (jf. grunnkompetanse i Norge)

Det fins to typer kompetanseoppmåelse i Sverige:

1) gjennomført og bestått gymnasieexamen med *grunnleggende* eller *särskild behörighet* og
2) gjennomført videregående opplæring uten gymnasieexamen.

Sistnevnte gir eleven et studiebevis hvor elevens karakterer i de ulike fagene fremkommer. Studiebevis gir imidlertid ikke *grunnleggende behörighet*, og gir dermed ikke mulighet i seg selv for å studere videre. I slike tilfeller kan eleven forbedre karakterer ved voksenopplæringen.

5.2.6.3 Hvordan er gjennomføringen i landet? Og hvordan defineres gjennomføring?

Gjennomføring måles i andelen elever som etter tre år med videregående opplæring mottar gymnasieexamen. [305]

I henhold til gymnasieutredningen har ikke gjennomføringen i videregående opplæring endret seg særlig mye de siste ti årene, men det varierer mellom ulike opplæringsprogram.[306] Gjenonmføringen har tvert i mot vært relativt konstant, og har ligget på rundt 65-66 prosent, jf. tabellen under. Gjennomføringen er høyere på de studieforberedende programmene enn på yrkesprogrammene.

Av de som ikke oppfyller kravene til gymnasieexamen, oppfyller 64 prosent ikke poengkriteriet mens 36 prosent ikke har bestått karakterkravet i de obligatoriske kravene. [307]

301 http://www.sou.gov.se/wp-content/uploads/2016/10/SOU-2016_77_volym-1_webb_total.pdf
302 https://www.antagning.se/sv/Det-har-galler-for-dig-som-gatt/Gymnasieskolan/Gymnasieexamen-2014/Sarskild-behorighet/
303 SOU 2016:77 s.443-444
304 https://www.regeringen.se/49f4b6/contentassets/e457e8d3538644aeaf06a71631c71bff/viktigare-lagar-och-forordningar-infor-halvarsskiftet-2018.pdf
305 SOU 2016:77 s.181.
306 SOU 2016:77 s.407
307 Skolverket (2018) *Uppföljning av gymnasieskolan 2018.* s.23

Tabell 5-8 Gjennomføring

Startår	Andel elever med bestått eksamen tre år etter oppstart i videregående
2012 (eksamen 2015)	65,2 % (73,7 %)
2013 (eksamen 2016)	65,2 % (74,2 %)
2014 (eksamen 2017)	66,0 % (75,2 %)

Tall i parantes inkluderar även elever som börjar på introduktionsprogram[308]

[308] Skolverket (2018) *Uppföljning av gymnasieskolan 2018.* s.18-19

6. VIDEREGÅENDE OPPLÆRING I DANMARK

6.1 Overordnet beskrivelse av systemet for videregående opplæring

Skolesystemet i Danmark består av ett år med obligatorisk førskole, før elevene begynner i den niårige offentlige grunnskolen det året de fyller 7 år. Det er undervisningsplikt for alle barn fra året de fyller 6 og til de har fullført grunnskolen. Etter fullført grunnskole kan elevene velge å begynne i studieforberedende eller yrkesfaglig videregående opplæring, men dette er ikke obligatorisk. Flertallet av elevene som går ut av grunnskolen velger imidlertid å fortsette i videregående opplæring. I 2017 var det 6,3 prosent av elevene som gikk ut av 9. eller 10.klasse i 2017 som *ikke* begynte i noen form for videregående opplæring eller særskilt tilrettelagt ungdomsopplæring.[309] [310]

Det er to ulike retninger for videregående opplæring i Danmark: studieforberedende og yrkeforberedende opplæring. Selv om det de siste årene har vært stort politisk fokus på å øke andelen unge som velger yreksfaglig opplæring, velger imidlertid den klart største andelen av danske elever så starte i studieforberedende opplæring. I 2018 valgte 73,1 prosent av elevene å starte i studieforberedende mens 19,4 prosent av elevene startet i yrkesfaglig opplæring.

De to ulike retningene for videregående opplæring i Danmark er i utgangspunktet adskilt. Det er ikke mulig å kombinere et studieforberedende opplæringsprogram med fag/moduler fra yrkesfaglig opplæring, bl.a. fordi det undervises i fag på ulike nivåer. Omvendt er det imidlertid mulig å kombinere et yrkesfaglig opplæringsprogram med fag fra studieforberedende opplæring gjennom det såkalte EUX-løpet.

Alle fag i den videregående opplæringen kan tas på ett av tre nivåer, A, B og C, der A er det høyeste.

Generelt svarer videregående opplæring i Danmark til nivå 4 i European Qualifications Framework (EQF). Det gjelder både for yrkesfaglig videregående opplæring og studieforberedende videregående opplæring.[311]

Videregående opplæring i Danmark omtales med en fellesbetegnelse som *ungdomsuddannelse*.

6.1.1 OPPTAK TIL VIDEREGÅENDE

For opptak til en ungdomsdannelse er det krav om at eleven blir vurdert til å være «*uddannelsesparat*». [312] Det er ungdomsskolen som i 8.klasse begynner på prosessen for å vurdere om eleven er uddannelsesparat. Vurderingen skal sikre at elevene som vurderes som ikke-uddannelsesparate i 8.klasse får tilstrekkelig støtte i 9. og evt. 10.klasse, slik at de har mulighet til å fullføre videregående opplæring. Skolen foretar vurderingen i 8.klasse i 9.klasse, samt eventuelt i 10.klasse, og registrerer resultatene fra vurderingen på optagelse.dk.

Det er tre kriterier som inngår i vurderingen av om en elev vurderes som uddannelsesparat eller ikke. Skolen skal vurdere elevenes faglige, personlige og sosiale ferdigheter, og eleven må oppfylle alle kriteriene for å bli vurdert til å være uddannelsesparat.

309 Undervisningsministeriet, Styrelsen for IT og Læring https://uvm.dk/-/media/filer/uvm/aktuelt/pdf-17/170320-soegetal-notat-9-og-10-klasseelevers-soegning-til-ungdomsuddannelser-2017.pdf?la=da

310 Undervisningsministeriet placerer de 3,4 af de danske 9. og 10. klasseelever i kategorien "Øvrige", der omfatter produktionsskole, ungdomshøjskole, VUC, udlandsophold, arbejde og andet.

311 Uddannelses- og Forskningsministeriet https://ufm.dk/uddannelse/anerkendelse-og-dokumentation/dokumentation/kvalifikationsrammer/niveauer-i-kvalifikationsrammen/niveau-4

312 Lov om Gymnasiale Uddannelser §7-10 https://www.retsinformation.dk/forms/r0710.aspx?id=186027#id74f30f82-9764-4bbf-a491-373b980ff0aa

- **Faglige forutsetninger:** I 8.klasse innebærer de faglige kravene at eleven må ha minst 4 i gjennomsnitt i standpunktkarakterer. I 9. og 10.klasse vurderes eleven i forhold til hvilken retning i videregående opplæring eleven ønsker å fortsette på. For elever som skal søke yrkesfaglig videregående opplæring er det krav om at gjennomsnittskarakterene i både dansk og matematikk må være minst 02. For elever som skal søke en 3-årig videregående opplæring erdet krav om minst 5,0 i gjennomsnitt i standpunktkarakterer.
- **Personlige forutseninger**: vurderes innen fem områder: selvstendighet, motivasjon, ansvarlighet, oppmøte og «valgaparathet».
- **Sosiale forutsetninger**: vurderes innen tre områder: samarbeidsevne, respekt og toleranse.

Hvis ikke eleven blir vurdert til å være uddannelsesparat ved utgang av 9.klasse, har eleven mulighet til å forbedre karakterer ved å ta et ekstra år i grunnskolen, dvs. 10.klasse. Dette kan enten gjennomføres på egne tiendeklassesenter eller på en «efterskole».

Dersom en elev ved opptak til videregående opplæring ikke er vurdert til å være uddannelsesparat, vil opptak på en videregående skole bero på en konkret, individuell vurdering fra institusjonsleder om i hvilken grad eleven vil ha mulighet til å fullføre opplæringen.[313]

For yrkesfaglig videregående opplæring er det i tillegg mulig å gjennomføre en opptaksprøve og intervju på en yrkesfaglig skole. Disse avholdes løpende på den enkelte skole.[314]

6.1.2 STUDIEFORBEREDNEDE VIDEREGÅENDE OPPLÆRING[315]

I Danmark er det fire studieforberedende opplæringsprogrammer, såkalte *gymnasiale uddannelser*. Vanligvis refererer man til opplæringsprogrammene med forkortelsen for eksamenene som avslutter hvert løp: *almen studentereksamen* (STX), *merkantil studentereksamen* (HHX), *teknisk studentereksamen* (HTX), og *høyere forberedelseseksamen* (HF). De tre første utdanningsprogrammene er i utgangspunktet tre årige, mens hf-programmet varer i to år. [316]

Felles for alle programmene at de starter med et grunnkurs, *grundforløp*, som varer i tre måneder. Grunnkurset gir grunnleggende kjennskap til samfunnsvitenskapelige, humanistiske og naturvitenskapelige fag, og skal introdusere elevene til arbeidsmetoder i videregående opplæring samtidig som det legger grunnlaget for valg av studieretning. Grunnkurset inneholder ved siden av noen felles fag også fag som er tilknyttet det opplæringsprogram man har valgt. Alle de studiespesialiserende opplæringsprogrammene har dansk, engelsk og matematikk som obligatoriske fag. STX-programmet (allmenn) inneholder i tillegg naturfag og generell språkforståelse. Tilsvarende tilleggsfag for HHX (merkantil) er økonomi og språk; naturfag og produktutvikling for HTX (teknisk). Grunnkurset skal bidra til å gi elevene en forståelse av arbeidsmetoder i videregående opplæring, samt introdusere elevene til fagområder som de senere kan velge å fordype seg i. I tillegg får de et innblikk i hvilke akademiske krav som forventes av dem på et tidlig tidspunkt.[317]

Innenfor hvert opplæringsprogram velger elevene også en studieretning, fordelt på forskjellige fagområder. Fagområdene varier med hensyn til hvilket utdanningsprogram man har valgt. Hver

313 Lov om Gymnasiale Uddannelser §11-12 https://www.retsinformation.dk/forms/r0710.aspx?id=186027#id74f30f82-9764-4bbf-a491-373b980ff0aa

314 https://uvm.dk/erhvervsuddannelser/adgang-og-optagelse/adgangskrav

315 Hele beskrivelsen av fagsammensetning for de ulike opplæringsprogrammene er hentet direkte fra NOKUT (2018).

316 Lov om Gymnasiale Uddannelser §2 https://www.retsinformation.dk/forms/r0710.aspx?id=186027

317 Hele avsnittet er hentet fra NOKUT (2018)

studieretning har obligatoriske fagpakker med en klar faglig profil som er rettet mot høyere utdanning innenfor tilhørende fagområde.[318]

- STX (*almen studentereksamen*) inneholder en bred og mer generell fagkombinasjon innen humaniora, naturvitenskap og samfunnsvitenskap. Etter endt grunnkurs velger elevene en av 18 studieretninger, fordelt på de fire fagområdene naturvitenskap, samfunnsvitenskap, språk og kunst. Studieretningen består av en kombinasjon av 2-3 fag (det samme gjelder for studieretningene i de andre utdanningsprogrammene). Fagene i studieretningene vil i flere tilfeller være de samme som de obligatoriske fagene, men på et høyere nivå – for eksempel består en av studieretningene innenfor fagområdet naturvitenskap av fagene matematikk (A), fysikk (B) og kjemi (A) ("Studentereksamen (stx)", 2018).[319]

- HHX (*merkantil studentereksamen*) fokuserer på nærings- og samfunnsøkonomiske fagområder i kombinasjon med fremmedspråk og andre allmenne fag. Programmet tilbys på handelsskoler.[320] På grunnkurset må man ha økonomi og språkforståelse i tillegg til de obligatoriske fagene. Etter endt grunnkurs kan man velge én av 13 mulige studieretninger som er samlet i tre hovedområder: språk, økonomi og språk, og økonomi og marked.[321]

- HTX (*teknisk studentereksamen***)** har fokus på teknologi og naturfag i kombinasjon med mer generelle fag. Programmet tilbys på tekniske skoler. På grunnkurset må man også ha naturfag og produktutvikling i tillegg til de obligatoriske fagene. Etter grunnkurset kan man velge én av 18 mulige studieretninger som er samlet i tre hovedområder: realfag, teknologi og kommunikasjonsteknologi.[322]

- HF (*høyere forberedeleseksamen*) inneholder en bred og generell fagkombinasjon samt vitenskapelige og yrkesrettede emner. Utdanningsprogrammet er toårig, og *uten* påbygg gir programmet adgang til yrkesfaglige eller profesjonsrettede utdanninger og *med* påbygg gir generell studiekompetanse. HF går over fire semestre, der første og andre semester i hovedsak består av obligatoriske fag. I tillegg velger elevene minst ett valgfag, samt en fagpakke innen tredje semester. Man velger fagpakke med eller uten påbygning. Fagpakke med påbygning må velges i slutten av andre semester, må inneholde minst ett fag på nivå A, og gir 250 timers undervisning utover det yrkesfaglige hf-løpet. Fagpakkene spisses mot et spesifikt fagfelt, for eksempel undervisning, tekniske fag, eller bedriftsøkonomi (yrkesrettet), eller fysikk, samfunnsfag, etc. (med påbygg).[323]

- Elevene som tar HF (*høyere forberedeleseksamen*) blir veiledet kontinuerlig underveis i utdanningsforløpet for å få hjelp med både faglige utvikling og valg av fag, fagpakker, samt ønske om videreutdanning. Etter hvert semester evalueres den enkeltes foreløpige kompetanseutvikling i spesifikke fag og dette skal fungere som et grunnlag for videre valg av både fagsammensetninger og fagpakker. Fokuset på tett oppfølging er et tiltak for å minske frafallet i utdanningsprogrammet, som er forholdsvis høyt (30%) ("Højere forberedelseseksamen (hf)", 2018).

STX (allmenn), HHX (merkantil) og HTX(teknisk) avsluttes med en avgangseksamen som gir generell studiekompetanse for høyere utdanning. *Studentereksamen* må inkludere minst fire fag

[318] Hele avsnittet er hentet fra NOKUT (2018)
[319] Hele avsnittet er hentet fra NOKUT (2018)
[320] Merk at handelsskoler som de er beskrevet her *ikke* er høyere utdanningsinstitusjoner (som i Norge).
[321] Hele avsnittet er hentet fra NOKUT (2018)
[322] Hele avsnittet er hentet fra NOKUT (2018)
[323] Hele avsnittet er hentet fra NOKUT (2018)

på høyeste nivå - nivå A (tre for htx). Selve eksamen består av både skriftlige og muntlige prøver, og administreres av det danske utdanningsdepartementet. Totalt må elevene ta 10 eksamener– inntil 3 av disse kan tas etter første og andre år. Fra og med 2008 kan eksamenene på nivå A, engelsk nivå B og kroppsøving nivå B kun tas det siste året. Hf avsluttes med eksamener i alle fag, der minst ett fag må være på nivå A.[324]

6.1.3 YRKESFAGLIG VIDEREGÅENDE OPPLÆRING

I Danmark er det 106 ulike programmer for yrkesfaglig opplæring. Alle de yrkesfaglige opplæringsløpene er delt inn i et todelt grunnforløp, og hvert løp varer et halvt år. I den første delen av grunnforløpet skal elevene velge en av fire utdanningsprogrammer:

- Omsorg, sunnhet og pedagogikk
- Kontor, handel og forretningsservice
- Matproduksjon, jordbruk og opplevelser
- Teknologi, bygg og transport

Under hver av disse fire hovedområdene er den en rekke fagretninger, som er betinget av fagtilbudet i den enkelte region i Danmark.[325] Det er relativt store forskjeller mellom opplæringens lengde: de yrkesfaglige opplæringsprogrammene varer fra 2 år til 5,5 år.[326] I gjennomsnitt varer opplæringen i 4 år.[327]

Opplæringens innhold, struktur og pedagogikk utvikles i samarbeid med parter fra arbeidslivet samt de yrkesfaglige skolene. Samarbeidet sikrer at opplæringen tilpasser seg arbeidsmarkedets og den enkelte bransjens krav. Noen av opplæringsprogrammene innebærer et praksisplasskrav. Dette innebærer at eleven må ha skaffet en opplæringsavtale med en virksomhet før oppstart i hovedforløpet. Andre programmer er dimensjonert med et antall kvoteplasser og avtaler med bedrifter før opptaket.[328]

Alle programmene består av et grunnforløp og et hovedforløp. Grunnforløpet foregår på en yrkesfaglig videregående skole (*erhvervsskole*). Den første delen av grunnforløpet har til formål å introdusere elevene til de ulike fagområdene innenfor det enkelte utdanningsprogrammet. Etter å ha fullført det første grunnforløpet velger eleven hvilken spesifikk yrkesutdannelse hun ønsker. Den andre delen av grunnforløpet innebærer dermed grunnleggende introduksjon til den spesifikke yrkesutdannelsen. Dersom en elev har en opplæringsavtale med en arbeidsgiver (praksisplass) kan eleven starte direkte i denne i andre del av grunnforløpet.[329]

Hovedforløpet består av praktisk og teoretisk opplæring i bedrift/arbeidsplass. Utdannelsesforløpet varer som oftest ikke mer enn fire år, men både lengden på utdannelsesforløpet og forholdet mellom teoretisk undervisning og praktisk opplæring varierer og avhenger av den konkrete yrkesopplæringen.[330] Figuren nedenfor illustrerer utdannelsesforløpet for hhv. tømrer, gulvlegger og «tækkemand», med forholdet mellom teoretisk opplæring i skole og praksisopphold i bedrift.

324 Hele avsnittet er hentet fra NOKUT (2018)
325 UddannelsesGuiden https://www.ug.dk/uddannelser/erhvervsuddannelser
326 https://www.ug.dk/uddannelser/artikleromuddannelser/omerhvervsuddannelser/strukturen-paa-erhvervsuddannelserne
327 https://uvm.dk/erhvervsuddannelser/uddannelser/overblik/grafisk-overblik
328 https://uvm.dk/erhvervsuddannelser/uddannelser/overblik/kort-om-erhvervsudannelserne
329 UdannelsesGuiden https://www.ug.dk/uddannelser/artikleromuddannelser/omerhvervsuddannelser/strukturen-paa-erhvervsuddannelserne
330 UddannelsesGuiden https://www.ug.dk/sites/default/files/eud-nye_uddannelser_diagram_0.pdf

Figur 6-1 Uddannelsesforløb for træfagenes byggeuddannelse

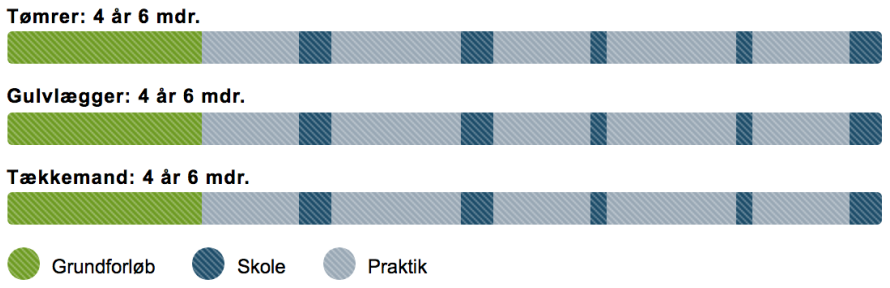

Et ordinært, yrkesfaglig opplæringsløp omtales som EUD, og varer i gjennomsnitt i 4 år. I tillegg til dette ordinære løpet, har elevene også mulighet til å kombinere et yrkesfaglig opplæringsløp med et løp som gir elevene mulighet til å oppnå generell studiekompetanse og dermed kvalifisere til opptak til videre studier. Dette omtales som EUX-løpet.[331] I et EUX-løp kombineres et yrkesfaglig opplæringsprogram med fag fra den studeforberedende opplæringen: dansk nivå A, engelsk nivå B, matematikk og samfunnsfag på (minst) nivå C, og et utvalg ytterligere fag på enten nivå A, B eller C. Avsluttende eksamen for EUX inneholder minst seks prøver i fag fra den allmennfaglige utdanningen. ("Kort om erhvervsuddannelserne", 2018).[332]

Det fins 47 yrkesfaglige opplæringsprogram som kan kombineres i et slikt EUX-løp. For alle programmene er det fastsatt hvilke fag som må inngå i et slikt EUX-løp. Hvis man eksempelvis ønsker å legge til et EUX-løp med yrkesfaglig frisøropplæring, må man gjennomføre følgende fag på studieforberedende opplæringsnivå: dansk (A), engelsk (B), samfunnsfag (C), yrkesøkonomi (C), design (B), markesføring (B), kjemi (C), matematikk (C) og psykologi (B).[333] [334]

I figuren nedenfor illustrerer et opplæringsløp for frisørutdanelsen med og uten EUX.

Figur 6-2 Uddannelsesforløb frisøruddannelsen med og uden EUX

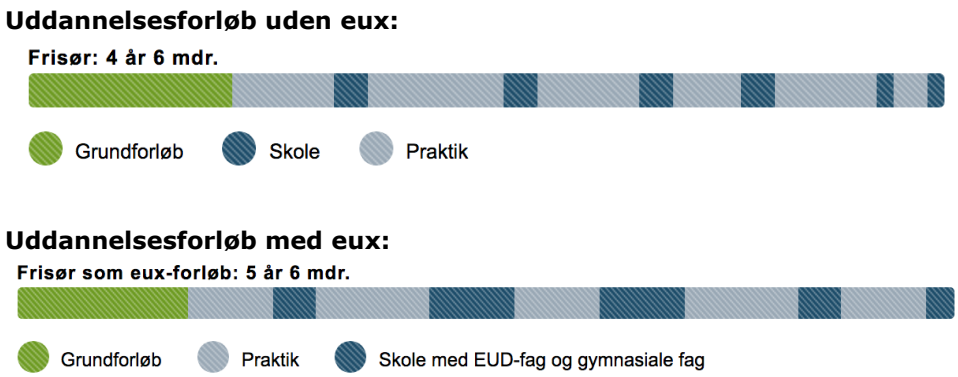

331 https://uvm.dk/erhvervsuddannelser/uddannelser/overblik/kort-om-erhvervsudannelserne
332 NOKUT (2018)
333 UddannelsesGuiden https://www.ug.dk/uddannelser/erhvervsuddannelser/eux
334 UddannelsesGuiden https://www.ug.dk/uddannelser/erhvervsuddannelser/foedevarerjordbrugogoplevelser/frisoer

Figuren nedenfor illustrerer progresjonen i tre ulike yrkesfaglige opplæringsløp. Det øverste opplæringsløpet, «EUD uten eux», er den klassiske yrkesopplæringen, hvor eleven har hhv. teoretisk og praktisk oppæring adskilt og ikke tar fag fra studieforberedende opplæring i tillegg. De andre to opplæringsløpene, «Teknisk EUD med eux» og «Merkantil EUD med eux» er yrkesfaglige opplæringsløp hvor eleven i tillegg tar fag fra studieforberedende opplæring, innenfor hhv. den tekniske og den merkantile studieforberedende opplæringen.

Figur 6-3 Progresjon i ulike yrkesfaglige opplæringsløp

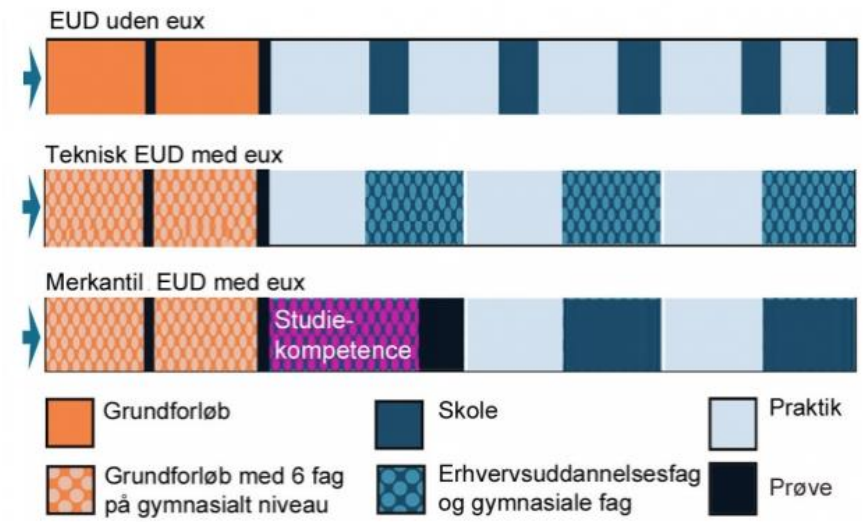

I tillegg til EUD og EUX, kan voksne oppnå yrkesfaglig kompetanse gjennom et såkalt EUV-løp. Dette beskrives nærmere i neste del av kapitlet.

6.1.4 AKTØRER

Ansvaret for de studieforberedende og yrkesforberedende opplæringsløpene er fordelt mellom flere aktører på ulike forvaltningsnivå.

For studieforberedende opplæring er det institusjonsleder (rektor) på skolen som har det pedagogiske ansvaret for undervisningen, tester og eksamen. Undervisningsministeren (med departementet) har imidlertid det overordnete ansvaret for og fører tilsyn med undervisning, tester og eksamen. I tillegg er det departementet (Undervisningsministeriet) som utarbeider læreplaner for det enkelte fag, hvor blant annet faglige mål, minimums timeantall og prøveformer er fastlagt. [335] [336]

For yrkesopplæring er det også undervisningsministeren og undervisningsdepartementet som har det overordnete ansvaret. Departementet godkjenner bl.a. tilbydere av yrkesfaglig opplæring, men både når det gjelder dette og øvrige bestemmelser knyttet til opplæringen, rådføres alltid Rådet for Grundlæggende Erhvervsrettede Uddannelser (se under).[337]

335 Lov om de gymnasiale uddannelser https://www.retsinformation.dk/forms/r0710.aspx?id=186027
336 Undervisningsministeriet https://uvm.dk/gymnasiale-uddannelser/fag-og-laereplaner/laereplaner-2017/stx-laereplaner-2017
337 Undervisningsministeriet https://uvm.dk/erhvervsuddannelser/ansvar-og-aktoerer/udbud-af-erhvervsuddannelser/om-udbud-af-erhvervsuddannelser

Både for studieforberedende og yrkesfaglig opplæring har også de fem regionsrådene ansvar for å koordinere tilbudet av videregående opplæring i regionen.[338]

I tillegg har kommunene ansvar for å tilrette legge videregående opplæring for ungdom med særlige behov, gjennom den såkalte STU-ordningen. Konkret er det *Ungdommens Uddannelsesvejledning* som utarbeider en opplæringsplan for den enkelte elev, mens kommunen godkjenner denne planen. [339]

De siste årene har arbeidslivet fått en større innpass i debatten og videregående opplæring i Danmark. Politisk har det blitt en større etterspørsel etter å gi ungdommene en opplæring som matcher arbeidslivets behov og etterspørsel. Dette gjelder spesielt for yrkesopplæringen, og er institusjonalisert gjennom Rådet for de Grundlæggende Erhvervsrettede Uddannelser. Rådet består blant annet av ni medlemmer som er innstilt fra Dansk arbeidsgiverforening, ett medlem som er innstilt fra Finanssektorens arbeidsgiverforening og ett medlem som er innstilt fra Landbrug og Fødevarer (tilsvarer Norsk Bondelag). Rådet har som oppgave å rådgi undervisningsministeren og departementet på en rekke områder knyttet til de ulike opplæringsprogrammenes struktur, læringsmål og innholdet i undervisningen, opprettelse og nedleggelse av programmer m.m.[340]

6.1.5 GJENNOMFØRING

For at en studieforberende opplæring defineres som gjennomført, må eleven ha deltatt i undervisningen i de aktualle fagene, samt oppnådd et vektet karaktergjennomsnitt for standpunkt- og eksamenskarakterer på minimum 02.

For at et yrkesfaglig opplæringsprogramm defineres som gjennomført, må eleven ha bestått den avsluttende svenneprøven. Denne består i de fleste tilfeller av en kombinasjon av teori og praktikk. For å kvalifisere til å gjennomføre denne må eleven underveis i opplæringsforløpet ha bestått en rekke delprøver. Antallet og omfanget av disse avhenger av hvilket opplæringsprogram det er snakk om, samt av den enkelte skole. [341]

I tabellen nedenfor fremgår hhv. andelen unge mellom 18 og 25 år og andel 25-åringer som har gjennomført videregående opplæring. Som det fremkommer av tabellen har andelen unge som har gjennomført videregående opplæring ved 25 år steget med rett i underkant av 2 prosent fra 2015 til 2017 (fra hhv. 71,1 prosent til 73,0 prosent).

Tabell 6-1 Andel unge som har fullført videregående opplæring

År	Andel af 18-25-årige	Andel af 25-årige
2015	53,3 %	71,1 %
2016	54,1 %	72,2 %
2017	54,4 %	73,0 %

338 Bekendtgørelse af lov om institutioner for erhvervsrettet uddannelse §34-35a https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=182052#id0b791d11-9e9e-4770-b5d8-a803840a67f2

339 Undervisningsministeriet https://uvm.dk/saerligt-tilrettelagt-ungdomsuddannelse/ansvar-og-aktoerer

340 Bekendtgørelse af lov om erhvervsuddannelser §34-35 https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=200627#id471b31eb-f126-4068-aaa0-a2b15220b809

341 Undervisningsministeriet https://uvm.dk/erhvervsuddannelser/proever-og-eksamen/om-proever-og-eksamen

Figur 6-4 Oversikt over yrkesfaglige opplæring i Danmark kilde: (https://uvm.dk/erhvervsuddannelser/uddannelser/overblik/grafisk-overblik)

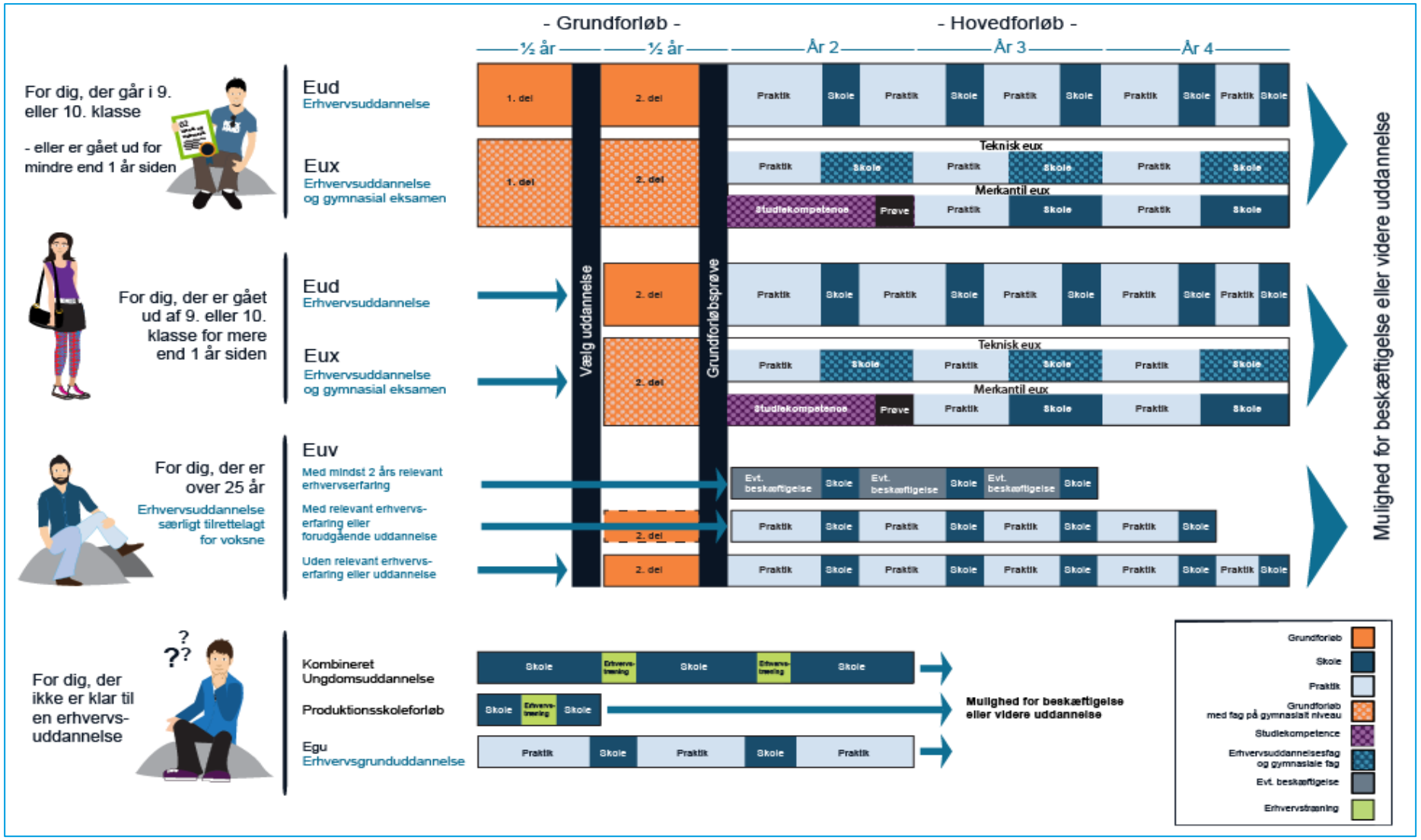

6.2 Svar på spørsmål fra utlysningen

I det følgende beskrives det danske systemet for videregående opplæring med utgangspunkt i konkrete spørsmål Liedutvalget ønsker svar på.

6.2.1 OVERORDNET SYSTEMBESKRIVELSE

6.2.1.1 Hvilken aldersgruppe starter i videregående opplæring?

I henhold til dansk lovgivning er det ingen nedre aldersgrense for når elvene kan starte i videregående opplæring. Kravet for opptak er imidlertid at eleven har fullført den obligatoriske skolegangen (ett år førskole og niårig folkeskole), eller tilsvarende opplæring. [342] Flertallet av elevene går direkte fra grunnskolen og over i videregående opplæring, og er da 16 eller 17 år. I 2017 var den den gjenomsnittlige alderen på elever som starter i studieforberedende vidergående opplæring 17 år.[343]

6.2.1.2 Hvor lenge varer opplæringen?

Studieforberedende utdanningsprogram: Utdannelse til teknisk studenteksamen (*htx), Utdannelse til merkantil studentereksamen (hhx)* og Utdannelse til almen studentereksamen (*stx)* er i utgangspunktet treårige studieprogram, mens hf-programmet varer i to år.

Elever som har fullført de to første årene på et av de tre treårige studieprogrammene, eller som har fullført ett år av de toårige hf-programmet, kan ta en pause i opplæringen. Dette avtales direkte med lærestedet/instituttleder. Pausen kan vare i opptil ett år. Dersom eleven forlater utdanningen i mer enn et år, må studenten i utgangspunktet registreres på nytt. En elev som forlater opplæringen i løpet av det tredje året, kan imidlertid ferdigsstille opplæringen gjennom selvstudier eller gjennom å ta enkeltfag ved et lærested. [344]

Yrkesfaglige utdanningsprogram:

Når det gjelder de yrkesfaglige opplæringsprogrammene varierer lengden på opplæringen fra 1,5 år til 5,5 år, avhengig av hvilken studieretning som velges.

6.2.1.3 Er det skoleplikt i videregående opplæring?

I Danmark har alle barn i undervisningspliktig alder rett til fri undervisning i folkeskolen. Undervisningsplikten varer i 10 år og trer i kraft 1.august det kalenderåret barnet fyller seks år. Det er imidlertid ingen plikt om videre skolegang utover dette, og det er dermed ikke undervisnings- eller skoleplikt i videregående.[345]

6.2.1.4 Andel elever som ikke begynner i videregående opplæring etter endt grunnskole?

6,3 prosent av elevene som gikk ut av 9. eller 10.klasse i 2017 begynte ikke i noen form for videregående opplæring eller særskilt tilrettelagt ungdomsopplæring.[346] [347]

342 Lov om Gymnasiale Uddannelser https://www.retsinformation.dk/forms/r0710.aspx?id=186027

343 Egne udregninger på baggrund af tal fra Danmarks Statistik: http://www.statistikbanken.dk/UDDAKT10

344 Lov om Gymnasiale Uddannelser §45 stk. 3 https://www.retsinformation.dk/forms/r0710.aspx?id=186027#id66c355b8-1bd3-4da6-9a99-f748aa5852e2

345 Danmarks Riges Grundlov §76 https://www.retsinformation.dk/forms/r0710.aspx?id=45902

346 Undervisningsministeriet, Styrelsen for IT og Læring https://uvm.dk/-/media/filer/uvm/aktuelt/pdf-17/170320-soegetal-notat-9-og-10-klasseelevers-soegning-til-ungdomsuddannelser-2017.pdf?la=da

347 Undervisningsministeriet placerer de 3,4 af de danske 9. og 10. klasseelever i kategorien "Øvrige", der omfatter produktionsskole, ungdomshøjskole, VUC, udlandsophold, arbejde og andet.

I henhold til undervisningsdepartementets profilutregninger forventes 9 prosent av ungdomsårgangen av 2016 å ikke fullføre noen utdanning utover grunnskolen. Dette er imidlertid tall basert på fremskrivninger, og er derfor heftet med noe usikkerhet.[348]

6.2.1.5 Hvor gamle er elevene når de tar "avgjørende" valg og foregår det noen form for tracking/streaming av elevene underveis i opplæringsløpet?

I den danske grunnskolen (*folkeskolen*), er skoleløpet for elevene stort sett likt. I 9.klasse velger elevene om de ønsker å ta en form for videregående opplæring, om de vil fortsette med et ekstra år i 10.klasse, eller om de ikke ønsker mer opplæring. Dette valget gjøres i samarbeid med en utdanningsveileder.[349] De fleste elever er 16 eller 17 år når de fullfører den niårige, obligatoriske folkeskolen.

Dersom eleven ønsker å starte i videregående opplæring har de valget mellom å starte i et av de fire studieforberednede opplæringsprogrammene, eller ett yrkesfaglig opplæringsløp.

Hvis eleven ønsker å starte i studieforberedende videregående opplæring, velger elevene i første omgang hvilket av de fire utdanningsprogrammene de ønsker å starte på: HTX, JJX, STX eller HF.

De tre første månedene av opplæringen er lik for alle elever i samme utdanningsprogram og innebærer et felles grunnkurs. Etter å ha gjennomført grunnkurset skal elevene velge hvilket studieprogram/studieretning de ønsker.

Både det innledende valget av utdannelse og valget av studieretning/fagpakke har betydning for elevenes mulighet til å gå videre på universitet- og høyskolestudier. Innenfor studieforberedende videregående opplæring kan det imidlertid diskuteres i hvilken grad det tas et avgjørende valg når eleven velger utdanningsprogram ved opptak til videregående og studieretning etter fullført tre måneders grunnkurs. Bakgrunnen for dette er at det er flere muligheter for å skifte utdanningsprogram og studieretning underveis i opplæringen. Inntil avslutningen av grunnkurset i en av de fire utdanningsprogrammene kan eleven skifte til et annet lærested og/eller skifte utdanningsprogram uten å måtte starte på nytt. Eleven har imidlertid ikke krav om å komme inn på et bestemt lærested eller utdanningsprogram.[350] Når det gjelder skifte av studieretning kan et lærested imøtekomme et slikt ønske dersom de har plass på den ønskede studieretningen og dersom de vurderer at det faglig sett er mulig for eleven å gjennomføre og bestå kravene.[351]

For yrkesfaglig opplæring tar elevene et avgjørende valg i det de velger om de ønsker å starte på et ordinært yrkesfaglig opplæringsløp – EUD, eller om de ønsker å kombinere et yrkesfaglig løp med generell studiekompetanse gjennom et EUX-løp. Det siste innebærer at elevene har mulighet til å gå direkte over i høyere utdanning. Innenfor de yrkesfaglige studieretningene har eleven mulighet til å skifte hovedområde i løpet av grunnforløpets første del, så lenge eleven kan gjennomføre grunnforløpet uten å tape tid. Dersom en elev ønsker å skifte studieretning etter å ha startet grunnforløpets andre del eller hovedforløpet, må eleven gjennomføre opplæringen fom. grunnforløpets andre del på nytt.[352]

348 Undervisningsministeriet, Styrelsen for IT og Læring file:///Users/NicklasAndersen/Downloads/171213-Hoejeste-fuldfoerte-uddannelse-Profilmodel-2016.pdf

349 Undervisningsministeriet https://uvm.dk/vejledning-og-stoettemuligheder/vejledning/ansvar-og-aktoerer/ungdommens-uddannelsesvejledning

350 Gymnasieloven §14 https://www.retsinformation.dk/forms/r0710.aspx?id=186027

351 Bekendtgørelse af lov om gymnasiale uddannelser §7 https://www.retsinformation.dk/forms/r0710.aspx?id=191190

352 Bekendtgørelse om erhvervsuddannelser https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=200597

6.2.1.6 Er det en rett til videregående utdanning og i tilfelle hvem omfatter den?

Alle elever som har fullført den danske folkeskolen (9. eller 10.trinn) eller tilsvarende undervisning, har rett på videregånde opplæring.

For opptak på en videregående skole er det imidlertid krav til at eleven blir vurdert til å være «uddannelsesparat». [353]

Hvis ikke eleven blir vurdert til å være uddannelsesparat, eller hvis eleven ikke søker seg til videregående opplæring direkte etter avsluttet folkeskolen (9. eller 10.klasse), mister eleven retten til videregående opplæring. I slike tilfeller vil opptak på en videregående skole bero på en konkret, individuell vurdering fra institusjonsleder om i hvilken grad eleven vil ha mulighet til å fullføre opplæringen.[354]

For yrkesfaglig videregående opplæring er det i tillegg mulig å gjennomføre en opptaksprøve og intervju på en yrkesfaglig skole. Disse gjennomføres løpende på den enkelte skole.[355] Disse avholdes løpende på den enkelte skole.

6.2.1.7 Er retten til videregående opplæring tidsbegrenset og i tilfelle når opphører den?

Jf. avsnitt 5.2.1.6. er retten til videregående opplæring begrenset til elever som søker opptak direkte etter avsluttet folkeskole (9. eller 10.klasse).

6.2.1.8 Antallet som velger henholdsvis studieforberedende og yrkesforberedende løp

I Danmark har det de siste årene vært et stort politisk fokus på å øke andelen unge som velger yrkesfaglig opplæring på videregående. Målsettingen er at minst 25 prosent av ungdom som går ut av folkeskolen i 2020 skal velge yrkesfag. [356]

Tabellen under viser at det siden 2015 har vært en liten økning i andelen elever som velger yrkesfaglig opplæring. I 2015 var det 18,5 prosent av elevene som startet i yrkesfaglig videregående opplæring, mot 19,4 prosent i 2018. Den klart største andelen av danske elever starter imidlertid fortsatt i studieforberedende opplæring: 73,8 prosent i 2015 mot 73,1 prosent i 2018.

Tabell 6-2 Andel elever som velger hhv. yrkesfaglig og studieforberedende videregående opplæring

Årstall	Yrkesfaglig opplæring	Studieforberedende opplæring
2015	18,5 %	73,8 %
2016	18,4 %	74,3 %
2017	18,5 %	74,0 %
2018	19,4%	73,1 %

353 Lov om Gymnasiale Uddannelser §7-10 https://www.retsinformation.dk/forms/r0710.aspx?id=186027#id74f30f82-9764-4bbf-a491-373b980ff0aa

354 Lov om Gymnasiale Uddannelser §11-12 https://www.retsinformation.dk/forms/r0710.aspx?id=186027#id74f30f82-9764-4bbf-a491-373b980ff0aa

355 https://uvm.dk/erhvervsuddannelser/adgang-og-optagelse/adgangskrav

356 Aftale om bedre og mere attraktive erhvervsuddannelser 2014 https://www.uvm.dk/erhvervsuddannelser/skoleudvikling/-/media/C6A07757C4B440F39440E23BE77D86ED.ashx

6.2.1.9 Har landet opptakskriterier eller andre ordninger som forbereder/kvalifiserer elevene til å starte i videregående opplæring og i tilfelle - hva slags?

Etter ni år med folkeskole, starter de fleste danske elever rett i videregående opplæring. For opptak på en vidergående skole er det imidlertid krav til at eleven blir vurdert til å være «uddannelsesparat». [357] Det er ungdomsskolen som i 8.klasse begynner på prosessen for å vurdere om eleven er uddannelsesparat. Vurderingen skal sikre at elevene som vurderes som ikke-uddannelsesparate i 8.klasse før tilstrekkelig støtte i 9. og evt. 10.klasse, slik at de har mulighet til å fullføre en videregående opplæring. Skolen foretar vurderingen i 8.klasse i 9.klasse og eventuelt i 10.klasse og registrerer resultatene fra vurderingen på optagelse.dk.

Det er tre kriterier som inngår i vurderingen av om en elev vurderes som uddannelsesparat eller ikke. Skolen skal vurdere elevenes faglige, personlige og sosiale ferdigheter, og eleven må oppfylle alle kriteriene for å bli vurdert til å være uddannelsesparat.

- **Faglige forutsetninger:** I 8.klasse innebærer de faglige kravene at eleven må ha minst 4 i gjennomsnitt i standpunktkarakterer. I 9. og 10.klasse vurderes eleven i forhold til hvilken retning i vidergående opplæring eleven ønsker å fortsette på. For elever som skal søke yrkesfaglig videregående opplæring er det krav om at gjennomsnittskarakterene i både dansk og matematikk må være minst 02. For elever som skal søke en 3-årig videregående opplæring erdet krav om minst 5,0 i gjennomsnitt i standpunktkarakterer.
- **Personlige forutseninger**: vurderes innen fem områder: selvstendighet, motivasjon, ansvarlighet, oppmøte og «valgaparathet».
- **Sosiale forutsetninger**: vurderes innen tre områder: samarbeidsevne, respekt og toleranse.

Hvis ikke eleven blir vurdert til å være uddannelsesparat ved utgangen av 9.klasse, har eleven mulighet til å forbedre karakterer ved å ta et ekstra år i grunnskolen, dvs. 10.klasse. Dette kan enten gjennomføres på egne tiendeklassesenter eller på en «efterskole». Formålet med dette ekstra året i grunnskolen er å gi elever som ikke er faglig eller personlig modne for å starte i videregående opplæring.

Dersom en elev ved opptak til vidergeående opplæring ikke er vurdert til å være uddannelsesparat, vil opptak på en videregående skole bero på en konkret, individuell vurdering fra institusjonsleder om i hvilken grad eleven vil ha mulighet til å fullføre opplæringen.[358]

For yrkesfaglig videregående opplæring er det i tillegg mulig å gjennomføre en opptaksprøve og intervju på en yrkesfaglig skole. Disse avholdes løpende på den enkelte skole.[359]

6.2.1.10 Finnes det offentlige tilbud til voksne utdanningssøkende på videregående nivå?

I Danmark er det en rekke offentlige tilbud til voksne som ønsker å ta hele eller deler av studieforberedende eller yrkesfaglig videregående opplæring. Et av tilbudende innebærer å ta hf-enkeltfag, som er videregående opplæring med et bredt faglig fokus som gir adgang til høyere utdanning. Dette foregår ved voksenopplæringssentre.

I tillegg har voksne muligheter til å gjennomføre en såkalt arbejdsmarkedsuddannelse (AMU), som er en kort, arbeidsrettet utdannelse som gir yrkesfaglige kvalifikasjoner.

357 Lov om Gymnasiale Uddannelser §7-10 https://www.retsinformation.dk/forms/r0710.aspx?id=186027#id74f30f82-9764-4bbf-a491-373b980ff0aa

358 Lov om Gymnasiale Uddannelser §11-12 https://www.retsinformation.dk/forms/r0710.aspx?id=186027#id74f30f82-9764-4bbf-a491-373b980ff0aa

359 https://uvm.dk/erhvervsuddannelser/adgang-og-optagelse/adgangskrav

I tillegg fins det egne adgangskurs for voksne til ingeniørutdannelsene på høyskolenivå. [360]

6.2.2 TILBUDSSTRUKTUREN

6.2.2.1 Hvor mange innganger finnes til videregående opplæring på henholdsvis studieforberedende og yrkesforberedende utdanningsprogram, og hvilket nivå i EQF ligger opplæringen på?

Det er i hovedsak to ulike innganger til videregående opplæring i Danmark: studieforberedende videregående opplæring og yrkesfaglig videregående opplæring.

Innenfor studieforberedende videregående opplæring kan elevene velge mellom fire innganger/utdanningsprogrammer (*gymnasiale uddannelser)*:

- Høyere forberedelseseksamen (HF)
- Studentereksamen (STX)
- Merkantil studentereksamen (HHX)
- Teknisk studentereksamen (HTX)

STX, HHX og HTX er treårige utdanningsprogram. HF er et toårig forløp som *uten* påbygg gir adgang til yrkesfaglig eller profesjonsrettede utdanninger og som *med* påbygg gir adgang til høyere utdanning.

Innenfor yrkesfaglig videregående opplæring kan elevene velge mellom to innganger/utdanningsprogrammer (*gymnasiale uddannelser)*:

- EUD: Det ordinære yrkesfaglige opplæringsløpet
- EUX: Yrkesfaglig opplæring som også gir generell studiekompetanse

Generelt svarer videregående opplæring i Danmark til nivå 4 i European Qualifications Framework (EQF). Det gjelder både for yrkesfaglig videregående opplæring og studieforberedende videregående opplæring.[361]

6.2.2.2 Hvilke opplæringsmodeller finnes (med tanke på vekslingen mellom skole og arbeidsliv)

Studieforberedende videregående opplæring er utelukkende skolebasert, og innebærer dermed ingen form for praktisk opplæring eller undervisning.

De yrkesfaglige opplæringsløpene er delt inn i et todelt grunnforløp, som hver varer et halvt år. I den første delen av grunnforløpet skal elevene velge en av fire utdanningsprogrammer:

- Omsorg, sunnhet og pedagogikk
- Kontor, handel og forretningsservice
- Matproduksjon, jordbruk og opplevelser
- Teknologi, bygg og transport

Den første delen av grunnforløpet har dermed til formål å introdusere elevene til de ulike fagområdene innenfor det enkelte utdanningsprogrammet. Etter å ha fullført det første grunnforløpet, velger eleven hvilken spesifikk yrkesutdannelse hun ønsker. Den andre delen av grunnforløpet innebærer dermed grunnleggende introduksjon til den spesifikke yrkesutdannelsen. Dersom en elev har en opplæringsavtale med en arbeidsgiver (praksisplass) kan eleven starte direkte i denne i andre del av grunnforløpet.[362]

360 UddannelsesGuiden https://www.ug.dk/efteruddannelse/hvad-er-voksenuddannelse
361 Uddannelses- og Forskningsministeriet https://ufm.dk/uddannelse/anerkendelse-og-dokumentation/dokumentation/kvalifikationsrammer/niveauer-i-kvalifikationsrammen/niveau-4
362 UdannelsesGuiden https://www.ug.dk/uddannelser/artikleromuddannelser/omerhvervsuddannelser/strukturen-paa-erhvervsuddannelserne

Etter grunnforløpet følger hovedforløpet som veksler mellom teoretisk undervisning på skole og praktisk opplæring. Utdannelsesforløpet varer som oftest ikke mer enn fire år, men både lengden på utdannelsesforløpet og forholdet mellom teoretisk undervisning og praktisk opplæring varierer og avhenger av den konkrete yrkesopplæringen.[363] Figuren nedenfor illustrerer utdannelsesforløpet for hhv. tømrer, gulvlegger og «tækkemand», med forholdet mellom teoretisk opplæring i skole og praksisopphold i bedrift.

Figur 6-5 Uddannelsesforløb for træfagenes byggeuddannelse

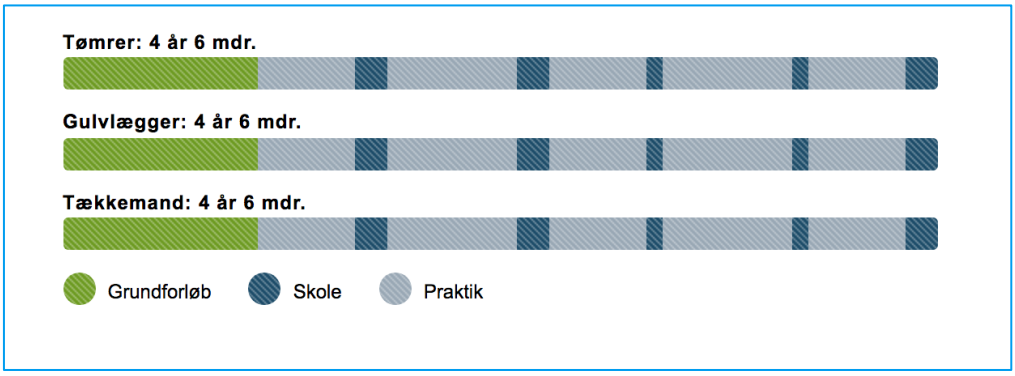

Figuren nedenfor illustrerer progresjonen i tre ulike yrkesfaglige opplæringsløp. Det øverste opplæringsløpet, «EUD uten EUX», er den klassiske yrkesopplæringen, hvor eleven har hhv. teoretisk og praktisk oppæring adskilt og ikke tar fag fra studieforberedende opplæring i tillegg. De andre to opplæringsløpene, «Teknisk EUD med EUX» og «Merkantil EUD medEUX» er yrkesfaglige opplæringsløp hvor eleven i tillegg tar fag fra studieforberedende opplæring innenfor hhv. den tekniske og den merkantile studieforberedende opplæringen.

Figur 6-6 Typiske erhvervsuddannelsesforløb

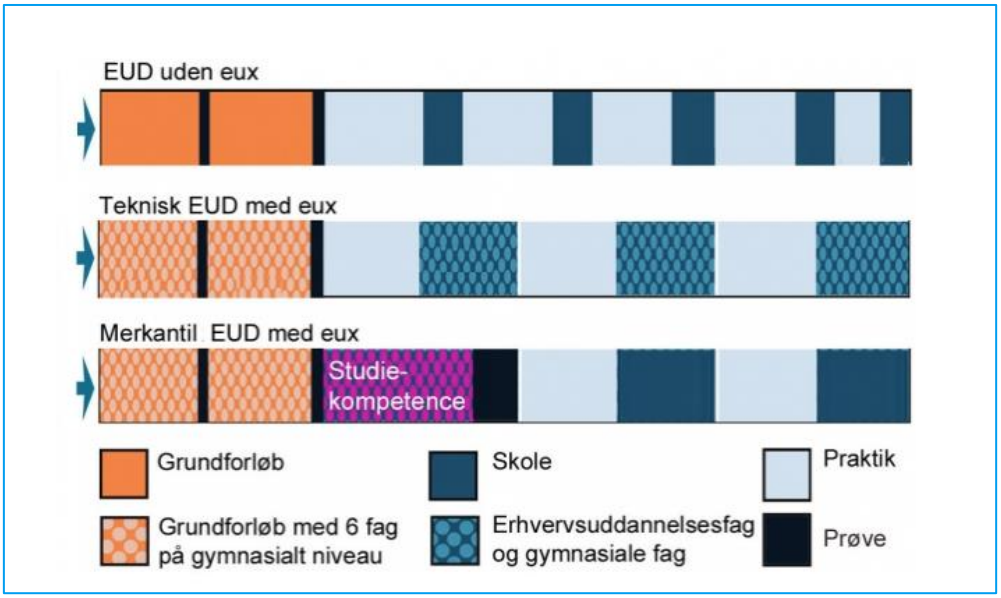

363 UddannelsesGuiden https://www.ug.dk/sites/default/files/eud-nye_uddannelser_diagram_0.pdf

6.2.2.3 I hvilken grad er systemet bygd opp med moduler som den utdanningssøkende kan velge mellom?

Både studieforberedende videregående og yrkesfaglig videregående opplæring gir elevene mulighet til å spesialisere seg i ulike fagprofiler relativt tidlig i opplæringsløpeg. Noen er obligatoriske, mens andre er valgfrie. Enkelte fag har ulike vanskelighetsgrader avhengig av hvilket løp elevene går. Likevel ligner systemet mer den norske modellen for fag i videregående opplæring, enn universitetsmodellen der studenter har større frihet til å sette sammen innholdet i sin læringshverdag. På bakgrunn av dette kan vi si at det danske skolesystemet i liten grad er modulbasert.364

De fire studieforberedende opplæringsprogrammene består av en overordnet studieretning som igjen består av forskjellige fag på ulike nivåer, samt ulike valgfag.

6.2.2.4 Er det mulig å velge moduler på tvers av en yrkesfaglig og studieforberedende utdanning?

I utgangspunktet er det ikke mulig å kombinere et studieforberedende opplæringsprogram med fag/moduler fra et yrkesfaglig opplæringsprogram. Det er imidlertid mulig å kombinere fag omvendt – altså å kombinere et yrkesfaglig opplæringsprogram med fag/moduler fra studieforberedende opplæring. Denne kombinasjonen kalles EUX-opplæring.

EUX-opplæring er et særskilt tilrettalgt utdanningsløp for personer som ønsker å kombinere en yrkesfaglig opplæring med fag fra studieforberedende, og dermed kvalifisere til opptak på universitet og høyskole.

Det fins 47 yrkesfaglige opplæringsprogram som kan kombineres i et slikt EUX-løp. For alle programmene er det fastsatt hvilke fag som må inngå i et slikt EUX-løp. Hvis man eksempelvis ønsker å tilføje et EUX-løp med yrkesfaglig frisøropplæring, skal man gjennomføre følgende fag på studieforberedende opplæringsnivå: dansk (A), engelsk (B), samfunnsfag (C), yrkesøkonomi (C), design (B), markesføring (B), kjemi (C), matematikk (C) og psykologi (B).[365] [366]

I figuren nedenfor illustrerer et opplæringsløp for frisørutdanelsen med og uten EUX.

Figur 6-7 Uddannelsesforløb frisøruddannelsen med og uden eux

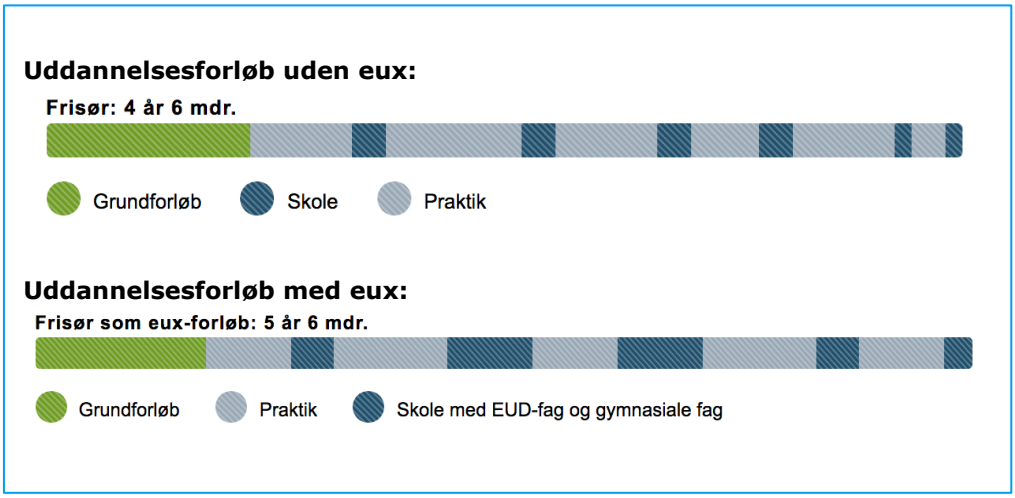

364 Informasjon fått gjennom korrespondanse over mail med representant fra EDK.
365 UddannelsesGuiden https://www.ug.dk/uddannelser/erhvervsuddannelser/eux
366 UddannelsesGuiden https://www.ug.dk/uddannelser/erhvervsuddannelser/foedevarerjordbrugogoplevelser/frisoer

6.2.2.5 Finnes det alternative opplæringstilbud for elever som vil ha utfordringer med å fullføre videregående opplæring?

For unge utviklingshemmede og andre elever med særlige behov som vil ha utfordringer med å fullføre ordinær videregående opplæring, er det mulig å gjennomføre *et Særligt Tilrettelagt Uddannelsesforløb* (STU). Opplæringen innledes med et avklaringsløp på opptil 12 uker, der eleven sammen med sin veileder for Ungdommens Uddannelsesvejledning og sine foreldre, utarbeider en opplæringsplan. Opplæringen består vanligvis av:

- En allmenn del som inneholder emner som samfunnsfag, husholdning og økonomi
- En målrettet del som tar utgangspunkt i den enkeltes interesse og evner, og som inneholder emner som vil være relevant med utgangspunkt i elevens ønsker for videre arbeidsforhold
- Praksisopphold i bedrifter og på institusjoner[367]

STU-løpet kvalifiserer ikke til videre utdanning eller yrkesopplæring. Opplæringen har som formål å gi ungdom med særlige behov personlige, sosiale og faglige kompetanser, slik at de på en selvstendig måte kan delta i voksenlivet og evt. i arbeidsforhold. Både offentlige og private virksomheter tilbyr STU-løp. [368]

6.2.2.6 Hva preger innhold og organiseringen av tilbudet om videregående opplæring til voksne?

Det fins flere tilbud og muligheter for voksne som ønsker å gjennomføre (deler av) en videregående opplæring.

For studieforberedende videregående opplæring er det mulig for voksne å gjennomføre *HF-enkeltfag*.[369] Tilbudet innebærer at man kan velge å gjennomføre utvalgte enkeltfag man mangler eller har spesielt behov for, og/eller gjennomføre flere enkeltfag og dermed få mulighet til å ta en HF-eksamen. En samlet HF-enkeltfageksamen består av dansk (A), engelsk (B), matematikk (C), idrett-eller kunstfag (C), historie (B), religion (C), samfunnsfag (C), biologi (C), geografi (C) og kjemi (C). Eksamen innebærer skriftlig og/eller muntlig prøver i alle fag. Undervisningen består av klasseromsundervisning, gruppearbeid, prosjektarbeid, oppgaveskrivning m.m, og foregår ved bl.a. voksenopplæringssentre. I tillegg er det mulig å gjennomføre opplæringen som privattist (*selvstuderende)*, men bilogi, fysikk, kjemi og geografi omfatter obligatoriske laboratoriekurs.[370]

For yrkesfaglig videregående opplæring er det mulig å gjennomføre såkalte *arbejdsmarkedsuddannelser (AMU)*. AMU er korte, yrkesrettete opplæringsløp, bestående av både praktisk og teoretisk opplæring. Opplæringen kan gjennomføres på fulltid eller deltid.[371]

I tillegg kan man som voksen gjennomføre en ordinær yrkesfaglig opplæring, kalt EUV (*erhvervsuddannelse for voksne)*. I motsetning til AMU, som ikke har opptakskrav, stilles det krav om å ha bestått grunnskolen (*folkeskolen)* med minst karakter 02 i dansk og matematikk (eller tilsvarende) samt at søkeren er over 25 år. Skolen gjennomfører i tillegg en realkompetansevurdering og utarbeidet på bakgrunn av dette et konkret opplæringsløp. På samme måte som for et ordinært EUD-løp, veksler opplæringen mellom teoretisk undervisning på skole og praktisk opplæring. Avhengig av tidligere teoretisk- og praktisk opplæring og (arbeids)erfaring, vil løpet tilrettelegges individuelt.[372]

367 UddannelsesGuiden https://www.ug.dk/uddannelser/andreungdomsuddannelser/ungdomsuddannelse-unge-med-saerlige-behov
368 Bekendtgørelse af lov om ungdomsuddannelse for unge med særlige behov §3 a https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=172900
369 https://www.ug.dk/uddannelser/gymnasialeuddannelser/enkeltfagogsupplering/hf-enkeltfag
370 https://www.ug.dk/uddannelser/gymnasialeuddannelser/enkeltfagogsupplering/hf-enkeltfag
371 https://www.ug.dk/uddannelser/arbejdsmarkedsuddannelseramu
372 https://www.ug.dk/efteruddannelse/videresomvoksen/videresomufaglaert/erhvervsuddannelser-voksne

I figuren under fremkommer en oversikt over voksenopplæring på ulike nivåer i Danmark.

Figur 6-8 Oversikt over voksenopplæring i Danmark (kilde: https://www.ug.dk/efteruddannelse/hvad-er-voksenuddannelse)

Niveau*	Ordinære uddannelser	Voksenuddannelser
1-3	Folkeskole/grundskole	Forberedende voksenundervisning Almen voksenuddannelse
4	Stx Hhx Htx Hf Eux Studentereksamen på kursus	Enkeltfag og supplering Enkeltfag på hf Adgangskursus til ingeniøruddannelserne
2-5	Erhvervsuddannelse for voksne – euv	AMU
5	Erhvervsakademiuddannelse	Akademiuddannelse
6	Professionsbacheloruddannelse Bacheloruddannelse ved universitetet	Diplomuddannelse
7	Kandidatuddannelse ved universitetet	Masteruddannelse

6.2.3 INNHOLDET I OPPLÆRINGEN

6.2.3.1 Finnes det fag som er felles for både yrkesfaglige og studieforberedende løp, og i tilfelle – hvilke?

Dansk er obligatorisk fag i alle opplæringsprogram både i yrkesfaglig opplæring og studieforberedende opplæring på videregående. Det varierer imidlertid hvilke nivå det undervises i. I de studieforberedende opplæringsprogrammene undervises det i dansk og samfunnsfag på nivå A, mens de yrkesfaglige opplæringsprogrammene har minimumskrav på dansk C. I tillegg inkluderer alle opplæringsprogram opplæring i emnene samfunn og sunnhet, men det er kun snakk om et emnemessig overlapp, og ikke et felles fag. [373] [374]

I praksis vil det i mange tilfeller være overlapp mellom en rekke andre fag, bl.a. matematikk og engelsk, men dette er kun obligatorisk på de studieforberedende opplæringsprogrammene og valgfag på de yrkesfaglige opplæringsprogrammene.

6.2.3.2 Hvordan er fag- og timefordelingen regulert?

For de studieforberedende opplæringsprogrammene er fag- og timefordelingen regulert gjennom "*Lov om de gymnasiale uddannelser*" som vedtas av Folketinget. På den enkelte institusjon er det institusjonslederen (rektor) som har ansvaret for at fag- og timefordelingen etterleves i hht. loven. Det overordnete ansvaret for det faglige innholdet i opplæringen ligger imidertid hos undervisningsministeren.[375]

373 Undervisningsministeriet https://uvm.dk/erhvervsuddannelser/uddannelser/eud/grundforloebets-1-del
374 Lov om de gymnasiale uddannelser §23-25 og §37 https://www.retsinformation.dk/forms/r0710.aspx?id=186027
375 Lov om de gymnasiale uddannelser https://www.retsinformation.dk/forms/r0710.aspx?id=186027

For de yrkesfaglige opplæringsprogrammene er fag- og timefordelingen regulert gjennom «*Bekendtgørelse af lov om erhvervsuddannelser"* som vedtas av Folketinget. Loven er imidlertid mindre konkret når det gjelder fag- og timefordeling enn loven for studieforberedende opplæring, og i stedet for detaljert fag- og timefordeling fremkommer det noen overordnete målsettinger med de ulike opplæringsprogrammene. Mer konkretfag- og timefordeling er det *Rådet for de Grundlæggende Erhvervsrettede Uddannelser* som utarbeider før departementet (Undervisningsministeriet) vedtar dette som retningslinjer. [376]

6.2.4 AKTØRER OG ROLLER

6.2.4.1 Hvilket forvaltningsnivå har ansvar for opplæringen?

Ansvaret for de studieforberedende og yrkesforberedende opplæringsløpene er fordelt mellom flere aktører på ulike forvaltningsnivå.

For studieforberedende opplæring er det institusjonsleder (rektor) på skolen som har det pedagogiske ansvaret for undervisningen, tester og eksamen. Undervisningsministeren har imidlertid det overordnete ansvaret for og fører tilsyn med undervisning, tester og eksamen. I tillegg er det departementet (undervisningsministeriet) som utarbeider læreplaner for det enkelte fag, hvor blant annet faglige mål, minimums timeantall og prøveformer er fastlagt. [377] [378]

For yrkesopplæring er det også undervisningsministeren og undervisningsdepartementet som har det overordnete ansvaret. Departementet godkjenner bl.a. tilbydere av yrkesfaglig opplæring, men både når det gjelder dette og øvrige bestemmelser knyttet til opplæringen, rådføres alltid Rådet for Grundlæggende Erhvervsrettede Uddannelser.[379]

Både for studieforberedende og yrkesfaglig opplæring har også de fem regionsrådene ansvar for å koordinere tilbudet av videregående opplæring i regionen.[380]

I tillegg har kommunene ansvar for å tilrette legge videregående opplæring for ungdom med særlige behov, gjennom den såkalte STU-ordningen. Konkret er det *Ungdommens Uddannelsesvejledning* som utarbeider en opplæringsplan for den enkelte elev, mens kommunen godkjenner denne planen. [381]

6.2.4.2 Hvilken rolle og innflytelse har arbeidslivets parter?

De siste årene har arbeidslivet fått en større innpass i debatten om videregående opplæring i Danmark. Politisk har det blitt en større etterspørsel etter å gi ungdommene en opplæring som matcher arbeidslivets behov og etterspørsel. Dette gjeldre spesielt for yrkesopplæringen, og arbeidslivets innflytelse er institusjonalisert gjennom Rådet for de Grundlæggende Erhvervsrettede Uddannelser. Rådet består blant annet av ni medlemmer som er innstilt fra Dansk arbeidsgiverforening, ett medlem som er innstilt fra Finanssektorens arbeidsgiverforening og ett medlem som er innstilt fra Landbrug og Fødevarer (tilsvarer Norsk Bondelag). Rådet har som oppgave å rådgi undervisningsministeren og departementet på en rekke områder knyttet til

376 Bekendtgørelse af lov om erhvervsuddannelser https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=200627
377 Lov om de gymnasiale uddannelser https://www.retsinformation.dk/forms/r0710.aspx?id=186027
378 Undervisningsministeriet https://uvm.dk/gymnasiale-uddannelser/fag-og-laereplaner/laereplaner-2017/stx-laereplaner-2017
379 Undervisningsministeriet https://uvm.dk/erhvervsuddannelser/ansvar-og-aktoerer/udbud-af-erhvervsuddannelser/om-udbud-af-erhvervsuddannelser
380 Bekendtgørelse af lov om institutioner for erhvervsrettet uddannelse §34-35a https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=182052#id0b791d11-9e9e-4770-b5d8-a803840a67f2
381 Undervisningsministeriet https://uvm.dk/saerligt-tilrettelagt-ungdomsuddannelse/ansvar-og-aktoerer

de ulike opplæringsprogrammenes struktur, læringsmål og innholdet i undervisningen, opprettelse og nedleggelse av programmer m.m.[382]

6.2.4.3 Hvem definerer innholdet?

Både for de yrkesfaglige opplæringsprogrammene og studieforberedende opplæring er det loven vedtatt av Folketinget, hhv. «*Bekendtgørelse af lov om erhvervsuddannelser" og "Lov om de gymnasiale uddannelser*", som legger de overordnete rammene for innholdet og formålet med opplæringen. Ut i fra de overordnete rammene som fremkommer her, er det undervisningsministeriets ansvar å utforme mer spesifikke retningslinjer for mål, vurderingskriterier og nivå på undervisningen. Ut fra disse reningslinjene er det igjen den enkelte skole eller institusjon (ved rektor som øverste ansvarlig) som utformer det konkrete innholdet i undervisningen. [383] [384]

6.2.4.4 Hvem betaler for opplæringen og hva må eleven bekoste selv?

Det er gratis for elevene å gå på videregående opplæring. Skolene har imidlertid mulighet til å arrangere valgfrie studieturer som eleven eventuelt må bekoste selv. Dersom en elev ikke har mulighet til dette, kan hun søke økonomisk støtte til dette. I tillegg kan alle unge over 18 år søke *Statens Uddannelsesstøtte (*SU).[385]

I Danmark finansierer videregående opplæring av staten. Konkret blir opplæringen finansiert gjennom et fast grunnbeløp som bl.a. tar utgangspunkt i skolens størrelse og elevtall. I tillegg mottar noen skoler også et utkanttilskudd avhengig av geografisk plassering. Finansieringen av videregående opplæring omfattes av finansloven, og kan gjenforhandles ved de årlige budsjettforhandlingene.[386]

6.2.5 OVERGANGER I SYSTEMENE

6.2.5.1 Finnes det forberedende opplæring / overgangsordninger fra grunnskolen og videregående opplæring?

Muligheten for å ta et frivillig ekstra år i grunnskolen (10.klasse) fungerer som en overgangsordning for elever som ikke er kvalifisert til å starte i vidergeående opplæring (har blitt vurdert som *uddannelsesparat*) og/eller som ønsker et ekstra forberedelsesår før videre utdanning. 10.klasse kan gjennomføres på et tiendeklassesenter eller på en efterskole.

6.2.5.2 Må eller kan elevene starte på nytt i de ulike tilbduene innenfor videregående opplæring dersom de ombestemmer seg underveis i opplæringen?

Innenfor de studieforberedende opplæringsprogrammene fins det flere muligheter for å skifte retning dersom man ombestemmer seg underveis. Inntil avslutningen av det tre måneder lange grunnforløpet *almen studentereksamen* (stx), *merkantil studentereksamen* (hhx), *teknisk studentereksamen* (htx), og *høyere forberedelseseksamen* (hf) kan eleven skifte til en annen skole eller et annet opplæringsprogram uten å måtte ta fag om igjen. Når det gjelder skifte av opplæringsprogram etter fullført grunnforløp, er det noe den enkelte skole vurderer i hvert enkelt tilfelle, med utgangspunkt i en faglig vurdering. [387]

382 Bekendtgørelse af lov om erhvervsuddannelser §34-35 https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=200627#id471b31eb-f126-4068-aaa0-a2b15220b809

383 Bekendtgørelse af lov om erhvervsuddannelser https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=200627#id296edddd-106b-44cd-bd40-8c37532da719

384 Lov om de gymnasiale uddannelser https://www.retsinformation.dk/forms/r0710.aspx?id=186027

385 UddannelsesGuiden https://www.ug.dk/uddannelser/artikleromuddannelser/oekonomi/statens-uddannelsesstoette-su

386 Rockwool Fonden https://www.rockwoolfonden.dk/app/uploads/2015/12/97513_styring_P.pdf

387 Bekendtgørelse af lov om gymnasiale uddannelser §7 https://www.retsinformation.dk/forms/r0710.aspx?id=191190

Innenfor de yrkesfaglige opplæringsprogrammene har elevene mulighet for å sifte mellom et av de fire opplæringsprogrammene iløpet av første del av grunnforløpet, så lenge dette kan gjennomføres på normert tid. Dersom en elev ønsker å skifte retning etter å ha påbegynt andre del av grunnforløpet eller hovedforløpet, må eleven starte på nytt fom. andre del av grunnforløpet.[388]

6.2.5.3 Finnes det forberedende opplæring og/eller overgangsordninger fra videregående opplæring til universiteter og høyskoler?

Det fins ingen generelle, forberedende tilbud/overgangsordninger fra videregående til universitet og høyskoler.

6.2.6 GJENNOMFØRING OG KOMPETANSEOPPNÅELSE

6.2.6.1 Hvilke krav er det til å gjennomføre og bestå (standpunktkarakter, eksamen, fagprøve og lignende)

For å gjennomføre og bestå de studieforberedende opplæringsprogrammene kreves det for det første oppmøte i undervisningen: Elevene har møteplikt og plikt til å delta aktivt i undervisningen. I tillegg skal elevenes vektet karaktergjennomsnitt for standpunkt- og eksamenskarakterer være minimum 02. Dersom begge kravene er oppfylt, regnes opplæringen som gjennomført. [389]

Yrkesopplæringen er i utgangspunktet gjennomført når eleven har bestått den endelige fagprøven – svenneprøven. For å kvalifisere til svenneprøven må eleven imidlertid ha bestått og gjennomført både grunnforløpet og hovedforløpet i opplæringen. Kravene til dette varierer mellom de ulike yrkesprogrammene, men i de fleste tilfeller innebærer det å bestå en rekke teoretiske og praktiske prøver. [390]

6.2.6.2 Hvor mange nivåer av kompetanseoppnåelse finnes (jf. grunnkompetanse i Norge)

Det har ikke lyktes Rambøll å finne svar på dette spørsmålet.

6.2.6.3 Hvordan er gjennomføringen av videregående opplæring (andel) og hvordan defineres gjennomføring?

For at en studieforberende opplæring defineres som gjennomført, må eleven ha deltatt i undervisningen i de aktualle fagene, samt oppnådd et vektet karaktergjennomsnitt for standpunkt- og eksamenskarakterer på minimum 02.

For at et yrkesfaglig opplæringsprogramm defineres som gjennomført, må eleven ha bestått den avsluttende svenneprøven. Denne består i de flste tilfeller av en kombinasjon av teori og praktikk. For å kvalifisere til å gjennomføre denne må eleven underveis i opplæringsforløpet ha bestått en rekke delprøver. Antallet og omfanget av disse avhenger av hvilket opplæringsprogram det er snakk om, samt av den enkelte skole. [391]

I tabellen nedenfor fremgår hhv. andelen unge mellom 18 og 25 år og andel 25-åringer som har gjennomført videregående opplæring. Som det fremkommer av tabellen har andelen unge som har gjennomført videregående opplæring ved 25 år steget med rett i underkant av 2 prosent fra 2015 til 2017 (fra hhv. 71,1 prosent til 73,0 prosent).

388 Bekendtgørelse om erhvervsuddannelser https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=200597
389 Lov om de gymnasiale uddannelser https://www.retsinformation.dk/forms/r0710.aspx?id=186027#idcd9648b5-eeb3-4ac6-8adc-a33a94c1e142
390 Undervisningsministeriet https://uvm.dk/erhvervsuddannelser/proever-og-eksamen/om-proever-og-eksamen
391 Undervisningsministeriet https://uvm.dk/erhvervsuddannelser/proever-og-eksamen/om-proever-og-eksamen

Figur 6-9 Andel unge som har fullført videregående opplæring

År	Andel af 18-25-årge	Andel af 25-årige
2015	53,3 %	71,1 %
2016	54,1 %	72,2 %
2017	54,4 %	73,0 %

7. VIDEREGÅENDE OPPLÆRING I NEDERLAND

7.1 Overordnet beskrivelse av systemet for videregående opplæring

Overordnet består det Nederlandske utdanningssystemet av 8 år med grunnskole, 4-6 år med videregående utdanning (avhengig av skoletype) og 2-6 år med høyere utdanning (avhengig av utdanningstype og spesialisering).[392]

Sammenliknet med Norge, er ungdomsskole og videregående skole i Nederland slått sammen. Elever i Nederland starter derav på skolen som tilbyr videregående opplæring (vgo) året de fyller 12. Det er imidlertid ikke før de kommer i det fjerde året av opplæringen (som tilsvarer 10.klasse) at undervisningen er på nivå med norsk vidergeående. Elevene er da vanligvis 14 år.[393] [394] Unntak kan imidlertid gjelde for elever med spesialbehov og som følger spesialtilpasset undervisning i barneskolen. Disse kan være i barneskolen frem til de er fjorten år. Videregående opplæring er obligatorisk.

Opplæringens varighet avhenger av hvilket opplæringsløp elevene følger. Elevene kan velge mellom tre ulike opplæringsløp i videregående skole hvorav to av løpende er studieforberedende (HAVO og VWO), mens et av løpene (VMBO) er et yrkesfaglig opplæringsløp: [395]

1) *Hoger algemeenh voortgezet onderwijs* (HAVO): allmennfaglig videregående utdanning
2) *Voorbereidend wetenschappelijk onder*wijs (VWO): universitetsforberedende opplæringsløp
3) *Voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs* (VMBO), som er et yrkesforberedende opplæringsløp.
   - Etter VMBO kan elevene gå over til MBO, som tilsvarer «andre del» av yrkesforberedende opplæringsløp.[396]

VWO er et seksårig opplæringsløp, HAVO varer i fem skoleår, mens VMBO går over fire skoleår. Lengden på den andre og siste delen av yrkesrettet videregående opplæring (MBO) avhenger av hvilken kvalifisering elevene velger.

Det er i stor grad opp til kantonene å avgjøre organiseringen av videregående opplæring. Struktur og innhold i vidergeående opplæring kan dermed variere. Mange av kantonene velger å utsette inndelingen av elevene i de ulike løpene etter grunnskolen ved å gi elevene ett felles år kalt *«brugklas» (broklasse)* første året av videregående.[397] I denne klassen bindes skolesystemene i barneskolen og videregående skole sammen. Elevene vil i løpet av brugklas lære forskjellene mellom skolesystemene, som hvordan man håndterer å ha et større selvstendig læringsansvar[398]. Skolene kan velge å utsette inndelingen av elever i de forskjellige opplæringsløpene, hvis nødvendig. Elevene velger da et av opplæringsløpene etter første skoleår i vgo, basert på sine evner og interesser.[399]

De fleste skoler i Nederland tilbyr flere opplæringsløp.[400] Yrkesforberedende videregående opplæring (VMBO) og yrkesrettet videregående opplæring (MBO) tilbys imidlertid vanligvis ved

[392] NOKUT (2018) *Videregående opplæring og opptakskrav til høyere utdanning i utvalgte land*
[393] https://www.government.nl/topics/secondary-education
[394] NOKUT (2018) angir at elevene begynner i vgo når det er 14 år. Her omtales imidlertid «upper secondary eduation», det vil si når elevene velger sin faglige profil, etter to generelle opplæringsår. Elevene starter på institusjonen vgo i en alder av 12 år.
[395] https://www.government.nl/topics/secondary-education
[396] https://www.mboraad.nl/het-mbo
[397] https://read.oecd-ilibrary.org/education/netherlands-2016_9789264257658-en#page27
[398] Morsink-Kuin /2008). *Education in the Netherlands: An Overview*. s. 17.18, New York: The Plain White Express, LLC.
[399] OECD (2016). *Reviews of National Policies for Education. Netherlands 2016: Foundations for the Future*. s. 25. Paris: OECD Publishing
[400] https://www.onderwijsraad.nl/english/publications/2010/early-or-late-tracking/item1147

ulike institusjoner. MBO-institusjonene tilbyr også videregående yrkesrettet opplæring for voksne (VAVO).

7.1.1 STUDIEFORBEREDENDE VIDEREGÅENDE OPPLÆRING

Det fins to ulike studieforberedende opplæringsløp i Nederland:

- *Hoger algemeenh voortgezet onderwijs* (HAVO), som utgjør allmennfaglig videregående utdanning, og
- *Voorbereidend wetenschappelijk onder*wijs (VWO), som er et universitetsforberedende opplæringsløp.[401]

VWO- og HAVO-opplæringsløpene skal forberede elevene til høyere utdanning ved forskningsuniversitet (WO) eller høyskole (HBO).[402] HAVO er imidlertid mer praktisk innrettet mot en spesifikk profesjon enn VWO, og fokuserer mer på tilegnelse av kompetanse gjennom praksis. VWO er et seksårig opplæringsløp mens HAVO varer i fem skoleår.

De tre første årene av opplæringen utgjør et generelt undervisningsløp med kjernefag/fellesfag. Kjernefagene inkluderer nederlandsk og engelsk språk, matematikk, de interdisiplinære fagene mennesket og natur og mennesket og samfunn[403], kunst og kultur, og gymnastikk. I tillegg får alle studenter får veiledning om videre studier og karriereveier.[404]

Etter det treårige, generelle undervisningsløpet går elevene videre til «høyere» nivå av videregående opplæring. Både på HAVO og VWO velger elevene her en faglig profil eller fordypning.[405] Det er fire faglige profiler som elevene kan velge mellom og disse er like for HAVO og VWO: [406]

- ***Kultur og samfunn*** har fokus på historie, kunst og utenlandske språk (i hovedsak fransk og tysk, men også spansk, russisk, arabisk, m.m.). Elever som velger denne profilen må ta ett ekstra utenlandsk språk i tillegg til matematikk A eller C.[407] Fagklyngen forbereder til studier innen områder som sosialt arbeid, journalistikk, kommunikasjon, grafisk design, psykologi, sosiologi, og jus.
- ***Økonomi og samfunn*** har fokus på historie og økonomi. Elever som velger denne profilen velger mellom matematikk A eller B. Fagklyngen forbereder til studier innen områder som bedriftsøkonomi, HR, offentlig administrasjon, kommersiell virksomhet, økonomi for landbruk og miljø, etc.
- ***Vitenskap og helse*** har fokus på biologi og naturvitenskap, og krever at man tar biologi- og kjemifag. Elever kan også velge fag i fysikk, og denne profilen er opptakskrav for elever som ønsker å studere medisin i Nederland. Elever som velger denne retningen må ta matematikk A eller B, men B er anbefalt. Profilen overlapper i stor grad med *vitenskap og teknologi,* og teller også som sistnevnte i senere søkeprosesser dersom valgfagene inkluderer både fysikk og matematikk B. *Vitenskap og helse* forbereder til studier innen

[401] https://www.government.nl/topics/secondary-education

[402] Nuffic (2013). Higher education system in the Netherlands. Hentet fra, https://www.avans.nl/binaries/content/assets/nextweb-international/studying-in-the-netherlands/highereducationsysteminthenetherlands.pdf

[403] «Mennesket og natur» dekker mennesker og dyr, deres forhold til miljøet, biologiske og kjemiske funksjoner, omsorg for seg selv og andre, menneskekroppen, og kompetanse knyttet til informasjonsinnhenting. «Mennesket og samfunn» fokuserer på å formulere og svare på forskningsspørsmål, kildebruk, organisering av tanker og ideer, borgerskap, og forholdet mellom fortid og nåtid.

[404] NOKUT (2018) *Videregående opplæring og opptakskrav til høyere utdanning i utvalgte land*

[405] Nuffic (2013). Higher education system in the Netherlands. Hentet fra, https://www.avans.nl/binaries/content/assets/nextweb-international/studying-in-the-netherlands/highereducationsysteminthenetherlands.pdf

[406] Beskrivelsen av de faglige profilene er hentet direkte fra NOKUT (2018) *Videregående opplæring og opptakskrav til høyere utdanning i utvalgte land*

[407] Matematikkfaget er delt inn i 4 nivåer: A, B, C og D. Matematikk A fokuserer på «myke» temaer, som statistikk, geometri og enkel kalkulus. Matematikk B fokuserer på «hardere» temaer, som kalkulus, noe geometri, samt logaritmer, plotting, m.m. Matematikk C er beregnet for de som planlegger å bli førskolelærere, og inkluderer aritmetikk og grunnleggende geometri. Matematikk D dekker stort sett de samme temaene som B, men på et mer avansert nivå.

områder som miljøvitenskap, matteknologi, kjemi- og bioteknologi, medisin, fysioterapi, og diverse helsefag.

- ***Vitenskap og teknologi*** har fokus på naturvitenskapene. Elever som velger denne profilen tar matematikk B (eller D, om denne er tilgjengelig). Profilen kan telle som *vitenskap og helse*-profil om valgfagene inkluderer biologi. Retningen forbereder til studier innenfor ingeniørfagene, anleggs- og elektroteknikk, miljøvitenskap, bioteknologi, m.m.[408]

Profilene er de samme for HAVO og VWO, men antall år elevene får opplæring på høyere nivå varierer. For allmennfaglig vgo (HAVO) varer det høyere nivået i to år (til sammen fem år i vgo), mens høyere nivå i det universitetsforberednede opplæringsløpet (VWO) varer i tre år (til sammen seks år i vgo).

Departementet har imidlertid åpnet opp for at elever kan ta eksamener på et høyere faglig nivå enn det nivået som deres primære utdanning ligger på.[409] HAVO-elever kan for eksempel derfor ta emner på VWO-nivå i enkelte fag. Elever som gjennomfører klasser på et høyere nivå vil få dette skrevet inn i vitnemålet ved fullført opplæringsløp.[410]

VWO-løpet inneholder i tillegg til de faglige profilene to understrømmer; gymnasium og ateneum. Førstnevnte krever at elevene anlegger eksamen i de klassiske språkene gresk og latin.[411]

Både HAVO- og VWO-løpet avsluttes med én skoleeksamen og én nasjonal eksamen ved slutten av siste skoleår. Elevene må bestå begge eksamener for å gjennomføre opplæringsløpene. Skoleeksamen settes av skolene selv, og skolene står fritt i valget av eksamensdato, samt hvor mange ganger de ønsker å teste elevene i de ulike fagene. Skoleeksamen består vanligvis av to eller flere tester per fag, som kan være både skriftlige, muntlige og praktiske. Nasjonaleksamen er én skriftlig eksamen per fag som er felles for alle elever som gjennomfører samme opplæringsløp innen HAVO og VWO. Eksamensspørsmålene er derav like for alle skoler i landet, selv om fagene både kan være obligatoriske og valgfrie ved de enkelte skolene. Nasjonaleksamen finner sted mot slutten av avsluttende år og holdes av departementet. [412]

For valgfag, kan elever velge om de ønsker å avholde eksamen. Endelige karakterer for disse fagene regnes da ut på samme måte som andre eksamener. Elever kan videre velge om at resultater fra valgfag inkluderes i vitnemålet.

7.1.2 YRKESFAGLIG VIDEREGÅENDE OPPLÆRING

Yrkesfaglig videregående opplæring i Nederland (VMBO) varer i fire år, og kan følges av høyere yrkesforberedende utdanning (MBO).

På lik linje med studieforberedende videregående opplæring begynner yrkesforberedende opplæring med et generelt undervisningsløp (*onderbouw*). Det generelle undervisningsløpet varer i to skoleår. På slutten av sitt andre år velger elevene en av fire «sektorer»: teknologi, helse og velferd, økonomi og primærnæring. Innenfor hver sektor velger man igjen mellom fire utdanningsspor (*leerweg*): grunnleggende profesjonsspor (VMBO-BL), avansert profesjonsspor (VMBO-KL), kombinert spor (VMBO-GL), og teoretisk spor (VMBO-TL).

Hvilken læringsvei elevene velger i den yrkesforberedende opplæringen (VMBO) vil ha betydning for opptak til den ande og siste delen av yrkesrettet videregående opplæring (MBO). Hver av de

[408] Hele avsnittet er hentet fra NOKUT (2018) *Videregående opplæring og opptakskrav til høyere utdanning i utvalgte land*

[409] https://www.government.nl/topics/secondary-education/secondary-school-leaving-examination

[410] Jf. korrespondanse med Anouk Goulooze, ved informasjonssenteret for utdanning i Nederland

[411] https://www.europass.nl/wp-content/uploads/2018/02/88908-MinOCW-DUO-vwo-profiel-natuur-en-techniek-Engels-.pdf

[412] https://www.government.nl/topics/secondary-education/secondary-school-leaving-examination

fire forskjellige utdanningssporene i VMBO (BL, KL, GL og TL) passer med et av de fire MBO-nivåene, som hver og en gi ulik jobbkvalifikasjon.[413]

Som i studieforberedende videregående opplæring avsluttes yrkesforberedende opplæring (VMBO) med en nasjonal eksamen, der bestått eksamen gir avgangsdiplom.

Bestått eksamen ved det teoretiske sporet (TL) gir adgang til allmennfaglig videregående opplæring (HAVO), og til profesjons- eller ledelseslinjer i høyere yrkesforberedende utdanning (MBO). De andre tre sporene (BL, KL og GL) gir ikke adgang til allmennfaglig opplæring, men gir kun adgang til videre høyere yrkesforberedende utdanning (MBO).

I det høyere nivået av yrkesforberedende utdanning (MBO) er det fire ulike kvalifikasjonsnivåer. Disse varierer i lengde og gir et eget avgangsdiplom. Nivå 1 (assistentopplæring) varer fra ½-1 år; nivå 2 (grunnleggende profesjonsopplæring) fra 2-3 år; nivå 3 (profesjonsopplæring) fra 2-4 år; og nivå 4 (ledelsesopplæring) tar omtrent 4 år. Spesialistopplæring er en annen kvalifikasjon på nivå 4 som tar 1-2 år og følger enten profesjons- eller ledelsesopplæring.

På samme måte som i yrkesforberedende opplæring (VMBO) velger man også i høyere yrkesforberedende utdanning (MBO) mellom ulike spor (*leerweg*). Begge sporene vektlegger praktisk erfaring gjennom praksis/internships, og elevene kan velge enten en skolebasert læringsvei (BOL) eller en bedriftsbasert læringsvei (BBL). I BOL har elevene minimum 20 prosent og maksimum 60 prosent av total opplæringstid i praksis i en virksomhet. Til sammenlikning er elever som går BBL-løpet i praksis i minst 60 prosent av opplæringsløpet.[414] Uavhengig av om elevene velger BOL eller BBL vil de oppnå det samme diplomet, som kun avhenger av nivået på MBO-utdanningen.[415] Likevel er det forskjeller mellom opplæringsløpene. BOL-elever vil for eksempel i større grad får en mer generell fagkompetanse enn BBL-elevene, som får en enda mer yrkesrettet spesifisering.[416], [417]

Samlet sett varer med andre ord første og andre del av yrkesrettet vgo fra fem til åtte år, med unntak av elever som av ulike grunner er i VMBO-løpet i mer enn fire år.

VMBO undervises ved egne skoler. MBO undervises i hovedsak ved regionale VET-høgskoler ved tverrfaglige vitenskapelige høgskoler (ROC), landbrukshøgskoler (AOC) og spesialiserte yrkeshøgskoler. I 2015 gikk 89 prosent av MBO-elevene ved ROC og 5,3 prosent i AOC.[418]

Selv om elever ikke må starte på nytt dersom de ønsker overgang til et opplæringsløp på et høyere MBO-nivå, har de ofte behov for ekstra støtte for å ta igjen fagstoff som det ikke har blitt undervist i på lavere nivå. Det er opp til skolene om og eventuelt hvordan ekstrahjelp til disse

[413] Jf. korrespondanse med Anouk Goulooze, ved informasjonssenteret for utdanning i Nederland

[414] Nuffic (2015). Education systems: The Netherlands. The Dutch education system described. s. 8. Hentet fra, https://www.nuffic.nl/en/publications/find-a-publication/education-system-the-netherlands.pdf

[415] https://www.s-bb.nl/education/dutch-educational-system

[416] Ante, C. (2016). *The Europeanisation of Vocational Education and Training*. s. 125. Berlin: Springer International Publishing Switzerland

[417] Kartlegginger viser at BOL generelt har en høyere faglig «status» enn BBL-løpet og i 2016 valgte 70 prosent av VMBO-elever det skolebaserte opplæringsløpet (BOL). Den høye statusen for BOL-løpet virker imidlertid i hovedsak å gjelde for teknologiske bransjer. I tillegg viser undersøkelser at avgangselever i BBL-løpet enklere får seg arbeid og oppnår høyere lønninger enn BOL-avgangselevene. En forklaring kan være at elevene i BBL-løpet ofte har mer praktisk erfaring og kontakter enn BOL-elevene. Elever i BOL-løpet består nemlig i hovedsak av elever som kommer direkte fra barneskolen, mens over halvparten av elevene i BBL-løpet er over 24 år. BBL kan dermed trolig appellere til flere lavt kvalifiserte arbeidere som ønsker vitnemål fra et yrkesrettet vgo-løp. (Ante, C. (2016). *The Europeanisation of Vocational Education and Training*. s. 125. Berlin: Springer International Publishing Switzerland)

[418] https://www.mboraad.nl/het-mbo

elevene skal gis. Ved overgang fra VMBO til HAVO, krever for eksempel enkelte HAVO-skoler at elevene skal følge ekstra forberedende klasser for å ta igjen læringsmål i HAVO-løpet.[419]

7.1.3 AKTØRER

Flere aktører er involvert i videregående opplæring i Nederland og disse har forskjellige ansvarsområder. Generelt kombinerer Nederland sentralisert rammeverk med høy grad av lokal autonomi[420]. Dette gjelder også for videregående opplæring da det i stor grad er opp til de ulike kantonene å avgjøre organiseringen av videregående opplæring.

Det overordnete ansvaret for opplæringen ligger likevell hos *Regjeringen*, hvor ansvaret i stor grad er lagt til ministeren og statssekretæren ved *Departementet for utdanning, vitenskap og kultur*[421]. Ansvaret innebærer å sikre kvalitet i utdanningssystemet og fastsette rammeverk for sentrale deler av utdanningspolitikken. Departementet fastsetter infrastruktur og politiske krav til videregående opplæring, herunder kvalitetsstandarder, prøver og finansieringsmekanismer.[422] Departementet har i tillegg overordnet kontroll over videregående opplæring for voksne (VAVO).[423] I tillegg til å være overordnet politisk myndighet, tildeler departementet statlig støtte til videregående opplæring. Fra 2006 har dette blitt gjort gjennom et per capita tilskudd for antall elever i skolene.[424]

Det statlige tilsynsorganet *Inspektoratet for utdanning* opererer under departementet, men er en relativt autonom tilsynsenhet med ansvar for å undersøke, vurdere og presentere skolenes resultater. Det omfatter både prestasjonsresultater, kvalitets- og økonomistyring og organisering av læringsprosessen.[425] Videre fører inspektoratet kontroll over årlige eksamener og foretar nærmere undersøkelser ved oppdagelse av uregelmessige eller uforventede eksamensresultater, samt ved store avvik mellom resultater på skoleeksamen og nasjonal eksamen.[426]

Lokale myndigheter er ansvarlige for deler av utdanningspolitikken, og har bl.a. ansvar for å samle inn informasjon om frafall i skolen.[427] Videre er de ansvarlige for å sikre samsvar med departementets standarder, etablere offentlige skoler når det er nødvendig og planlegge og koordinere fasiliteter, utstyr og ansatte.

Når det gjelder administrasjon og ledelse av videregående opplæring, er denne organisert ved skolene. *Skolestyrene* har autoritet ovenfor én eller flere skoler og har ansvar for organisering, hva gjelder både ledelse av personal og ressurser, undervisning, skolenes selvevalueringer, samt kvalitetskontroll.[428]

I tillegg er den en karakteristikk ved det nederlandske skole- og utdanningssystemet at private og offentlige skoler er likestilte og relativt autonomoe ovenfor statlige styringsmyndigheter. Både

[419] OECD 82016). Reviews of National Policies for Education: Netherlands 2016. Foundations for the Future. s. 70. Paris: OECD Publishing
[420] Patrinos, H. A. (2011). School Choice in the Netherlands. I CESifo DICE Report. 9(2). s. 55-59.
[421] Nærmere bestemt Departementet for forskning, kultur og vitenskap.
[422] OECD (2014). *Education Policy Outlook: Netherlands*. s. 14. Hentet fra, http://www.oecd.org/education/EDUCATION%20POLICY%20OUTLOOK_NETHERLANDS_EN%20.pdf
[423] https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/netherlands_gd
[424] https://www.european-agency.org/sites/default/files/Inclusive_Education_Netherlands.pdf
[425] http://ncee.org/what-we-do/center-on-international-education-benchmarking/top-performing-countries/netherlands-overview/netherlands-system-and-school-organization/
[426] Inspektoratet for utdanning (2015). *Dutch Inspectorate for Education: Background Information and working method of the inspectorate.* s. 26. Hentet fra, http://www.sici-inspectorates.eu/getattachment/ab42ac74-fe55-45af-9ecc-85a757003fc6
[427] OECD (2014). *Education Policy Outlook: Netherlands*. s. 14. Hentet fra, http://www.oecd.org/education/EDUCATION%20POLICY%20OUTLOOK_NETHERLANDS_EN%20.pdf
[428] OECD (2014). *Education Policy Outlook: Netherlands*. s. 14. Hentet fra, http://www.oecd.org/education/EDUCATION%20POLICY%20OUTLOOK_NETHERLANDS_EN%20.pdf

private og offentlig videregående skoler står relativt fritt med tanke på ressursallokering, valg av pensum, samt valg av lærings- og evalueringsmetoder[429]. Skolenes autonomi må likevell forvaltes innunder rammen av sentrale regler, men dette er imidlertid begrenset til å gjelde ansettelsesregler, kvalifikasjonskrav til lærere, betalingskrav, samt fysiske krav til skolebygninger.[430] Retten til å tilby utdanning begrunner også en lik fordeling av statlige ressurser mellom offentlige og private grunnskoler og videregående skoler. Både offentlige og private skoler er med andre ord kvalifiserte for statlig finansiering, så lenge de møter standard krav til blant annet antall elever og undervisningstimer fastsatt i parlamentarisk nasjonal lovgivning.

I kombinasjon med den høye graden av autonomi for administrasjon og ledelse av vgo, har retten til å tilby utdanning gitt et mangfold av ulike private og offentlige videregående skoler, hva gjelder stil og innhold[431]. Nederland er blant landene i Europa hvor flest elever går på private skoler og i 2009 var andelen elever i private skoler på 66 prosent, mot et OECD-gjennomsnitt på 18 prosent[432]. Offentlige skoler forvaltes av myndighetene etter nasjonal lovgivning.[433] Private skoler drives vanligvis av kirken eller foreldre etter religiøse eller ideologiske formål.[434.435]

7.1.4 GJENNOMFØRING

Som følge av skoleplikten i Nederland, skal alle elever begynne i videregående opplæring etter barneskolen. Statistikk over frafall og gjennomføring kan dermed ikke sammenlignes med tilsvarende i Norge.

Det finnes heller ingen informasjon om hvor mange elever (evt. andel av elevene) som ikke begynner i videregående opplæring etter fullført barneskole. Det finnes imidlertid tall på «tidlig frafall», altså elever som avslutter utdanningen uten å ha oppnådd grunnkvalifikasjon eller er under 18 år. Skoleåret 2016-2017 var det 23 793 registrerte tilfeller av tidlig frafall. De siste skoleårene har det vært en fallende trend i antallet tidlige frafall i VMBOO/MBO-løpene. Skoleåret 2016-2017 imidlertid en svak økning sammenlignet fra forrige skoleår.[436]

Grunnkvalifikasjonsbegrepet angir det laveste utdanningsnivået som til enhver tid kreves for å finne og beholde en jobb i Nederland. Dette oppnås gjennom vitnemål fra universitetsforberedende opplæringsløp (VWO), allmennfaglig videregående opplæring (HAVO) eller andre del av yrkesforberedende oppærlingsløp - MBO nivå 2 – «basic skilled worker».[437]

[429] https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/organisation-and-governance-53_en
[430] Patrinos, H. A. (2011). School Choice in the Netherlands. I CESifo DICE Report. 9(2). s. 55-59.
[431] Education Inspectorate Ministry of Education, Culture and Science. (2017). THE STATE OF EDUCATION 2015-2016. s. 2
[432] OECD (2012). Public and Private Schools: How Management and Funding Relate to their Socio-economic Profile. s. 18. I OECD Publishing. Hentet fra, http://dx.doi.org/10.1787/9789264175006-en
[433] https://www.denederlandsegrondwet.nl/id/vi5kn3s122s4/artikel_23_het_openbaar_en_bijzonder
[434] https://www.government.nl/topics/freedom-of-education/public-authority-and-private-schools
[435] Patrinos, H. A. (20131). Private Education Provision and Public Finance: The Netherlands. I Education Economics (Vol. 21, 2013, s. 392-414). Hentet fra, https://doi.org/10.1080/09645292.2011.568696
[436] https://www.ocwincijfers.nl/verantwoord-begroten/begroting/beleidsagenda-2017/monitor-streefdoelen-onderwijs
[437] OECD (2008): Jobs for Youth: NETHERLANDS. Des emplois pour led jeunes. s. 73

Figur 7-1 Illustrasjon av utdanningssystemet i Nederland

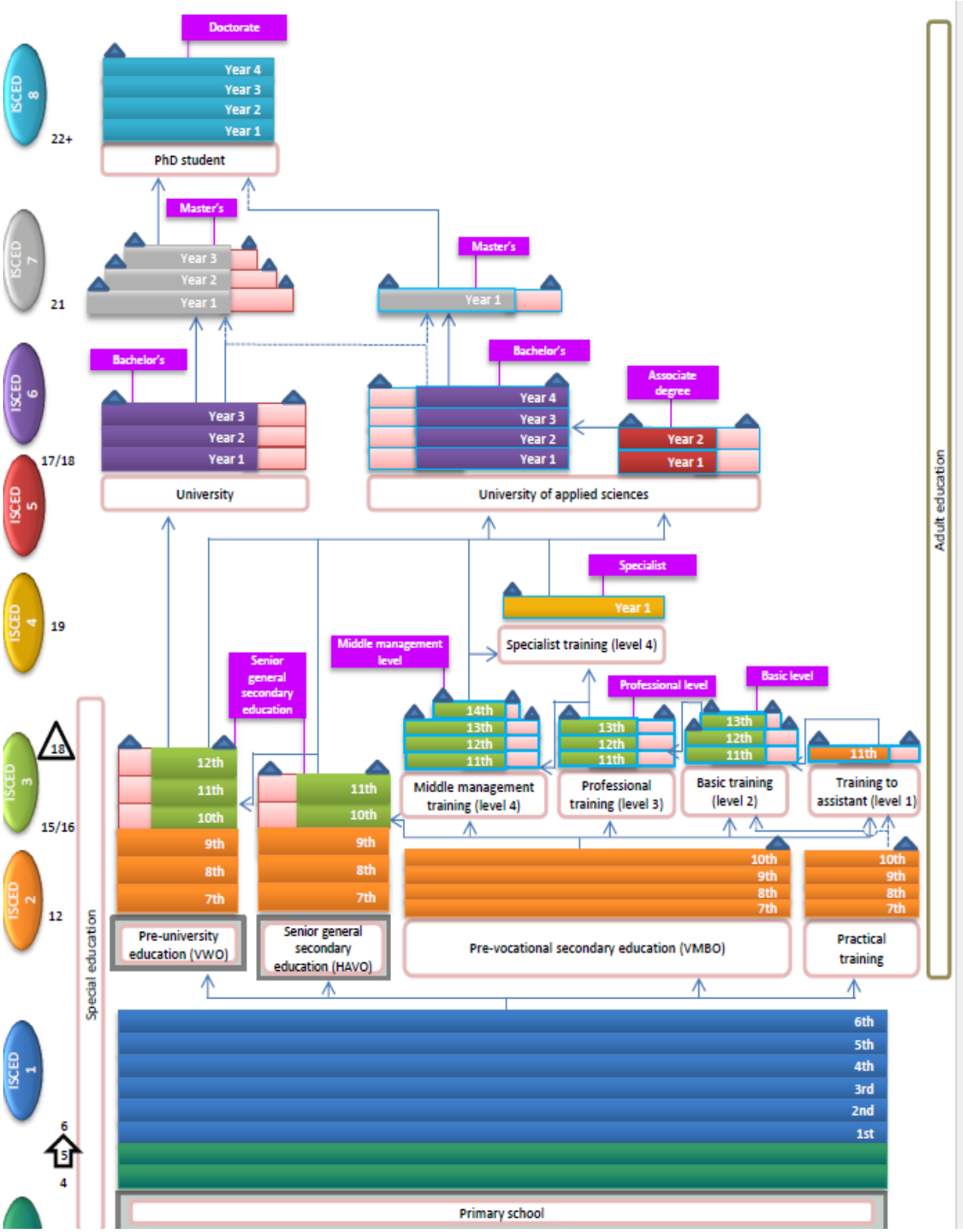

7.2 Svar på spørsmål fra utlysningen

I det følgende beskrives det nederlandske systemet for videregående opplæring med utgangspunkt i konkrete spørsmål Liedutvalget ønsker svar på.

7.2.1 OVERORDNET SYSTEMBESKRIVELSE

7.2.1.1 Hvilken aldersgruppe starter i videregående opplæring?

Sammenliknet med Norge, er ungdomsskole og videregående skole i Nederland slått sammen. Elever i Nederland starter derav på skolen som tilbyr videregående opplæring (vgo) året de fyller 12. Det er imidlertid ikke før de kommer i det fjerde året av opplæringen (som tilsvarer 10.klasse) at undervisningen er på nivå med norsk videregående. Elevene er da vanligvis 14 år.[438] [439] Unntak kan imidlertid gjelde for elever med spesialbehov og som følger spesialtilpasset undervisning i barneskolen. Disse kan være i barneskolen frem til de er fjorten år. Videregående opplæring er obligatorisk.

7.2.1.2 Er det skoleplikt i videregående opplæring?

I lov om obligatorisk skole (Leerplichtwet) av 1969 forplikter elever til å gå på skolen enten a) til med skoleåret de fyller 18 år, eller b) til de har oppnådd grunnkvalifikasjon[440]. Skolene har ikke rett til å avregistrere elever før de har oppnådd a) eller b).[441]

Grunnkvalifikasjonsbegrepet angir det laveste utdanningsnivået som til enhver tid kreves for å finne og beholde en jobb i Nederland. Dette oppnås gjennom vitnemål fra universitetsforberedende opplæringsløp (VWO), allmennfaglig videregående opplæring (HAVO) eller andre del av yrkesforberedende oppærlingsløp - MBO nivå 2 – «basic skilled worker».[442]

Foreldre er ansvarlige for at deres barn går på skolen og kan straffes med bøter, eller i verste fall fengsel for barnas skolefravær. Det er skolene selv som melder fra om elevenes fravær og er pliktige til å gi myndighetene beskjed dersom elever regelmessig er borte fra undervisningen.

7.2.1.3 Hvor lenge varer opplæringen?

Opplæringens varighet avhenger av hvilket opplæringsløp elevene følger.

Universitetsforberedende opplæringsløp (VWO) er et seksårig opplæringsløp, allmennfaglig videregående opplæring (HAVO) varer i fem skoleår, mens første del av yrkesforberedende oppærlingsøp (VMBO) går over fire skoleår. Lengden på den andre og siste delen av yrkesforberedende oppærlingsløp (MBO) avhenger av hvilken kvalifisering elevene velger.

I det høyere nivået av yrkesforberedende utdanning (MBO) er det fire ulike kvalifikasjonsnivåer. Disse varierer i lengde og gir et eget avgangsdiplom:

- Nivå 1 (assistentopplæring) varer fra ½-1 år
- Nivå 2 (grunnleggende profesjonsopplæring) fra 2-3 år
- Nivå 3 (profesjonsopplæring) fra 2-4 år
- Nivå 4 (ledelsesopplæring) tar omtrent 4 år [443]

[438] https://www.government.nl/topics/secondary-education

[439] NOKUT (2018) angir at elevene begynner i vgo når det er 14 år. Her omtales imidlertid «upper secondary eduation», det vil si når elevene velger sin faglige profil, etter to generelle opplæringsår. Elevene starter på institusjonen vgo i en alder av 12 år.

[440] https://www.perfar.eu/policy/education/netherlands

[441] Jf. korrespondanse med Anouk Goulooze, ved informasjonssenteret for utdanning i Nederland

[442] OECD (2008): Jobs for Youth: NETHERLANDS. Des emplois pour led jeunes. s. 73

[443] Smulders, H., Cox, A., Westerhuis, A. (2016). Vocational education and training in Europe – Netherlands. Cedefop ReferNet VET in Europe reports. s. 15. Hentet fra, http://libserver.cedefop.europa.eu/vetelib/2016/2016_CR_NL.pdf

Spesialistopplæring er en annen kvalifikasjon på nivå 4 som tar 1-2 år og følger enten profesjons- eller ledelsesopplæring.

Samlet sett varer dermed første og andre del av yrkesforberedende oppærlingsøp (VMBO og MBO) fra fem til åtte år, med unntak av elever som av ulike grunner er i VMBO-løpet i mer enn fire år.

For alle opplæringsløp har imidlertid elevene mulighet til å være i løpene lenger enn normert tid. Det er ingen generelle regler om hvor lenge elevene maksimalt kan oppholde seg i de ulike løpene. Skoler står imidlertid fritt til å sette egne regler for hvor mange ganger elever kan stryke og gjenoppta eksamen.[444] Forventet gjennomføringstid er lenger enn den offisielle varigheten på opplæringsløpene for både VWO, HAVO og VMBO. I skoleårene fra 2007-2013 lå den gjennomsnittlige varigheten stabilt på 6.1-6.2 år i VWO, 5.3 år i HAVO, 4.1-4.2 år i VMBO. [445,446]

7.2.1.4 Andel elever som ikke begynner i videregående opplæring etter endt grunnskole?

Som følge av skoleplikten i Nederland, skal alle elever begynne i videregående opplæring etter barneskolen.

Det finnes ingen informasjon om hvor mange elever (evt. andel av elevene) som ikke begynner i videregående opplæring etter fullført barneskole. Det finnes imidlertid tall på «tidlig frafall», altså elever som avslutter utdanningen uten å ha oppnådd grunnkvalifikasjon eller er under 18 år. Skoleåret 2016-2017 var det 23 793 registrerte tilfeller av tidlig frafall. De siste skoleårene har det vært en fallende trend i antallet tidlige frafall i VMBOO/MBO-løpene. Skoleåret 2016-2017 imidlertid en svak økning sammenlignet fra forrige skoleår.[447]

7.2.1.5 Hvor gamle er elevene når de tar "avgjørende" valg og foregår det noen form for tracking/streaming av elevene underveis i opplæringsløpet?

Frem til videregående skole er opplæringsprogrammene stort sett like for elever i forskjellige barneskoler, med unntak av elever som mottar spesialundervisning. Ved inngangen til videregående opplæring tar elevene et viktig valg i henhold til hvilket av de tre opplæringsløpene (VMBO, HAVO eller VWO) de ønsker å gå.

Det er mulig for elever å bytte opplæringsløp underveis. Likevel vil eventuelle overganger til et høyere nivå kreve at elevene gjennomfører ekstra år med undervisning for å komme opp på nivået til det utdanningsløpet de ønsker overgang til.[448,449] Opptak til høyere utdanning krever videre at elevene har et vitnemål fra HAVO eller VWO. Valg av opplæringsløp som elevene tar i 12-års alder vil dermed sette rammer for valg og mulige overganger senere i opplæringsløpet og ha betydning for antall år i videregående skole.

Elevene tar også valg av betydning innenfor de tre ulike opplæringsløpene. I alle opplæringsløp velger studentene faglige fordypninger eller profiler de siste skoleårene.

Opptak til andre del av yrkesforberedende opplæringsløp yrkesfaglig opplæring i Nederland (MBO) krever at elevene har gjennomført et fireårig pre-yrkesfaglig opplæringsløp, VMBO. Det

[444] Jf. korrespondanse med Anouk Goulooze, ved informasjonssenteret for utdanning i Nederland
[445] Ministry of Education, Culture and Science (2011). Key Figures 2007-2011. s. 14.
[446] Ministry of Education, Culture and Science (2013). Key Figures 2009-2013. s. 14
[447] https://www.ocwincijfers.nl/verantwoord-begroten/begroting/beleidsagenda-2017/monitor-streefdoelen-onderwijs
[448] http://gpseducation.oecd.org/Content/MapOfEducationSystem/NLD/NLD_2011_EN.pdf
[449] Smulders, H., Cox, A., Westerhuis, A. (2016). Vocational education and training in Europe – Netherlands. Cedefop ReferNet VET in Europe reports. s. 15. Hentet fra http://libserver.cedefop.europa.eu/vetelib/2016/2016_CR_NL.pdf

yrkesforberedendee opplæringsløpet har videre fire ulike kvalifikasjonsnivåer; VMBO-BL (grunnleggende yrkesrettet program), VMBO-TL (det teoretiske programmet), VMBO-GL (det kombinerte programmet) og VMBO-KL (mellom-leder yrkesrettet program)[450].

Hvilket kvalifikasjonsnivå elevene velger på VMBO vil ha betydning for opptak til MBO. Hver av de fire forskjellige VMBO-nivåene (BB, KB, GL og TL) svaret til et av de fire MBO-nivåene, som hver og en gir ulik jobbkvalifikasjon.[451,452,453] For overgang til HAVO må studentene ha fullført det teoretiske programmet.[454]

7.2.1.6 Er det en rett til videregående utdanning og i tilfelle hvem omfatter den?

Retten til utdanning er en konstitusjonell rettighet i Nederland. [455] Alle har rett til utdanning, og for innbyggere opp til 16 år utgjør derfor skolegang både en rett og en plikt.

Retten til utdanning gjelder *alle personer*, herunder også voksne over 18 år, elever med ulike funksjonsnedsettelser og/eller lærevansker, samt innvandrere og asylsøkere uten innvilget oppholdstillatelse.

7.2.1.7 Er retten til videregående opplæring tidsbegrenset og i tilfelle når opphører den?

Se avsnitt over.

7.2.1.8 Antallet som velger henholdsvis studieforberedende og yrkesforberedende løp?

I tabellen under vises antall elever som går i de ulike opplærinsløpene i årene 2014-2018.

Tabell 7-1 Antall elever i videregående opplæring i Nederland[456]

	Broklasse og de første tre kombinerte skoleårene	VMBO-BB (3-4)	VMBO-KB (3-4)	VMBO-GL (3-4)	VMBO-TL (3-4)	HAVO (3-5)	VWO (3-6)
2014-2015 (N=991 950)	41 108	44 333	59 600	28 791	86 075	160 044	163 454
2015-2016 (N=1 001 963)	410 515	42 486	61 095	29 374	87 023	164 317	170 978
2016-2017 (N=1 002 096	410 515	42 486	61 095	29 374	87 023	164 317	170 978
2017-2018 (N=992 209)	400 049	39 839	60 267	29 028	86 057	166 974	173 716

450

451 https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/organisation-general-upper-secondary-education-38_sq

452 https://www.government.nl/topics/secondary-vocational-education-mbo-and-higher-education/secondary-vocational-education-mbo

453 Jf. korrespondanse med Anouk Goulooze, ved informasjonssenteret for utdanning i Nederland

454 Jf. korrespondanse med Anouk Goulooze, ved informasjonssenteret for utdanning i Nederland og Altinyelken, H. K., & Karsten, S. (2015). The Netherlands: Structure, Policies, Controversies. s. 309. I Education in the European union. Pre-2003 Member states. (Corner, T. Red). London: Bloomsbury Publishing Plc

455 https://www.denederlandsegrondwet.nl/id/vi5kn3s122s4/artikel_23_het_openbaar_en_bijzonder

456 Tallene er oversendt på mail fra Anouk Goulooze, ved informasjonssenteret for utdanning i Nederland

Som tabellen viser har det de siste årene vært en liten økning i antall elever som velger studieforberedende opplæringsløp (HAVO og VWO) og en reduksjon i antall elever både i yrkesforberedende løp (VMBO), samt broklasse eller kombinert klasse.

I 2017-2018 er 340 690 av elevene (34,3 prosent) i et studieforberedende opplæringsløp (HAVO og VWO), mot 323 498 elever (32,6 prosent) skoleåret 2014-2015. Samtidig er 218 799 av elevene (21,7 prosent) i 2017-2018 i et yrkesforberedende opplæringsløp (VMBO), mot 218 799 elever (22 prosent) skoleåret 2014-2015. Antallet elever i broklasse og kombinert klasse de første tre skoleårene har sunket fra 414 108 elever skoleåret 2014-2015 til 400 049 skoleåret 2017-2018.[457]

Flertallet av elevene som velger yrkesforberedende opplæringsløp (VMBO) fullfører høyeste MBO-nivå. I 2016 fullførte i underkant av 65 000 elever nivå 4, mot ca. 45 000 på nivå 2 og 3 og i overkant av 10 000 på nivå 1.[458]

7.2.1.9 Har landet opptakskriterier eller andre ordninger som forbereder/kvalifiserer elevene til å starte i videregående opplæring og i tilfelle - hva slags?

De ulike opplæringsløpene har samme opptakskriterier og elever som har fullført alminnelig barneskole har dermed rett til å gå videre i alle løp i vgo. I særtilfeller kan skolene avholde egne opptakstester, for eksempel dersom de tilbyr spesielle program for talentfulle elever i musikk og idrett.

Det er fritt skolevalg i Nederland, og foreldre kan i utgangspunktet bestemme hvilket videregående opplæringsløp deres barn skal følge, og ved hvilke skoler, uten restriksjoner som for eksempel geografisk nedslagsfelt.[459] Foreldrene søker om opptak som behandles av skolestyrene ved de respektive skolene. De har kun mulighet til å søke om opptak ved én videregående skole om gangen.[460]

Skolestyrene kan i utgangspunktet selv bestemme om de ønsker å ta inn elever. For både offentlige og private skoler, gjelder imidlertid krav til blant annet ikke-diskriminering av elever i opptaksprosessen som følge av etnisitet, religion, seksualitet mv.[461]

Ved behandling og innvilgelse av opptak, tar skolestyrene i de videregående skolene hensyn til råd fra elevenes barneskoler om hvilket opplæringsløp som er best egnet for elevene.[462] Anbefalingen er også noe foreldre flest tar hensyn til når det velger hvilke skoler de søker om opptak til.

Rådene fra barneskolene bygger på en overordnet vurdering av evner og ferdigheter til hver elev, samt en standardisert individuell prestasjonstest som vanligvis refereres som Cito-test.[463] Å foreta en slik prestasjonstest har vært obligatorisk i barneskolen siden skoleåret 2014/2015. Testen gjennomføres i løpet av siste skoleår og resultatene beskrives som verktøy for å gjøre overgangen mellom barneskole og videregående mer flytende. Barneskolene må teste språklige, numeriske og

[457] Tallene er oversendt på mail fra Anouk Goulooze, ved informasjonssenteret for utdanning i Nederland

[458] Smulders, H., Cox, A., Westerhuis, A. (2016). *Vocational education and training in Europe – Netherlands. Cedefop ReferNet VET in Europe reports.* s. 12. Hentet fra, http://libserver.cedefop.europa.eu/vetelib/2016/2016_CR_NL.pdf

[459] Ruijs., O. & Oosterbeek, H. (2011). School choice in Amsterdam: Which schools are chosen when school choice is free? I MIT Press Journals.(Vol. 0, s. 1-64). Hentet fra, https://doi.org/10.1162/EDFP_a_00237

[460] https://www.iamsterdam.com/en/living/everyday-essentials/dutch-education-system/secondary-school

[461] Jf. korrespondanse med Anouk Goulooze, ved informasjonssenteret for utdanning i Nederland

[462] https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/organisation-general-lower-secondary-education-25_es

[463] OECD and Ministry of Education, Culture and Science. (2011). *Overcoming School Failure: Policies That Work. Background Report for the Netherlands.* s. 10. Hentet fra, http://www.oecd.org/education/innovation-education/49528317.pdf

matematiske evner, men også andre evner kan testes, som ferdigheter innen historie og naturfag.[464] Dersom testresultatene er bedre enn barneskolens forventning til eleven, og derav deres råd om passende videregående opplæringsløp, må barneskolen revurdere sitt råd om passende vgo for eleven.[465]

I 2014 ble 45,9 prosent av elevene anbefalt til yrkesforberedende opplæringsløp (VMBO), 19,3 prosent til allmennfaglig videregående utdanning (HAVO), 18 prosent til universitetsforberedende opplæringsløp (VWO) og 2,5 prosent til praktisk opplæringsløp.

7.2.1.10 Finnes det offentlige tilbud til voksne utdanningssøkende på videregående nivå?

Retten til utdanning gjelder alle personer, også de over 18 år, og nærmere regler for voksenopplæring finnes The Adult and Vocational Education Act av 1996.

VAVO er et statlig finansiert[466,467] videregående opplæringstilbud for voksne personer over 18 år. Studentene kan velge mellom tre ulike opplæringsløp: allmennfaglig videregående utdanning (HAVO), universitetsforberedende opplæringsløp (VWO) og det teoretiske yrkesforberedende opplæringsløpet (VMBO-TL).[468]

Voksenopplæringen for VMBO-TL foregår ved de samme tverrfaglige vitenskapelige høgskolene som MBO: (ROC), landbrukshøgskolene (AOC) og ved spesialiserte yrkeshøgskoler.[469] [470]
For opplæring ved ROC-sentre kreves permanent oppholdstillatelse i Nederland. Voksne har imidlertid mulighet til å ta språkkurs ved sentre for voksenopplæring selv om de ikke har fått permanent opphold.[471]

Sammenliknet med videregående opplæringsløp for elevene opp til 18 år, er opplæringsløpene for voksne kortere og varer fra ett til to år. Undervisningen foregår ofte deltid med kveldsundervisning. I 2015 var det 1332 personer som avla en eksamen i et VAVO-opplæringsløp.[472]

I Nederland går over halvparten av elevene i private skoler med statlig finansiering. At det er et begrenset offentlig tilbud av videregående opplæring for voksne er dermed kanskje ikke uventet, selv om formell voksenopplæring lenge har vært en prioritet i Nederland. Til tross for dette er om lag halvparten av utdanningen for voksne avlagt hos private, ikke-statlige institusjoner *uten* finansiell støtte fra staten.[473]

[464] https://www.government.nl/topics/primary-education/compulsory-primary-school-leavers-attainment-test
[465] Jf. korrespondanse med Anouk Goulooze, ved informasjonssenteret for utdanning i Nederland
[466] https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/adult-education-and-training-funding-53_da
[467] Vi finner det imidlertid usikkert om VAVO er finansiert av stat eller kommune. I følge OECD (2017). *OECD Skills: Strategy Diagnostic Report: The Netherlands*. s. 94. Hentet fra, https://www.oecd.org/skills/nationalskillsstrategies/OECD-Skills-Strategy-Diagnostic-Report-Netherlands.pdf, er VAVO offentlig finansiert av kommunene.
[468] (OECD, 2017). OECS Skills strategy diagnostic report: the Netherlands. s. 94. OECD Publishing.
[469] https://www.mboraad.nl/english
[470] UNESCO. (2012). World TVET Database: Netherlands. s. 11. Hentet fra, https://unevoc.unesco.org/wtdb/worldtvetdatabase_nld_en.pdf
[471] https://www.basicrights.nl/glossary/adult-education-nl/
[472] (OECD, 2017). OECS Skills strategy diagnostic report: the Netherlands. s. 94. OECD Publishing
[473] EAEA (2011): Country report the Netherlands.s.4. Hentet fra. www.eaea.org/country/netherlands.

7.2.2 TILBUDSSTRUKTUREN

7.2.2.1 Hvor mange innganger finnes til videregående opplæring på henholdsvis studieforberedende og yrkesforberedende utdanningsprogram, og hvilket nivå i EQF ligger opplæringen på?

Det er i hovedsak tre inngagner til videregående opplæring i Nederland: Elevene kan velge mellom to studieforberedende opplæringsløp (HAVO og VWO) og et yrkesfaglig opplæringsløp (VMBO).

I tillegg fins det flere overgangsløp fra barneskolen til videregående.

Hvilket nivå i EQF (European Qualifications Framework) vgo-opplæringen ligger på, avhenger av hvilket opplæringsløp elevene følger. Følgende tabell illustrerer et enkelt diagram av EQF-nivå for ulike opplæringsprogram[474]:

Tabell 7-2 Oversikt over EQF nivå for videregående opplæring

Opplæringsprogram	EQF
VWO	4
MBO 4/HAVO	3
MBO 3	2
VMBO kb, gl og tl*/ MBO 2	2
VMBO bb/ MBO 1**	1

**Yrkesforberedende opplæring, år 3 og 4 med mellom-leder løp (kb) og teoretisk (gl) og blandet løp (tl)[475].*

*** Yrkesforberedende opplæring, år 3 og 4, grunnleggende løp[476]*

7.2.2.2 I hvilken grad er systemet bygd opp med moduler som den utdanningssøkende kan velge mellom?

Etter å ha fullført det generelle opplæringsløpet, kan elevene de siste årene av VWO, HAVO og VMBO velge mellom faglige profiler/opplæringsløp. Det er fire ulike profiler både i HAVO, VWO og VMBO-TL, og elevene velger én av disse ved oppstart av studiet. Studenter i de andre VMBO-programmene velger én profil fra totalt 10 profiler.[477] I den høyere graden av vgo velger studentene en profil med obligatoriske fag og ulike valgfag. Av den grunn vil studenter i samme profil kunne ha ulike fag.[478] Det er mulig for elevene å bytte profil innad i de ulike opplæringsløpene, men ikke på tvers av opplæringsløpene.

Hver profil skal forberede elevene på deres tiltenkte jobb eller videre studier. Profilene består av både obligatoriske og valgfrie emner. For eksempel er HAVO-profilen 'økonomi og samfunn' fokusert på studier innen økonomi eller næringsliv. Ettersom VMBO-løpet er mer praktisk, er profilene også mer praktiske. VMBO har profiler som landbruk og omsorg og velferd. Elevene følger da egne klasser ut fra valgt profil, i tillegg til generelle klasser som er like for alle elever i samme opplæringsløp.[479]

[474] Nuffic. (2015). Education system: The Netherlands. Hentet fra, https://www.nuffic.nl/en/publications/find-a-publication/education-system-the-netherlands.pdf
[475] OECD (2012). PISA 2012 Database. Table V.4.5. Hentet fra http://dx.doi.org./10.1787/888933003611
[476] OECD (2012). PISA 2012 Database. Table V.4.5. Hentet fra http://dx.doi.org./10.1787/888933003611
[477] Jf. korrespondanse med Anouk Goulooze, ved informasjonssenteret for utdanning i Nederland
[478] Jf. korrespondanse med Anouk Goulooze, ved informasjonssenteret for utdanning i Nederland
[479] Jf. korrespondanse med Anouk Goulooze, ved informasjonssenteret for utdanning i Nederland

Det er ikke mulig å velge profiler fra ulike opplæringsløp. Det er imidlertid mulig å følge klasser på et høyere nivåer. Enkelte av opplæringsløpene har samme profiler, men undervisningen i profilene er på forskjellige nivåer.

Et eksempel er HAVO og VWO. Begge opplæringsløp forbereder elevene på høyere utdanning ved at elevene velger én av fire faglige fordypninger eller profiler. Disse profilene er like for begge løp: a) natur og teknologi, b) natur og helse, c) økonomi og samfunn eller d) kultur og samfunn. Selv om det ikke er mulig å bytte opplæringsløp, vil det være mulig for HAVO-studenter å følge undervisning på VWO-nivå når klassene er like.

Et annet eksempel er at elever i VMBO B-løpet kan følge nederlandsk undervisning på VMBO-KL-nivå.

Elever som følger undervisning fra et høyere nivå (innen samme profil) får dette dokumentert i vitnemålet.[480] Denne ordningen følger også av at videregående opplæring i Nederland er prestasjonsorientert. I store deler av systemet kan elever som oppnår kvalifikasjonskrav gjennom prestasjonstester umiddelbart gå videre til neste fase av opplæringsløpene[481]. For å kunne begynne i neste år av et av opplæringsløpene må elevene oppfylle visse krav. Disse kan være forskjellige i de ulike opplæringsløpene, men er de samme for alle studenter i samme løp.[482]

Systemet med profiler er antatt å gjøre det enklere for elever å bytte løp underveis i opplæringen og skal også gjøre overgangen mellom barneskole, vgo og høyere utdanning eller arbeid mer sømløs. Dersom elever ønsker å foreta et bytte mellom opplæringsløp (der dette er mulig), og profilene de har gjennomført også er gjeldende i det nye opplæringsløpet, behøver de ikke å ta disse om igjen. Denne muligheten, i kombinasjon med et prestasjonsorientert skolesystem, gjør at elevene i stor grad selv kan skape sin læringsvei gjennom opplæringsløpet. Studier viser for eksempel at Nederlandske elever valgte over 2000 ulike veier gjennom vgo i skoleårene 2003-2007.[483]

7.2.2.3 Er det mulig å velge moduler på tvers av en yrkesfaglig og studieforberedende utdanning?

Yrkesfaglig utdanningsløp (VBMO) og studieforberedende utdanningsløp (HAVO og VWO) er i Nederland atskilt uten mulighet for å velge emner eller profiler på tvers av opplæringsløpene.

Det er imidlertid mulig for elever i det teoretiske VMBO-løpet å foreta overgang til studieforberedende høgskoleutdanning (HAVO).

7.2.2.4 Finnes det alternative opplæringstilbud for elever som vil ha utfordringer med å fullføre videregående opplæring?

Det finnes alternative opplæringstilbud både for minoritetselever, elever med lærevansker og/eller særskilte behov, samt elever med funksjonshemming.

Regjeringen har gjennom såkalte *overgangsklasser* en pågående satsning på introduksjonsprogram for innvandrerbarn som nettopp har ankommet Nederland og som ikke snakker nederlandsk språk. Det har siden 2006 vært flere ulike varianter av overgangsklasser i videregående skole. I (1) *fulltids* overgangsklasser følger elevene hele utdanningsløpet i separate

[480] Jf. korrespondanse med Anouk Goulooze, ved informasjonssenteret for utdanning i Nederland
[481] http://ncee.org/what-we-do/center-on-international-education-benchmarking/top-performing-countries/netherlands-overview/
[482] Jf. korrespondanse med Anouk Goulooze, ved informasjonssenteret for utdanning i Nederland
[483] http://ncee.org/what-we-do/center-on-international-education-benchmarking/top-performing-countries/netherlands-overview/

klasser. I (2) *deltids* overgangsklassene får elever flere timer med ekstraundervisning i nederlandsk språk, og i (3) *utvidede* overgangsklasser følger elevene nederlandsk undervisning utenfor ordinære skoletimer.[484] Overgangsklassene varer normalt fra ett til tre år.[485] Så fort elevene oppnår tilstrekkelig kompetanse i nederlandsk, vil de bli overført til alminnelige skoleklasser i et av de tre vgo-løpene. Siden innføring av opplæringsloven av 2010 har deltakelse i overgangsklassene ikke vært obligatorisk for innvandrerelever, men barnas foreldre er likevel pliktige til å akseptere at barna deltar i en form for aktivitet som fremmer nederlandsk språk.[486]

Siden 2014, har avtalen om inkluderende utdanning i Nederland gjort skoler ansvarlige for å tilby passende undervisning til alle barn, hva gjelder både barneskoler og skoler for videregående opplæring.
Det innebærer at elever med funksjonshemming, lærevansker mv. har rett på et tilpasset undervisningstilbud. I henhold til den politiske strategien «Gå til skolen sammen», skal skolene ha spesialtilpasset undervisning slik at barn med og uten ekstra behov kan gå på samme skole. Det er likevel ikke alle skoler som evner å tilpasse undervisningen, og foreldre kan også velge å la barna starte i egne spesialskoler.

I alminnelige skoler tilbys læringsstøtte (LWOO) til elever som trenger ekstra hjelp for å fullføre sitt valgte opplæringsprogram. I tillegg tilbys et eget opplæringsløp, praktisk trening (PRO), til studenter som er forventet å ikke ville oppå et VMBO-vitnemål. PRO forbereder elevene til direkte arbeid i regionalt arbeidsmarked.[487] Både PRO og LWWO er del av offentlig utdanningspolitikk innrettet mot elever med spesialbehov. I 2010 startet 2 prosent av elevene i PRO.[488] Fra 2010-2013 var andelen elever med læringsstøtte i alminnelige i underkant av 12 prosent*.[489]

I Nederland finne to typer spesialskoler; spesial grunnopplæring (SBO) og spesialundervisning (VSO). SBO og VSO tilbys både på barneskolenivå og i videregående opplæring. SBO-skolene er hovedsakelig for elever med store lærevansker, lav IQ eller atferdsproblemer. I disse skolene følger elevene det samme opplæringsløpet etter de samme overordnede politiske målsetningene som alminnelige skoler. Klassestørrelsene er likevel mindre enn i vanlige skoleklasser, elevene får tilpasset støtte og kan være på ulike faglige nivåer, og elevene går i barneskolen to år lenger enn i alminnelige skoler. I VSO-skolene kan elevene følge fire forskjellige løp, ut fra hvilke former for funksjonsnedsettelser de har.[490]

7.2.2.5 Hva preger innhold og organiseringen av tilbudet om videregående opplæring til voksne?

Det fins flere statlig finansierte opplæringstilbud for voksne, i tillegg til tilbud fra private aktører som ikke mottar fra staten. Tilbudet om videregående opplæring til voksne preges derfor av en høy andel private tilbydere og full privat finansiering. Dette gjelder tross for at Departementet for utdanning, vitenskap og kultur har overordnet ansvar for videregående opplæring for voksne (VAVO),[491] og at retten til utdanning gjelder for voksne som for barn.

484 Hoogeveen, K. (2014). Effectief instrument bestrijding taalachterstand: taal en nog meer taal in de schakelklas. Sardes Speciale Editie. Hentet fra, https://www.sardes.nl/pathtoimg.php?id=1894
485 https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/static.schoolwijzer.amsterdam.nl/documents/education-in-the-netherlands.pdf
486 https://www.coa.nl/en/reception-of-asylum-seekers/living-at-an-asylum-seekers-centre/children-in-reception-centres
487 …..
488 OECD (2014): OECD REVIEWS OF EVALUATION AND ASSESSMENT IN EDUCATION: NETHERLANDS. s. 19. Hentet fra, OECD REVIEWS OF EVALUATION AND ASSESSMENT IN EDUCATION: NETHERLANDS
489 https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/statistics-organisation-and-governance-53_sr
*Sum LWOO for gutter og jenter I årene 2010 og 2013.
490 https://www.xpat.nl/journal/special-needs-education-in-the-netherlands/
491 https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/netherlands_gd

Det videregående opplæringstilbudet for voksne, VAVO, tilbys for nivåene HAVO, VWO og VMBO-TL (teoretisk yrkesforberedende opplæring).[492] Sammenliknet med alminnelig videregående opplæring tilbyr VAVO-opplæringen imidlertid en større grad av individuell læringsstøtte. VAVO-programmene har også større fleksibilitet og klassene foregår ofte deltid med kveldsundervisning[493][494].

Kravene til gjennomføring i VAVO er de samme som ved videregående opplæring for de under 18 år.[495] Et viktig kjennetegn ved VAVO er imidlertid anledningen til å uteksaminere og gi ut vitnemål for enkelafag og for hele opplæringsløp (HAVO, VWO, VMBO-TL). Dette står i motsetning til alminnelig vgo, som kun gir ut vitnemål for hele opplæringsløp. I alminnelig vgo-løp betyr det at elever som stryker på avsluttende eksamener i siste skoleår, må gå om igjen og ta alle avsluttende eksamener på nytt året etter. Dersom disse studentene velger VAVO, må de imidlertid kun ta om igjen de fagene de har strøket på.[496]

VAVO gir også elever muligheten til å endre valg av profil eller til å skaffe seg et vitnemål fra et opplæringsløp på høyere nivå uten å gå veien om alminnelig vgo.[497]

Voksenopplæringen for VMBO-TL foregår ved de samme tverrfaglige vitenskapelige høgskolene som MBO: (ROC), landbrukshøgskolene (AOC) og ved spesialiserte yrkeshøgskoler.[498] [499]
For opplæring ved ROC-sentre kreves permanent oppholdstillatelse i Nederland. Voksne har imidlertid mulighet til å ta språkkurs ved sentre for voksenopplæring selv om de ikke har fått permanent opphold.[500]

I 2015 var det 1332 personer som avla en eksamen i et VAVO-opplæringsløp.[501]

7.2.3 INNHOLDET I OPPLÆRINGEN

7.2.3.1 Finnes det fag som er felles for både yrkesfaglige og studieforberedende løp, og i tilfelle – hvilke?

Det følger av lov at alle de tre opplæringsløpene i vgo (HAVO, VWO og VMBO) skal ha obligatoriske grunnfag i den lavere graden av opplæringsløpene. Grunnfagene skal være likt for alle elever på alle skoler i samme opplæringsløp. Flere av grunnfagene er like for de tre opplæringsløpene, men noen er også forskjellige. Alle opplæringsløp har for eksempel nederlandsk, engelsk og matematikk de første årene. I HAVO kreves det i tillegg et andrespråk og i VWO kreves både et andrespråk, i tillegg til klassiske språk (gresk og latin).[502,503]

[492] (OECD, 2017). *OECS Skills strategy diagnostic report: the Netherlands*. s. 94. OECD Publishing
[493] https://www.european-agency.org/sites/default/files/Inclusive_Education_Netherlands.pdf s.51-52
[494] Det er et fokus i Nederland på at videregående opplæring for voksne bør ha fleksible rammer, slik at studentene kan tilpasse utdanningen til arbeid, familieliv, mv. Likevel viser undersøkelser at det i praksis er relativt liten fleksibilitet i offentlige opplæringstilbud for voksne. EAEA (2011): Country report the Netherlands.s. 9. Hentet fra, www.eaea.org/country/netherlands.
[495] European Comission (2009). Organisation of the education system in the Netherlands. s. 151. Hentet fra, https://estudandoeducacao.files.wordpress.com/2011/05/holanda.pdf
[496] Jf. korrespondanse med Anouk Goulooze, ved informasjonssenteret for utdanning i Nederland
[497] Jf. korrespondanse med Anouk Goulooze, ved informasjonssenteret for utdanning i Nederland
[498] https://www.mboraad.nl/english
[499] UNESCO. (2012). World TVET Database: Netherlands. s. 11. Hentet fra, https://unevoc.unesco.org/wtdb/worldtvetdatabase_nld_en.pdf
[500] https://www.basicrights.nl/glossary/adult-education-nl/
[501] (OECD, 2017). OECS Skills strategy diagnostic report: the Netherlands. s. 94. OECD Publishing
[502] Jf. korrespondanse med Anouk Goulooze, ved informasjonssenteret for utdanning i Nederland
[503] Bongers, C. m.fl. (2003). A report from the Netherlands. S. 67. I *Violence in Schools: The response in Europe* (Smith, P. red.). London: RoutledgeFalmer

Fra rundt år 2000 har skoler stort sett hatt forskjellig grunnpensum for VMBO-løpet og HAVO/VWO-løpene.[504] Selv om opplæringsløpene kan ha det samme grunnpensumet, vil kravet til prestasjonsnivå imidlertid ofte være forskjellig. For eksempel er det nasjonale standarder for engelskundervisning i HAVO og VWO, men nivåkravene er forskjellige.[505]

I den høyere graden av vgo velger studentene en profil hvor hver profil har obligatoriske fag og ulike valgfag. Av den grunn vil studenter kunne ha ulike fag enn sine medstudenter, selv om de har valgt samme profil.[506]

7.2.3.2 Hvordan er fag- og timefordelingen regulert?

Skolesystemet i Nederland er regulert og styrt gjennom flere lover, som er spesifikke for de ulike utdanningene. I tillegg til Lov om skoleplikt (Leerplichtwet), er videregående opplæring regulert gjennom Loven om videregående utdanning (Wet op het Voortgezet Onderwijs).[507]

Voksenopplærings og yrkesrettet opplæring reguleres under Lov om voksen- og yrkesopplæring (Wet Educatie en Beroepsonderwijs). Lovene definerer typer av opplæring, og har overordnede bestemmelser om blant annet formål, innhold og kvalitet i de ulike opplæringsløpene.[508,509]

Departementet for utdanning, kultur og vitenskap fastsetter lengden på skoleåret, inkludert dato og lengde for sommerferien. Kortere ferier settes av lokalt skolestyre innen overordnede rammer for ferieavvikling. Skoleåret for videregående opplæring strekker seg fra 1. august til 31. juli påfølgende år.

Fra og med skoleåret 2016/2017 har det ikke vært en nasjonal regel eller anbefaling til timeplan i videregående skole. Det foreligger imidlertid en ulovfestet norm om antall timer for hvert enkelt fag per skoleår[510]. For skoleåret 2017/2018 er normen satt til:

Tabell 7-3 Norm for antall skoletimer

	VWO	HAVO	VMBO
ISCED 24 (lavere vgo)	3 000	3 000	3 700
ISCED 34 (høyere vgo)	2 700	1 700	

Når det gjelder yrkesrettet videregående opplæring, stiller Loven om voksenutdanning og praktisk utdanning krav til fordelingen mellom skoleundervisning og praksis i BOL og BBL-læringsveiene.

[504] Bongers, C. m.fl. (2003). A report from the Netherlands. S. 67. I *Violence in Schools: The response in Europe* (Smith, P. red.). London: RoutledgeFalmer

[505] https://www.nuffic.nl/en/publications/find-a-publication/standard-for-bilingual-education.pdf

[506] Jf. korrespondanse med Anouk Goulooze, ved informasjonssenteret for utdanning i Nederland

[507] https://unevoc.unesco.org/wtdb/worldtvetdatabase_nld_en.pdf

[508] http://www.ilo.org/dyn/natlex/natlex4.detail?p_lang=&p_isn=69507

[509] http://www.ilo.org/dyn/natlex/natlex4.detail?p_lang=en&p_isn=69505&p_classification=09

[510]

7.2.4 AKTØRER OG ROLLER

7.2.4.1 Hvilket forvaltningsnivå har ansvar for opplæringen?

Flere aktører er involvert i videregående opplæring i Nederland og disse har forskjellige ansvarsområder. Tabbelen under gir oversikt over styringssystemet med ulike aktører og roller i videregående opplæring[511]. Presisering av ansvar for ulike aktører følger etter tabellen.

Figur 7-2 Aktøroversikt

Aktør	Rolle	Inngripen
Departementet for utdanning, kultur og vitenskap	Ansvarlig for den overordnede kvaliteten på utdanningen	Utvikler nasjonal politikk, kvalitetsnormer og finansierer støttetiltak. Makt til å stoppe finansiering eller legge ned skoler.
Inspektoratet for utdanning	Kontroll over utdanning, kvalitet, finansiering, sosial sikkerhet og statsborgerskap	Foretar vurderinger av skolene gjennom en tilsynsramme. Dette innebærer å diskutere absolutt og relativ ytelse med skolestyrer og fagfolk i skolene. Rapporterer svake skoler til departementet og identifiserer de gode skolene**. Vurderinger offentliggjøres.
Sektorrådene VO-rådet og MBO-rådet	Representerer skolenes (skolestyrenes) interesser	Bidrar i utvikling og implementering av nasjonal politikk. Bistår skolene i å forbedre prestasjoner.
Lokale myndigheter (kommunestyremedlem for utdanning*)	Eier av skolebygningene og ansvarlig for bygningenes vedlikehold	Øker kvaliteten av utdanning i skolene ved å sørge for finansiering og bistand på lokalt nivå
Skolestyrene	Formell representant for skolene. Ansvarlige for virksomheten og for pedagogisk kvalitet i skolene	Utarbeider planer og strukturer for skolen og styrer skolebudsjettene. Beslutter det organisatoriske og lærende klimaet i skolene. Sørger blant annet for ansettelser av lærere og annet personell og fagstøtte. Styrer kvaliteten i opplæringen og foretar intern kvalitetskontroll.

**Dvs. «oldermann»*

***I henhold til «de utmerkede skoler»-programmet av 2015, står inspektoratet ansvarlig for å bidra til å skape en utdanningskultur hvor skolene strever etter forbedring for å utmerke seg innenfor en spesifikk profil, for eksempel innovasjon. Departementet var ansvarlig for dette programmet fra 2012 til 2014.*[512]

[511] Norsk oversettelse av: *OECD (2016), Netherlands 2016: Foundations for the Future, Reviews of National Policies for Education*. s. 31. Table 1.2. OECD Publishing, Paris. http://dx.doi.org/10.1787/9789264257658-en

[512] The nederlandske inspektoratet (2015). Dutch Inspectorate of Education: Background information and working method of the inspectorate. s. 21. Hentet fra, http://www.sici-inspectorates.eu/getattachment/ab42ac74-fe55-45af-9ecc-85a757003fc6

Nederland kombinerer sentralisert rammeverk med høy grad av lokal autonomi[513].

Det overordnete ansvaret for opplæringen ligger hos *Regjeringen*, hvor ansvaret i stor grad er lagt til ministeren og statssekretæren ved *Departementet for utdanning, vitenskap og kultur*[514]. Nederland har et negativt parlamentarisk styresett[515] og ministeren er ansvarlig for opplæringen ovenfor parlamentet i medhold av Grunnloven og nasjonal lovgivning.[516] Ansvaret innebærer å sikre kvalitet i utdanningssystemet og fastsette rammeverk for sentrale deler av utdanningspolitikken i det obligatoriske opplæringsløpet. Departementet fastsetter infrastruktur og politiske krav til videregående opplæring, herunder kvalitetsstandarder, prøver og finansieringsmekanismer.[517] Departementet har i tillegg overordnet kontroll over videregående opplæring for voksne (VAVO).[518] I tillegg til å være overordnet politisk myndighet, tildeler departementet statlig støtte til videregående opplæring. Fra 2006 har dette blitt gjort gjennom et per capita tilskudd for antall elever i skolene.[519]

Det statlige tilsynsorganet *Inspektoratet for utdanning* opererer under departementet, men er en relativt autonom tilsynsenhet med ansvar for å undersøke, vurdere og presentere skolenes resultater. Dette omfatter både prestasjonsresultater, kvalitets- og økonomistyring og organisering av læringsprosessen.[520] Inspektoratet fører kontroll over årlige eksamener og foretar nærmere undersøkelser ved oppdagelse av uregelmessige eller uforventede eksamensresultater, samt ved store avvik mellom resultater på skoleeksamen og nasjonal eksamen.[521] Tilsynsrapportene til inspektoratet skal offentliggjøres. Dersom inspektoratet identifiserer spesifikke utfordringer og forbedringsområder, kan tilsynet foreslå politiske tiltak før en ny inspeksjon foretas på et senere tidspunkt.[522,523] Inspektoratet fører også kontroll over økonomien i skolen og sørger for at institusjoner med «økonomisk risiko» iverksetter forbedringsplaner.[524]

Lokale myndigheter er ansvarlige for deler av utdanningspolitikken, og har bl.a. ansvar for å samle inn informasjon om frafall i skolen.[525] Videre er de ansvarlige for å sikre samsvar med departementets standarder, etablere offentlige skoler når det er nødvendig og planlegge og koordinere fasiliteter, utstyr og ansatte.

Når det gjelder administrasjon og ledelse av videregående opplæring, er denne organisert ved skolene. *Skolestyrene* har autoritet ovenfor én eller flere skoler og har ansvar for organisering,

[513] Patrinos, H. A. (2011). School Choice in the Netherlands. I CESifo DICE Report. 9(2). s. 55-59.
[514] Nærmere bestemt Departementet for forskning, kultur og vitenskap.
[515] Det eksisterer likevel en sterk uformell norm om at regjeringen bør ha støtte fra flertallet i parlamentet, ref.
[516] Nuffic (2015). *Education system: The Netherlands. The Dutch education system described.* s. 5. Hentet fra, https://www.nuffic.nl/en/publications/find-a-publication/education-system-the-netherlands.pdf
[517] OECD (2014). *Education Policy Outlook: Netherlands*. s. 14. Hentet fra, http://www.oecd.org/education/EDUCATION%20POLICY%20OUTLOOK_NETHERLANDS_EN%20.pdf
[518] https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/netherlands_gd
[519] https://www.european-agency.org/sites/default/files/Inclusive_Education_Netherlands.pdf
[520] http://ncee.org/what-we-do/center-on-international-education-benchmarking/top-performing-countries/netherlands-overview/netherlands-system-and-school-organization/
[521] Inspektoratet for utdanning (2015). *Dutch Inspectorate for Education: Background Information and working method of the inspectorate.* s. 26. Hentet fra, http://www.sici-inspectorates.eu/getattachment/ab42ac74-fe55-45af-9ecc-85a757003fc6
[522] http://ncee.org/what-we-do/center-on-international-education-benchmarking/top-performing-countries/netherlands-overview/netherlands-system-and-school-organization/
[523] Inspektoratet for utdanning (2015). *Dutch Inspectorate for Education: Background Information and working method of the inspectorate.* s. 15. Hentet fra, http://www.sici-inspectorates.eu/getattachment/ab42ac74-fe55-45af-9ecc-85a757003fc6
[524] Inspektoratet for utdanning (2015). *Dutch Inspectorate for Education: Background Information and working method of the inspectorate.* s. 17. Hentet fra, http://www.sici-inspectorates.eu/getattachment/ab42ac74-fe55-45af-9ecc-85a757003fc6
[525] OECD (2014). *Education Policy Outlook: Netherlands*. s. 14. Hentet fra, http://www.oecd.org/education/EDUCATION%20POLICY%20OUTLOOK_NETHERLANDS_EN%20.pdf

hva gjelder både ledelse av personal og ressurser, undervisning, skolenes selvevalueringer, samt kvalitetskontroll.[526] Nederlands tilslutning til *Good Education Good Governance Act* i 2010, bekreftet skolestyrenes ansvar for kvaliteten i skolen. De senere år har dette ansvaret vært tydeligere og det har vært en økende profesjonalisering av skolestyrene. Det har også vært en økning i etableringen av skolestyrer på nasjonalt nivå, og i skolestyrenes politiske innflytelse ovenfor departement.[527]

I tillegg til skolestyret, har om lag alle videregående skoler i Nederland et rådgivende organ kalt CAT, som består av profesjonelle aktører med ulik fagkompetanse. Organet fortar faglige vurderinger av elever med forskjellige fysiske og psykiske utfordringer, læringsproblemer eller høyt skolefravær. Dersom for eksempel skolefraværet er høyt, kan CAT foreslå planer eller tiltak for å forhindre økt fravær.[528]

Private og offentlige skoler er likestilte

Retten til å tilby utdanning er en konstitusjonell rettighet[529], og Artikkel 23 oppgir at alle private skoler har rett til å tilby utdanning med offentlig finansiering, og til å velge læringshjelpemidler og lærere uten innblanding av staten. Selv om bestemmelsen direkte gjelder private aktører, har også lokale myndigheter denne friheten i henhold til ulovfestede regler om at staten ikke skal blande seg inn i pedagogiske anliggender[530].

Både private og offentlig videregående skoler står dermed relativt fritt med tanke på ressursallokering, valg av pensum, samt valg av lærings- og evalueringsmetoder[531]. Skolenes autonomi må forvaltes innunder rammen av sentrale regler. Sentralt regelverk er imidlertid begrenset til å gjelde ansettelsesregler, kvalifikasjonskrav til lærere, betalingskrav, samt fysiske krav til skolebygninger.[532] Retten til å tilby utdanning begrunner også en lik fordeling av statlige ressurser mellom offentlige og private grunnskoler og videregående skoler. Både offentlige og private skoler er med andre ord kvalifiserte for statlig finansiering, så lenge de møter standard krav til blant annet antall elever og undervisningstimer fastsatt i parlamentarisk nasjonal lovgivning. Sammen med Tjekkia, Slovakia og Østerrike, er Nederland eneste OECD land med en slik likestilt offentlig-privat ressursfordeling i skolesektoren.[533,534.] Offentlige og offentlig-finansierte private skoler er også likestilte med tanke på inspeksjon fra Inspektoratet for utdanning. Private skoler som ikke er offentlig finansiert inspiseres ikke på samme måte, men også disse skolene kontrolleres på om de møter minimumskrav til undervisningstimer og tilfredsstiller prestasjonskrav.[535]

I kombinasjon med den høye graden av autonomi for administrasjon og ledelse av vgo, har retten til å tilby utdanning gitt et mangfold av ulike private og offentlige videregående skoler.[536]

[526] OECD (2014). *Education Policy Outlook: Netherlands*. s. 14. Hentet fra, http://www.oecd.org/education/EDUCATION%20POLICY%20OUTLOOK_NETHERLANDS_EN%20.pdf

[527] OECD (2016). *Reviews of National Policies for Education: Netherlands 2016. Foundations for the future*. s.137-139. Paris: OECD Publishing

[528] Sims-Schouten, W. & Horton, 2. (2016). *Rethinking Social Issues in Education for the 21th Century: UK Perspectives on International Conserns*. (s. 98). Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing

[529] https://www.denederlandsegrondwet.nl/id/vi5kn3s122s4/artikel_23_het_openbaar_en_bijzonder

[530] Zoontjents, P. (2016) Rights and Interests in the Balance: Special Educational Needs and Disputes in the Netherlands. s. 133. I Harris, N. & Riddel, S. (2016). Resolving disputes about Educational Provision. A Comparative Perspective on Special Education Needs. New York: Routledge Publishing

[531] https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/organisation-and-governance-53_en

[532] Patrinos, H. A. (2011). School Choice in the Netherlands. I CESifo DICE Report. 9(2). s. 55-59.

[533] OECD (2012). Public and Private Schools: How Management and Funding Relate to their Socio-economic Profile. s. 18. I *OECD Publishing*. Hentet fra, http://dx.doi.org/10.1787/9789264175006-en

[534] https://www.government.nl/topics/freedom-of-education/public-authority-and-private-schools

[535]

[536] Education Inspectorate Ministry of Education, Culture and Science. (2017). THE STATE OF EDUCATION 2015-2016. s. 2

Nederland er blant landene i Europa hvor flest elever går på private skoler og i 2009 var andelen elever i private skoler på 66 prosent, mot et OECD-gjennomsnitt på 18 prosent. Til sammenlikning gikk kun én prosent av norske elever i privat skole[537]. Offentlige skoler forvaltes av myndighetene etter nasjonal lovgivning.[538]. Private skoler drives vanligvis av kirken eller foreldre etter religiøse eller ideologiske formål.[539.540]

7.2.4.2 Hvilken rolle og innflytelse har arbeidslivets parter?

Nasjonale bestemmelser angir at arbeidslivsrelatert praksis skal inngå i de yrkesrettede opplæringsløpene. Praksis tilbys imidlertid sjelden i de studieforberedende opplæringsløpene HAVO og VWO, og arbeidslivets parter er dermed i hovedsak involvert i de yrkesrettede videregående opplæringsløpene.

Samarbeidsorganisasjonen for yrkesutdanning og arbeidslivet på nasjonalt, regionalt og sektorielt nivå (SSB), er en samarbeidsorganisasjon mellom VET-høgskoler og arbeidsmarkedet. I henhold til Avtalen om voksenutdanning og praktisk utdanning, skal SSB:

- akkreditere, veilede og anbefale bedrifter for studentene,
- opprettholde og utvikle kvalifikasjonsstrukturen, og
- forske på og gi informasjon om arbeidsmarkedet, arbeidsplasser og effektiviteten i yrkesrettede utdanninger.[541]

SSB overvåker også kvaliteten på praksisplasser[542] og gir også råd til utdanningsministeren om koblingen mellom yrkesrettede utdanninger og arbeidslivet. Nærmere bestemt gir SSB råd, gjennom en samlet stemme for arbeidsliv og utdanningsinstitusjonene, om for eksempel krav til arbeidserfaring.[543,544]

I tillegg til SSB, er det nedsatt en sektororganisasjonen for videregående yrkesskoler (høyere vgo) og voksenopplæring (MBO-rådet). Foreningen representerer medlemmer som er ansatt på ROC og ATC og driver med informasjonsarbeid og kursing for ansatte. Å styrke videregående opplæring og yrkesskolenes forhold til næringslivet er en av flere målsetninger for MBO-rådet.[545]

7.2.4.3 Hvem definerer innholdet?

Departementet for utdanning, vitenskap og kultur fastsetter en nasjonal læreplan med overordnede prestasjonsmål for ulike fag i skolen. Departementet beslutter også hvilke fag som skal inngå som grunnfag innenfor de ulike opplærinsløpene.[546] Innunder denne har skolestyret, blant annet frihet til å foreta valg av pensum, samt lærings- og evalueringsmetoder.

Mer presist bestemmer departementet de overordnede læringsmålene for fagene i lavere vgo. For høyere vgo er disse læringsmålene oversatt til nasjonalt eksamenspensum.[547] I høyere videregående opplæring definerer dermed departementet innholdet i opplæringen i større

[537] OECD (2012). Public and Private Schools: How Management and Funding Relate to their Socio-economic Profile. s. 18. I OECD Publishing. Hentet fra, http://dx.doi.org/10.1787/9789264175006-en

[538] https://www.denederlandsegrondwet.nl/id/vi5kn3s122s4/artikel_23_het_openbaar_en_bijzonder

[539] https://www.government.nl/topics/freedom-of-education/public-authority-and-private-schools

[540] Patrinos, H. A. (20131). Private Education Provision and Public Finance: The Netherlands. I Education Economics (Vol. 21, 2013, s. 392-414). Hentet fra, https://doi.org/10.1080/09645292.2011.568696

[541] https://www.s-bb.nl/en/about-sbb

[542] https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/organisation-vocational-secondary-education-mbo-0_en

[543] https://www.s-bb.nl/en/about-sbb

[544] https://www.mboraad.nl/english/connection-labour-market

[545] https://www.mboraad.nl/mbo-raad

[546] Jf. korrespondanse med Anouk Goulooze, ved informasjonssenteret for utdanning i Nederland

[547] Nusche, m. fl. (2014). *OECDs Reviews of Assessment and Evaluation: Netherlands.* s. 64. OECD Publishing.

utstrekning enn i lavere vgo. Departementet fastsetter også referansenivå i obligatoriske fag. Det er for eksempel satt et detaljert referansenivå i nederlandsk språk og matematikk, som elevene er forventet å nå i løpet av de ulike opplæringsløpene i både barneskolen og i vgo. Fra skoleåret 2015/2016 har skolene måttet rapportere på elevenes prestasjoner i henhold til referansenivåene.[548]

Innen rammen av nasjonale bestemmelser foretar skolestyrene ved de videregående skolene i Nederland 86 prosent av beslutningene relatert til sine skoler, noe som er svært høy i Europeisk sammenheng[549].

Nederland er blant de to eneste landene i Europa som både har fullstendig vertikal og horisontal fleksibilitet.[550] Det er ulik praktisering av vertikal og horisontal fleksibilitet i forskjellige land. I Nederland har myndighetene satt den vertikale minimumstiden til å gjelde et helt opplæringsløp. Lokale videregående skoler kan dermed bestemme hvilke fag det skal undervises i på hvilke trinn innenfor hvert opplæringsløp[551].

I 2015 ble prosjektet «Platform Onderwijs2032» lansert av myndighetene. Prosjektet skal stimulere og tilrettelegge for en offentlig dialog mellom elever, lærere, foreldre, skolestyrene og andre interessenter om fremtidens skolesystem. Et resultat av prosjektet skal være justeringer av pensum i både barneskolen og videregående skole.[552]

7.2.4.4 Hvem betaler for opplæringen, hva må eleven bekoste selv?

Tall for OEECD viser at myndighetene dekker 96,5 og 96,4 prosent av de årlige utgiftene til offentlige og private skoler.[553] Videregående opplæring er i hovedsak gratis for elever opp til 18 år og skolene dekker utgiftene for opplæring med statlige midler[554].

Offentlige utgifter knyttet til utdanning var i 2015 på 5,4 prosent av brutto nasjonalprodukt. Staten utbetaler per capita tilskudd til videregående skoler, som får utbetalt midler for hver elev som har fått innvilget skoleplass[555]. Årlige utgifter for staten antas å være omlag 7300 euro per elev i videregående skole[556]. Selv om det er over gjennomsnittet i Europa, er det under de nordiske landene som ligger på topp.[557]

Det offentlige dekker utgifter til de fleste læringsmidler. Skolene betaler også for læringshjelpemidler til barn og unge med spesielle behov og/eller funksjonsnedsettelser, for eksempel audiobøker. Tilleggshjelpemidler er imidlertid ikke dekket av skolene, og foreldre må dermed betale for ordbøker, kalkulatorer, atlas og gymutstyr for sine barn. Foreldrene må i tillegg

[548] Nusche, m. fl. (2014). *OECDs Reviews of Assessment and Evaluation: Netherlands.* s. 64. OECD Publishing.

[549] OECD (2014). *Education Policy Outlook: Netherlands*. s. 14. Hentet fra, http://www.oecd.org/education/EDUCATION%20POLICY%20OUTLOOK_NETHERLANDS_EN%20.pdf

[550] Vertikal fleksibilitet betyr at sentrale myndigheter bestemmer hvilke fag det skal undervises i, på tvers av skoletrinn, men ikke hvordan timene skal fordeles på trinnene. Horisontal fleksibilitet betyr at myndighetene bestemmer det totale timeantallet for obligatoriske fag i skolen, men at skolene bestemmer timefordelingen mellom fagene.

[551] Please cite this publication as: European Commission/EACEA/Eurydice, 2018. Recommended Annual Instruction Time in Full-time Compulsory Education in Europe – 2017/18. Eurydice – Facts and Figures. S. 14-16. Luxembourg: Publications Office of the European Union

[552] Ministry of Education, Science and Culture (2016). Key Figures Education. S. 7.

[553] OECD (2012), Public and Private Schools: How Management and Funding Relate to their Socio-economic Profile, OECD Publishing. http://dx.doi.org/10.1787/9789264175006-en

[554] https://www.government.nl/topics/secondary-education/secondary-education-fees-and-other-educational-costs

[555] Patrinos, H. A. (2011). School Choice in the Netherlands. I CESifo DICE Report. 9(2). s. 55-59.

[556] https://www.government.nl/topics/secondary-education/secondary-education-fees-and-other-educational-costs

[557] EU-kommisjonen (2018). *Country Report The Netherlands 2018: Including an IN-Depth Review of the prevention and correction of macroeconomic imbalances.* s. 22. Hentet fra, https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2018-european-semester-country-report-netherland-en.pdf

betale for fritidstilbud i vgo som leirskole, ekskursjoner og kulturelle aktiviteter. Slike fritidstilbud er imidlertid ikke utgifter skolene kan påtvinge foreldre, som dermed kan dermed ta sine barn ut fra aktivitetene dersom de ikke ønsker eller evner å betale.

Skolene kan imidlertid i visse tilfeller kreve midler fra foreldre av barn med funksjonshemming for utgifter til spesialtransport.[558] For øvrig må foreldre sørge for skoletransporten, men kan i noen tilfeller og etter nærmere regler få tilbakebetalt deler av utgiftene til skoletransport av myndighetene.[559]

I motsetning til mindreårige, må utdanningssøkende over 18 år betale undervisnings- eller kursavgift. Avgiften for offentlige skoler settes hvert år av nederlandske myndigheter[560] og for skoleåret 2018/2019 var avgiften satt til 1.155 euro for fulltids MBO eller HAVO-utdanning. Private skoler setter egne satser.[561] Voksne elever vil imidlertid oftest være kvalifisert til et utdanningsstipend, samt et studentkort for offentlig transport med reduserte satser[562]. Vilkår for å motta utdanningsstipend er at elevene har nederlandsk statsborgerskap «eller tilsvarende rettigheter» og være bosatt i Nederland.[563]

7.2.5 OVERGANGER I SYSTEMENE

7.2.5.1 Overgangen mellom grunnskolen og videregående opplæring – finnes det forberedende opplæring mellom skoleslagene?

De fleste kantoner har valgt å organisere første året i videregående som et felles år for alle studenter, uavhengig av opplæringsløp. Dette året omtales som «brugklas» (broklasse) og binder skolesystemene i barneskolen og videregående skole sammen. Elevene vil i løpet av brugklas bl.a. lære om forskjellene mellom skolesystemene og hvordan man håndterer å ha et større selvstendig, læringsansvar m.m.[564]

De ulike videregående skolene kan velge å utsette inndelingen av elever i de forskjellige opplæringsløpene, hvis nødvendig. Elevene velger da et av opplæringsløpene etter første skoleår i vgo, basert på sine evner og interesser. De fleste skoler har likevel en inndeling allerede første skoleår av vgo.[565] Underveis i brugklas kan lærere imidlertid vurdere opplæringsløpet som elevene har valgt opp mot elevenes faglige prestasjoner. Basert på denne vurderingen kan læreren anbefale eleven et annet opplæringsløp. Ofte skifter elever faglig retning etter første året i videregående skole. I henhold til enkelte kilder innebærer dette både for eksempel endring i opplæringsløp, men også at eleven tar ekstra emner for å kunne kvalifisere seg til utdanning på et høyere nivå i samme opplæringsløp.[566].

For elever med gode faglige resultater i barneskolen, men som skårer lavt på språklige evner og ferdigheter på avsluttende tester, tilbyr enkelte videregående skoler ettårige «kopklas»[567]. Selv om kopklas tilbys i videregående skolebygninger, vil elevene administrativt fremdeles være i barneskolen. Kopklas innebærer at barneskoleelevene får et «ekstra» år med språkundervisning

[558] https://www.government.nl/topics/secondary-education/secondary-education-fees-and-other-educational-costs
[559] https://www.government.nl/topics/freedom-of-education/public-authority-and-private-schools
[560] https://www.government.nl/topics/secondary-vocational-education-mbo-and-higher-education/secondary-vocational-education-mbo
[561] https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/middelbaar-beroepsonderwijs/vraag-en-antwoord/hoogte-lesgeld-en-cursusgeld-mbo
[562] https://www.government.nl/topics/secondary-vocational-education-mbo-and-higher-education/secondary-vocational-education-mbo
[563] https://www.duo.nl/particulier/student-finance/index.jsp
[564] Morsink-Kuin /2008). *Education in the Netherlands: An Overview*. s. 17.18, New York: The Plain White Express, LLC.
[565] OECD (2016). *Reviews of National Policies for Education. Netherlands 2016: Foundations for the Future*. s. 25. Paris: OECD Publishing
[566] http://ncee.org/what-we-do/center-on-international-education-benchmarking/top-performing-countries/netherlands-overview/
[567] OECD (2009). OECD Thematic Review of Migrant Education: Country Background Report for the Netherlands. s. 132. Hentet fra, http://www.oecd.org/education/innovation-education/42485352.pdf

før vgo.[568] Tilbudet er ment å gjøre overgangen fra barneskolen til vgo enklere for elever med språkvansker[569] og skal bidra til at motiverte elever ledes inn i en skolekarriere[570]. Anbefalingen som elever med språkvansker får fra sine barneskole vil nemlig ofte være på et nivå under disse elevenes faglige potensial uten språkvansker. Kopklas skal hjelpe elevene opp på et språklig nivå som er tilstrekkelig for å følge undervisning på et høyere vgo-nivå enn det de har fått anbefalt. Dersom elevene oppnår gode nok resultater etter kopklas, kan de overføres til et vanlig opplæringsløp i vgo[571].

I videregående skole finnes videre overgangsklasser for innvandrerbarn som nettopp har ankommet Nederland og som ikke snakker nederlandsk språk. For elever med ulike former for funksjonsnedsettelser tilbys videregående opplæring både gjennom spesialklasser i alminnelige skoler og i egne spesialskoler.

7.2.5.2 Hvilke opplæringsmodeller finnes (med tanke på vekslingen mellom skole og arbeidsliv)?

I Nederland finnes flere ulike opplæringsmodeller, avhengig av hvilket opplæringsløp elevene følger. Veksling mellom skole og arbeidsliv, ved for eksempel internship, tilbys imidlertid i hovedsak i det yrkesforberedende opplæringsløpet (VMBO og MBO). [572] I henhold til Avtalen om voksenutdanning og praktisk utdanning av 1997, skal alle yrkesrettede opplæringsprogrammer inneholde praksis i en virksomhet.[573] I HAVO og VWO er praksis heller unntaket enn regelen.[574]

På samme måte som i yrkesforberedende opplæring (VMBO) velger man også i høyere yrkesforberedende utdanning (MBO) mellom ulike spor (*leerweg*), der begge i stor grad vektlegger praktisk erfaring gjennom praksis/internships. Elevene kan velge enten en skolebasert læringsvei (BOL) eller en bedriftsbasert læringsvei (BBL). I BOL har elevene minimum 20 prosent og maksimum 60 prosent av total opplæringstid i praksis i en virksomhet. Til sammenlikning er elever som går BBL-løpet i praksis i minst 60 prosent av opplæringsløpet[575]. Uavhengig av om elevene velger BOL eller BBL vil de oppnå det samme diplomet, som kun avhenger av nivået på MBO-utdanningen.[576] Likevel er det forskjeller mellom opplæringsløpene. BOL-elever vil for eksempel i større grad få en mer generell fagkompetanse enn BBL-elevene, som får en enda mer yrkesrettet spesifisering.[577]

Studier viser at BOL generelt har en høyere faglig «status» enn BBL-løpet og i 2016 valgte 70 prosent av VMBO-elever det skolebaserte opplæringsløpet (BOL). Den høye statusen for BOL-løpet virker imidlertid å gjelde i hovedsak for teknologiske bransjer. I tillegg viser undersøkelser at avgangselever i BBL-løpet enklere får seg arbeid og oppnår høyere lønninger enn BOL-avgangselevene. En forklaring kan være at elevene i BBL-løpet ofte har mer praktisk erfaring og kontakter enn BOL-elevene. Elever i BOL-løpet består nemlig i hovedsak av elever som kommer direkte fra barneskolen, mens over halvparten av elevene i BBL-løpet er over 24 år. BBL kan

[568] https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/static.schoolwijzer.amsterdam.nl/documents/education-in-the-netherlands.pdf
[569] OECD (2009). OECD *Thematic Review of Migrant Education: Country Background Report for the Netherlands*. Hentet fra, http://www.oecd.org/education/innovation-education/42485352.pdf
[570] Ingleby, D., Kramer, S. & Merry, M., S. (2013). *Educational Challenges Raised By Refugee and Asylum-Seeking Children and Other Newcomers: The Dutch Response.* S. 41-42. I Migrants and Refugees: Equitable Education for Displaced Populations. (Brown, E. L. & Krasteva, A. Red.) Charlotte: Information Age Publishing Inc.
[571] https://new2nl.com/international-education-go-dutch/
[572] Panteia, M. W. & de Haan (2015). Internships in the Netherlands. s. 8-15.
[573] https://www.s-bb.nl/education/dutch-educational-system
[574] Panteia, M. W. & de Haan (2015). Internships in the Netherlands. s. 8-15.
[575] Nuffic (2015). Education systems: The Netherlands. The Dutch education system described. s. 8. Hentet fra, https://www.nuffic.nl/en/publications/find-a-publication/education-system-the-netherlands.pdf
[576] https://www.s-bb.nl/education/dutch-educational-system
[577] Ante, C. (2016). *The Europeanisation of Vocational Education and Training*. s. 125. Berlin: Springer International Publishing Switzerland

dermed trolig appellere til flere lavt kvalifiserte arbeidere som ønsker vitnemål fra et yrkesrettet vgo-løp.[578]

7.2.5.3 Mellom de ulike tilbudene innenfor videregående opplæring, må eller kan elevene starte på nytt hvis de ombestemmer seg?

Elever som ønsker å bytte opplæringsprogram behøver ikke starte videregående opplæring på nytt. De vil imidlertid måtte «hoppe tilbake» i skoleår og dermed totalt sett gå flere år i videregående skole. Dersom elevene fullfører alle år i et av opplæringsprogrammene, har de mulighet til å starte på det nest siste året av et annet program. Dette gjelder henholdsvis overgangene fra VMBO til HAVO eller fra HAVO til VWO.[579]. Det er imidlertid ikke mulig å velge overgang fra VMBO til VWO.

Elever som først får et vitnemål i VMBO-løpet og deretter velger overgang til andre opplæringsløp som de kvalifiserer til, kalles «stablere».[580] I gjennomsnitt går åtte prosent av elevene i de ulike VMBO-løpene over til høyere opplæring, som HAVO. To tredjedeler av stablerne i yrkesrettet opplæringsløp gjennomfører og oppnår vitnemål for sitt andre opplæringsløp i høyere utdanning.[581]

Det er mulig å gjøre overganger innenfor den andre delen av yrkesrettet opplæring, MBO-løpet. Nærmere bestemt kan elever som har gjennomført et lavere MBO-nivå gjøre overganger til et høyere MBO-nivå, for eksempel fra nivå 2 (grunnleggende profesjonsopplæring) til nivå 3 (profesjonsopplæring). Det er imidlertid ikke mulig å foreta overganger som innebærer et «hopp» over flere nivåer, for eksempel fra nivå 1 til nivå 3.[582]

7.2.5.4 Finnes det forberedende opplæring og/eller overgangsordninger fra videregående opplæring til universiteter og høyskoler?

Det fins ikke egne, særskilt overgangsordninger fra videregeående til universiteter og høyskoler. VWO- og HAVO-opplæringsløpene skal imidlertid i seg selv forberede elevene til høyere utdanning ved forskningsuniversitet (WO) eller høyskole (HBO).[583]

Både HAVO og VWO forbereder elevene på høyere utdanning ved at elevene velger en av fire faglige profiler og disse profilene er like for begge opplæringsløp.[584][585]
Det er imidlertid kun VWO-løpet som forbereder og kvalifiserer elevene til opptak ved forskningsuniversitet. Det faglige nivået i undervisningen i HAVO og VWO-løpene er derfor forskjellige, selv om det undervises i de samme fagene.

Departementet har imidlertid åpnet opp for at lever kan ta eksamener på et høyere faglig nivå enn det nivået som deres primære utdanning ligger på[586]. HAVO-elever kan for eksempel derfor

[578] Ante, C. (2016). *The Europeanisation of Vocational Education and Training*. s. 125. Berlin: Springer International Publishing Switzerland
[579] https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/organisation-general-upper-secondary-education-38_es
[580] https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/organisation-general-upper-secondary-education-38_es
[581] https://www.onderwijsincijfers.nl/themas/transities-in-het-onderwijs/stapelen-in-het-voortgezet-onderwijs/stapelaars-in-het-vo
[582] Merk: Elever som gjennomfører MBO er ikke kvalifisert til opptak ved universitet. Kun VWO-elever er direkte kvalifisert til opptak ved Universitet. For MBO nivå 4-elever som ønsker opptak til universitet, er det imidlertid en mulighet å gjennomføre de to siste årene av HAVO, fulgt av de tre siste årene ved VWO, jf. http://gpseducation.oecd.org/Content/MapOfEducationSystem/NLD/NLD_2011_EN.pdf
[583] Nuffic (2013). Higher education system in the Netherlands. Hentet fra, https://www.avans.nl/binaries/content/assets/nextweb-international/studying-in-the-netherlands/highereducationsysteminthenetherlands.pdf
[584] Nuffic (2013). Higher education system in the Netherlands. Hentet fra, https://www.avans.nl/binaries/content/assets/nextweb-international/studying-in-the-netherlands/highereducationsysteminthenetherlands.pdf
[585] Det er fire faglige profiler som elevene kan velge mellom og disse er like for HAVO og VWO: a) natur og teknologi, b) natur og helse, c) økonomi og samfunn eller d), kultur og samfunn. Valget tas etter den grunnleggende fasen, som er de første tre skoleårene av både VWO og HAVO, men i VWO er antall år med fordypning i faglig profil tre år fremfor to år i HAVO.
[586] https://www.government.nl/topics/secondary-education/secondary-school-leaving-examination

ta emner på VWO-nivå i enkelte fag. Elever som gjennomfører klasser på et høyere nivå vil få dette skrevet inn i vitnemålet ved fullført opplæringsløp.[587] VWO-løpet inneholder i tillegg til de faglige profilene to understrømmer; gymnasium og ateneum. Førstnevnte krever at elevene anlegger eksamen i de klassiske språkene gresk og latin.[588] For øvrig ligger kravene til prestasjoner i VWO-løpet på et høyere nivå enn HAVO.

7.2.6 GJENNOMFØRING OG KOMPETANSEOPPNÅELSE

7.2.6.1 Hvilke krav er det til å gjennomføre og bestå (standpunktkarakter, eksamen, fagprøve og lignende)?

Standpunktkarakterer

I lavere vgo settes karakterer normalt av læreren. Læreren bruker normalt standardiserte vurderingsverktøy som støtte for vurderingen. Hvilke verktøy som anvendes varierer, men elevene har som regel flere muligheter til å vise læreren sitt faglige nivå[589].

Avsluttende standpunktkarakterer i videregående skole er gjennomsnittskarakteren av avsluttende skoleeksamen og nasjonaleksamen i de enkelte fag. Nærmere bestemt er det i hvert opplæringsløp en samling av avsluttende nasjonale eksamener. Disse er like ved alle skoler og er vanligvis utviklet av Cito, i samarbeid med faglig ekspertise. I tillegg lager skolene egne eksamener i hvert fag ut fra pensum i de enkelte fagene. Eksamener rettes både av faglærer og en ekstern sensor, og klager på karakterer kan rettes til Inspektoratet for utdanning som foretar en endelig avgjørelse.[590]

Videregående opplæring i Nederland anvender et karaktersystem med en karakterskala fra 1 (lavest) til 10 (høyest). Elever må minimum ha oppnådd karakter 6/5,5 for å bestå faget.[591][592] Det er en del av den nederlandske kulturen å kun gi toppkarakterer i helt spesielle tilfeller. Andelen elever som oppnår toppkarakter er dermed relativt lav sammenliknet med land som USA og Storbritannia.[593].

Eksamen

HAVO og VWO opererer med én skoleeksamen og én nasjonal eksamen i slutten av siste skoleår. Elevene må bestå begge eksamener for å gjennomføre opplæringsløpene. Skoleeksamen gjennomføres av og på de enkelte skolene, og skolene står fritt i valget av eksamensdato, samt hvor mange ganger de ønsker å teste elevene i de ulike fagene. Skoleeksamen består vanligvis av to eller flere tester per fag, som kan være både skriftlige, muntlige og praktiske. Nasjonaleksamen er én skriftlig eksamen per fag som er felles for alle elever som gjennomfører samme opplæringsløp innen HAVO og VWO. Eksamensspørsmålene er derav like for alle skoler i landet, selv om fagene både kan være obligatoriske og valgfrie ved de enkelte skolene. Nasjonaleksamen finner sted mot slutten av avsluttende år og holdes av departementet[594].

[587] Jf. korrespondanse med Anouk Goulooze, ved informasjonssenteret for utdanning i Nederland

[588] https://www.europass.nl/wp-content/uploads/2018/02/88908-MinOCW-DUO-vwo-profiel-natuur-en-techniek-Engels-.pdf

[589] Nusche, m. fl. (2014). OECDs Reviews of Assessment and Evaluation: Netherlands. s. 62-63. OECD Publishing.

[590] Nusche, D., et al. (2014), OECD Reviews of Evaluation and Assessment in Education: Netherlands 2014, OECD Reviews of Evaluation and Assessment in Education. s. 63-64. OECD Publishing. Hentet fra, http://dx.doi.org/10.1787/9789264211940-en

[591] Ulike kilder angir forskjellige ståkarakterer i vgo. I henhold til denne kilden er ståkarakter 6 i både vgo og høyere utdanning: https://www.studyinholland.nl/education-system/dutch-grading-system

[592] Nusche, m. fl. (2014). *OECDs Reviews of Assessment and Evaluation: Netherlands.* s. 64. OECD Publishing.

[593] https://www.studyinholland.nl/documentation/grading-systems-in-the-netherlands-the-united-states-and-the-united-kingdom.pdf

[594] https://www.government.nl/topics/secondary-education/secondary-school-leaving-examination

For valgfag, kan elever velge om de ønsker å avholde eksamen. Endelige karakterer for disse fagene regnes da ut på samme måte som andre eksamener. Elever kan videre velge om resultater fra valgfag inkluderes i vitnemålet.

Avsluttende eksamener kan gjennomføres med tilpasninger, for eksempel med hensyn til funksjonsnedsettelser eller språklige evner. For studenter som har andre morsmål enn nederlandsk og som har gått på skole i Nederland i mindre enn seks år, inkludert det avsluttende skoleåret, kan skolen selv velge om elevene skal få a) tredve minutter ekstra tid på nasjonaleksamen, b) anvende enspråklige ordbøker, eller c) anvende flerspråklige ordbøker, som oversetter nederlandsk språk til elevenes morsmål[595].

Opptakskrav for MBO (yrkesrettet vgo; høyere nivå)
Valg av læringsvei i VMBO-løpet avgjør hvilket nivå av det yrkesrettede opplæringsløpet (MBO) elevene er kvalifisert til.[596] For eksempel kan elever som har gjennomført enten VMBO-TL (det teoretiske programmet), VMBO-Gl (det kombinerte programmet) eller VMBO-KL kan starte i MBO nivå 3.[597] En VMBO-Tl student kan fortsette på HAVO eller en MBO-4 utdanning. Fra VMBO-BL kan elevene enten fortsette sine studier i VMBO-KL eller i MBO-1[598].[599]

7.2.6.2 Hvor mange nivåer av kompetanseoppnåelse finnes (jf. grunnkompetanse i Norge)?

De ulike opplæringsløpene i videregående skole gir ulike nivåer av kompetanseoppnåelse. Grunnkompetanse i Nederland er definert som «grunnkvalifikasjon». Gjennomførte opplæringsløp med kompetansenivåer over MBO-nivå 2 oppnår grunnkvalifikasjon. Dette gjelder MBO nivå 2-4, HAVO og VWO. Nivåene under grunnkvalifikasjon tilsvarer MBO nivå 1 og samtlige VMBO-linjer.[600]

VMBO-linjene gir således ingen grunnkvalifikasjon, men linjene kvalifiserer til opptak i MBO.[601] Ettersom de ulike VMBO-løpene er koblet opp mot de ulike MBO-nivåene, har valget av VMBO-linje betydning for hvorvidt eleveme senere vil oppnå grunnkvalifikasjon. For eksempel vil VMBO-BL-elever kun kvalifisere seg til MBO-1, som ikke gir grunnkvalifikasjon. Dersom VMBO-BL-elevene ønsker å oppnå grunnkvalifikasjon må de først gjennom VMBO-KL-løpet, som de også kvalifiserer for. VMBO-KL kan siden kvalifisere elevene til MBO nivå 3, som ligger over kravet for grunnkvalifikasjon. [602].

Nærmere om rangering av vitnemål
For de studieforberedende opplæringsløpene er vitnemål fra VWO rangert høyere enn vitnemål fra HAVO. I henhold til artikkel avtalen om Høyere utdanning og forskning (WHW) artikkel 7.24, kan studenter med et vitnemål fra VWO være kvalifisert til opptak ved at nederlandsk forskningsuniversitet eller høyskole (HBO), mens elever med HAVO-vitnemål kun kan kvalifisere til HBO.[603,604] HAVO-elevene kan imidlertid også kvalifiseres til universitetsutdanning dersom de først gjennomfører 5. og 6. år av VWO-løpet.[605,606]

[595] https://www.government.nl/topics/secondary-education/secondary-school-leaving-examination
[596] https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/organisation-general-upper-secondary-education-38_sq
[597] https://www.government.nl/topics/secondary-vocational-education-mbo-and-higher-education/secondary-vocational-education-mbo
[598] Jf. korrespondanse med Anouk Goulooze, ved informasjonssenteret for utdanning i Nederland
[599] En god beskrivelse av de ulike læringsveiene i VMBO-løpet: http://www.cedefop.europa.eu/files/4142_en.pdf
[600] https://www.dynot.net/en/education-system-info/dutch-education-system-info
[601] https://www.dynot.net/en/education-system-info/dutch-education-system-info
[602] Jf. korrespondanse med Anouk Goulooze, ved informasjonssenteret for utdanning i Nederland
[603] Nuffic (2015). Education system: the Netherlands. S. 9. Hentet fra, https://www.nuffic.nl/en/publications/find-a-publication/education-system-the-netherlands.pdf
[604] https://www.government.nl/topics/secondary-vocational-education-mbo-and-higher-education/secondary-vocational-education-mbo
[605] https://www.europass.nl/wp-content/uploads/2018/02/88908-MinOCW-DUO-vwo-profiel-economie-en-maatschappij-Engels.pdf
[606] https://www.europass.nl/wp-content/uploads/2018/02/88908-MinOCW-DUO-havo-profiel-economie-en-maatschappij-Engels.pdf

Vitnemål fra MBO-løpene er videre rangert fra nivå 1 (lav) til nivå 4 (høy). De fire nivåene leder frem til fire spesifikke jobbkvalifiseringer:

- MBO nivå 1: assistentopplæring
- MBO nivå 2: grunnleggende profesjonsopplæring
- MBO nivå 3: profesjonell profesjonsopplæring
- MBO nivå 4: ledelsesopplæring

7.2.6.3 Hvordan er gjennomføringen i landene? Og hvordan defineres gjennomføring?

Skoleåret 2011/2012 var frafallsprosenten i de videregående opplæringsløpene i gjennomsnitt på 0.9 %.[607] Frafallsraten varierer imidlertid mellom de ulike opplæringsløpene. I de tredje årene av HAVO og VWO var den på 0,1 prosent, mens VMBO tilbudt av VAVO-institusjoner hadde et frafall på 19,3 prosent. Tredje og fjerde år av VMBO-løpene står for de største andelene av tidlig skolefrafall i vgo.

Skolefrafall i vgo er en hovedårsak til at elever ikke oppnår grunnkvalifikasjon.[608] Grunnkvalifikasjonsbegrepet angir det laveste utdanningsnivået som til enhver tid kreves for å finne og holde på en jobb i Nederland. Vitnemål som er ansett å gi elever grunnkvalifikasjon er vitnemål fra VWO, HAVO eller MBO nivå 2 – «basic skilled worker». Skoleåret 2014-2015 var det for eksempel om lag 25 970 elever som sluttførte skolegangen uten å ha oppnådd minimum MBO nivå 2, HAVO eller VWO[609]. Grunnkvalifikasjon er en viktig inngangsbillett til arbeidslivet, og det er vanskelig å få jobb i Nederland uten denne. [610]_Unge og voksne uten grunnkvalifikasjon er også ofte de første som mister jobbene sine ved nedgang i økonomien.

Nederlandske myndigheter siden 2002 derfor iverksatt tiltak for å sikre at befolkningen oppnår grunnkvalifikasjon[611]. Arbeidsgivere er blant annet berettiget til reduksjon i skatter og sosialforsikringsbidrag dersom de tilbyr opplæring og tilsyn til ansatte som senere skaffer seg grunnkvalifikasjon[612,613]. Departementet for utdanning, vitenskap og kultur har videre inngått frivillige, skriftlige avtaler med lokale myndigheter og videregående yrkesskoler, for å sikre arbeidet mot frafall i VMBO.[614] Undersøkelser viser at overgangen mellom VMBO og MBO er særlig kritisk med tanke på skolefrafall.[615] I tillegg til disse tiltakene, har tilpasset undervisning i videregående skole, som LWOO og PRO, som formål å bidra til så mange elever som mulig fullfører en av de tre opplæringsløpene i vgo og dermed sikrer grunnkvalifikasjon.[616]

Fra 2001-2013 sank antallet elever som *ikke* fullfører vgo fra ca. 71 000 til 27 950.[617] Siden da er satsningspolitikken på skolefrafall videreført med nye mål for reduksjon av frafallsandel.[618]

[607] OECD (2014). Education Policy Outlook: Netherlands. s. 8. Hentet fra, http://www.oecd.org/education/EDUCATION%20POLICY%20OUTLOOK_NETHERLANDS_EN%20.pdf

[608] Ingleby, D., Kramer, S. & Merry, M., S. (2013). Educational Challenges Raised By Refugee and Asylum-Seeking Children and Other Newcomers: The Dutch Response. S. 42-43. I Migrants and Refugees: Equitable Education for Displaced Populations. (Brown, E. L. & Krasteva, A. Red.) Charlotte: Information Age Publishing Inc.

[609] https://www.houseofrepresentatives.nl/dossiers/school-dropout

[610] Ingleby, D., Kramer, S. & Merry, M., S. (2013). Educational Challenges Raised By Refugee and Asylum-Seeking Children and Other Newcomers: The Dutch Response. S. 42-43. I Migrants and Refugees: Equitable Education for Displaced Populations. (Brown, E. L. & Krasteva, A. Red.) Charlotte: Information Age Publishing Inc.

[611] Se også fra s. 41 på http://www.cedefop.europa.eu/files/4142_en.pdf

[612] EAEA (2011): *Country report the Netherlands*.s. 8. Hentet fra, www.eaea.org/country/netherlands

[613] https://www.houseofrepresentatives.nl/dossiers/school-dropout

[614] Ingleby, D., Kramer, S. & Merry, M., S. (2013). Educational Challenges Raised By Refugee and Asylum-Seeking Children and Other Newcomers: The Dutch Response. S. 42-43. I Migrants and Refugees: Equitable Education for Displaced Populations. (Brown, E. L. & Krasteva, A. Red.) Charlotte: Information Age Publishing Inc.

[615] OECD (2010). *OECD Reviews of Migrant Educaton*. s. 54. OECD Publishing.

[616] …..

[617] Gjelder elever under 25 år.

[618] . Bedre overgang mellom pre-yrkesopplæring og

yrkesfaglig utdanning, fokusere på spesialbehovsfasiliteter, tilby skreddersydde opplæringsprogram, gi elever informasjon og karriereveiledning, ha et mer attraktivt sports- og kulturtilbud i skolen, tilby programmer for 18-23 åringer som dropper ut av skolen. For å nå målene må myndighetene blant annet samarbeide med lokale myndigheter, skoler, arbeidsgivere og andre interessenter og anvende økonomiske virkemidler som skolefinansiering for arbeid med å redusere skolefrafall.

8. VIDEREGÅENDE OPPLÆRING I FINLAND

8.1 Overordnet beskrivelse av systemet for videregående opplæring

Utdanningssystemet i Finland omfatter obligatorisk grunnskole (bestående av førskole, barneskole og ungdomsskole), videregående opplæring og høyere utdanning. Det er i tillegg en rekke alternativer for voksenopplæring på alle trinn f.o.m. ungdomsskolen. Grunnskolen og videregående opplæring er gratis, og også høyere utdanning er i hovedsak gratis.

Videregående opplæring er ikke obligatorisk, men en stor andel av elevene velger å fortsette opplæringen etter å ha fullført den niårige obligatoriske grunnskolen. I 2016 var det 2,5 prosent av elevene som valgte å *ikke* begynne rett i videregående etter fullført grunnskole.[619]

Alle elever som fullfører den niårige grunnskolen er kvalifisert for videregående opplæring. Det er ingen avsluttende, nasjonale eksamener ved utgangen av grunnskolen, og opptak til videregående er dermed basert på elevenes standpunktkarakterer i de teoretiske emnene fra grunnskolen. Det er læreren i det spesifikke faget som fastsetter standpunktkarakter.[620] I tillegg til standpunktkarakterer i de teoretiske fagene, får elevene poeng for annen type utdanning (for eksempel forberedende kurs til videregående opplæring) m.m. I tillegg kan enkelte læresteder og studier kreve en opptaksprøve samt gi poeng for tidligere yrkeserfaring. Dette er vanligst for opptak til yrkesfaglig opplæring. Elevens resultat på opptaksprøven vil da regnes sammen med poengene fra hhv. standpunktkarakterene fra grunnskolen samt ev. annen utdanning og yrkeserfaring.[621]

8.2 Studieforberedende og yrkesforberedende videregående opplæring

I Finland skilles det mellom studieforberedende videregående opplæring og yrkesforberedende videregående opplæringen. Begge opplæringsløpene varer vanligvis i tre år.[622] I hht. den nye reformen for yrkesfaglig opplæring vil imidlertid opplæringen fremover være mer individuelt tilpasset etter den enkelte elevs behov, og opplæringen kan derfor vare både lenger og kortere enn de normerte tre årene.

Studieforberedende og yrkesforberedende opplæring foregår på ulike skoler og har ulikt fag- og timeinnhold. Det finske skole- og utdanningssystemet er imidlertid svært fleksibelt, med muligheter til å velge både studieretning og fag på nytt. Utgangspunktet for finsk skole- og utdanningspolitikk har vært at all opplæring på videregående nivå skal kvalifisere til videre studier på høyskole og universitet. Både yrkesfaglig og studiespesialiserende videregående opplæring gir dermed mulighet til å studere videre, og myndighetene har rigget den videregående opplæringen slik at det ikke skal være noen blindveier i utdanningsløpet.[623]

I hht. tall fra det finske statistikkbyrået har det vært en reduksjon i andel elever som velger studiespesialiserende videregående opplæring de siste årene. I 2001 valgte 54 prosent av ungdommene å gå i studiespesialiserende videregående opplæring, mens det i 2016 var 52,7 prosent av elevene som valgte det samme. Tilsvarende har andelen som valgte å begynne på en yrkesfaglig videregående opplæring økt fra 36 prosent i 2001 til 42,5 prosent i 2016.[624]

619 https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/upper-secondary-and-post-secondary-non-tertiary-education-11_en
620 https://www.oph.fi/download/146428_Finnish_Education_in_a_Nutshell.pdf
621 https://studieinfo.fi/app/#!/koulutus/1.2.246.562.17.6718550689, http://www.cedefop.europa.eu/files/5171_en.pdf
622 https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/finland_en
623 http://www.cedefop.europa.eu/files/5171_en.pdf
624 624

8.2.1.1 Studieforberedende videregående opplæring

Studiespesialiserende opplæring er mer teoretisk enn yrkesfaglig opplæring, og fokuserer i hovedsak på realfag og humanistiske fag. Enkelte skoler for studiespesialiserende opplæring er spesialiserte og fokuserer på f.eks. musikk, idrett eller realfag. Det er også forskjeller mellom inntakskravene for opptak – noen skoler er mer populære enn andre og er derfor vanskeligere å komme inn på.

For å fullføre studiespesialiserende vgo må eleven ta minimum 75 kurs, hvorav 47-51 er obligatoriske (avhengig av hvilket nivå man tar matematikk), 10 er spesialiserende kurs, og de øvrige kursene står eleven fritt til å velge blant kursene skolen tilbyr (inkludert yrkesfaglige kurs og fag).[625] Kursene relateres ikke til spesielle årsklasser, og studentene står relativt fritt til å velge egen progresjon.[626] [627]

Ett skoleår er vanligvis inndelt i 6 ulike perioder hvor hver periode inneholder fem eller seks kurs/læreemner. Hvert kurs består gjennomsnittlig av 38 skoletimer, som varer minimum 45 minutter. Samme kurs/læreemne kan inngå i flere perioder og elevene får en karakter for hvert kurs. Den avsluttende karakteren for et læreemne/kurs gis imidlertid ved den avsluttende vurderingen når eleven har fullført utdanningen.[628] [629]

8.2.1.2 Yrkesfaglig videregående opplæring

Yrkesfaglige kvalifikasjoner i vgo kan oppnås gjennom studier på yrkesfaglige, videregående skoler (*ammatilliset oppilaitokset, yrkeläroanstalterna*), gjennom arbeid som læring i en bedrift (oppis*opimuskoulutus, läroavtalsutbildning)* eller gjennom en kompetansebasert kvalifikasjonsvurdering (*ammattitutkinnot, yrkesexamina*).[630] [631]

Majoriteten av ungdom som etter niårig grunnskole ønsker å starte i yrkesfaglig videregående opplæring, gjør dette på en yrkesfaglig videregående skole. Opplæringen kombinerer teoretisk og praktisk opplæring på skolen, med minimum seks måneders praktisk opplæring i bedrift/på en arbeidsplass.[632] Elevene mottar ikke lønn og de ansatte mottar ikke opplæringskompensasjon. Innholdet i opplæringen i bedrift avtales individuelt for hver enkelt elev, og som et samarbeid mellom skole og arbeidsplassen.[633]

Omtrent 20 prosent av elevene i den finske yrkesfaglige opplæringen er ansatt som lærling i en bedrift. Omkring 80 prosent av opplæringen er praktisk orientert ved arbeidsplassen, mens resten av den teoretiske opplæringen skjer hovedsakelig ved ordinære yrkesfaglige læresteder og/eller yrkesfaglige utdanningssentre for voksne. Det er satt krav om at lærlingen må være minst 15 år, men flertallet av lærlingene er voksne.[634]

For yrkesfaglig vgo skilles det mellom tre typer kvalifikasjoner: grunnleggende yrkeskompetanse, viderekommen yrkeskompetanse og spesialisert yrkeskompetanse. I hht. den nye reformen av 2018 tilbys det yrkesfaglig opplæring innenfor 10 ulike fagområder[635]:

- Landbruk og skogdrift

625 http://www.mantsalanlukio.fi/index.php/in-english/in-english-testi/finnish-upper-secondary-school-in-a-nutshell
626 https://minedu.fi/en/general-upper-secondary-education
627 https://www.infopankki.fi/en/living-in-finland/education/after-comprehensive-school/upper-secondary-school
628 https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/teaching-and-learning-general-upper-secondary-education-15_en
629 https://www.oph.fi/utbildning_och_examina/gymnasiet
630 http://www.cedefop.europa.eu/files/5171_en.pdf
631 Kompetansebasert kvalifikasjonsvurdering gjennomføres også i hovedsak av voksne, som har studert tidligere og/eller har arbeidserfaring.
632 https://www.infopankki.fi/en/living-in-finland/education/the-finnish-education-system
633 http://www.cedefop.europa.eu/files/8100_en.pdf
634 http://www.cedefop.europa.eu/files/8100_en.pdf
635 https://studyinfo.fi/wp2/en/vocational-education-and-training/fields-of-vocational-education-and-training/

- Arbeidsliv, administrasjon og jus
- Utdanning
- Helse og velferd
- Humaniora og kunst (bl.a. kunsthåndverk, musikk, sirkus, dans, teater)
- Informasjons- og kommunikasjonsteknologi
- Natur og Miljø
- Service yrker (bl.a. hår- og skjønnhetspleie, restaurant, turisme, sport, rengjøring)
- Samfunnsvitenskap
- Teknologi

Tidligere har det finske systemet for yrkesfaglig opplæring bestått av 351 ulike kvalifikasjoner fordelt på de tre kvalifikasjonsnivåene. I den nye reformen av 2018 er dette redusert til 164 ulike kvalifikasjoner til sammen (43 kvalifikasjoner innen grunnleggende yrkeskompetanse, 65 kvalifikasjoner innen viderekommen yrkeskompetanse og 56 kvalifikasjoner innen spesialisert yrkeskompetanse). Det nye kvalifikasjonssystemet består dermed av bredere sammensatte kvalifikasjoner. På denne måten vil eleven velge mer individuelt tilpassede opplæringsløp, og opplæringen anses dermed som mer fleksibel både for eleven selv men også med tanke på arbeidslivets skiftende behov, sammenlignet med den tidligere ordningen.

8.2.2 STUDENTEKSAMEN

Når eleven har fullført alle kursene/læreemnene, gjennomføres *studenteksamen*. Denne består av minst fire eksamener. Siden 2005 har den eneste obligatoriske delen av studenteksamen vært morsmål (finsk, svensk eller samisk). I tillegg skal elevene velge tre andre emner. Elevene kan velge mellom andremorsmål (svensk eller finsk), fremmedspråk, matematikk, eller et av realemnene (*reaali)*. Realemnene omfatter bl.a. religion, filosofi, psykologi, historie, fysikk, kjemi, biologi, geografi m.m. Studenteksamen skal som nevnt bestå av *minst* fire emner, men elevene har også mulighet til å inkludere flere eksamener i sin studenteksamen samt gjenoppta eksamen og forbedre karakterer ved et senere tidspunkt.

Studenteksamen organiseres vår og høst hvert år, og ved samme tidspunkt for alle læresteder.[636] Hver eksamen varer i seks timer. Eksamen kan avlegges i etapper. Studentene som har bestått de fire obligatoriske eksamenene, mottar studenteksamen. Studenteksamen er krav for opptak til høyere studier i Finland, men høyskoler og universiteter kan også arrangere egne egnethetstester og sette egne krav til opptak i tillegg til studenteksamen.

Det arbeides med å digitalisere gjennomføringen av studenteksamen. De første digitale testene ble gjennomført høsten 2016, og målsettingen er at alle elever som gjennomfører studenteksamen våren 2019 skal gjøre dette digitalt.

Studenteksamen er regulert av Lov om videregående opplæring. Det er en egen nemd, studenteksamensnemden (*ylioppilastutkintolautakunta*) nedsatt av departementet, som er ansvarlig for å organisere og administrere gjennomføringen av studenteksamen hvert år. Det er omtrent 40 medlemmer i nemdas styre, og disse nomineres hvert år av universiteter, høyskoler og direktoratet for utdanning. Medlemmene representerer de ulike fagene som dekkes av studenteksamen. Det faglige innholdet i testene utvikles av nemda, samt sekretariatet på omkring 350 ansatte.[637] Vurderingen av elevenes eksamen gjøres i to runder: i første omgang gjennomfører lærerne ved det aktuelle lærestedet en foreløpig vurdering av hver enkelt elevs besvarelse, før den sendes videre til studenteksamensnemda for endelig vurdering.

[636] Det store flertallet av elevene velger å gjennomføre studenteksamen på våren.
637 https://www.ylioppilastutkinto.fi/en

Studiespesialiserende opplæring foregår i hovedsak ved fysiske læresteder som tilbyr fulltids opplæring (*päivälukio*), men det er også enkelte skoler som tilbyr studiespesialiserende vgo gjennom «fjernskole» (*etälukio*). Dette tilbudet gjelder både for fulltids- og heltidsstudenter, samt studenter i alle aldre. Tilbudet er individuelt tilpasset etter studentens ønsker og behov og i samarbeid med det aktuelle lærestedet.[638]

8.2.3 AKTØRER

Det er i hovedsak kommunene som tilbyr videregående opplæring i Finland.[639] 87 prosent av institusjonene som tilbyr videregående opplæring er kommunale, 8 prosent er eid av private foreninger eller stiftelser, 2 prosent er eid av interkommunale samarbeid og 3 prosent er statlige.[640]

Når det gjelder det faglige innholdet i opplæringen er det departementet som bestemmer de generelle nasjonale målene for utdanningen, og tidsfordelingen innenfor de ulike fagene.[641] [642] På bakgrunn av dette utvikler de ulike lærestedene egne læreplaner.

For yrkesfaglig videregående opplæring bestemmer regjeringen de overordnede målsettingene for utdanningen og opplæringen, mens departementet tar avgjørelser om de ulike studieretningene og deres faglige omfang. Direktoratet (EDUFI), i samarbeid med fageksperter, legger rammene for de ulike studieretningens innhold, sammensetningen av fag og innholdet i disse, samt vurderingskriteriene.[643] Innspill fra fageksperter kommer bl.a. fra et eget forum (Skills Anticipation Forum) bestående av en styringsgruppe og ni bransjespesifikke grupper. Forumet og bransjegruppene er sammensatt av fagekspert og representanter fra arbeidsliv, utdanning, forskning m.m. Med utgangspunkt i rammeverket fra den nasjonale kjernelæreplanen og retningslinjene for de ulike yrkesfagene, utarbeider lærestedene sine egne læreplaner.[644]

638 http://www02.oph.fi/etalukio/english.html
639 https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/organisation-general-upper-secondary-education-15_en
640 https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/organisation-general-upper-secondary-education-15_en
641 https://www.oph.fi/english/curricula_and_qualifications/general_upper_secondary_education
642 https://www.ylioppilastutkinto.fi/en
643 https://www.oph.fi/english/curricula_and_qualifications/vocational_upper_secondary_education
644 http://oph.fi/download/171176_finnish_education_in_a_nutshell.pdf

Figur 8-1 Oversikt over det finske utdanningssystemet[645]

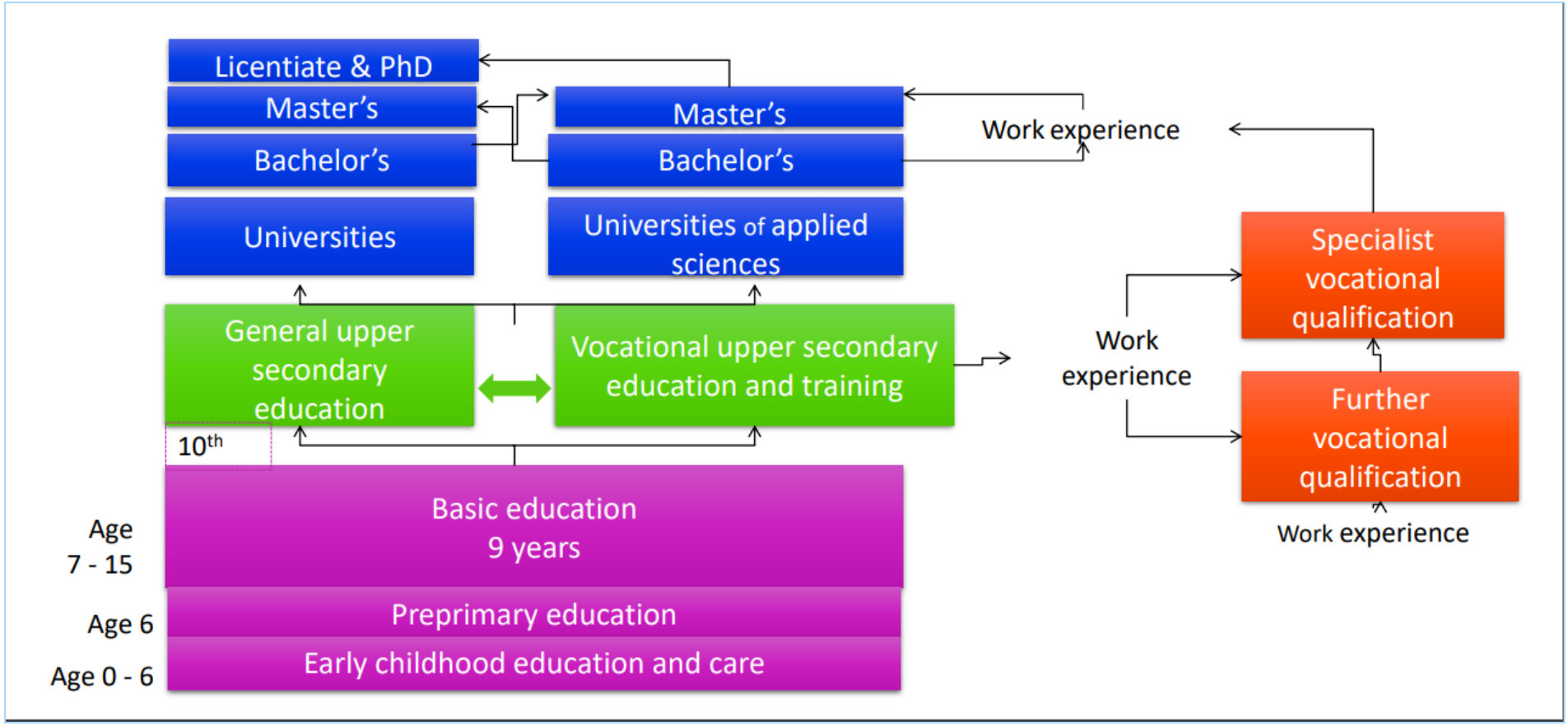

645 https://www.oph.fi/download/175015_education_in_Finland.pdf

8.3 Svar på spørsmål fra utlysningen

8.3.1 OVERORDNET SYSTEMBESKRIVELSE

8.3.1.1 Hvilken aldersgruppe starter i videregående opplæring?

Etter ni år med obligatorisk undervisning i grunnskolen (*peruskoulu*) (samt ett år i førskole), starter ungdom i Finland i videregående opplæring (*toisen asteen oppilaitos*) det året de fyller 16.[646]

8.3.1.2 Hvor lenge varer opplæringen?

Både den studieforberedende videregående opplæringen og yrkesforberedende opplæring varer vanligvis i tre år.[647] I hht. den nye reformen for yrkesfaglig opplæring vil imidlertid opplæringen fremover være mer individuelt tilpasset etter den enkelte elevs behov, og opplæringen kan derfor vare både lenger og kortere enn de normerte tre årene.

8.3.1.3 Er det skoleplikt i videregående opplæring?

Nei, videregående opplæring er ikke obligatorisk i Finland.[648]

8.3.1.4 Andel elever som ikke begynner i videregående opplæring etter endt grunnskole?

I 2016 var det 2,5 prosent av ungdommene som *ikke* begynte rett i videregående opplæring etter fullført niårig grunnskole.[649] Tilsvarende tall i 2001 var 7 prosent. Nedgangen i andelen elever som *ikke* går direkte over i vgo fra grunnskolen var dermed 4,5 prosentpoeng fra 2001 til 2016.

År	Gikk ikke direkte fra 9. klasse til VGS
2001	7 %
2016	2,5 %

8.3.1.5 Hvor gamle er elevene når de tar "avgjørende" valg og foregår det noen form for tracking/streaming av elevene underveis i opplæringsløpet?

Ungdomsskolen i Finland er likt for alle elever og en del av den obligatoriske grunnskolen. Alle elever som fullfører grunnskolen kvalifiserer til opptak til videregående opplæring, både studieforberedende og yrkesfaglige linjer.

Elevene søker på videregående opplæring i februar-mars under siste semester av grunnskolen, og elevene er dermed 15/16 år når de tar valget om hvilken retning de ønsker å gå.[650] Utover dette er det finske skole- og utdanningssystemet svært fleksibelt, med muligheter til å velge både studieretning og fag på nytt. Det er også mulig å kombinere fag fra yrkesforberedende og studieforberedende linjer. Finsk skole- og utdanningspolitikk har som utgangspunkt at all opplæring på vidergeående nivå skal kvalifisere til videre studier i høyskole og universitet. Både yrkesfaglig og studiespesialiserende videregående opplæring gir dermed mulighet til å studere videre, og det er «*no dead-ends at any level or in any part of the formal system*».[651]

646 https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/finland_en
647 https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/finland_en
648 https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/finland_en
649 https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/upper-secondary-and-post-secondary-non-tertiary-education-11_en
650 https://studyinfo.fi/wp2/en/general-upper-secondary-education/applying/
651 http://www.cedefop.europa.eu/files/5171_en.pdf

8.3.1.6 Er det en rett til videregående utdanning og i tilfelle hvem omfatter den?

Elever har ikke lovfestet rett til videregående opplæring i Finland. Opptakskravene bestemmes ved hvert enkelt lærested, basert på retningslinjer fra statlige og lokale skolemyndigheter. Dersom elevene oppfyller kravene, vil de få tilbud om en skoleplass. [652] [653]

8.3.1.7 Er retten til videregående opplæring tidsbegrenset og i tilfelle når opphører den?

Det finnes ingen lovfestet rett til videregående opplæring i Finland. Elever som ønsker opptak ved videregående opplæring kan få skoleplass dersom de oppfyller opptakskriteriene ved skolen de har søkt. Som et utgangspunkt skal elever i videregående opplæring gjennomføre i løpet av maksimum fire år, men de kan få innvilget forlenget studietid utover dette.[654] [655]

8.3.1.8 Antallet som velger henholdsvis studieforberedende og yrkesforberedende løp

Det har ikke lyktes Rambøll å finne nye tall på antall elever i henholdsvis studieforberedende og yrkesfaglig videregående opplæring. Tall fra Statistics Finland viser imidlertid antallet og andelen elever som begynner i førsteklasse i videregående opplæring.

I 2016 fullførte omtrent 57 600 elever grunnskolen, og det store flertallet av disse gikk direkte over i videregående opplæring. Figuren og tabellen under viser henholdsvis antallet og andelen ungdommer som etter fullført grunnskole (9.klasse) går over i henholdsvis studieforberedende vgo, yrkesfaglig vgo og ikke-kvalifikasjonsorienterte studier.[656]

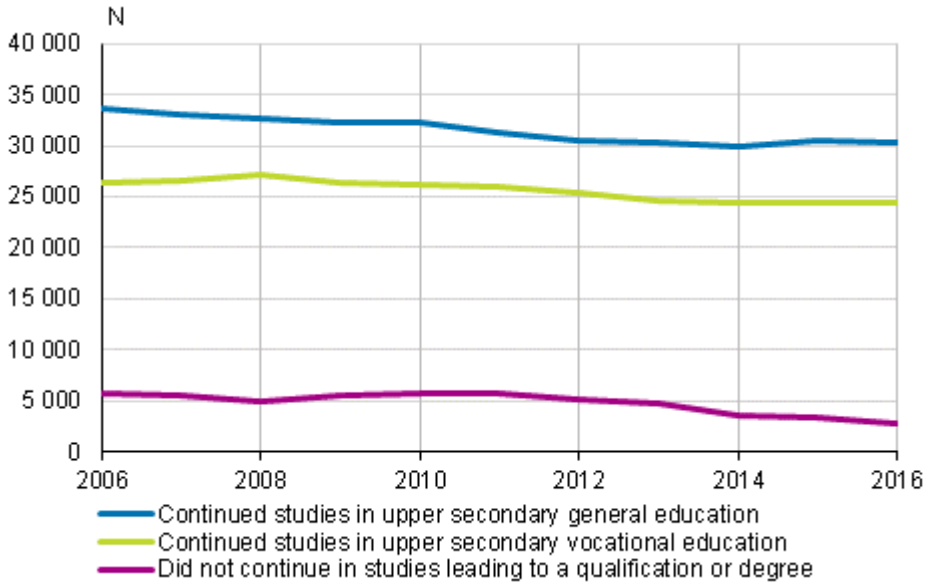

652 Mail fra ansatt ved Finnish National Agency for Education (OPH)
653 Mail fra ansatt ved Finnish National Agency for Education (OPH): «We do not talk about legal right. Upper secondary institutions formulate their admission criteria and if you fulfil these you are admitted".
654 Mail fra ansatt ved Finnish National Agency for Education (OPH)
655 https://www.oph.fi/utbildning_och_examina/gymnasiet
656 http://www.stat.fi/til/khak/2016/khak_2016_2017-12-13_tie_001_en.html

Tabell 8-1 Utdanningsvalg etter endt grunnskole i Finland, 2001-2016 (%)

År	Studiespes. vgo	Yrkesfaglig vgo	Startet i annen opplæring (f.eks. forberedelsesår til vgo)	Startet ikke i opplæring etter grunnskolen
2001	54 %	36 %	3 %	7 %
2016 (N= 57 615)	52,7 %	42,5 %	2,3 %	2,5 %

Som det fremkommer av tabellen har det vært en reduksjon i andel elever som velger studiespesialiserende videregående opplæring fra 2001 til 2016. I 2001 valgte 54 prosent av ungdommene å gå i studiespesialiserende vgo, mens det i 2016 var 52,7 prosent av elevene som valgte det samme. Det er imidlertid andelen som velger yrkesfaglig vgo, og andelen som *ikke* gikk direkte fra grunnskolen til videregående opplæring, som har endret seg mest. Andelen som *ikke* gikk direkte i vgo etter fullført grunnskule har sunket fra 7 prosent i 2001 til 2,5 prosent i 2016. Tilsvarende har andelen som valgte å begynne på yrkesfaglig videregående opplæring økt fra 36 prosent i 2001 til 42,5 prosent i 2016. 3 prosent av elevene i 2001 og 2,3 prosent av elevene i 2016 startet i annen opplæring etter sluttført grunnskole. Dette inkluderer bl.a. ulike former for frivillig forberedelsesår til videregående opplæring.

Av de som gikk yrkesfaglig opplæring i 2016 gikk 91,3 prosent gjennom skolebasert undervisning, mens 8,7 prosent tok undervisningen som lærling.[657]

8.3.1.9 Har landet opptakskriterier eller andre ordninger som forbereder/kvalifiserer elevene til å starte i videregående opplæring og i tilfelle - hva slags?

Alle elever som fullfører den niårige grunnskolen er kvalifisert for videregående opplæring. Det er ingen avsluttende, nasjonale eksamener ved utgangen av grunnskolen, og opptak til videregående er dermed basert på elevenes standpunktkarakterer i de teoretiske emnene fra grunnskolen. Det er læreren i det spesifikke faget som fastsetter standpunktkarakter.[658] I tillegg til standpunktkarakterer i de teoretiske fagene, får elevene poeng for annen type utdanning (for eksempel forberedende kurs til videregående opplæring) m.m. I tillegg kan enkelte læresteder og studier kreve en opptaksprøve samt gi poeng for tidligere yrkeserfaring. Dette er vanligst for opptak til yrkesfaglig opplæring. Elevens resultat på opptaksprøven vil da regnes sammen med poengene fra hhv. standpunktkarakterne fra grunnskolen samt evt. annen utdanning. og yrkeserfaring[659]

I noen tilfeller kan lærestedene velge å se bort i fra elevens karakterer ved inntaket til fordel for individuelle student-relaterte begrunnelser («flexible selection»). Søkere som blir ansett som å ha tilstrekkelig kompetanse til å fullføre utdanningen kan dermed også bli godkjent, selv om de ikke oppfyller karakterkravet for utdanningen.[660]

I Finland eksisterer det også en rekke forberedende kurs for å lette overgangen fra grunnskolen til videregående opplæring.

657 https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/upper-secondary-and-post-secondary-non-tertiary-education-11_en
658 https://www.oph.fi/download/146428_Finnish_Education_in_a_Nutshell.pdf
659 https://studieinfo.fi/app/#!/koulutus/1.2.246.562.17.6718550689, http://www.cedefop.europa.eu/files/5171_en.pdf
660 https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/organisation-vocational-and-technical-upper-secondary-education_en

Elevene søker til videregående opplæring gjennom et felles, nasjonalt søknadssystem som inkluderer både studieforberedende opplæring og yrkesfaglig opplæring. Elevene kan søke på ulike studieretninger innenfor begge opplæringsløpene, men i prioritert rekkefølge.

8.3.1.10 Finnes det offentlige tilbud til voksne utdanningssøkende på videregående nivå?

Finland har et omfattende tilbud til voksne utdanningssøkende på videregående nivå, og det eksisterer egne studiespesialiserende videregående skoler for voksne (kalt *aikuislukio*/vuxengymnasium). Tilbudet gir både mulighet til å ta avsluttende eksamener og enkeltemner, i tillegg til at man kan forbedre gamle karakterer. Det er spesialiserte videregående skoler for voksne i rundt 40 kommuner.[661]

I tillegg er det enkelte folkehøyskoler (*kansanopisto*), sommeruniversiteter (*kesäyliopisto*), samt visse andre utdanningsinstitusjoner som tilbyr opplæring på videregående nivå til voksne studenter. [662]

Voksne har også mulighet til å oppnå kvalifikasjonene som tilsvarer yrkesfaglig videregående opplæring gjennom et kompetansebasert kvalifiasjonssystem eller gjennom yrkesfaglig videregående opplæring og trening. Kompetansekravene er de samme ved begge systemene, og deltakeren demonstrerer sine yrkesfaglige ferdigheter ved en arbeidsplass. Gjennom dette systemet er det mulig å oppnå både yrkesfaglig videregående kvalifikasjoner, videre yrkesfaglige kvalifikasjoner og spesialistkvalifikasjoner innen yrkesfag.[663]

Både for studiespesialiserende og yrkesfaglig vgo er det læringsstedene selv som bestemmer seleksjonskriteriene for voksne som søker opptak, og søknad sendes dermed direkte til skolen.

8.3.2 TILBUDSSTRUKTUREN

8.3.2.1 Hvor mange innganger finnes til videregående opplæring på henholdsvis studieforberedende og yrkesforberedende utdanningsprogram, og hvilket nivå i EQF ligger opplæringen på?

Finnish National Qualifications Framework har åtte kvalifikasjonsnivåer, som korresponderer med nivåene i EQF. Videregående utdanning, både studieforberedende og yrkesfaglig opplæring, ligger på nivå 4 i EQF.[664]

Alle som har fullført den niårige grunnskolen er i utgangspunktet kvalifisert for videregående opplæring. Elevene velger i første omgagn om de ønsker å starte i studieforberedende eller yrkesforberedende opplæring.

Opptaket til videregående er basert på poengsum beregnet med utgangspunkt i elevenes gjennomsnittskarakter fra de teoretiske fagene på grunnskolen, samt evt. ekstrapoeng fra annen utdanning og opplæring. Lærestedene står også fritt til å arrangere opptaksprøver, og dette er relativt vanlig blant de yrkesfaglige studieretningene. Elevens resultat på denne prøven vil da regnes sammen med poengene fra hhv. standpunktkarakterne fra grunnskolen samt evt. annen utdanning.[665] I noen tilfeller kan lærestedene velge å se bort i fra elevens karakterer ved inntaket til fordel for individuelle student-relaterte begrunnelser («flexible selection»). Søkere som blir

[661] https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/adult-education-and-training-25_en
[662] https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/adult-education-and-training-25_en
[663] https://www.oph.fi/download/156393_Competence-based_qualification_guide_2.pdf
[664] https://www.oph.fi/download/190482_Report_on_the_referencing_of_the_Finnish_National_Qualifications_Framework.pdf
[665] https://studieinfo.fi/app/#!/koulutus/1.2.246.562.17.67185506895

ansett som å ha tilstrekkelig kompetanse til å fullføre utdanningen kan dermed også bli godkjent, selv om de ikke oppfyller karakterkrave for utdanningen.[666]

I Finland eksisterer det også en rekke forberedende kurs for å lette overgangen fra grunnskolen til videregående opplæring. For det første er det mulig å frivillig ta et ekstra år ved grunnskolen for å forberede seg til videregående utdanning (år 10).[667] Det er også opprettet en egen forberedende opplæring for minoritetsspråklige som har behov for høyere kompetanse i finsk eller svensk for å gjennomføre videregående opplæring (*lukioon valmistava koulutus – LUVA*). Det finnes også flere forberedende programmer for yrkesfaglig vgo.

8.3.2.2 Hvilke opplæringsmodeller finnes (med tanke på vekslingen mellom skole og arbeidsliv)

Yrkesfaglige kvalifikasjoner i vgo kan oppnås gjennom studier på yrkesfaglige, videregående skoler (*ammatilliset oppilaitokset, yrkesläroanstalterna*), gjennom arbeid som læring i en bedrift (oppis*opimuskoulutus, läroavtalsutbildning)* eller gjennom en kompetansebasert kvalifikasjonsvurdering (*ammattitutkinnot, yrkesexamina*).[668]

Majoriteten av ungdom som etter niårig grunnskole ønsker å starte i yrkesfaglig videregående opplæring, gjør dette på en yrkesfaglig videregående skole. Opplæringen kombinerer teoretisk og praktisk opplæring på skolen, med minimum seks måneders praktisk opplæring i bedrift.[669] Elevene mottar ikke lønn og de ansatte mottar ikke opplæringskompensasjon. Innholdet i opplæringen i bedrift avtales individuelt for hver enkelt elev og som et samarbeid mellom skole og arbeidsplassen.[670]

Omtrent 20 prosent av elevene i den finske yrkesfaglige opplæringen er ansatt som lærling i en bedrift. Omkring 80 prosent av opplæringen er praktisk orientert ved arbeidsplassen, mens resten av den teoretiske opplæringen skjer hovedsakelig ved ordinære yrkesfaglige læresteder og/eller yrkesfaglige utdanningssentre for voksne. Det er satt krav om at lærlingen må være minst 15 år, men flertallet av lærlingene er voksne.[671]

Kompetansebasert kvalifikasjonsvurdering gjennomføres også i hovedsak av voksne, som har studert tidligere og/eller har arbeidserfaring.[672]

8.3.2.3 I hvilken grad er systemet bygd opp med moduler som den utdanningssøkende kan velge mellom?

Det har ikke lyktes Rambøll å finne svar på dette spørsmålet, bl.a. fordi det er vanskelig å finne oppdatert informasjon om fag og timefordeling i den nye reformen som implementeres i disse dager.

8.3.2.4 Er det mulig å velge moduler på tvers av en yrkesfaglig og studieforberedende utdanning?

Det har ikke lyktes Rambøll å finne svar på dette spørsmålet, bl.a. fordi det er vanskelig å finne oppdatert informasjon om fag og timefordeling i den nye reformen som implementeres i disse dager.

666 https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/organisation-vocational-and-technical-upper-secondary-education_en
667 https://minedu.fi/en/basic-education
668 http://www.cedefop.europa.eu/files/5171_en.pdf
669 https://www.infopankki.fi/en/living-in-finland/education/the-finnish-education-system
670 http://www.cedefop.europa.eu/files/8100_en.pdf
671 http://www.cedefop.europa.eu/files/8100_en.pdf
672 https://www.oph.fi/english/education_system/upper_secondary_education_and_training

8.3.2.5 Finnes det alternative opplæringstilbud for elever som vil ha utfordringer med å fullføre videregående opplæring?

Det er flere ordninger for alternative opplæringstilbud for elever som har utfordringer med å følge ordinær undervisning i videregående opplæring i Finland. I hovedsak skal tilpasningen skje gjennom tilpasset opplæring på ordinære læresteder. «The National Core Curriculum for Upper Secondary Schools" (2003)[673] slår fast at elever med læringsvansker skal få støttetiltak umiddelbart når det avdekkes behov. De lokale videregående skolenes læreplaner bestemmer hvordan instruksjon og støttetiltak for elever med spesielle behov skal organiseres.[674]

For personer med en psykisk utviklingshemming er yrkesfaglig opplæring det mest aktuelle. I tillegg til at det i mange tilfeller vil være mulig å tilpasse den ordinære undervisningen på vanlige skoler, eksiserer det også egne læresteder på vidergående nivå for personer med spesielle læringsbehov. Det eksisterer ingen offisiell statistikk over personer med psykisk utviklnigshemming som gjennomfører videregående opplæring, men de mest vanlige fagretningene for denne elevgruppen er «home and institutional economics and cleaning services» og «the hospitality field and property maintenance».[675]

I henhold til FAIDD (The Finnisj Association on Intellectual and Development Disabilities) var det i omtrent 2 700 elever som studerte ved en spesialskole for yrkesfaglig opplæring i 2012, mens omtrent 1 700 elever studerte i spesialgrupper ved ordinære yrkesfaglige opplæring. Drøye 17 000 elever mottok spesialundervisning i ordinær klasse. Selv om denne statistikken sier noe om omfanget av elever i videregående opplæring som mottar ulik form for tilpasning og støtte, skiller ikke statistikken på hva slags type utfordringer elevene har.[676]

8.3.2.6 Hva preger innhold og organiseringen av tilbudet om videregående opplæring til voksne?

Det er et bredt og omfattende tilbud om voksenopplæring i Finland og i 2017 deltok 1,6 millioner finner mellom 18 og 64 år i utdanning eller trening spesifikt rettet mot voksne. Hovedandelen av denne utdanningen og treningen var relatert til arbeid og støttet av arbeidsgiver.[677]

Av tilbud for videregående opplæring for voksne finnes det muligheter både for studieforberedende og yrkesforberedende. Studieforberedende utdanning for voksne og forbedring av vitnemål kan avlegges på egne videregåendeskoler for voksne (kalt aikuislukio/vuxengymnasium) eller ved egne voksenlinjer ved ordinære videregående skoler. Man kan også avlegge videregåendestudier ved noen folkehøyskoler, i tillegg til å kunne ta videregåendefag som privatist eller gjennom fjernstudier.[678]

Det er både mulig å ta avsluttende eksamener og enkeltemner, i tillegg til at man kan forbedre gamle karakterer. Det er spesialiserte videregående skoler for voksne i rundt 40 kommuner.[679]

Yrkesfaglige kvalifikasjoner kan også oppnås gjennom systemet for kompetansebasert kvalifikasjonsvurdering. Dette systemet gir voksne mulighet til å demonstrere, fornye og opprettholde deres yrkesfaglige ferdigheter, eller kvalifisere seg til en ny profesjon ettersom deres arbeidsoppgaver endres.[680] Kompetansekravene er de samme som annen formell yrkesfaglig

673 Versjon av 2015 er kun tilgjengelig gratis på finsk.
674 https://www.oph.fi/english/education_system/support_for_pupils_and_students/support_in_upper_secondary_education_and_training
675 file:///C:/Users/hold/Downloads/FAIDD%20people_with_intellectual_disabilities_in_finland.pdf
676 file:///C:/Users/hold/Downloads/FAIDD%20people_with_intellectual_disabilities_in_finland.pdf
677 https://www.stat.fi/til/aku/2017/aku_2017_2018-01-12_en.pdf
678 https://studieinfo.fi/wp/vuxenutbildning-3/vuxengymnasiet/
679 https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/adult-education-and-training-25_en
680 https://www.oph.fi/download/156393_Competence-based_qualification_guide_2.pdf

utdanning. For å oppnå en kompetansebasert kvalifikasjon må kandidaten demonstrere visse ferdigheter eller nødvendig kompetanse for en profesjon, som er bestemt av «Finnish National Board of Education» i samarbeid med arbeidslivet og rettet mot virkelighetsnære arbeidsoppgaver.

Som øvrig yrkesfaglig opplæring i vgo, er det tre varianter av kompetansebaserte kvalifikasjoner: grunnleggende yrkeskompetanse, viderekommen yrkeskompetanse og spesialisert yrkeskompetanse.[681]

Voksenopplæring kan, som den eneste utdanningsformen på videregående nivå i Finland, kreve betaling. Det er et imidlertid utviklet et system for stipend og lån, som kan bistå voksne som på heltid tar videregående utdanning (både studieforberedende og yrkesforberedende).

8.3.3 INNHOLDET I OPPLÆRINGEN

8.3.3.1 Finnes det fag som er felles for både yrkesfaglige og studieforberedende løp, og i tilfelle – hvilke?

Det har ikke lyktes Rambøll å finne svar på dette spørsmålet, bl.a. fordi det er vanskelig å finne oppdatert informasjon om fag og timefordeling i den nye reformen som implementeres i disse dager.

8.3.3.2 Hvordan er fag- og timefordelingen regulert?

For å fullføre ***studiespesialiserende vgo*** må eleven ta minimum 75 kurs, hvorav 47-51 er obligatoriske kurs (avhengig av hvilket nivå man tar matematikk), 10 er spesialiserende kurs, og de øvrige kursene står eleven fritt til å velge bland kursene skolen tilbyr (inkludert yrkesfaglige fag).[682] Kursene relateres ikke til spesielle årsklasser, og studentene står relativt fritt til å velge egen progresjon.[683] [684]

Figur 8-2 Oversikt over fag- og timefordeling[685]

Compulsory courses	47–51
Minimum total of specialisation courses	10
Minimum total number of courses	75

I figuren under fremkommer oversikt over fordelingen av de obligatoriske kursene, samt spesialiserte kurs.

[681] https://www.oph.fi/english/curricula_and_qualifications/competence_based_qualifications_for_adults
[682] http://www.mantsalanlukio.fi/index.php/in-english/in-english-testi/finnish-upper-secondary-school-in-a-nutshell
[683] https://minedu.fi/en/general-upper-secondary-education
[684] https://www.infopankki.fi/en/living-in-finland/education/after-comprehensive-school/upper-secondary-school
[685] https://www.oph.fi/download/175015_education_in_Finland.pdf

Figur 8-3 Oversikt over fordeling og tilbud av fag[686]

Subject	Compulsory courses	Specialisation courses
Mother tongue & literature	6	3
A-language	6	2
B-language	5	2
Other languages		8+8
Mathematics	6-10	2-3
Environment & science	5	16
Humanities & social sciences	11	14
Arts, crafts & sports	4-6	7

Ett skoleår er vanligvis inndelt i 6 ulike perioder hvor hver periode inneholder fem eller seks kurs/læreemner. Hvert kurs består gjennomsnittlig av 38 skoletimer, som varer minimum 45 minutter. Samme kurs/læreemne kan inngå i flere perioder og elevene får en karakter for hvert kurs. Den avsluttende karakteren for et læreemne/kurs gis imidlertid ved den avsluttende vurderingen når eleven har fullført utdanningen. Det er opp til den enkelte skole og/eller lærer å organisere tester og avsluttende eksamner i de ulike kursene, men evt. karakterer på disse blir ikke tellende på vitnemålet men fungerer kun som hjelp til læreren i vurderingen. [687] [688]

Når eleven har fullført alle kursene/læreemnene, gjennomføres *studenteksamen*. Denne består av minst fire eksamner. Siden 2005 har den eneste obligatoriske delen av studenteksamen vært morsmål (finsk, svensk eller samisk). I tillegg skal elevene velge tre andre emner. Elevene kan velge mellom andremorsmål (svensk eller finsk), fremmedspråk, matematikk (to ulike nivåer), eller en av realemnene (*reaali)*. Her kan elevene velge mellom bl.a. religion, filosofi, psykologi, histoie, fysikk, kjemi, bilogoi, geografi m.m. Studenteksamen skal som nevnt bestå av *minst* fire emner, men studentene kan velge å inkludere flere emner i sin studenteksamen. Elevene har også mulighet til å inkludere flere eksamener i sin studenteksamen samt gjenoppta eksamen og forbedre karakterer ved et senere tidspunkt.[689]

Studenteksamen orgianiseres vår og høst hvert år, og ved samme tidspunkt for alle læresteder.[690] Hver eksamen varer i seks timer. Eksamen kan avlegges i etapper. Studentene som har bestått de fire obligatoriske eksamenene, mottar studenteksamen. Studenteksamen er krav for opptak til høyere studier i Finland, men høyskoler og universiteter kan også arrangere egne egnethetstester og sette egne krav til opptak i tillegg til studenteksamen.

Det arbeides med å digitalisere gjennomføringen av studenteksamen. De første digitale testene ble gjennomført høsten 2016, og målsettingen er at alle elever som gjennomfører studenteksamen våren 2019 skal gjøre dette digitalt.

686 https://www.oph.fi/download/175015_education_in_Finland.pdf
687 https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/teaching-and-learning-general-upper-secondary-education-15_en
688 https://www.oph.fi/utbildning_och_examina/gymnasiet
689 https://minedu.fi/en/finnish-matriculation-examination
690 Det store flertallet av elevene velger å gjennomføre studenteksamen på våren.

Studenteksamen er regulert av Lov om videregående opplæring. Det er en egen nemd, studenteksamensnemden (*ylioppilastutkintolautakunta*) nedsatt av departementet, som er ansvarlig for å organisere og administrere gjennomføringen av studenteksamen hvert år. Det er omtrent 40 medlemmer i nemdas styre, og disse nomineres hvert år av universiteter, høyskoler og direktoratet for utdanning. Medlemmene representerer de ulike fagene som dekkes av studenteksamen. Det faglige innholdet i testene utvikles av nemda, samt sekretariatet på omkring 350 ansatte.[691] Vurderingen av elevenes eksamen gjøres i to runder: i første omgang gjennomfører lærerne ved det aktuelle lærestedet en foreløpig vurdering av hver enkelt elevs besvarelse, før den sendes videre til studenteksamensnemda for endelig vurdering.

For ***yrkesfaglig vgo*** skilles det mellom tre typer av kvalifikasjoner: grunnleggende yrkeskompetanse, viderekommen yrkeskompetanse og spesialisert yrkeskompetanse. I hht. den nye reformen av 2018 tilbys det yrkesfaglig opplæring innenfor 10 ulike fagområder[692]:

- Landbruk og skogdrift
- Arbeidsliv, administrasjon og jus
- Utdanning
- Helse og velferd
- Humaniora og kunst (bl.a. kunsthåndverk, musikk, sirkus, dans, teater)
- Informasjons- og kommunikasjonsteknologi
- Natur og Miljø
- Service yrker (bl.a. hår- og skjønnhetspleie, resturant, turisme, sport, rengjøring)
- Samfunnsvitenskap
- Teknologi

Tidligere har det finske systemet for yrkesfaglig opplæring bestått av 351 ulike kvalifikasjoner fordelt på de tre typene kvalifikasjoner. I den nye reformen av 2018 er dette redusert til 164 ulike kvalifikasjoner til sammen (43 kvalifikasjoner innen grunnleggende yrkeskompetanse, 65 kvalifikasjonern innen viderekommen yrkeskompetanse og 56 kvalifikasjoner innen spesialisert yrkeskompetanse). Det nye kvalifikasjonssystemet består dermed av bredere sammensatte kvalifikasjoner. På denne måten vil eleven velge mer individuelt tilpassede opplæringsløp, og opplæringen anses dermed som mer fleksibel både for eleven selv men også med tanke på arbeidslivets skiftende behov, sammenlignet med den tidligere ordningen.

Det har ikke lyktes Rambøll å finne oversiker over fag- og timefordeling i hht. den nye reformen. Vi beskriver derfor her hvordan dette har vært frem til implementeringen av reformen i 2018:

Det er utviklet en felles nasjonal læringsplan over kjernefag (allmenfag) for alle de ulike retningene i yrkesfaglig opplæring og som fungerer som basis for den lokale læreplanen som hvert lærested utvikler. Alle elever skal i tillegg få en egen, individuell studieplan. I tillegg til den felles nasjonale læreplanen, utvikler Direktoratet for utdanning (the Finnish National Agency for Education – EDUFI) yrkesspesifikke læreplaner og vurderingskriterier i samarbeid med parter fra arbeidslivet, bransjeorganisasjoner m.m.[693]

Til sammen omfatter læreplanen for de ulike yrkesfagene:[694]

- Yrkesfaglige og praktiske studier – 90 stp.

691 https://www.ylioppilastutkinto.fi/en
692 https://studyinfo.fi/wp2/en/vocational-education-and-training/fields-of-vocational-education-and-training/
693 http://www.cedefop.europa.eu/files/5171_en.pdf
694 http://www.cedefop.europa.eu/files/5171_en.pdf

- Kjernefag/almenfag – til sammen 20 stp (16 stp er i obligatoriske fag og 4 stp er valgfag)
- Valgfag – 10 stp (hvorav minimum 1,5 stp er knyttet til studieveiledning og 2 stp er knyttet til et valgfritt, avsluttende prosjekt).

De obligatoriske kjernefagene på til sammen 16 stp omfatter[695]:

- Morsmål: Finsk/svensk – 4 stp
- Andremorsmål: Finsk/svensk – 1 stp
- Fremmedspråk – 2 stp
- Matematikk – 3 stp
- Fysikk og kjemi– 2 stp
- Arbeidsliv – 1 stp
- Helsekunnskap – 1 stp
- Gymnastikk – 1 st
- Kunst og kulturfag – 1 stp

I valgfagene kan elevene velge fra det tilgjengelige fagtilbudet på eget lærested, eller fra andre skoler. Fagene kan omfatte yrkesfaglige emner eller almenfag, eller fag og emner fra studiespesialisering dersom eleven ønsker å kombinere de to retningene og/eller fullføre studenteksamen. [696]

8.3.4 AKTØRER OG ROLLER

8.3.4.1 Hvilket forvaltningsnivå har ansvar for opplæringen?

Administrasjonen av utdanning er organisert på to nivåer.

- På statlig nivå har Departementet for utdanning og kultur (The Ministry of Education and Culture) det overordnete ansvaret for utdanningspolitikken, mens Direktoratet for utdanning (the Finnish National Agency for Education – EDUFI), er ansvarlig for implementeringen av politikken, herunder utforming av læreplaner og retningslinjer for vurderingskriterier.
- Lokale myndigheter, gjennom kommunene, har ansvar for lokal administrering og implementering. Kommunene tar avgjørelser om fordeling av økonomiske midler, lokale timeplaner og rekruttering av personell.[697] I noen tilfeller samarbeider flere kommuner om skole- og utdanningspolitikken gjennom interkommunale samarbeid.

Det er i hovedsak kommunene som tilbyr videregående opplæring i Finland.[698] 87 prosent av institusjonene som tilbyr videregående opplæring er kommunale, 8 prosent er eid av private foreninger eller stiftelser, 2 prosent er eid av interkommunale samarbeid, og 3 prosent er statlige.[699]

Det er en egen nemd, studenteksamensnemden (*ylioppilastutkintolautakunta*) nedsatt av departementet, som er ansvarlig for å organisere og administrere gjennomføringen av studenteksamen hvert år. Det faglige og tekniske innholdet i testene i de ulike fagene håndteres av komiteens sekreteriat.

695 http://www.cedefop.europa.eu/files/5171_en.pdf
696 http://www.cedefop.europa.eu/files/5171_en.pdf
697 http://oph.fi/download/171176_finnish_education_in_a_nutshell.pdf
698 https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/organisation-general-upper-secondary-education-15_en
699 https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/organisation-general-upper-secondary-education-15_en

Figur 8-4 Oversikt over aktører og roller[700]

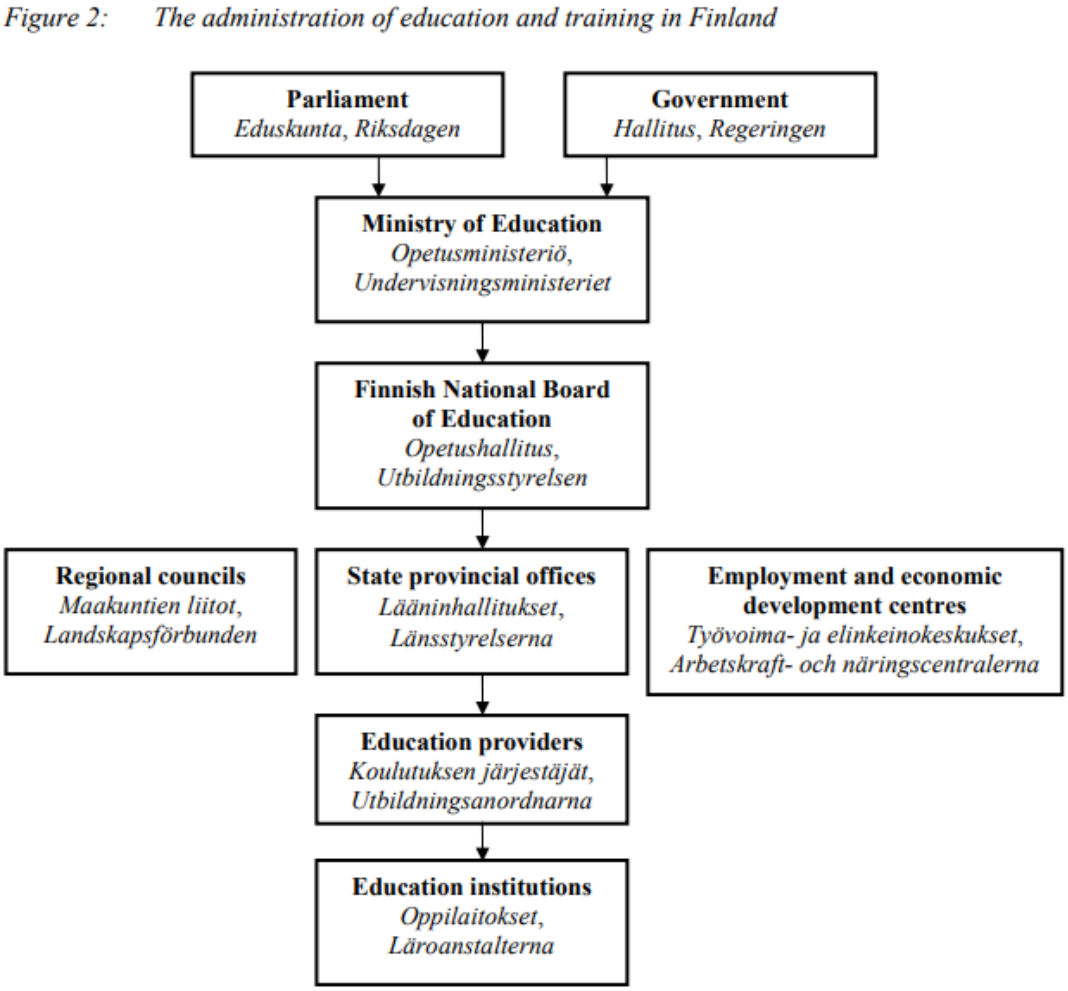

8.3.4.2 Hvilken rolle og innflytelse har arbeidslivets parter?

Eksperter fra arbeidsmarkedet er involvert i å utforme kvalifikasjonskravene i den yrkesfaglige videregående skole. Ekspertgruppene blir samlet i regi av EDUFI, og består av eksperter som representerer arbeidstakere, arbeidsgivere og lærere innen feltet. I arbeidet med å utforme kvalifikasjonskravene konsulterer ekspertgruppen eksperter fra arbeidslivet, i tillegg til arbeidslivskomiteen ved det aktuelle fagfeltet og utdanningsinstitusjoner. [701]

8.3.4.3 Hvem definerer innholdet?

For studieforberedende videregående opplæring er det departementet som bestemmer de generelle nasjonale målene for utdanningen, og tidsfordelingen innenfor de ulike fagene.[702] [703] På bakgrunn av dette utvikler de ulike lærestedene egne læreplaner.

For yrkesfaglig videregående opplæring legger regjeringen de overordnede målsettingene for utdanningen og opplæringen, mens departementet tar avgjørelser om de ulike studieretningene

700 http://www.cedefop.europa.eu/files/5171_en.pdf
701 https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/teaching-and-learning-vocational-and-technical-upper-secondary-education_en
702 https://www.oph.fi/english/curricula_and_qualifications/general_upper_secondary_education
703 https://www.ylioppilastutkinto.fi/en

og deres faglige omfang. Direktoratet (EDUFI), i samarbeid med fageksperter, legger rammene for de ulike studieretningens innhold, sammensetningen av fag og innholdet i disse, samt vurderingskriteriene.[704] Innspill fra fageksperter kommer bl.a. fra et eget forum (Skills Anticipation Forum) bestående av en styringsgruppe og ni bransjespesifikke grupper. Forumet og bransjegruppene er sammensatt av fagekspert og representanter fra arbeidsliv, utdanning, forskning m.m. Med utgangspunkt i rammeverket fra den nasjonale kjernelæreplanen og retningslinjene for de ulike yrkesfagene, utarbeider lærestedene sine egne læreplaner.[705]

8.3.4.4 Hvem betaler for opplæringen og hva må eleven bekoste selv?

I Finland er all undervisning offentlig finansiert helt opp til høyere utdanning, noe som også inkluderer de fleste private utdanningsinstitusjoner. På videregående nivå og ved høyere utdanning må elevene bekoste bøker og annet læringsmateriell selv, men i videregående får elevene gratis skolemat. [706] [707] [708]

Finansieringen av videregående utdanning er delt mellom staten og lokale myndigheter. Den statlige finansieringen av videregående opplæring er basert på antall elever ved skolen.[709]

I hht. tall fra det finske utdanningsdirektoratet fra 2016 var den gjennomsnittlige kostnaden for en elev i studieforberedende videregående 7 697 euro per elev per år. Tilsvarende var den gjennomsnittlige kostnaden for elever i yrkesforberedende opplæring 10 446 euro.[710]

8.3.5 OVERGANGER I SYSTEMENE

8.3.5.1 Finnes det forberedende opplæring / overgangsordninger fra grunnskolen og videregående opplæring?

Finland har flere ordninger med forberedende opplæring for elever som skal begynne i videregående opplæring. For det første er det mulig å frivillig ta et ekstra år ved grunnskolen for å forberede seg til videregående utdanning (år 10).[711]

Det er også opprettet en egen forberedende opplæring for minoritetsspråklige som har behov for høyere kompetanse i finsk eller svensk for å gjennomføre videregående opplæring (*lukioon valmistava koulutus – LUVA*). LUVA er et ettårig program, som krever bestått vitnemål fra grunnskolen. Det er frivillig for elevene å delta, og de må ha noe grunnleggende kjennskap til finsk og/eller svensk før de starter. Programmet inneholder intensiv språkopplæring, samt opplæring i studieteknikk. I tillegg kan programmet også bestå av opplæring i andre språk og fag som elevene vil møte i videregående opplæring.[712]

Det finnes også forberedende programmer for yrkesfaglig vgo. Dette omfatter:[713]

- **VET Start:** Programmet er rettet mot elever som er usikre på eget studie- og karrierevalg, samt elever som har manglende ferdigheter for opptak eller gjennomføring av yrkesfaglig opplæring. Programmet omfatter 20-40 studiepoeng (40 studiepoeng tilsvarer ett år fulltidsstudier).[714]

704 https://www.oph.fi/english/curricula_and_qualifications/vocational_upper_secondary_education
705 http://oph.fi/download/171176_finnish_education_in_a_nutshell.pdf
706 https://www.oph.fi/english/services/faqs/administration_and_funding
707 https://www.infopankki.fi/en/living-in-finland/education/the-finnish-education-system
708 http://www.cedefop.europa.eu/files/5171_en.pdf
709 https://www.oph.fi/english/services/faqs/administration_and_funding
710 https://www.oph.fi/download/175015_education_in_Finland.pdf
711 https://minedu.fi/en/basic-education
712 https://www.infopankki.fi/en/living-in-finland/education/after-comprehensive-school/preparatory-education-for-upper-secondary-school
713 https://www.oph.fi/english/curricula_and_qualifications/pre_vocational_programmes
714 https://studyinfo.fi/wp2/en/vocational-education-and-training/preparatory-education-for-vocational-education/

- **Forberedende program for funksjonshemmede:** Programmet har som formål å utvikle kompetanser og ferdigheter elevene vil trenge for senere yrkesfaglige studier, arbeidsliv og privatliv (bl.a. botrening). Omfanget av studiene tilpasses hver enkelt elev, og med utgangspunkt i elevens behov og fremtidig utdannings- og arbeidsplaner. Dersom eleven ønsker å starte i videregående opplæring, er omfanget av det forberedende programmet i de fleste tilfeller 20-40 studiepoeng (hvor 40 studiepoeng tilsvarer ett år fulltidsstudier), men ved særskilte tilfeller kan det omfatte 80 studiepoeng (to år). I tilfeller der videre studier (videregående opplæring) er for krevende for eleven, og hensikten med programmet er botrening og å forberede eleven på fremtidig arbeid, varierer omfanget av programmet mellom 40-120 studiepoeng.[715]
- **VALMA: Forberedende yrkesopplæring for minoritetsspråklige:** Programmet er rettet mot minoritetsspråklige som har grunnleggende kunnskaper i finsk eller svensk. Opplæringen har som formål å gjøre elevene bedre rustet til å gjennomføre yrkesfaglig opplæring på vgo, gjennom å utvikle elevens språkferdigheter ytterliggere, med spesielt fokus på yrkesspesifikt språk, samt øvrige faglige ferdigheter. I tillegg har programmet som formål å utvikle forståelse for finsk studie- og arbeidskultur. Det faglige innholdet omfatter opplæring i finsk/svensk, matematikk, informasjonsteknologi, naturfag, samfunnsfag, kulturkunnskap, studieveiledning. Hver enkelt student får en individuell studieplan, og omfanget av opplæringen er 20-40 studiepoeng.[716] [717]
- **Kurs i personlig økonomi og hushold:** Kurset har til hensikt å forbedre elevenes praktiske ferdigheter knyttet opp til hverdagslivet og hushold. Elevene blir på denne måten forberedt på videre utdanning og opplæringen kan tilpasset til en spesifikk yrkesfaglig retning og til studentlivet. Kurset omfatter 20 studiepoeng.[718]

8.3.5.2 Må eller kan elevene starte på nytt i de ulike tilbudene innenfor videregående opplæring dersom de ombestemmer seg underveis i opplæringen?

Ja. Det er mulig for elever ved studieforberedende vgo å søke yrkesfaglig vgo og fullføre yrkesfaglige kvalifikasjoner.[719]

8.3.5.3 Finnes det forberedende opplæring og/eller overgangsordninger fra videregående opplæring til universiteter og høyskoler?

I hht. mailutveksling med direktoratet for utdanning eksisterer det ikke forberedende opplæring og/eller overgangsordninger fra videregående opplæring til universiteter og høyskoler i Finland.[720]

8.3.6 GJENNOMFØRING OG KOMPETANSEOPPNÅELSE

8.3.6.1 Hvilke krav er det til å gjennomføre og bestå (standpunktkarakter, eksamen, fagprøve og lignende)?

Det er ulike krav for å gjennomføre og bestå studiespesialiserende og yrkesfaglig videregående opplæring:

Studiespesialiserende vgo:

For å fullføre og bestå studiespesialiserende videregående opplæring, må eleven bestå hver av de 75 kursene i opplæringen. Eleven får en avsluttende karakter for hvert kurs.

715 https://studyinfo.fi/wp2/en/vocational-education-and-training/preparatory-education-for-vocational-education/
716 https://studyinfo.fi/wp2/en/vocational-education-and-training/preparatory-education-for-vocational-education/
717 https://www.oph.fi/english/curricula_and_qualifications/pre_vocational_programmes
718 https://www.oph.fi/english/curricula_and_qualifications/pre_vocational_programmes
719 https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/organisation-vocational-and-technical-upper-secondary-education_en
720 Mail fra ansatt ved Finnish National Agency for Education (OPH)

Når eleven har fullført alle kursene/læreemnene, gjennomføres den avsluttende *studenteksamen (matriculation exam)*. Denne består av minst fire prøver. Siden 2005 har den eneste obligatoriske delen av studenteksamen vært morsmål (finsk, svensk eller samisk). I tillegg skal elevene velge tre andre emner. Elevene kan velge mellom andremorsmål (svensk eller finsk), fremmedspråk, matematikk (to ulike nivåer), eller et av realemnene (*reaali)*. Her kan elevene velge mellom bl.a. religion, filosofi, psykologi, historie, fysikk, kjemi, biologi, geografi m.m. Studenteksamen skal som nevnt bestå av *minst* fire emner, men studentene kan velge å inkludere flere emner i sin studenteksamen. Elevene har også mulighet til å inkludere flere tester i sin studenteksamen samt gjenoppta eksamen og forbedre karakterer ved et senere tidspunkt.

De avsluttende studenteksamenene har et eget karaktersystem, der 2-7 er godkjent (7 best) og 0 er stryk.[721]

Studenteksamen organiseres vår og høst hvert år, og ved samme tidspunkt for alle læresteder.[722] Hver eksamen varer i seks timer. Eksamen kan avlegges i etapper. Studentene som har bestått de fire obligatoriske eksamenene, mottar studenteksamen. Studenteksamen er krav for opptak til høyere studier i Finland, men høyskoler og universiteter kan også arrangere egne egnethetstester og sette egne krav til opptak i tillegg til studenteksamen.

<u>Yrkesfaglig videregående opplæring:</u>
Med den nye reformen er det vedtatt nye vurderingskriterier for yrkesfagene. Disse skal etter planen implementeres i løpet av 2018. I stedet for at elevene både skal gjennomføre ulike former for tester, eksamener og gjennomføring av kursdeltakelser, skal elevenes yrkesfaglige kompetanse vurderes gjennom praktiske demonstrasjoner som i hovedsak finner sted ved arbeidsstedet.[723]

Utover dette har vi foreløpig ikke funnet noen gode kilder på dette, da det er vanskelig å finne oppdatert informasjon om hvordan dette gjøres etter den nye reformen som implementeres i disse dager.

8.3.6.2 Hvor mange nivåer av kompetanseoppnåelse finnes (jf. grunnkompetanse i Norge)

For studiespesialiserende videregående skole blir det utdelt tre ulike bevis (cerfiticates) ved elevenes avgang:

- Vitnemål (general upper secondary school leaving certificate) for å ha fullført hele den videregående opplæringen.
- Kursspesifikke bevis (certificate for completion of a syllabus), til elever som har fullført en eller flere kurs i videregående opplæring.
- Bevis for ikke fullført videregående skole (certificate of resignation), til elever som slutter på skolen før de har fullført hele studieløpet for videregående skole.[724]

Karakterskalaen går fra 4 til 10, der 4 tilsvarer «ikke godkjent», mens 10 er «utmerket».

Når det gjelder yrkesfaglig videregående opplæring er det tre nivåer av kompetanseoppnåelse som svarer til de tre typene av yrkesfaglig opplæring: grunnleggende yrkeskompetanse, viderekommen yrkeskompetanse og spesialisert yrkeskompetanse.

[721] http://www.mantsalanlukio.fi/index.php/in-english/in-english-testi/finnish-upper-secondary-school-in-a-nutshell

[722] Det store flertallet av elevene velger å gjennomføre studenteksamen på våren.

723 https://minedu.fi/documents/1410845/4297550/OKM+AKR+what+will+change+for+the+student.pdf/4f2f1171-9608-45a6-9c7f-5afbd535603b/OKM+AKR+what+will+change+for+the+student.pdf.pdf

[724] https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/assessment-general-upper-secondary-education-15_en

8.3.6.3 Hvordan er gjennomføringen av videregående opplæring (andel) og hvordan defineres gjennomføring?

Ifølge Statistics Finland gjennomførte 81 prosent av finske elever i 2016 studieforberedende videregående utdanning iløpet av en periode på tre og et halvt år. Blant de finske elevene i yrkesfaglig videregående opplæring var det 69 prosent som gjennomførte i løpet av samme periode.[725]

[725] https://www.stat.fi/til/opku/2018/opku_2018_2018-03-14_tie_001_en.html